

Alliansseger

**Redogörelse för 2006 års valundersökning
i samarbete mellan Statsvetenskapliga
institutionen vid Göteborgs universitet
och Statistiska centralbyrån**

**Henrik Oscarsson
Sören Holmberg**

GÖTEBORGS UNIVERSITET

2008

Innehåll

Tabell- och figurförteckning	189
Varför vann Alliansen?	194
Valutgången	197
Opinionsutvecklingen under mandatperioden	198
Valundersökningen 2006	201
Väljarrörlighet	205
Fyra av tio byter parti	205
Trafiken mellan soffan och valurnan.....	209
Partibyten under valrörelsen.....	211
Partiernas spurtvinster och spurtförluster.....	212
Inom- och mellanblocks rörlighet.....	216
Vem byter när och till vad?	217
Väljarna vittnar	222
Viktiga skäl för partivalet.....	222
Partiernas profiler i väljarnas ögon.....	224
Väljarnas dagordning.....	227
Partibytena förklarar sig	230
Lärdomar	232
Partiledarna som dragplåster eller sänken	234
Partiledarpopularitet 1979-2006	236
Partiledarnas starka och svaga sidor	237
Stark partikoppling.....	239
Potentiella dragplåster och sänken	241
Partiledareffekter på partivalet.....	244
Begränsade effekter är ordet.....	247
Högervind hjälpte Alliansen	249
Kampen om mitten	250
Trängre i mitten	252
Men vad är vänster och höger i dag?.....	254
Opinionsvindar 2006.....	255
Sambandet mellan sakfrågeåsikter och partival.....	258
Åsiktsdimensioner	263
Åsiktsröstning på väg tillbaka?	266
Partibyten från s-blocket till Alliansen	268
Inget nytt under solen	272
Personröstning	273
Rekordlåg andel kryssare.....	273
Vem personkryssar?.....	275
Kandidatkännedom.....	278
Personröstningens framtid.....	279

Partiernas framgångar och motgångar i olika befolkningsgrupper	281
Fortsatt erosion av gamla sociala skiljelinjer 2002-2006	281
Klass- och yrkestillhörighet.....	282
Utbildningsnivå och -inriktning.....	290
Region och stad-land.....	292
Religion.....	294
Kön och ålder	294
Väljarströmmar i olika befolkningsgrupper	298
Social struktur i förändring?.....	301
Referenser	303
Appendix A – Väljarnas partier	307
Appendix B – Partiernas väljare	323
Appendix C – Valresultat 1921-2006	339

Tabell- och figurförteckning

- Tabell 1 Valutgången i det svenska riksdagsvalet den 17 september 2006**
Election results in the Swedish Riksdag election 17 September 2006
- Figur 1 Partisympatier för s-blocket och b-blocket i sju opinionsinstituts mätningar under perioden september 2002-september 2006 (medeltal)**
Political party preferences for the Red-Green bloc and the Alliance for Sweden in seven public opinion institutes' measurements during the period September 2002-September 2006 (averages)
- Figur 2 Partisympatier för s-blocket och b-blocket i sju opinionsinstituts mätningar under valrörelsens sista fyra veckor (medeltal)**
Political party preferences for the Red-Green bloc and the Alliance for Sweden in seven public opinion polls during the last four weeks of the election campaign (averages)
- Tabell 2 Partifördelningen i valundersökningen och i valmanskåren 2006 (procent)**
Party distribution in the election survey and in the electorate 2006 (percent)
- Tabell 3 Svarefrekvens i svenska valundersökningar 1956-2006, andelen fullständiga, förkortade och extremförkortade intervjuer 1979-2006 samt träffsäkerhet för partival (procent, antal minuter, snittfel per parti i procentenheter)**
Response rate in Swedish election surveys 1956-2006, percentage complete, shortened and extremely shortened interviews 1979-2006 and accuracy for choice of party (percent, number of minutes, average errors per party in percentage points)
- Figur 3 Andel väljare som byter parti mellan valen 1956-2006 (procent)**
Percentage of voters who change parties in the elections 1956-2006 (percent)

- Tabell 4 Vart gick 2002 års väljare? (procent)**
Where did voters of 2002 go? (percent)
- Tabell 5 Balansräkning för partiernas vinster och förluster mellan 2002 och 2006 års val (antal väljare i tusental)**
Balance sheet for gains and losses of parties in the 2002 and 2006 elections (number of voters in thousands)
- Tabell 6 Trafiken mellan soffan och valurnorna 1976-2006 (procent)**
Traffic between non-voting and voting 1976-2006 (percent)
- Figur 4 Den totala individrörligheten 1976-2006 (partivalsrörlighet bland samtliga röstberättigade + rörligheten mellan soffan och valurnan, procent)**
Total volatility 1976-2006 (change between parties among all voters + movement between non-voting and voting (percent)
- Figur 5 Andel väljare som byter parti under valrörelsen 1956-2006 (procent)**
Percentage of voters who change parties during election campaign 1956-2006 (percent)
- Tabell 7a Partiernas spurtvinster och -förluster under valrörelserna 1956-2006. En jämförelse mellan information om partisynpaty från före valet och partival efter valet (procentenheters förändring)**
Parties' gains and losses in election campaign sprints 1956-2006. A comparison of information on political party preferences before and after election (change in percentage points)
- Tabell 7b Partiernas spurtvinster och -förluster under valrörelserna 1956-2006. En jämförelse mellan information om röstningsintention från före valet och partival efter valet (procentenheters förändring)**
Parties' gains and losses in election campaign sprints 1956-2006. A comparison of information on voting intention before the election and party choice after the election (change in percentage points)
- Figur 6 Partibytten inom- och mellan blocken 1956-2006 (procent)**
Change of party within and between the blocs 1956-2006 (percent)
- Tabell 8 Vem byter när och till vad? Kombinationer av partibytesbeteende och tidpunkt för beslut bland samtliga väljare och bland väljare med olika kön, ålder, utbildning, partiidentifikation, vänster-högerideologi, partival, politiskt intresse, politisk kunskap och medieexponering (procent)**
Who changes at what time and to what? Combinations of behaviour of changing parties and time point for decision among all voters and among voters of different sexes, ages, education, party identification, left-right ideology, choice of party, political interest, political knowledge and media exposure (percent)
- Tabell 9 Väljarnas skäl till partival. Andel som uppger att skälet är "ett av de absolut viktigaste" för partival bland samtliga väljare 1988-2006 och bland partiernas väljare 2006 (procent)**
Voters' reasons for party choice. Percentage who say the reason is "one of the very most important" for party choice among all voters 1988-2006 and among the parties' voters in 2006 (percent)

- Tabell 10 Partiernas profiler 1982-2006. Andel väljare som uppger åtminstone en valfråga för respektive parti (procent, medeltal)**
Party profiles 1982-2006. Percentage of voters who perceive at least one election issue for each party (percent, averages)
- Tabell 11 Partiernas profilfrågor 2006. Andel personer som anger respektive tonviktsfråga för de olika riksdagspartierna (procent)**
Parties' profile issues in 2006. Percentage of persons who perceive different important issues for the Riksdag parties (percent)
- Tabell 12 Viktiga frågor för partivalet 1979-2006 (procent)**
Important issues for party choice 1979-2006 (percent)
- Tabell 13 Viktiga frågor för partivalet bland de olika partiernas väljare 2006 (procent)**
Important issues for party choice among the different parties' voters in 2006 (percent)
- Tabell 14 Viktiga partivalsfrågor 2006 bland partibytare jämfört med bland väljare som valde att inte byta parti. Andel som nämner respektive fråga som viktig. (procent)**
Important party choice issues in 2006 among those who changed parties compared to among voters who did not change parties. Percentage who say that each issue is important (percent)
- Figur 7 Partiledarpopularitet 1979-2006 (medeltal)**
Party leader popularity 1979-2006 (average)
- Tabell 15 Partiledarimage – andel personer som anser att ett antal egenskaper stämmer bra in på fem olika partiledare 1988-2006 (procent)**
Party leader image – percentage of persons who find that a number of qualities are correct for five different party leaders 1988-2006 (percent)
- Figur 8 Perssons och socialdemokratiska partiets respektive Reinfeldts och moderata partiets popularitet bland personer med olika positioner på vänster-högerskalan (medeltal)**
Popularity of Persson/Social Democratic Party and Reinfeldt/Moderate Party among people with different positions on the left-right scale (averages)
- Tabell 16 Andel egna partisympatisörer som uppskattar partiledaren mer än det egna partiet 1979-2006 (procent)**
Percentage of party sympathisers who appreciate the party leader more than their own party 1979-2006 (percent)
- Tabell 17 Potentiella partiledareffekter – maxvinster/maxförluster för de olika partierna 1979-2006 (procentenheter)**
Potential party leader effects – maximum gains/maximum losses for the different parties 1979-2006 (percentage points)
- Tabell 18 Sambandet mellan partiets och partiledarens popularitet och röstning i riksdagsvalet 2006 (procent)**
Connection between the popularity of party and the popularity of party leader and voting in the Riksdag election 2006 (percent)
- Figur 9 Svenska folket placerar sig på vänster-högerskalan 1968-2006 (procent)**
Swedish people place themselves on the left-right scale 1968-2006 (percent)

- Tabell 19** **Subjektiv ideologisk vänster-högerposition och blockval 1968-2006 (procent)**
Subjective ideological left-right position and choice of bloc 1968-2006 (percent)
- Figur 10** **Väljarnas placeringar av partierna längs vänster-högerdimensionen 1979-2006 (medeltal)**
Voters' placements of parties on the left-right dimension 1979-2006 (averages)
- Figur 11** **Genomsnittliga vänster-högerplaceringar för partiernas väljare 1979-2006 (medeltal)**
Average left-right placement for voters of different parties 1979-2006 (averages)
- Tabell 20** **Åsiktsförändringar i olika sakfrågor mellan valen 2002 och 2006 (procent)**
Changes in opinions on different issues between the elections of 2002 and 2006 (percent)
- Tabell 21** **Sambandet mellan sakfrågeåsikt och partival 2006 (procent och eta)**
Connection between issue opinion and choice of party 2006 (percent and eta)
- Tabell 22** **Sambandet mellan åsikter om olika ideologiskt färgade framtidssamhällen och valet av parti 2006 (medeltal och eta)**
Connection between opinions on different ideologically coloured future societies and the choice of party 2006 (average and eta)
- Figur 12** **Partiväljarnas positioner på nio olika åsiktsdimensioner i valet 2006 (medeltal)**
Party voters' positions on nine different opinion dimensions in 2006 (averages)
- Figur 13** **Åsiktsröstning 1956-2006. Samband mellan vänster-högerrelaterade sakfrågeåsikter och partival (eta)**
Opinion voting 1956-2006. Connection between left-right related issues and party choice (eta)
- Tabell 23** **Åsiktseffekter på partibyten från v/s/mp/ 2002 till c/fp/kd/m 2006 (regressionskoefficienter)**
Opinion effects on change of party from v/s/mp/ in 2002 to c/fp/kd/m in 2006 (regression coefficients)
- Tabell 24** **Andel personröstande väljare i allmänna val 1995-2006 (procent)**
Percentage candidate voters in elections 1995-2006 (percent)
- Tabell 25** **Väljarnas åsikter om personvalet 1998-2006 (procent)**
Voters' opinions on candidate voting in 1998-2006 (percent)
- Tabell 26** **Andel personröstande väljare i olika befolkningsgrupper 1998-2006 (procent)**
Percentage candidate voters who placed personal votes in different population groups 1998-2006 (percent)
- Tabell 27** **Andel personröstande väljare bland personer med olika partibytbarbenägenhet, partiidentifikation, politiskt intresse, politisk kunskap, politiskt förtroende och partival 1998-2006 (procent)**
Percentage candidate voters with different inclinations to change parties, party identification, political interest, political knowledge, political confidence and choice of party 1998-2006 (percent)

- Figur 14 Kandidatkännedom 1956-2006. Andel väljare som kan uppge namnet på en riksdagskandidat från den egna valkretsen (procent)**
Knowledge of candidates 1956-2006. Percentage of voters who can give the name of one Riksdag candidate from their own constituency (percent)
- Tabell 28 Utvecklingen av bivariata samband mellan socioekonomisk struktur och partival 1956-2006 (Cramers V)**
Trends in the bivariate correlations between socioeconomic structure and party choice 1956-2006 (Cramer's V)
- Figur 15 Alfords klassröstningsindex (AI) 1956-2006**
Alfords index of class voting (AI) 1956-2006
- Tabell 29 Partiernas framgångar och tillbakagångar bland väljare med olika yrkestillhörighet, klass, inkomst, fackföreningstillhörighet och sektorstillhörighet, ställning på arbetsmarknaden och sjukskrivningsfrekvens 2002-2006 (procent och procentenheters förändring)**
Parties' success and decline among voters with different occupations, class, income, union membership and occupational sector 2002-2006 (percent and change of percentage points)
- Tabell 30 Partiernas röststöd samt framgångar och tillbakagångar bland väljare med olika utbildning och utbildningsinriktning 2002-2006 (procent och procentenheters förändring)**
Parties' success and decline among voters with different types of education 2002-2006 (percent and change of percentage points)
- Tabel 31 Partiernas regionala röststöd 1991-2006 (min, max och variationskoefficient)**
Regional support of parties 1991-2006 (minimum, maximum and variation coefficient)
- Figur 16 Förändringar av Allianspartiernas röststöd i riksdagsvalen mellan 2002 och 2006 i landets kommuner (procentenheter)**
Changes in the Alliance Parties' support between the elections of 2002 and 2006 in the local municipalities (percentage points)
- Tabell 32 Partiernas röststöd samt framgångar och tillbakagångar bland väljare med olika bostadsort och kyrkogångsfrekvens 2002-2006 (procent och procentenheters förändring)**
Success and decline of parties among voters in different residential areas and among voters with different frequency of church visits in 2002-2006 (percent and change of percentage points)
- Tabell 33 Skillnader i partival mellan män och kvinnor 1948-2006 (procentenheter, summerade absoluta avvikelser)**
Differences in party choices between men and women 1948-2006 (percentage points, summed absolute deviations)
- Tabell 34 Partiernas röststöd samt framgångar och tillbakagångar bland väljare med olika kön och ålder mellan riksdagsvalen 2002 och 2006 (procent, procentenheters förändring)**
Success and decline of parties among voters of different sex and age between the elections of 2002 and 2006 (percent and percentage point change)
- Tabell 35 De största väljarströmmarna netto 2002-2006 bland samtliga samt i olika befolkningsgrupper (procentenheter och tusentals väljare)**
The largest groups of volatile voters (net) between 2002-2006 among all people and in different population groups (percentage points and thousands of voters)

Varför vann Alliansen?

Den 17 september 2006 anordnades det 26:e riksdagsvalet i Sverige sedan demokratis genombrott 1921. Endast vid fyra tidigare tillfällen i vår demokratiska historia (1976, 1982, 1991 och 1994) har valen resulterat i ett fullständigt regeringsskifte – det vill säga att samtliga partier i regeringen byts ut på en och samma gång. Allianssegern 2006 markerar det femte.

Valforskningsprogrammets analyser av svenskt väljarbeteende i samband med riksdagsvalet 2006 har som huvudmålsättning att besvara frågan varför den borgerliga alliansen lyckades vinna regeringsmakten i 2006 års riksdagsval. Det är regeringsskiftet som skall förklaras med utgångspunkt i väljarnas agerande.

Att systematiskt studera orsaker till regeringsskiften kan tyckas vara en självklar målsättning för väljarforskningen. Men studier av väljarbeteende syftar vanligen till att utveckla och pröva förklaringsmodeller för *individuella* väljares röstningsbeslut. Det är ovanligare att väljarstudier försöker sig på att ge förklaringar till aggregerade valresultat, det vill säga svara på frågan varför enskilda val slutar som de gör.

Att förklara aggregerade valresultat och, som i det här fallet, ett regeringsskifte, är en i flera avseenden större och ambitiösare problemställning än vad väljarforskare normalt påtar sig. Ett uppenbart skäl är att väljare i flerpartisystem som det svenska faktiskt inte röstar på regeringar utan på partier (och deras kandidater). Regeringsbildningsprocessen äger rum *efter* valet på basis av ett aggregerat valresultat. Och vi vet från tidigare studier att regeringsfrågan – vilka partier som efter valet regerar med vilka andra – inte är den viktigaste för alla väljare. I en valrörelse är regeringsfrågan endast en av många sakfrågor som kan vara viktiga för väljare när de väljer parti.

Ett annat skäl är att individförklaringar sällan ensamt kan bidra med *hela* förklaringen till aggregerade valutslag. Att detaljstudera enskilda medborgares överväganden och motiveringar kan visserligen hjälpa oss att förstå de generella drivkrafterna bakom individuella beslutsprocesser. Men vi vet samtidigt att enskilda människors röstningskalkyler också påverkas av saker som rådande tidsanda och den politiska kontexten i samband med en valrörelse. Ideologiska och ekonomiska konjunkturer, valrörelseagenda, partiernas valbudskap, enskilda händelser, kan justera individens röstningskalkyler så mycket att tillräckligt många kommer fram till ett annat röstningsbeslut än vad de annars hade gjort. De flesta kontrafaktiska scenarier vi kan tänka ut handlar om omständigheter som inte utan vidare kan inkorporeras i studier av väljarbeteende i *ett* specifikt val: Om vi exempelvis hade kunnat repriserat valrörelsen 2006 och låtit valdebatten handla mindre om sysselsättning och mer om miljö, eller om den öppna arbetslösheten hade fallit under fyra procent före sommaren – ja hur hade det då gått?

Metodologiskt kan en studie av valutgången i det svenska riksdagsvalet 2006 betraktas som ett slags fallstudie. Som alltid när man skall försöka förklara utfallet i ett enda fall hamnar man i ett tillstånd av ekvifinalitet. Antalet möjliga förklaringar till allianssegern som vi kan tänka ut "exploderar i ansiktet". Det finns ett mycket stort antal potentiellt betydelsefulla förklaringar till varför enskilda val slutar som de gör.

I huvudsak finns två strategier för att lösa problemet. Den första är att gå in på sin kammare, konsultera vad tidigare forskning har sagt och sedan helt enkelt

bestämma sig för vilka förklaringsfaktorer man är intresserad av att undersöka närmare. En sådan strategi må bära långt i ett längre tidsperspektiv men leder alltid till kritik som går ut på att man missat *den* viktigaste förklaringen av dem alla. Till alla valutgångar finns unika förklaringar, kan man argumentera.

En delvis annan strategi är att bejaka det stora antalet potentiella förklaringar och försöka – i Karl Poppers anda – tänka ut analyser med stor potential att kunna *avfärda* någon eller några av de förklaringar som tillhör de mest populära och spridda i eftervalsdebatten. Vad vi kan hoppas på är att därigenom bidra till att pröva och korrigera några av de mest etablerade föreställningar om varför riksdagsvalet ledde till att Fredrik Reinfeldt kunde bilda en borgerlig majoritetsregering.

I det här fallet sammanfaller de två strategierna. Vi har identifierat ett antal populära förklaringar till allianssegern som ofta förekommit i eftervalsanalyserna. Alla dessa populära förklaringar kan, menar vi, framgångsrikt knytas till sina motsvarigheter inom den internationella forskningen kring val och väljarbeteende. I den här rapporten prövar vi några av dem. Men det finns fler och vi kommer att återkomma till dem alla i en kommande bok om riksdagsvalet 2006 (Oscarsson & Holmberg 2008).¹

Analyserna i den här rapporten är organiserad på ett klassiskt sätt inom väljarforskningen. Vi använder oss av Michiganmodellens kausalitetstratt – *the funnel of causality* – fast vi har vänt på den. Det innebär att vi inleder analyserna med förklaringar till partival som ligger nära själva röstningsbeslutet (betydelsen av kortsiktiga opinionsvindar, valrörelseagenda, partiernas kampanjer, partiledare) och förflyttar sedan successivt fokus för analysen allt längre tillbaka i orsakstratten (betydelsen av ideologi och sakfrågeåsikter samt social struktur).

Regeringsskiften kan förstås inte äga rum om inte väljare rör på sig och byter parti. Vi inleder vår analys med en närstudie av långtids- och korttidsrörligheten i den svenska väljarkåren. Särskild uppmärksamhet ägnas åt de blockbytande väljarna. Vilka väljare bytte block? Och vid vilken tidpunkt bestämde de sig för det?

I avsnittet *Väljarna vittnar* låter vi väljarna själva berätta om hur de upplevde valrörelsen och varför de röstade som de gjorde 2006. En uppsättning av förklaringar till varför regeringar faller har med väljarnas allmänna inställning till den sittande regeringen att göra, det vill säga i vad mån de ansåg att regeringen gjorde ett dåligt jobb. Var det så att väljarna drog undan sitt stöd på grund av en upplevd regeringströtthet efter tolv år av socialdemokratiskt styre? Kan en sådan slutsats beläggas? Var det socialdemokraterna som förlorade valet eller var det Alliansen som vann?

Därefter ägnar vi ett avsnitt åt partiernas ledare. Upprepade analyser av partiledareffekter på väljarbeteende har slagit fast att de för svenskt vidkommande är negligera och att de inte har blivit starkare över tid. Eftervalsanalyser som lyfter fram Göran Perssons betydelse för s-regeringens valnederlag ställer dessa forskningsrön på nya hårda prov. I vad mån kan Allianssegern egentligen förklaras av växande antipatier för statsminister Göran Persson? Förlorade Persson valet för socialdemokratin? Var Persson ett så stort sänke för s att valnederlaget kan skyllas honom

¹ Denna rapport är en första avrapportering av 2006 års svenska valundersökning. I samband med valet genomfördes en lång rad andra studier vid Göteborgs universitet som är av stor relevans för våra analyser, däribland en världsunik kampanjpanelstudie med 3 500 deltagare (e-panelen 2006) samt de undersökningar som genomfördes hösten 2006 i SOM-institutets regi (Riks-SOM, Väst-SOM och Syd-SOM 2006). I vår kommande bok om riksdagsvalet 2006 kommer vi att kunna utveckla och förfina analyserna med hjälp av dessa datamaterial.

som person? Och omvänt, i vilken utsträckning kan statsministerkandidat Reinfeldt betraktas som en tillgång för Alliansen i samband med 2006 års riksdagsval?

1990-talets stora författningspolitiska reform gav väljarna möjlighet att också rösta på en person och därmed få inflytande över turordningen av kandidaterna på partiernas listor. 2006 års val var det tredje riksdagsval där systemet användes. Samtidigt fick väljarforskarna ytterligare ett politiskt beteende att särstudera: personkryssningen. I avsnittet om *personröstning* följer vi upp vår kontinuerliga utvärdering av personröstningsreformen.

De i särklass tyngsta förklaringarna till partival i Sverige är ideologi och sakfrågeåsikter. Spatiala modeller för *ideologisk närhetsröstning* skördar ständigt framgångar i analyser av väljarbeteende. Svenska väljare är notoriska ideologiska röstare. Vänster-högerdimensionen är alltså det mest centrala orienteringsverktyget för svenska väljare. Vi kommer att pröva föreställningen om att allianssegern berodde på högervindar i väljarkåren och på moderaternas omorientering vänsterut. *Åsiktsröstningsmodeller* brukar kunna användas för att pröva i vilken utsträckning partiernas sakfrågeståndpunkter och sakfrågeprofiler attraherar väljare. Den populära uppfattningen att socialdemokraterna förlorade valet 2006 på jobbfrågan kommer att ställas på hårda prov i våra analyser, liksom Göran Perssons egen slutsats att det snarare var frågan om fastighetsskatten som blev spiken i kistan för den socialdemokratiska minoritetsregeringen.

Det avslutande avsnittet i rapporten ägnas åt de allt mer försvagade sambanden mellan social struktur och partival. Vilka sociala skiljelinjer strukturerade svenskarnas partival i 2006 års riksdagsval? Hur är partiernas ställning i olika väljargrupper? I vilka befolkningsgrupper vann den borgerliga Alliansen regeringsmakten?

Ett bekymmer med att låta eftervalsdebatten vara utgångspunkt för våra analyser är att de ofta har ett starkt inslag av efterklokhet. Det beror förstås på att man känner till utfallet av valet. Partistrateger och politiska journalister har få anledningar att ägna sig åt hjärngymnastik i form av kontrafaktiskt tänkande som är legio i akademisk forskning. Samtidigt är det utan tvivel så att valet mycket väl hade kunnat sluta annorlunda. Vinstmarginalen för Alliansen (+2,1 procentenheter eller 119 000 väljare) måste rimligen betraktas som liten (se tabell 1). Riksdagsvalet 2006 var ett jämnt val – det fjärde jämnaste sedan blockpolitiken på allvar gjorde sitt inträde i svensk politik under 1960-talet. Bara 1970 års val (vinstmarginal 35 000 väljare eller 0,7 procentenheter), 1979 års val (vinstmarginal 87 000 väljare eller 1,6 procentenheter) och 1973 års val (vinstmarginal 88 000 väljare eller 1,7 procentenheter) har varit jämnare.²

Om regeringsunderlaget (socialdemokraterna med stödpartierna vänsterpartiet och miljöpartiet) lyckats behålla regeringsmakten hade eftervalsanalyserna sannolikt präglats av helt andra tongångar och slutsatser. En välskött och stark svensk ekonomi hade i så fall säkert pekats ut som en tung förklaring till varför väljarna valde att fortsätta stödja den sittande s-regeringen. De borgerliga partiernas bildande av Allians för Sverige hade betraktats som en djärv satsning som inte gick hem, ja kanske till och med som ett misslyckande med stora återverkningar för framtida borgerligt partisamarbete i kommande valrörelser. Samarbetspartiernas strategi att bedriva självständiga valrörelser hade rosats snarare än risats. Och avslöjandena om folkpartiets dataintrång i socialdemokraternas nätverk hade i

² Procentbasen i beräkningarna är vid varje tillfälle det totala antalet personer som avgivit en giltig röst: 1970: 4 984 207, 1979: 5 480 126, 1973: 5 163 304 och 2006: 5 650 416 personer.

mångas ögon antagligen betraktats som en avgörande händelse som fällde Alliansen på upploppet.

Men vetenskaplig forskning åtnjuter inte lyxen att låta kännedom om utfallet i ett val vara styrande för vilka förklaringsfaktorer som skall ingå i våra modeller. Det finns ingen anledning att tro att väl beprövade förklaringar som i tidigare forskning visat sig vara framgångsrika (såsom exempelvis väljarnas uppfattningar om tillståndet i landets ekonomi) inte haft lika stora effekter på det aggregerade valresultatet även den här gången. I princip kan alltså ekonomin ha varit en stor tillgång för socialdemokraterna och samarbetspartierna – men just *den här gången* var den samlade effekten av andra förklaringar helt enkelt starkare. Ett annat sätt att uttrycka samma sak är att riksdagsvalet 2006 möjligen inte hade blivit så spännande om inte den svenska ekonomin bedömts vara i så gott skick: hade ekonomin varit sämre hade socialdemokraterna kanske åkt på ett ännu större nederlag än vad de faktiskt gjorde.

Valutgången

Så hur slutade då riksdagsvalet 2006? Det kanske mest spektakulära med valresultatet är moderaternas starka återkomst efter det stora valfiaskot 2002 (se tabell 1). Väljarvinsten mellan 2002 och 2006 är hela 11 procentenheter. Det är den i särklass största uppgången för ett enskilt parti mellan två på varandra följande riksdagsval. Lika dramatisk är socialdemokraternas svaga valresultat (35,0 procent). För att hitta ett sämre valresultat för socialdemokraterna behöver man gå tillbaka till fördemokratisk tid, till landstingsvalen 1914.

Tabell 1. Valutgången i det svenska riksdagsvalet den 17 september 2006

	Antal röster	Andel röster	Förändring 2002-2006	Riksdags- mandat
Vänsterpartiet	324 722	5,9	-2,5	22
Socialdemokraterna	1 942 625	35,0	-4,9	130
Miljöpartiet	291 121	5,2	+0,6	19
Centerpartiet	437 389	7,9	+1,7	29
Folkpartiet	418 395	7,5	-5,6	26
Kristdemokraterna	365 998	6,6	-2,6	24
Moderaterna	1 456 014	26,2	+11,0	97
Sverigedemokraterna	162 463	2,9	+1,5	
Övriga partier	152 551	2,8	+1,1	
Summa procent		100,0		
Ogiltiga röster:				
Blanka röster	96 922	1,7		
Övriga	2 216	0,0		
Summa avgivna röster	5 650 416			
Röstberättigade	6 892 009			
Valdeltagande	82,0		+1,9	

Kommentar: Uppgifterna om valresultatet är hämtade från Valmyndigheten (www.val.se). Uppgifterna och valdeltagande och partiernas röststöd är avrundade till en decimal.

Folkpartiet blev också ett av valets stora förlorare med minus 4,9 procentenheter. Partiet misslyckades med att konsolidera sina framgångar från 2002 och lyckades endast behålla två tredjedelar av sina väljare. Dataintrångsskandalen som av-

slöjades två veckor före valet nämns som en bidragande orsak till förlusten – även i partiets egen valanalys (Folkpartiet 2006). Men i själva verket hade en stor andel nya fp-väljare från 2002 redan lämnat partiet under mellanvalsperioden, alltså långt innan valrörelsen började.³

Centerpartiet gick framåt för andra riksdagsvalet i rad och blev tredje största parti (7,9 procent). Även miljöpartiet kunde notera en svag uppgång sedan valet 2002 och fick 5,2 procent av rösterna. Kristdemokraterna och vänsterpartiet har delat samma öde i de två senaste riksdagsvalen. Båda partierna har fått se sina röstetal minska från omkring 12 procent 1998 via 8-9 procent 2002 till omkring sex procent i 2006 års riksdagsval.

Andelen väljare som röstar på andra partier än riksdagspartierna slog ett nytt rekord (5,7 procent). Anti-immigrationspartiet sverigedemokraterna gjorde sitt bästa val hittills (2,9 procent) och partiet passerade därmed den magiska 2,5-procentsgränsen för att erhålla statligt partistöd. För övriga utmanare gick det betydligt sämre. Feministiskt initiativ med före detta vänsterpartiledaren Gudrun Schyman i spetsen klarade endast 0,7 procent av rösterna. För junilistan med sina tre mandat i Europaparlamentet var siffrorna ännu lägre (0,5 procent). Piratpartiet och sveriges pensionärers intresseparti (SPI) fick fler röster än junilistan 2006 (0,6 respektive 0,5 procent).

Riksdagsvalet 2006 blev för ovanlighetens skull ett mobiliseringsval. Efter en period med vikande valdeltagande resulterade 2006 års riksdagsval i en nästan två procentenheters ökning av valdeltagandet i förhållande till 2002 (se tabell 1). För de många dysterkvistar som länge uppehållit sig vid trender mot sjunkande valdeltagande i västvärlden är det svenska riksdagsvalet bara ett i raden av motexempel som visar att allmänna demokratiska val fortfarande kan mobilisera medborgare att delta och att nivåerna är fullt i klass med ländernas efterkrigssnitt. I själva verket har cirka två tredjedelar av alla val i västeuropa efter 2000 inneburit ett ökat valdeltagande. Aktuella exempel i vår närhet är det norska stortingsvalet 2005 (77,4 procent, +1,9 enheter) och det danska folketingsvalet 2007 (86,6 procent, +2,2 procentenheter). Det "sluttande planet" för den etablerade valdemokratien sluttar inte lika mycket om man viktat in de senaste valdeltagandesiffrorna.

Opinionsutvecklingen under mandatperioden

Mot bakgrund av två misslyckade försök att återta regeringsmakten (1998 och 2002) valde de borgerliga oppositionspartierna att sätta en gemensam strategi för maktövertagande inför 2006 års riksdagsval. Redan den 30 augusti 2004 lanserades *Allians för Sverige* vid en presskonferens hemma hos centerledaren Maud Olofsson i västerbottniska Högfors. Huvudsyftet med partisamarbetet var att i god tid före september 2006 etablera ett trovärdigt alternativ till den socialdemokratiska minoritetsregering som styrte Sverige i tolv år med parlamentariskt stöd från först centerpartiet (1994-1998), därefter miljöpartiet och vänsterpartiet (1998-2006).

Bildandet av alliansen blev en injektion i svensk inrikespolitik. Högforsmötet drog igång ett slags lågintensiv valkampanj så tidigt som två år före riksdagsvalet. Inled-

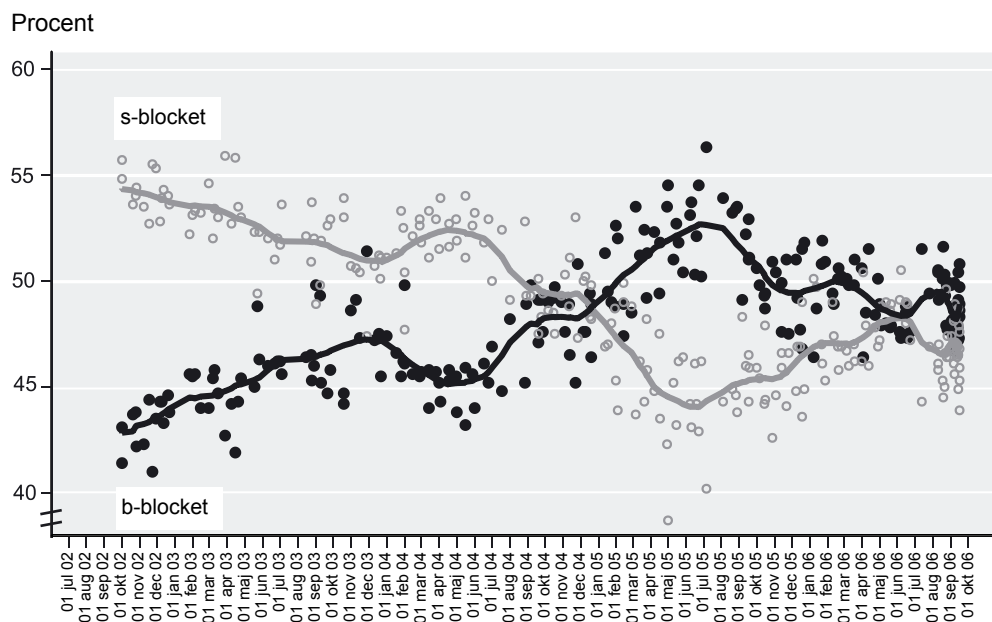
³ Folkpartiets snitt i opinionsmätningar under augusti och fram till den 3 september 2006, då datainträngskandalen avslöjades, var 10,3 procent. Motsvarande snitt för perioden 5 september - 17 september är 8,9 procent.

ningsvis resulterade initiativet i stora opinionsmässiga framgångar. Under sommaren 2005 var försprånget för b-blocket omkring tio procentenheter i opinionsmätningarna (se figur 1). Opinionsjournalister och välkända väljarforskare spekulerade om att valet skulle bli en ospännande tillställning till följd av den historiskt stora ledningen.

Men sommarledningen för alliansen krympte snabbt under hösten. I Statistiska centralbyråns partisympatimätning i november 2005 (SCB/PSU) kunde inget av regeringsalternativen sägas ha ledningen i väljaropinionen: b-blockets 47,7 procent mot s-blockets 46,9 procent. Vid denna tidpunkt stabiliserades styrkeförhållandena mellan blocken. SCB/PSU-undersökningen från maj 2006 kunde inte utse något av regeringsalternativen som det största (b-blocket fick 48,8 procent mot s-blockets 48,0 procent).

Det stod då klart att riksdagsvalet 2006 skulle bli en oviss och spännande tillställning. Inte minst eftersom andelen väljare som inte visste eller ville tala om hur de tänkte rösta var ovanligt stor, mellan 15-20 procentenheter i de flesta mätningar. Så var det även under de sista veckorna av valrörelsen då andelen osäkra och avvaktande väljare normalt sett brukar minska avsevärt. Som vi kommer att kunna bekräfta i analyser längre fram avvaktade väljarna ovanligt länge med att slutgiltigt bestämma partivalet.

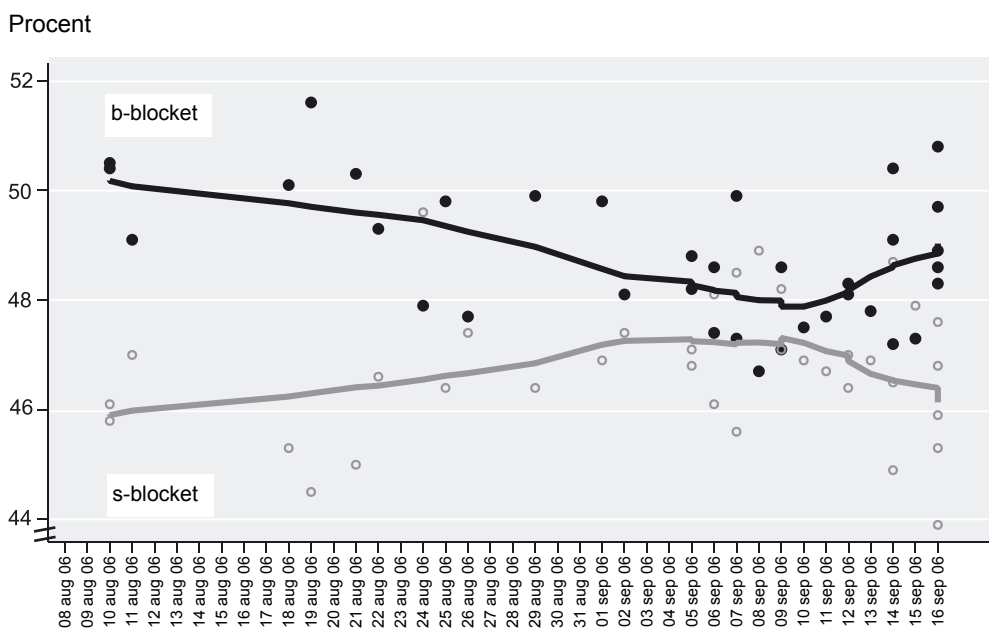
Figur 1. Partisympatier för s-blocket och b-blocket i sju opinionsinstituts mätningar under perioden september 2002- september 2006 (medeltal)

Kommentar: Diagrammet är en bearbetning av opinionsinstitutet Temos sammanställning av i dagspressen publicerade väljarbarometrar för perioden 1 oktober 2002 till 16 september 2006. Underlaget bygger på mätningar från sju olika institut: SCB/PSU, Synovate Temo, Sifo, Skop, Ruab och Zapera. Lokala viktade glidande medelvärden har beräknats för att beskriva opinionsutvecklingen för de båda regeringsalternativen. Skattningarna för s-blocket (○) är summan av vänsterpartiets, socialdemokraternas och miljöpartiets sympatistöd i mätningarna. Skattningarna för b-blocket (●) är summan av centerpartiets, folkpartiets, kristdemokraternas och moderaternas resultat.

Kring den 1 juni 2006 var de genomsnittliga skillnaderna i sympatistöd mellan blocken som allra minst, enligt vår sammanställning. Även om s-blocket fick högre skattningar än b-blocket i opinionsmätningar vid några enstaka tillfällen under sommaren hade de fyra allianspartierna en allt klarare ledning i mätningarna under juni och juli. Först i början av augusti bröts den positiva trenden och opinionsläget blev åter jämnare. Opinionsinstitutet Sifo:s mätningar visade vid några tillfällen under valrörelsens slutskede en ledning för s-blocket: 6-9 september och även så sent som 14-15 september. Men alla övriga opinionsmätningar visade konsekvent en opinionsfördel för Alliansen. Ledningen var knapp och i de flesta mätningar heller inte statistiskt säkerställd. Men det var ändå en ledning.

Figur 2. Partisympatier för s-blocket och b-blocket i sju opinionsinstituts mätningar under valrörelsens sista veckor (medeltal)

Kommentar: Diagrammet är en bearbetning av opinionsinstitutet Temos sammanställning av i dagspressen publicerade väljarbarometrar för perioden 10 augusti 2006 till 16 september 2006. Underlaget bygger på mätningar från sju olika institut: SCB/PSU, Synovate Temo, Sifo, Skop, Ruab och Zapera. Lokala viktade glidande medelvärden har beräknats för att beskriva opinionsutvecklingen för de båda regeringsalternativen. Skattningarna för s-blocket är summan av vänsterpartiets, socialdemokraternas och miljöpartiets sympatistöd i mätningarna. Skattningarna för b-blocket är summan av centerpartiets, folkpartiets, kristdemokraternas och moderaternas sympatistöd i mätningarna. *Symbolernas betydelse:* se kommentar till figur 1 på sidan 199.

De fyra opinionsinstitut som publicerade mätningar på lördagen före valdagen visade en Alliansledning om mellan 0,7 (Skop) och 6,9 procentenheter (Temo).

Den stora stabiliteten i väljarkåren inför 2006 års riksdagsval utmanar de i medierna flitigt upprepade föreställningarna om att vi skulle ha en mycket labil och ombytlig väljaropinion i Sverige. Det är uppenbart att en sådan förenklad syn mår bra av att nyanseras eller åtminstone villkoras: väljaropinionen som helhet tycks vara betydligt mer stabil om det kommande valet uppfattas som intressant och spännande och där de politiska partierna sätter igång med mobiliseringskamp. Opinionsutvecklingen inför riksdagsvalet 2006 har i det här avseendet stora likheter med opinionsutvecklingen i samband med de tre senaste folkomröstningarna (1980, 1994 och 2003) som alla kännetecknats av stor aggregerad stabilitet. Våra

folkomröstningar har haft en tendens att avgöras tidigt, långt innan de intensiva kampanjerna dragit igång (Oscarsson & Holmberg 2004). När det gäller opinionsutvecklingen har 2006 års valrörelse större likheter med våra folkomröstningar än med de opinionmässigt mer turbulenta men också betydligt mindre spännande riksdagsvalen 1994, 1998 och 2002.

Som vi kommer att se längre fram i rapporten är väljarrörligheten mellan valen betydande. Vår poäng är att en ansevärd del av rörelserna bland väljarna äger rum tidigare under mandatperioderna; att förklaringar till partiers valframgångar och valmotgångar inte nödvändigtvis alltid behöver handla om skeenden som ligger nära inpå valen. Och mycket av rörligheten i valmanskåren tar ut varandra. Rörligt på individnivå framstår som stabilt i aggregatet.

Valundersökningen 2006

Analyserna i rapporten grundar sig i huvudsak på 2006 års valundersökning. Men vi har som vanligt goda möjligheter att spåra trender och göra jämförelser med tidigare val. Jämförbara väljarbeteundersökningar har genomförts vid alla ordinarie riksdagsval sedan 1956 i samarbete mellan Statistiska centralbyrån (SCB) och Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. I rapportens appendix har vi sammanställt grundläggande data över utvecklingen av svenska väljares partival under det senaste halvsekle.

Valundersökningarna genomförs alltid med stora urval och i huvudsak som besöksintervjuer. Med start vid valet 1973 är undersökningarna utformade som rullande tvåstegspaneler. Hälften av svarspersonerna 2006 intervjuades också 2002, och den andra hälften kommer att intervjuas en andra gång vid nästa riksdagsval 2010. Varje valundersökning omfattar också en mindre valrörelsepanel för att möjliggöra undersökningar av väljarrörlighet och kampanjeffekter under valspurt. Hälften av samtliga svarspersoner intervjuas före valet, den andra hälften efter valet. De som intervjuas före valet får efter valet besvara en kort enkät.

Valundersökningarnas population består av röstberättigade svenska medborgare i åldrarna 18-80 år boende i Sverige. Röstberättigade utlandssvenskar ingår alltså inte i undersökningen. Urvalet 2006 drogs från SCB:s befolkningsregister (RTB) som ett obundet slumpmässigt urval omfattande 3 976 personer (nettourval). Urvalets tre delar består av: 1) Panelurvalet med start 2002 omfattande 1 805 personer, 2) ett tilläggsurval om 205 förstagångsväljare (eftersom panelurvalet inte innehåller några unga förstagångsväljare 2006) och 3) ett nytt urval om 1 966 personer, som alltså kommer att intervjuas igen i samband med 2010 års riksdagsval.

I 2006 års valundersökning genomfördes totalt 3 111 intervjuer, 1 405 före riksdagsvalet den 17 september och 1 706 efter, vilket innebär en svarsfrekvens på 78,2 procent. Av de som intervjuades före valet besvarade 1 404 personer (91 procent) eftervalsenkäten. Arbetet med intervjuerna påbörjades i mitten av augusti och avslutades i slutet av november. De allra flesta intervjuer genomfördes ansikte mot ansikte, ofta i svarspersonernas hem. Många upptagna eller svåränträffade personer ställde dock enbart upp efter det att de erbjudits nedkortade telefonintervjuer. Sammanlagt gjordes 484 förkortade intervjuer och 766 extremt förkortade. En genomsnittlig besöksintervju tog strax över en timme att genomföra. De förkortade intervjuerna klarades av på 24 minuter och de extremt förkortade intervjuerna genomfördes på i snitt 5 minuter (se tabell 3).

Fältarbetet i samband med valundersökningen 2006 kan betraktas som en framgång i två viktiga avseenden. För det första blev svarsbortfallet enbart 21,8 procent, vilket är en mycket välkommen minskning mot bakgrund av den fallande trend i svarsfrekvens vi kunnat iaktta. Valundersökningen 2006 markerar i det här avseendet ett rejält trendbrott i relief mot 2002 års undersökning som hade det hittills största svarsbortfallet (30,7 procent).⁴

Framgång nummer två är att valundersökningen 2006 blev den mest träffsäkra i valundersökningarnas femtioåriga historia (se tabell 3). De summerade genomsnittliga avvikelserna mellan vår viktigaste beroende variabel – partivalet – och det officiella valresultatet var endast 0,30 procentenheter. Det betyder i praktiken att andelen partiväljare i undersökningen överensstämmer mycket väl med fördelningen i hela väljarkåren. En jämförelse visar en svag underskattning av sverigedemokraterna i valundersökningen (-0,8 procentenheter) och en svag överskattning av miljöpartiets röststöd (+0,7 procentenheter). Med tanke på att vi aldrig använder oss av några som helst eftervikningar (som numera är legio för flertalet opinionsinstitut) är denna träffsäkerhet särskilt anmärkningsvärd.

Tabell 2. Partifördelningen i valundersökningen och i valmanskåren 2006 (procent)

Parti	2006 års valundersökning	2006 års riksdagsval	Skillnad
Vänsterpartiet	5,5	5,9	-0,4
Socialdemokraterna	35,3	35,0	+0,3
Miljöpartiet	5,9	5,2	+0,7
Centerpartiet	7,8	7,9	-0,1
Folkpartiet	7,4	7,5	-0,1
Kristdemokraterna	7,0	6,6	+0,4
Moderaterna	26,5	26,2	+0,3
Sverigedemokraterna	2,1	2,9	-0,8
Övriga partier	2,4	3,7	-0,4
Summa procent	100,0	100,0	
Antal intervjuade	2 634		

Kommentar: Antalet intervjupersoner i 2006 års valundersökning som röstade i riksdagsvalet var 2 780. Av dem uppgav 98 (3,3 procent) inte vilket parti de röstade på medan 54 (1,9 procent) angav att de hade röstat blankt. Uppgifterna om valdeltagandet har kontrollerats mot de officiella röstlängderna. För personer som vi saknar uppgifter om valdeltagande har vi litat på deras svar vid intervjutillfället (33 personer). Data från valundersökningen 2006 är oviktade här, liksom i samtliga analyser i den här rapporten.

⁴ Bortfallet 2006 (22 procent) fördelar sig på följande sätt: 12 procent svarsvägran, 7 procent ej anträffade och 3 procent förhinder. Skillnaderna i svarsbortfall mellan olika sociala grupper är relativt små. Men vissa skillnader återkommer alltid. Bortfallet är något högre bland kvinnor (23 procent) än bland män (20 procent). Åldersmässigt finns det största bortfallet bland de allra äldsta mellan 71-80 år (25 procent). Människor med en låg deklarerad inkomst (28 procent) uppvisar ett högre svarsbortfall än människor med en hög inkomst (17 procent). I likhet med tidigare valundersökningar återfinns de största bortfallsskillnaderna inte mellan olika sociala grupper utan mellan röstare och icke-röstare. Det beror på att röstberättigade svenskar som avstår från att delta i valen har en tendens att också avstå från att delta i valundersökningarna. I sedvanlig ordning samlade SCB in uppgifter om svarspersonernas valdeltagande från offentliga röstlängder. Bortfallet 2006 bland personer som röstade i valet var 18,9 procent. Motsvarande svarsbortfall var hela 38,7 procent bland icke-röstare. De stora avvikelserna leder till att vi viktat upp icke-röstarna i analyser av valdeltagande.

Tabell 3. Svarsfrekvens i svenska valundersökningar 1956-2006, andelen fullständiga, förkortade och extremförkortade intervjuer 1979-2006 samt träffsäkerhet för partival (procent, antal minuter, snittfel per parti i procentenheter)

	1956	1960	1964	1968	1970	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006
Svarsfrekvens	95	92	92	88	85	82	74	81	82	78	75	76	80	81	69	78
Intervjutypp																
fullständig intervju	-	-	-	-	-	-	-	75	75	71	68	69	69	62	55	47
förkortad intervju	-	-	-	-	-	-	-	4	3	3	3	4	7	10	6	12
extrem förkortad int	-	-	-	-	-	-	-	2	4	4	4	3	4	9	8	19
bortfall	5	8	8	12	15	18	26	19	18	22	25	24	20	19	31	22
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal urvalspersoner (nettourval)	1 146	1 603	3 109	3 356	1 602	3 179	3 580	3 498	3 597	3 704	3 694	3 558	3 340	2 901	3 788	3 976
Intervjuitid (min)																
fullständig förval								-	75	79	74	80	-	-	70	65
fullständig efterval								-	72	77	70	79	-	-	69	62
förkortad								-	26	22	15	-	-	-	24	24
extrem förkortad								-	6	6	6	7	-	-	5	5
Träffsäkerhet																
snittfel per parti	2,1	1,9	1,7	1,8	1,8	1,2	1,0	0,7	0,4	0,8	0,7	0,3	0,6	0,4	1,2	0,3

Kommentar: Uppgifter om svarsfrekvens 1956-2002 har hämtats från SSD:s dokumentation. Från respektive undersöknings totala urval har personer som emigrerat, blivit sjuka eller avlidit tagits bort. Resultaten för svarsfrekvens och intervjutypp baseras på valundersökningarnas nettourval. I SSD:s dokumentation för valet 1991 redovisas 73 procent svarande vilket inte är korrekt. I 1991 års valundersökning var nettourvalet 3 558 personer och antalet intervjuer 2 696, vilket ger en svarsfrekvens på 75,8 procent. Valundersökningen 1970 bestod av flera urval och begränsades till en eftervalsundersökning. I tabellen redovisas svarsfrekvensen för de urval där intervjuerna skedde genom besök. För de urval där undersökningarna besvarades frågor på telefon eller i postenkät var svarsfrekvensen 85 respektive 89 procent. Totalt för samtliga urval var svarsfrekvensen i 1970 års valundersökning 84 procent.

Kampen mot växande bortfall i alla slags urvalsundersökningar har pågått åtminstone sedan 1970-talets början. I internationell jämförelse har valundersökningarna fortfarande anständiga svarsfrekvenser, vilket i huvudsak beror på justeringar av undersökningarnas upplägg. Exempelvis har de fullständiga besöksintervjuerna blivit kortare under det senaste kvartsseket. Snittlängden på en hel intervju i 1985 års undersökning var hela 79 minuter. I 2006 års undersökning var den genomsnittliga intervjutiden för en hel intervju en dryg timme (65 minuter).

I samband med 1979 års valundersökning infördes möjligheten att i uppföljningsarbetet efter avslutat fältarbete erbjuda svarspersonerna en förkortad eller extremt förkortad version av frågeformuläret. Syftet med de förkortade versionerna är att nå upptagna och svårträffade personer.

Möjligheten att besvara förkortade versioner av frågeformuläret utökades i samband med 2006 års undersökning. SCB:s intervjuare instruerades att redan under fältarbetsfasen erbjuda förkortade intervjuer till personer som uttryckte stor tveksamhet eller osäkerhet om medverkan i undersökningen. Därmed har andelen förkortade (12 procent) och andelen extremt förkortade intervjuer (19 procent) vuxit ytterligare (se tabell 3).

Användningen av förkortade och extremt förkortade intervjuer har ökat i valundersökningarna under 1990-talet. Andelen fullständiga besöksintervjuer utgör numera endast omkring hälften av det totala antalet genomförda intervjuer (se tabell 3). En tröst i sammanhanget är att det växande antalet förkortade intervjuer fortfarande är relativt omfattande (24 minuter). Den förkortade intervjun täcker in valundersökningarnas centrala frågeställningar.

Väljarrörlighet

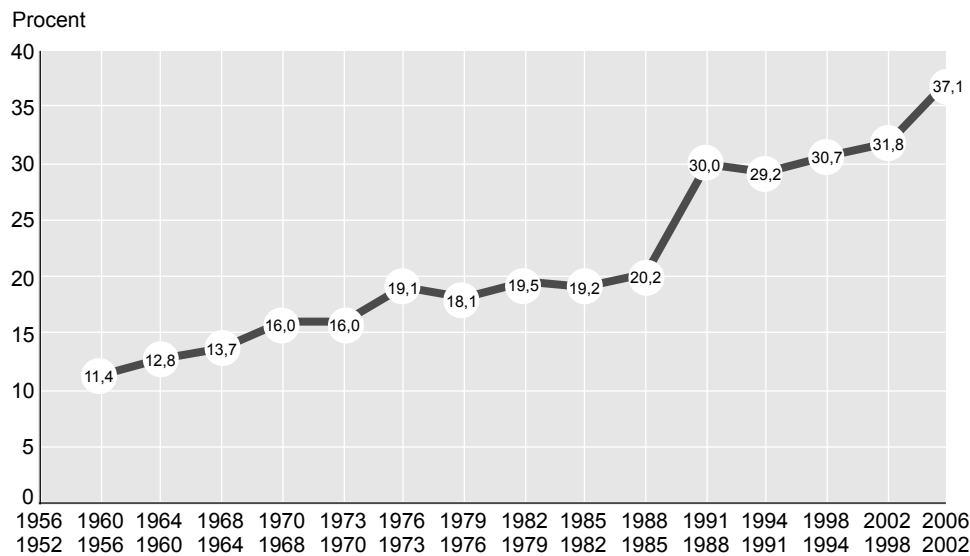
Valrörelserna spelar en allt viktigare roll i valdemokratin, brukar det heta. Att de fyra intensiva valrörelseveckorna numera har stor betydelse för partiets öde på väljarmarknaden är en väl inarbetad föreställning bland politiker och journalister. Föreställningen grundar sig framför allt på väljares egna utsagor om tidpunkten för deras röstningsbeslut. År 1964 uppgav 18 procent av väljarna att de bestämde partivalet under valrörelsen. Sedan dess har andelen väljare som uppger att de bestämmer sitt partival sent stadigt ökat. I samband med 2006 års val uppgav 57 procent av väljarna att de bestämt partivalet under valrörelsen. En tredjedel av väljarna uppger i valundersökningen att de bestämde sig under den sista valrörelseveckan. Enligt SVTs vallokalundersökning väntar var tionde väljare till valdagen innan de fattar det slutgiltiga röstningsbeslutet (Hernborn, Holmberg & Näsman 2006). Utvecklingen mot allt senare röstningsbeslut är inte ett genuint svenskt fenomen utan en del i en internationell trend (Norris m fl 1999).

En mandatperiod är 1461 dagar. Men när avgörs egentligen ett riksdagsval? Hur känsligt är egentligen väljarnas beteende egentligen för vad som händer under valrörelserna? Betyder fyra veckors intensivt kampanjande verkligen mer än vad som hänt under en fyra år lång mandatperiod? Samlar partierna ständigt och jämt, dag för dag, ihop plus- och minuspoäng bland medborgarna? Eller är det först i samband med valen, när väljarkåren väcks till liv efter en sömning mellanvalsperiod som medborgarna uppdaterar sina partipreferenser? Frågeställningarna är centrala för vår förståelse av valdemokrati och svenskt väljarbeteende på 2000-talet. I det här sammanhanget närmar vi oss svaren genom en noggrann analys av väljarrörligheten mellan 2002 och 2006 års val.

Fyra av tio byter parti

När det gäller den ökade väljarrörligheten talar valundersökningarnas tidsserier sitt tydliga språk (se figur 3). Andelen väljare som byter parti mellan två efter varandra följande val har successivt ökat från måttliga 11,4 procent 1960 till den nya rekordnivån 37,1 procent i valet 2006. Det betyder att närmare fyra av tio väljare bytte parti mellan 2002 och 2006. Efter en femton år lång period då väljarrörligheten inte ökade utan var stabil kring trettio procent är nu påståendena om *ökad* väljarrörlighet plötsligt sanna igen.

Tidigare snabba ökningskurvor av väljarrörligheten – som mellan 1988 och 1991 års val – har alltid haft samband med att det blivit fler partier att välja mellan. Den ökade väljarrörligheten har varit en naturlig följd av ett utökat partisystem. Partibyterrekordet 2006 beror till viss del på att vi fått fler utmanarpartier – junilistan, feministiskt initiativ och sverigedemokraterna – knackade på dörren till riksdagen; fler alternativ att välja mellan ökar rörligheten på väljarmarknaden. Men att vi fått fler utmanarpartier räcker inte som enda förklaring till den större rörligheten i väljarkåren. Att *Allians för Sverige* lyckades skapa en stor trafik över blockgränsen är en minst lika god förklaring.

Figur 3. Andel väljare som byter parti mellan valen 1956-2006 (procent)

Kommentar: Procentbasen är vid varje tillfälle definierad som antalet intervjupersoner som röstade på något parti i båda valen (blankröstare ingår inte i analysen). Resultaten för valen 1960, 1964 och 1973 bygger helt på intervjupersonernas minnesuppgifter om hur de röstade i det tidigare valet. För övriga val bygger resultaten till hälften på minnesuppgifter och till hälften på uppgifter från panelstudier. Sedan 1976 är valundersökningarna designade som rullande tvåstegspaneler där hälften av alla intervjuade vid ett val återintervjuas i det efterföljande riksdagsvalet. Hälften av de som intervjuades i samband med 2006 års riksdagsval kommer alltså att återintervjuas i samband med 2010 års riksdagsval.

Traditionsenligt är folkpartiet det riksdagsparti som lyckas sämst med att hålla kvar de väljare som tidigare röstat på dem. Knappt en tredjedel (30 procent) av fp-väljarna 2002 valde att rösta på folkpartiet i valet 2006. Folkpartiet har ibland kallats för *partisystemets Hallsberg; en väntsal för partibytare*. Genomsnittsandelen egna väljare som folkpartiet lyckats behålla i riksdagsvalen 1976-2006 är endast 54 procent, vilket är isärklass lägst av alla partier.⁵ En andel på 30 procent från valet 2006 (tabell 4) är den sämsta prestationen någonsin när det gäller att hålla kvar väljare även med hänsyn taget till partiets framgångar i föregående val. Frågan är om inte *partisystemets vändkors* är en mer talande beskrivning av folkpartiet den här gången. Folkpartiet förlorar hela tiden fler väljare än vad man kan förvänta sig *även* med hänsyn taget till en allt högre väljarrörlighet.⁶

Att lyckas hålla kvar väljare som tidigare röstat på det egna partiet är förstas en nyckel till elektoral framgång. Moderaternas valvinst 2006 – den enskilt största framgången för ett parti mellan två på varandra följande val i den svenska historien – sätter sina spår också i bytarmatrisen. Moderaterna lyckades förmå 81 procent av sina väljare från 2002 att stödja partiet även i valet 2006.

⁵ Andelen folkpartiväljare som röstat på folkpartiet även i föregående val är enligt tidigare analyser av partibytan följande: 63 procent 1979 (Holmberg 1981), 44 procent 1982 (Holmberg 1984), 83 procent 1985 (Holmberg & Gilljam 1987), 54 procent 1988 (Gilljam & Holmberg 1990), 46 procent 1991 (Gilljam & Holmberg 1993), 41 procent 1994 (Gilljam & Holmberg 1995), 42 procent 1998 (Holmberg 2000), 74 procent 2002 (Holmberg & Oscarsson 2004) och 30 procent 2006.

⁶ Å andra sidan betyder det att andelen väljare som vid något tillfälle i livet röstat på folkpartiet torde vara betydande. Partiets ställning i andrahandsopinionen har historiskt varit mycket stark bortsett från en period under slutet av 1990-talet (Oscarsson 1998, 2000). I samband med 2006 års riksdagsval har folkpartiet återtagit positionen som väljarnas vanligaste andrapreferens: var femte väljare (20 procent) uppger att de har folkpartiet som sitt näst bästa parti.

Tabell 4. Vart gick 2002 års väljare? (procent)

Parti 2002	Parti 2006											Summa procent	Antal svarande
	v	s	mp	c	fp	kd	m	sd	Övr	Blankt	Soffan		
Vänsterpartiet	42	25	10	3	3	1	2	1	6	1	6	100	180
Socialdemokraterna	3	69	3	3	3	1	8	1	1	2	5	100	939
Miljöpartiet	5	12	47	9	6	2	4	3	6	2	3	100	131
Centerpartiet	1	5	4	56	9	6	10	0	1	1	6	100	140
Folkpartiet	1	5	2	9	30	9	40	0	0	0	4	100	318
Kristdemokraterna	0	5	1	7	4	49	29	0	1	1	4	100	164
Moderaterna	0	3	0	2	3	5	81	0	1	0	4	100	337
Sverigedemokraterna	0	15	0	0	0	0	5	75	0	0	5	100	20
Övriga partier	6	12	0	12	0	6	18	0	29	0	18	100	17
Blankt	2	15	2	4	4	4	17	15	4	22	9	100	46
Soffan	3	18	4	4	2	2	15	1	2	3	46	100	362
Ej röstberättigad 2002	4	30	6	3	5	4	22	3	2	2	18	100	261

Kommentar: Informationen om partivalet 2002 kommer för halva urvalet från minnesuppgifter insamlade 2006 och för andra halvan från paneldata insamlade 2002. Valdeltagandet har kontrollerats mot röstlängderna.

Bakom de torra redovisningarna av partiernas procentuella vinster och förluster döljer sig väljare av kött och blod. För att ge en mer mårgfyllad beskrivning av väljarströmmarna mellan 2002 och 2006 års val har vi med utgångspunkt från bytar-matrisen tagit fram en balansräkning som visar partiernas vinster och förluster i antal väljare (se tabell 5). Analysen synliggör väljarströmmar mellan partierna som lätt undgår uppmärksamhet om man enbart studerar aggregerade förändringar av partiernas röststöd.

Den numerärt största väljarströmmen är folkpartiets förluster till moderaterna (273 000 väljare) – vilket faktiskt vittnar om en mer omfattande trafik mellan de båda partierna än vid folkpartiets succéval 2002 då fp vann 250 000 väljare från moderaterna. Det som räddar folkpartiet från en större aggregerad väljarförlust 2006 är att partiet lyckades vinna väljare från samarbetspartierna. Folkpartiet vann exempelvis 36 000 väljare från socialdemokraterna.

Den näst största väljarströmmen mellan 2002 och 2006 är socialdemokraternas förluster till huvudmotståndaren moderaterna. Hundrafemtiofyra tusen socialdemokrater från 2002 valde att direktbyta till moderaterna i 2006 års riksdagsval. Både till storleken och karaktären saknar denna väljarström motstycke i svensk politisk historia. Moderaternas sammanlagda nettovinster från andra sidan blockgränsen i 2006 års val (175 000 väljare) var större än de övriga allianspartierna tillsammans (145 000 väljare).

Den tredje största väljarströmmen i 2006 års val är moderaternas kraftfulla mobilisering av ickeröstare. Hundrasextusen väljare som låg på sofflocket 2002 valde att i 2006 års val tåga till valurnorna och stödjade moderaterna. Det hör inte till vanligheterna att ett konservativt parti lyckas vinna en så stor grupp soffliggare. Det stärker också bilden av 2006 års val som ett mobiliseringsval.

Även de andra partierna har väljarvinster från gruppen icke-röstare 2002. Socialdemokraterna bidrog också till ett högre valdeltagande genom att mobilisera 53 000 väljare till valurnorna. Det stora undantaget härvidlag är folkpartiet som var det enda parti som inte mobiliserade från soffan. Folkpartiet förlorade omkring

Tabell 5. Balansräkning för partiernas vinster och förluster mellan 2002 och 2006 års val (antal väljare i tusental)

Partival 2002	Antal röster 2002	Partival i riksdagsvalet 2006											18-22 år	Antal röster 2006	
		v	s	mp	c	fp	kd	m	sd	Övr	Bl.	Icke röst.			
v	445		-33	-28	-12	-7	-2	-9	-5	-24	-2	+2	+10	=	334
s	2 114	+33		-26	-50	-36	-14	-154	-17	-28	-19	+50	+78	=	1 931
mp	246	+28	+26		-17	-5	-2	-12	-9	-19	-5	+24	+16	=	271
c	246	+12	+50	+17		+40	+5	-17	0	0	+2	+12	+9	=	376
fp	710	+7	+36	+5	-40		-52	-273	-2	-2	+2	-12	+12	=	390
kd	485	+2	+14	+2	-5	+52		-71	0	-2	+2	+7	+11	=	499
m	809	+9	+154	+12	+17	+273	+71		0	-2	+17	+100	+57	=	1 516
sd	76	+5	+17	+9	0	+2	0	0		0	+17	+5	+8	=	139
Övr	89	+24	+28	+19	0	+2	+2	+2	0		+5	+12	+6	=	190
Blankt	82	+2	+19	+5	-2	-2	-2	-9	-17	-5		+14	+6	=	91
Icke-röstare	1 337	-2	-50	-24	-12	12	-7	-100	-5	-12	-14		+48	=	1 171

Väljarströmmarnas tio-i-topplista för riksdagsvalen 2002-2006 (tiotusental väljare)

1. folkpartiet → moderaterna 273 000
2. socialdemokraterna → moderaterna 154 000
3. soffan → moderaterna 100 000
4. förstagångsväljarna → socialdemokraterna 78 000
5. kristdemokraterna → moderaterna 71 000
6. förstagångsväljarna → moderaterna 57 000
7. folkpartiet → kristdemokraterna 52 000
8. soffan → socialdemokraterna 53 000
9. socialdemokraterna → centerpartiet 50 000
10. folkpartiet → centerpartiet 40 000

Kommentar: Siffrorna i tabellen är skattningar av storleken på de väljarströmmar som flutit mellan partierna mellan 2002 och 2006 års riksdagsval. De har beräknats på basis partiernas röstetal 2002 och uttrycks i tusentals väljare. Tabellen läses radvis. Positiva siffror betyder att nettovinsterna till ett annat parti varit större än nettoförlusterna till det partiet. Negativa siffror betyder att nettoförlusterna varit större än nettovinsterna. Kolumnen längs till höger ger en uppskattning av partiets röstetal i 2006 års val som avviker något från det faktiska valresultatet (jfr tabell 1). Resultaten i tabellen bygger på helt oviktade data. Antalet personer som ingår i bytaranalysen är 2 654. I tabellen ingår dessutom 261 förstagångsväljare 18-22 år. Kolumnen längst till höger visar det uppskattade antalet röster för de olika partierna givet resultaten i bytarmatrisen. Medelfelet i förhållande till det officiella valresultatet 2006 (de summerade absoluta avvikelserna dividerat med 10 kategorier exklusive icke-röstarna) är 0,7 procentenheter.

12 000 av sina väljare från 2002 till sofflocket 2006. En hypotes att ta med sig till analyser av valdeltagandet 2006 är att skandalen med dataintrånget i socialdemokraternas nätverk kan ha fungerat avtändande för en väljargrupp som annars hade stött folkpartiet.

I tabellen återfinns också ett antal relativt stora väljarströmmar som också är intressanta att analysera vidare eftersom det kan ge oss ytterligare information om varför 2006 års riksdagsval slutade som det gjorde. Till denna kategori väljarströmmar hör bland annat moderaternas väljarvinster från kristdemokraterna (71 000 väljare), kristdemokraternas väljarvinster från folkpartiet (52 000 väljare) och centerpartiets väljarvinster från socialdemokraterna (53 000 väljare).

De tillkommande förstagångsväljarna 2006 – och de var en ovanligt stor grupp väljare på omkring 425 000 väljare⁷ – utgör här en egen särskild kategori eftersom *alla* partier gör vinster från den här gruppen. De nykläckta förstagångsväljarna 2006 gick i första hand till de båda största partierna socialdemokraterna (78 000 väljare) och moderaterna (57 000 väljare) samt till soffan (48 000 väljare).⁸

Eftervalsdebatten kom att handla om väljarströmmar av betydligt mindre kaliber än de vi hittills har redovisat, nämligen väljarströmmarna till och från ett parti som inte ens klarade sig in i riksdagen: sverigedemokraterna.

Enligt valundersökningen 2006 vann sverigedemokraterna sina väljare i huvudsak från de tre samarbetspartierna och från gruppen blankröstare. Sverigedemokraternas väljarvinster motsvarar 18 000 väljare från socialdemokraterna, 18 000 väljare från gruppen blankröstare, 10 000 från miljöpartiet och 5 000 från vänsterpartiet. Valets vinnarpartier, de fyra borgerliga allianspartierna, bidrog visserligen också med väljare till sverigedemokraterna, men drar man ifrån väljarströmmarna som lämnade sd för de olika allianspartierna blir balansräkningen nära noll.⁹

Trafiken mellan soffan och valurnan

Den totala individrörligheten omfattar inte bara rörelser mellan olika partialalternativ utan inbegriper också rörelser mellan röstare och icke-röstare. Trafiken mellan soffan och valurnan har tidigare inte uppmärksamrats i särskilt stor utsträckning inom svensk väljarforskning (se dock Petersson 1977). Men mer sentida studier av valdeltagande i Sverige (Holmberg & Oscarsson 2004:39) har slagit fast att denna typ av rörlighet är mer omfattande och därmed mer intressant än vad man tidigare trott. Närmare 15 procent av väljarna mobiliseras eller demobiliseras från ett val till ett annat (se tabell 6). Mer anmärkningsvärt är att andelen *permanent* *soffliggare* – som varit icke-röstare i de tre senaste valen – är en mycket liten grupp som endast omfattar drygt fem procent av de röstberättigade. Sådana resultat har ställt tidigare föreställningar om valskolande medborgare på ändan: det finns en rätt stor grupp medborgare som röstar ibland och ibland inte. Det är en förvånansvärt liten grupp medborgare som kan betraktas som för alltid "förlorade" för valdemokratin i betydelsen att de aldrig deltar i allmänna val.

Var tionde röstberättigad medborgare låg på soffan i både 2002 och 2006 års riksdagsval (se tabell 6). Sjuttiosex procent deltog i båda valen. Andelen medborgare som mobiliserades till valurnorna i samband med 2006 års riksdagsval (7 procent) var till antalet lika stort som andelen medborgare som demobiliserades (7 procent), enligt valundersökningens tvåvalspanel.

⁷ Men antalet förstagångsväljare var inte något rekord 2006. Rekordet är från 1976 års val då vi hade en halv miljon (499 824) röstberättigade förstagångsväljare. Prognoser tyder dock på att rekordet kommer att slås i samband med 2010 års riksdagsval.

⁸ Siffrorna som gäller förstagångsväljarna är underskattade eftersom gruppen är underrepresenterad i 2006 års valundersökning.

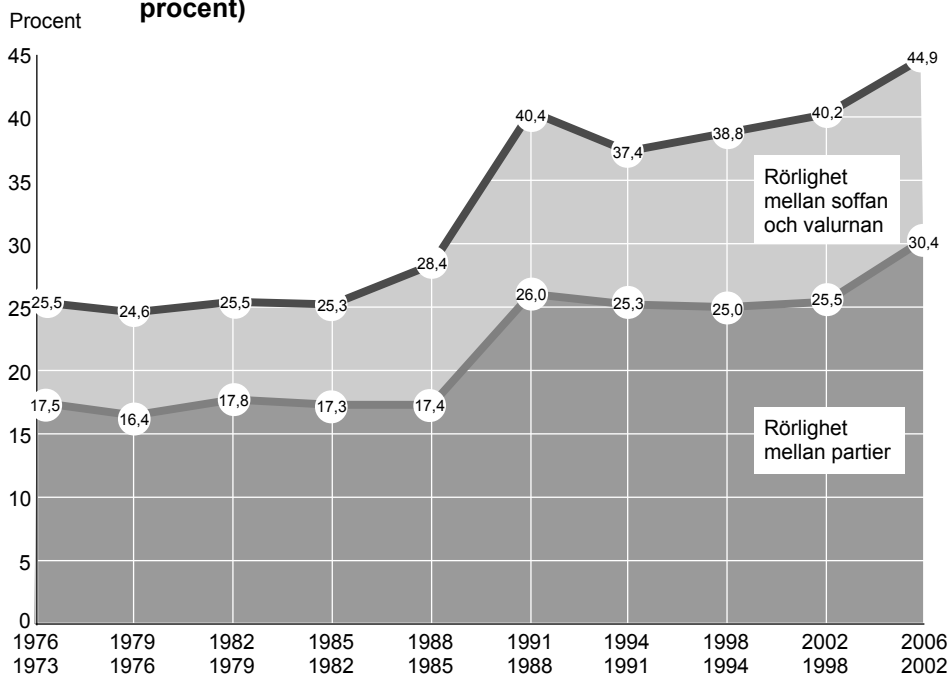
⁹ Eftersom sverigedemokraterna är något underrepresenterade i 2002 års valundersökning (se tabell 1.1) blir även våra skattningar av antalet väljare som strömmat till partiet något i underkant. En omviktning för att kompensera detta förändrar dock inte huvudslutsatserna. Vi föredrar dock att använda oviktade data i alla analyser. SVT:s vallokalundersökning 2006 visar en större tillströmning av väljare till sd från borgerliga partier än vad valundersökningen gör (Hernborn, Holmberg & Näsman 2006).

Tabell 6. Trafiken mellan soffan och valurnorna 1976–2006 (procent)

	Panel									
	1973 1976	1976 1979	1979 1982	1982 1985	1985 1988	1988 1991	1991 1994	1994 1998	1998 2002	2002 2006
Samtliga väljare										
Soffliggare	4	4	3	5	5	7	7	8	11	10
Mobiliserade	4	4	3	4	3	9	6	4	6	7
Demobiliserade	4	4	5	4	8	6	6	10	8	7
Röstare	88	88	89	87	84	78	81	78	75	76
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	2 344	3 513	3 506	3 521	3 623	3 505	3 097	2 735	3 508	3 593

Kommentar: Resultaten är hämtade från valundersökningarnas tvåvalspaneler. Uppgifter om röstning har hämtats från de officiella röstlängderna.

Beräkningar av den totala rörligheten i hela befolkningen – som också inbegriper trafiken mellan soffan och valurnan – kan bidra till att ytterligare nyansera bilden av allt rörligare medborgare. Sådana totalberäkningar genomförs i flera av våra grannländer (se t.ex. Aardal 2007) men har tidigare inte redovisats i svensk valforskning. I figur 4 har vi justerat ned tidsserien över andelen partibytare bland väljarna så att den istället representerar andelen av samtliga röstberättigade vid varje valtillfälle. Därefter har vi lagt till den rörlighet som finns mellan gruppen icke-röstare och röstare (summan av andelen mobiliserade och demobiliserade väljare hämtade från tabell 6). Det nedre området representerar trafiken mellan olika partier medan det övre området representerar trafiken mellan soffan och valurnan.

Figur 4. Den totala individrörligheten 1976–2006 (partivalsrörlighet bland samtliga röstberättigade + rörligheten mellan soffan och valurnan, procent)

Kommentar: Uppgifterna om partivalsrörlighet är hämtade från figur 3 men serien har räknats om för en ny procentbas, nämligen samtliga röstberättigade i respektive val. Det är möjligt att följa tidsserien ännu längre tillbaka men då är det inte längre möjligt att beräkna trafiken mellan soffan och valurnan på ett strikt jämförbart sätt.

Resultaten visar att den totala individrörligheten i politiskt beteende (valdelta-gande och partival) ökat från omkring 25 procent under 1970-talet till närmare fyrtiofem procent 2006 (se figur 4). Närmare hälften av de röstberättigade medborgarna i Sverige förändrar sitt politiska beteende mellan två val. Rörligheten mellan partier – som är den vanligaste måttstocken för en rörlig valmanskår – representerar endast två tredjedelar av den totala rörligheten. Trafiken till och från soffan är så pass stor att man knappast kan bortse ifrån den i framtida analyser av väljar-rörlighet.

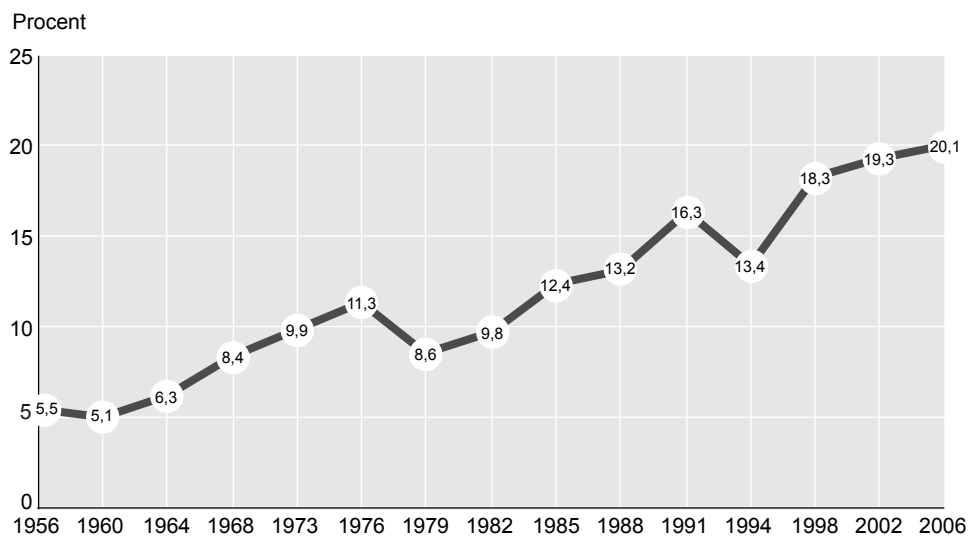
Partibyten under valrörelsen

Så långt rörligheten mellan valen. Men i moderna valrörelser äger en allt större del av rörligheten rum under veckorna inför valet. Det förändrar sakta förutsättningarna för våra valrörelser. Inför valen finns större utrymme att övertyga den växande skaran medborgare som in i det sista lämnar dörren öppen för att ombestämman sig när det gäller partivalet. För enskilda partier ökar möjligheterna att göra bra val, men samtidigt ökar också riskerna. Sentida svenska valrörelser talar sitt tydliga språk: enskilda partiers röststöd kan tredubblas mellan Almedalen och valdagen (som kristdemokraterna 1998 eller folkpartiet 2002). På lika kort tid kan stödet erodera (som för moderaterna i 2002 års valrörelse).

Frågan är hur många väljare som faktiskt byter parti under valrörelserna? Till vår hjälp har vi valundersökningens internationellt sett unika valrörelsepanel. Val-forskningsprogrammets längsta tidsserie för valrörelserörlighet bygger på uppgifter om partisympati, det vill säga vilket parti väljarna tyckt bäst om före valet. Med hjälp av en postenkät till samma personer efter valet kan korttidsförändringar under valrörelsen fastställas.¹⁰

Resultaten från 2006 visar att valrörelserörligheten slog ett nytt rekord. Igen. Enligt vårt sätt att mäta partibyten under valrörelsen röstade mer än var femte väljare (20,1 procent) på ett annat parti den 17 september än vad de hade uppgett som bästa parti i en intervju under de fyra veckorna före valet (se figur 5). Jämförelserna tillbaka till 1950-talet visar en nästan linjär trend i valrörelserörligheten. Valrörelsernas betydelse ökar alltså i så måtto att allt fler väljare ombestämmer sig under de sista veckorna.

¹⁰ I samband med 2006 års valundersökning erbjöd vi för första gången respondenter i förvalsundersökningen som var tveksamma att ställa upp för en intervju att besvara en förkortad intervju. I den förkortade intervjun ställdes inte frågan om bästa parti. För att bevara tidsserien intakt med så många respondenter som möjligt använde vi svaren från en intervjufråga om röstningsintention för att tilldela bästa parti till ytterligare omkring 170 personer.

Figur 5. Andel väljare som byter parti under valrörelsen 1956-2006 (procent)

Kommentar: Procentbasen är vid varje tillfälle antalet personer som angett ett bästa parti i valundersökningarnas förvalsintervjuer och angett partival i en enkät efter valet. Eftervalsenkäten besvaras av 91 procent av de som ställt upp för intervju före valet. Antalet respondenter är omkring 1 000 personer respektive undersökningsår.

Partiernas spurtvinster och spurtförluster

Moderna valrörelser innebär en allt större osäkerhet för partierna eftersom de inte längre enbart handlar om att mobilisera egna traditionella stödtrupper. Det handlar om att vinna nya väljare från många håll: från en växande grupp osäkra och avvaktande väljare, från väljare som kanske inte tänkt rösta alls och, inte minst, från andra partier.

Vilka partier spurtade bäst i samband med 2006 års valrörelse? Och finns det några partier som historiskt varit bättre än andra på att vinna väljare under de sista veckorna inför valen? I tabell 7a och 7b redovisar vi två analyser av korttidsförändringar under valrörelserna 1956-2006. Båda bygger på valundersökningarnas unika korttidspaneler och vi jämför uppgifter från förvalsintervjuer med uppgifter om partival insamlade efter valet. Notera att analysen endast inbegriper partibytarvinster respektive -förluster. Partiernas vinster och förluster till och från gruppen icke-röstare under 2006 års valrörelse ingår inte i analyserna.

I den första analysen (tabell 7a) används uppgifter om svarspersonernas partisympti före valet ("Vilket parti tycker Du bäst om?"). I den andra analysen (tabell 7b) används istället uppgifter om röstningsintention ("Vilket parti tänker du rösta på i riksdagsvalet?"). I det första fallet analyseras alltså generella *attityder* till partierna och i det andra fallet intentionalt *beteende*, det vill säga hur man tänker rösta.

Huvudresultaten är desamma i båda analyserna ($r=.89$), även om de analyser som bygger på rena attitydmått (bästa parti) bjuder på mer dramatiska utslag än analyser som bygger på beteendemått. Det finns också en svag tendens att stora partier som socialdemokraterna och moderaterna systematiskt går tillbaka under valrörelserna samtidigt som mindre partier som t ex vänsterpartiet och kristdemokraterna går framåt. Eventuellt är detta en effekt av att valrörelserna ger små partier en

chans att synas mer än vad de annars gör. Slutsatsen skulle vara att stora partier löper större risk att tappa i spurtan än vad små partier gör.¹¹

Socialdemokraterna skiljer ut sig som det i särklass sämsta spurtpartiet med minusstatistik i varje valrörelse sedan 1950-talet. Det historiska snittet är att socialdemokraterna backar -1,3 procentenheter under valrörelserna (se tabell 7b). Intressant nog tenderar dessa spurtförluster att vara som störst i de analyser där vi använder uppgifter om väljarnas bästa parti (tabell 7a). Ett icke obetydligt antal väljare som uppger att socialdemokraterna är deras bästa parti i våra förvalsintervjuer tenderar att sedan rösta på andra partier än socialdemokraterna. Detta inträffar inte i enstaka val utan gång på gång, i valrörelse efter valrörelse. Slutsatsen är att socialdemokraterna är osedvanligt dåliga på att omsätta hela sitt sympatikapital i väljarkåren till faktiska röster på valdagen. Skälen är flera. Sannolikt handlar det om normalt röstande socialdemokrater som tillfälligtvis av taktiska skäl väljer att stödja andra partier – främst vänsterpartiet och miljöpartiet (för att säkra regeringsmakten) eller för att man vill använda sin röst för att skicka politiska signaler till det regeringsbärande partiet om i vilken riktning man önskar att partiet skall gå politiskt (mer miljöhänsyn eller förankring åt vänster).

De historiska snitten för de flesta partier stannar nära noll. I det långa loppet tenderar enskilda partiers plus- och minusstatistik alltså ta ut varandra. Samtidigt syns enskilda partiers historiska succéer och fiaskon mycket tydligt i våra resultat (se tabell 7b). Några exempel är folkpartiets spurtvinst 1985 (+4,0 procentenheter) och kristdemokraternas succéval 1998 (+3,1 procentenheter). Det genomgående mönstret är att partier tycks ha spurtvinster i framgångsval och spurtförluster i motgångsval. Det är ju förstås inte så märkligt, men det intressanta är att förändringarna under valrörelserna oftast är relativt blygsamma i förhållande till de totala vinster- och förluster partierna gör jämfört med föregående val.¹² Valrörelserna tycks ha en stark tendens att förstärka de huvudtrender som redan etablerats i valmanskåren under mandatperioden.¹³

Dessa huvudtendenser är kännetecknande också för 2006 års valrörelse. Enligt resultatet i tabell 7b tillhörde centerpartiet (+1,3) och moderaterna (+0,8) procentenheter) valrörelsens största vinnare 2006; det var också de två partier som ökade sitt röststöd mest mellan 2002 och 2006. Även miljöpartiet och sverigedemokraterna (båda +0,6 procentenheter) hade klar plusstatistik under 2006 års valrörelse. De två partier som led svåra förluster i slutspurtan av valrörelsen var

¹¹ Korrelationen mellan partistorlek (procentuellt röststöd i valet) och fram- respektive tillbakagångar (i procentenheter) under valrörelserna 1968-2006 är negativ (pearsons $r=-.32$). Ju större parti desto större spurtförluster. Denna samvariation beror nästan uteslutande på att socialdemokraterna, som varit det största partiet, har haft en generell tendens att förlora väljare i valspurtan.

¹² För att undersöka storleksförhållandena mellan partiers valrörelsevinster och -förluster i förhållande till deras fram- och tillbakagång mellan två riksdagsval beräknades en hur stor andel valrörelseförändringarna utgjorde av de totala förändringarna av partiernas röststöd mellan valen. Åttiotre partiers vinster och förluster under valrörelserna respektive mandatperioden ingick i analysen. Medianandelen är 0,33. Det betyder att för hälften av fallen har valrörelsevinster och -förluster utgjort mindre än en tredjedel av de aggregerade förskjutningarna mellan valen.

¹³ Ytterligare analyser av partiernas vinster och förluster under mandatperioderna respektive valspurtan bekräftar denna slutsats. I 60 fall av 83 undersökta partier under perioden 1968-2006 har förändringarna under mandatperioden samma tecken (+/-) som förändringarna under valspurtan. Det betyder att det historiskt varit sällsynt att vända negativa opinionstrender under mandatperioden till spurtvinster i samband med valrörelserna. I elva fall har valrörelsen kunnat rädda ett parti från en större valförlust än vad det blev (positiv spurt men ett negativt valresultat i förhållande till föregående val). Lika sällsynt är det att positiva opinionsvindar under mandatperioden förbyts i motvind under valrörelsen: I endast tolv fall har valrörelserna lett till väljarförluster för partier i medvind (negativ spurt men ett positivt valresultat i förhållande till föregående val).

socialdemokraterna (-2,6 procentenheter) och folkpartiet (-0,7 procentenheter); och det var samtidigt de partier som backade mest mellan 2002 och 2006. Stödet för vänsterpartiet och kristdemokraterna låg däremot kvar i huvudsak oförändrat genom valrörelsen.¹⁴

Jämfört med folkpartiets totala tillbakagång mellan 2002 och 2006 års val (-5,6 procentenheter) är kräftgången under själva valrörelsen (-0,7 procent) mycket blygsam mot bakgrund av spekulationerna om dataintrångsskandalens betydelse för folkpartiets förlust. Våra resultat stärker snarare slutsatsen att lejonparten av folkpartiets väljarförluster ägde rum tidigare under mandatperioden. Dataintrångsskandalen hade i så fall en mer begränsad betydelse än som tidigare gjorts gällande, exempelvis i folkpartiets egen valanalys (Folkpartiet 2006).

¹⁴ Våra skattningar av partiernas förluster och vinster under de sista valrörelseveckorna kan jämföras med resultaten från opinionsinstitutens mätningar under samma period. Jämförelsen visar att rörelserna i opinionen är betydligt större i opinionsinstituten Sifos och Temos mätningar än i valundersökningarnas paneler. Riktningen på spurtvinster och förluster är dock desamma för alla partier med tre undantag: De två första gäller miljöpartiet som led väljarförluster under spurter enligt både Sifo (-0,1 procentenheter) och Temo (-1,1 procentenheter) men som enligt Valundersökningen gjorde en bra spurt (+0,6 procentenheter). Den största avvikelsen mellan undersökningarna gäller dock moderaterna som gjorde en dålig slutspurt enligt Sifo (-1,5 procentenheter mellan den 10 augusti och 16 september) men hade klar plusstatistik i Temo (+1,2 under samma period) och i Valundersökningens valspurtspanel (+0,8).

Tabell 7a. Partiernas spurtvinster och -förluster under valrörelserna 1956-2006. En jämförelse mellan information om partisympati från före valet och partival efter valet (procentenheters förändring)

Partival	Valår															Historiskt snitt
	1956	1960	1964	1968	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	
v	-0,3	+0,2	+1,3	±0,0	+0,5	±0,0	+0,4	+1,5	+1,7	+2,3	+0,3	+2,4	+2,5	-1,4	+0,1	+0,8
s	-0,2	-0,7	-2,5	-0,8	-2,5	-2,4	-0,4	-1,9	-2,2	-2,1	-1,9	-3,2	-0,8	-2,9	-5,7	-2,0
mp								+0,1	-0,4	±0,0	+1,5	+0,4	-0,9	+2,7	+1,0	+0,6
c	+0,2	+0,7	+1,0	+2,6	+2,0	+0,3	-1,0	+0,5	-1,2	±0,0	-0,8	-0,5	-0,6	±0,0	+1,8	+0,3
fp	+0,1	+0,3	+0,1	-1,9	-1,2	+0,7	-0,7	+0,1	+2,3	-1,0	-2,5	-0,8	-1,9	+3,9	-1,8	-0,3
kd			+0,3	±0,0	+0,3	-0,1	±0,0	+0,4	+0,7	+0,5	0,0	+0,8	+3,4	+0,4	+1,0	+0,6
m	+0,2	-0,5	-0,7	+0,3	+1,3	+1,5	+2,0	-0,6	-0,5	+0,2	+0,2	+0,8	-3,0	-3,1	+2,6	±0,0
nd											+3,2	+0,2				
sd																+0,8
Övr	±0,0	±0,0	+0,4	-0,2	-0,4	±0,0	-0,3	-0,1	-0,4	+0,1	±0,0	-0,1	+1,3	+0,5	+0,2	+0,1
Antal svarande	835	554	1 079	1 154	908	1 016	1 041	1 051	927	951	915	931	678	792	992	
Andel parti- bytare under valrörelsen	5,5	5,1	6,3	8,4	9,9	11,3	8,6	9,8	12,4	13,2	16,3	13,4	18,3	19,3	20,1	

Kommentar: Resultaten för tidsserien är hämtade från valundersökningar 1956-2006. I analysen ingår de som i valundersökningarnas förvalsintervjuer uppgett ett bästa parti och som efter valet besvarat en eftervalsenkät om hur de faktiskt röstade. Med "under valrörelserna" avses med andra ord fältperioden för valundersökningarnas förvalsintervjuer, vilket motsvarar de fyra sista veckorna före respektive riksdagsval. I 1970 års valundersökning gjordes inga förvalsintervjuer.

Tabell 7b. Partiernas spurtvinster och -förluster under valrörelserna 1956-2006. En jämförelse mellan information om röstningsintention från före valet och partival efter valet (procentenheters förändring)

Partival	Valår												Historiskt snitt
	1968	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	
v	+0,1	+0,7	+0,1	+0,4	+1,6	+0,7	+1,7	-0,1	+1,6	+1,3	-1,1	+0,2	+0,6
s	-0,4	-1,4	-1,9	-0,3	-1,7	-1,3	-0,1	-0,3	-2,6	-0,4	-2,4	-2,6	-1,3
mp					-0,4	-0,5	-1,4	+1,2	+0,4	-0,6	+2,1	+0,6	+0,2
c	+2,2	+1,0	+0,5	-1,0	+0,7	-3,0	+0,3	-0,2	-0,4	-0,8	-0,2	+1,3	+0,0
fp	-1,9	-1,1	+0,5	-0,9	+0,1	+4,0	-1,0	-2,4	-0,5	-1,2	+4,1	-0,7	-0,1
kd	±0,0	±0,0	-0,2	±0,0	±0,0	+2,5	+0,8	-0,6	+0,5	+3,1	±0,0	+0,2	+0,5
m	±0,0	+1,2	+0,9	+1,6	-0,4	-2,3	-0,3	+0,3	+0,9	-2,8	-2,4	+0,8	-0,2
nd								+2,1	+0,2				
sd													+0,6
Övr	±0,0	±0,0	-0,1	-0,1	+0,1	+0,1	+0,1	-0,1	-0,1	+1,3	+0,1	-0,4	+0,1
Antal svarande	1 184	940	1 043	1 061	1 082	1 076	941	929	966	698	817	1 121	
Andel partibytare under valrörelsen	7,3	8,6	10,5	8,3	8,5	11,7	10,8	14,0	11,3	14,8	17,6	17,2	

Kommentar: Resultaten för tidsserien är hämtade från valundersökningar 1968-2006. I analysen ingår de som i valundersökningarnas förvalsintervjuer uppgett en röstningsintention och som efter valet besvarat en eftervalsenkät om hur de faktiskt röstade. Svarepersoner som inte velat uppge en röstningsintention har tilldelats en röstningsintention med hjälp av en intervjufråga om bästa parti. Med "under valrörelserna" avses med andra ord fältperioden för valundersökningarnas förvalsintervjuer, vilket motsvarar de fyra sista veckorna före respektive riksdagsval. I 1970 års valundersökning gjordes inga förvalsintervjuer.

Inom- och mellanblocksrörlighet

Med 37,1 procent partibytare ligger det nära till hands att karaktärisera den svenska väljarkåren som mycket rörlig och instabil. Men ungefär två tredjedelar av all individuell rörlighet i det svenska partisystemet brukar handla om väljartrafik *inom* de båda politiska blocken (Holmberg & Oscarsson 2004). Även i samband med 2006 års val var inomblocksrörligheten klart större än rörligheten mellan blocken. Andelen väljare som bytte mellan partier inom s-blocket (s, v, mp) var 6,8 procent och andelen väljare som bytte mellan partier inom b-blocket (c, fp, kd, m) var 15,1 procent (se figur 6).

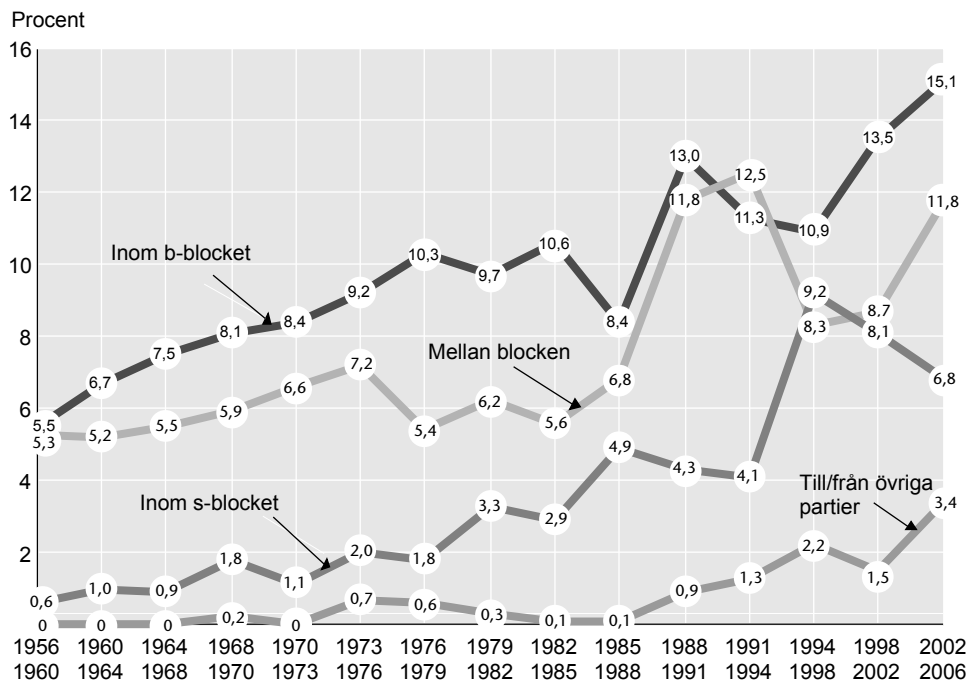
Inomblocksrörligheten har alltid varit avsevärt större inom b-blocket än inom s-blocket. Den större rörligheten beror till viss del på att det historiskt har funnits fler högeralternativ att rösta på i svensk politik. Dessutom har graden av partiidentifikation – känslan av anhängarskap till det egna partiet – varit starkare bland framför allt socialdemokraternas väljare än bland borgerliga partiers väljare. Större "trängsel" längs vänster-högerdimensionen bidrar också sannolikt till att det finns en större andel flytande väljare till höger än vad det finns till vänster.

Ur enskilda partiers synvinkel innebär en situation med närmare fyrtio procent partibytare en större utsatthet på väljarmarknaden. Partier som vänsterpartiet, kristdemokraterna, moderaterna och folkpartiet har redan fått erfara vad en ökad rörlighet bland väljarna innebär i form av snabba förluster eller vinster under intensiva valrörelser. Medvind under valrörelserna kan betyda stora elektorala framgångar. Men hamnar man fel i förhållande till valrörelseagenda eller i sin framtoning kan effekterna bli katastrofala.

Ur demokratisk synvinkel kan man tycka att det är bra att partikonkurrensen i det svenska partisystemet är tuff. Det håller partiorganisationerna vid liv, partiideologier och partipolitik tvingas att uppdateras ofta på grund av trycket från samhällsförändringar och väljargrupper. Våra förtroendevalda tvingas att ständigt vara lyhörda gentemot de väljare som valt dem.

Men i en tid av cementerad blockpolitik på nationell nivå är inomblocksrörligheten överhuvudtaget inte intressant när det gäller regeringsfrågan. I 2006 års riksdagsval var det istället trafiken *mellan* blocken – 11,8 procent blockbytare – som avgjorde valet till Alliansens fördel. Mellanblocksbytarna består av två grupper: väljare som bytte från b-blocket till s-blocket (2,7 procent eller 153 000 väljare) och väljare som bytte från s-blocket till b-blocket (9,1 procent eller 514 000 väljare).¹⁵ Trettio procent av mellanblocksrörligheten tog alltså ut varandra och hade ingen betydelse för balansen mellan regeringsalternativen. Med andra ord återstår det ungefär 360 000 väljare (6,4 procent) som övergav s-blocket för att istället rösta på något av partierna i b-blocket.

¹⁵ Basen som använts i beräkningarna är 5 650 416 personer som motsvarar antalet röstande (jft tabell 1.1)

Figur 6. Partibyten inom- och mellan blocken 1956-2006 (procent)

Kommentar: Till s-blocket har förts v, s och mp. Partierna tillhörande b-blocket är c, fp, kd och m, plus nyd 1991, 1994 och mbs m fl borgerliga samlingspartier under 1960-talet. Alla andra partier har definierats som övriga. Procentbasen är definierad som antalet intervju personer som partiröstade i två på varandra följande val. Resultaten för Riksdagsvalen 1958 – 1960 är: total andel partibyten 7,2 procent; inom s-block 0,4; inom b-block 4,1; mellan blocken 2,7 och till/från övriga partier 0,0 procent.

Blockbyten har alltså blivit vanligare absolut sett, men inte med hänsyn tagen till den allmänt ökande rörligheten. Blockbyten har tvärtom, relativt sett, blivit *mindre* vanliga. Andelen blockbyten av samtliga partibyten var 46 procent 1956/60 och 41 procent 1960/64 att jämföra med 24 procent 1994/98, 27 procent 1998/02 och 32 procent 2002/06. Dagens blockgräns är alltså relativt sett svårare för väljarna att ta sig över än motsvarande blockgräns på 1950- och 60-talen.

Vem byter när och till vad?

Hur skall utvecklingen mot allt fler sista minuten-väljare egentligen tolkas? Är sena valbeslut orsakade av genuin osäkerhet till följd av ointresse eller okunskap om de olika valalternativen? Eller handlar det om en rationell inväntan av så mycket valrörelseinformation som möjligt? Är de senfärdiga väljarna genuint osäkra eller rationellt avvaktande, eller finns båda kategorierna väljare representerade?¹⁶

¹⁶ En berättigad fråga är om vi alls kan veta exakt när väljare bestämmer sig för hur de skall rösta. Väljarforskare har normalt sett endast tillgång till subjektiva svar på intervjufrågor om vid vilken tidpunkt de bestämt partivalet. På den här punkten är vi nästan helt i händerna på väljarnas egna utsagor om tidpunkt för röstningsbeslut. En sådan situation är alltid obekvämt: Subjektiva vittnesbörd är alltid intressanta i sig själva, men för att vara riktigt säkra vill vi gärna försöka utveckla mer "objektiva" mått på viktiga analysvariabler: Tidpunkt för röstningsbeslut är en sådan central analysvariabel inom väljarforskningen. Försök att validera tidpunkten för röstningsbeslutet har givit olika svar. Kanadensiska studier har visat att det går att fästa stor tilltro till väljarnas vittnesbörd om tidpunkt för röstningsbeslut (Fournier m fl 2001) medan andra demonstrerat motsatsen.

Ett sätt att ge ytterligare perspektiv på den tilltagande väljarrörligheten är att analysera bytesbeteendet för väljargrupper som uppger att de bestämmer partivalet vid olika tidpunkter. I vår analys har vi delat in väljarna i fyra grupper efter bytesbeteende: *stabila partiväljare* som inte bytt parti mellan 2002 och 2006 (62 procent), *inomblocksbytare* som bytt parti inom s-blocket eller inom b-blocket (22 procent), *mellanblocksbytare* som bytt mellan de två blocken (12 procent), och *övriga partibytare* som bytt till eller från något övrigt parti mellan 2002 och 2006 (4 procent).

I tabell 8 redovisas dessa väljartyper efter vid vilken tidpunkt de uppgett att de bestämde hur de skulle rösta i 2006 års val: de som visste sedan länge hur de skulle rösta, de som bestämde partivalet tidigare under sommaren och hösten, samt de väljare som bestämde partivalet under den sista veckan av valrörelsen. Avsikten är att undersöka vilket slags beteende som är vanligast vid vilka beslutstidpunkter.

Inte oväntat är andelen stabila partiväljare som störst bland väljare som bestämt partivalet sedan länge. Trettioåtta procent av väljarna (drygt 2,1 miljoner av de röstande) kan betraktas som i princip oåtkomliga för all form av kortsiktig opinionpåverkan nära inpå valet (se tabell 8). I huvudsak består denna grupp av äldre, relativt lågt utbildade men politiskt kunniga och intresserade, starkt övertygade partianhängare. Dessa 38 procent stabila väljare – varav de flesta är väl ideologiskt förankrade längst ute till vänster eller till höger i partisystemet – representerar ett stort stabilt element i den svenska väljarkåren. Gruppen har knappast någon avgörande roll för utgången av enskilda riksdagsval men bidrar förstås till att upprätthålla politisk stabilitet.

Bland väljare som bestämt sig tidigt förekommer förstås partibytare. Men det rör sig om små väljargrupper (totalt omkring fem procent eller 327 000 väljare) och nästan alla partibytare i den här kategorin är inomblocksbytare. De bestämmer sig tidigt under mandatperioderna att lämna sitt parti för ett annat parti inom samma block. Det kan förstås också vara stabila väljare som tillfälligtvis röstat på ett annat parti än de brukar 2002 och vänder hem till sitt "normala" parti 2006.

Väljare som uppger att de bestämt partivalet "tidigare under hösten eller sommaren" består till hälften av stabila partiväljare. Tidpunkten för beslutet ligger alltså visserligen nära valet, men de har ändå till slut valt att rösta på samma parti som de gjort fyra år tidigare. Det kan tolkas som att de har använt inledningen av valrörelsen för att ompröva tidigare röstningsbeslut, alternativt för att återbekanta sig med de politiska alternativen i svensk politik. I princip öppnar de upp för att kunna påverkas av valdebatter och partibudskap. De som byter parti i det här skedet är till två tredjedelar inomblocksbytare (8 procent) och till en tredjedel mellanblocksbytare (4 procent).

Tabell 8. Vem byter när och till vad? Kombinationer av partibytesbeteende och tidpunkt för beslut bland samtliga väljare och bland väljare med olika kön, ålder, utbildning, partiidentifikation, vänster-högerideologi, partival, politiskt intresse, politisk kunskap och medieexponering (procent)

Typ av partibyte	Tidpunkt för partivalet i riksdagsvalet 2006												Summa procent	Antal-svar-ande	
	Visste sedan länge hur de skulle rösta				Bestämde partivalet tidigare under hösten eller sommaren				Bestämde partivalet under sista veckan						
	Stabil	Inom	Mellan	Övr.	Stabil	Inom	Mellan	Övr.	Stabil	Inom	Mellan	Övr.			
Samtliga	38	4	1	1	12	8	4	4	1	12	10	7	2	100	2 072
Män	40	4	1	2	12	8	5	5	1	11	8	6	2	100	1 023
Kvinnor	35	5	1	1	13	8	3	3	1	12	11	8	2	100	1 049
18-30 år	19	4	1	3	12	12	4	4	3	18	12	10	2	100	242
31-60 år	36	4	1	1	12	8	5	5	1	12	10	8	2	100	1 224
61+ år	50	5	2	1	12	5	3	3	1	8	8	3	2	100	606
Låg utbildning	52	5	2	3	10	3	3	3	1	8	6	4	3	100	373
Medel utbildning	34	4	1	2	12	9	3	3	2	12	12	7	2	100	625
Hög utbildning	29	4	0	1	13	10	5	5	0	14	12	9	3	100	636
Mycket intresserad	47	5	1	4	11	8	4	4	0	5	10	4	1	100	254
Ganska intresserad	37	5	2	1	13	9	4	4	1	12	9	6	1	100	1 015
Inte särskilt intresserad	36	4	1	1	12	6	4	4	1	14	11	8	2	100	700
Inte alls intresserad	37	4	2	5	8	4	1	1	1	16	6	9	7	100	103
Låg kunskap	27	1	1	2	14	3	4	4	1	20	8	12	7	100	96
Medellåg kunskap	37	4	0	4	10	6	5	5	1	14	9	7	3	100	212
Medel kunskap	37	4	2	1	10	7	4	4	1	13	12	7	2	100	504
Medelhög kunskap	38	3	1	0	12	11	5	5	1	12	9	6	2	100	350
Hög kunskap	40	4	1	2	18	10	3	3	2	5	11	2	2	100	210

Tabell 8. (forts.) Vem byter när och till vad? Kombinationer av partibytestesbeteende och tidpunkt för beslut bland samtliga väljare och bland väljare med olika kön, ålder, utbildning, partiidentifikation, vänster-högerideologi, partival, politiskt intresse, politisk kunskap och medieexponering (procent)

Typ av partibyte	Tidpunkt för partivalet i riksdagsvalet 2006										Summa procent	Antal-svar-ande		
	Visste sedan länge hur de skulle rösta					Bestämde partivalet tidigare under hösten eller sommaren							Bestämde partivalet under sista veckan	
	Stabil	Inom	Mellan	Övr.	Stabil	Inom	Mellan	Övr.	Stabil	Inom			Mellan	Övr.
Samtliga	38	4	1	1	12	8	4	1	12	10	7	2	100	2 072
Klart till vänster	66	5	0	3	12	2	1	1	6	4	0	0	100	86
Något till vänster	45	4	1	1	14	5	2	1	13	8	4	2	100	436
Mitten	25	2	2	4	11	4	7	0	16	10	14	5	100	295
Något till höger	29	5	1	1	14	12	5	2	9	14	6	2	100	695
Klart till höge	57	7	2	2	4	13	0	0	11	2	2	0	100	54
Starkt övertygad anhängare	76	5	1	1	9	2	0	0	5	1	0	0	100	303
Svagt övertygad anhängare	53	4	1	1	15	5	1	0	10	6	3	1	100	298
Endast partipreferens	23	4	2	1	14	10	5	1	15	14	8	2	100	778
Ingen partipreferens	11	4	1	2	11	11	9	2	12	16	17	6	100	253
Läser aldrig nyh. om politik	41	2	0	2	4	6	0	2	23	6	10	4	100	49
Läser nyheter någon gång	32	3	1	1	13	8	4	1	15	11	8	3	100	620
Läser ofta nyh. om politik	37	4	1	2	13	8	4	1	11	12	5	2	100	439
Läser varje dag	47	5	1	1	10	9	4	2	8	7	4	2	100	264
Vänsterpartiet	38	7	1	1	8	10	1	0	20	13	1	0	100	116
Socialdemokraterna	55	3	1	0	16	2	2	0	14	3	3	0	100	732
Miljöpartiet	22	3	1	0	13	10	3	0	18	24	7	0	100	119
Centerpartiet	27	2	2	0	10	10	8	0	8	16	16	1	100	172
Folkpartiet	25	2	2	0	9	4	9	0	21	12	16	0	100	164
Kristdemokraterna	25	3	1	0	15	14	4	1	12	18	7	0	100	153
Moderaterna	34	10	1	0	10	14	6	0	5	11	9	0	100	537
Sverigedemokraterna	0	0	0	25	0	0	0	28	0	0	0	47	100	47

Kommentar: Frågan om tidpunkt för partivalet i riksdagsvalet ställdes i eftervalsundersökningen och i eftervalsenkäten och lyder: "De fyra typerna av partibytten är: Stab=Stabila väljare som röstade på samma parti 2002 och 2006. Inom=väljare som bytt parti inom s-blocket (v, s, mp) eller inom b-blocket (c, fp, kd, m). Övriga=väljare som bytt till eller från övriga partier (t ex juniilistan, feministiskt initiativ eller sverigedemokraterna).

Bland de senfärdiga väljarna som bestämde partivalet under sista veckan återfinns en klar majoritet av alla mellanblocksbytare (7 procent). För balansen mellan de båda regeringsalternativen var alltså den sista valveckan viktig i så måtto att det var då blockbytarna bestämde sig för att göra slag i saken och ta klivet över blockgränsen. Sena blockbyten är klart vanligast bland personer som saknar partipreferens, aldrig läser nyheter om politik, står ideologiskt i mitten, bland politiskt ointresserade och bland personer med låg politisk kunskap. Det politiska beteende som har störst faktisk betydelse för regeringsfrågan – mellanblocksbyte – är vanligast bland de mest svärmobiliserade, ointresserade och politiskt okunniga medborgarna.

Det finns visst fog för slutsatsen att kampen om regeringsmakten avgjordes sent, under den sista veckan. Alla allianspartierna gjorde sena väljarvinster över blockgränsen under sista veckan, men framför allt centerpartiet och folkpartiet. Av centerpartiets och folkpartiets väljare är hela 16 procent sena vinster över blockgränsen. Motsvarande siffror för moderaterna och kristdemokraterna är nio respektive sju procent (se tabell 8).

Å andra sidan visar sammansättningen av moderaternas väljare att moderaterna hämtade hem nästan lika stora vinster över blockgränsen tidigare under mandatperioden och valsommaren (7 procent) som under den sista valrörelseveckan (9 procent). Räkna man om dessa väljarströmmar i absolut antal väljare står det klart att allianssegern knappast roddes i hamn under valrörelsen 2006 utan långt tidigare. För moderaternas del vanns närmare hälften av blockbytarna under sommaren och hösten och hälften under valrörelsens sista vecka. Men utan de tidiga blockbytarna hade valrörelsevinster sannolikt inte räckt för att knipa regeringsmakten. Valrörelsernas slutspurt betyder mycket, men långt ifrån allt.

Väljarna vittnar

Att låta väljarna själva vittna om varför de röstar som de gör är något av en svensk specialitet inom valforskningen. Vi har genom åren ställt många intervjufrågor – både öppna utan fasta svarsalternativ och slutna med fördefinierade svar – där väljarna fått möjligheten att själva tala om varför de betar sig som de gör. Undersökningstekniken kan tyckas självklar – varför inte fråga väljarna? Men det är den inte. Subjektiva svar är just subjektiva svar som i bästa fall kan ge en bra bild av människors motiveringar, men inte nödvändigtvis en bra bild av mer grundläggande motiv. Lägg här till möjliga minnesfel och att olika slags rationaliseringar kan förekomma – och metoden att efterhöra människors egna förklaringar framstår som mindre självklar. Att låta väljare vittna i egen sak är inte oproblematiskt (Holmberg 1981; Gilljam 1990).

Men trots det använder vi metoden; kritiskt naturligtvis och med full kännedom om självförståelsens alla fallgropar (Lazarsfeld 1935). Orsaken är att vi vet att subjektiva orsaksförklaringar kan ge kunskaper utöver vad vi kan utvinna ur olika objektivt anlagda analyser. I vissa sammanhang kan dessutom den subjektivt upplevda verkligheten vara mer relevant än den objektiva. Och vi kommer inte enbart att ägna oss åt att studera väljarnas subjektiva vittnesmål. Vi kommer senare också att genomföra en mängd olika mer distanserade och objektiva studier.

Viktiga skäl för partivalet

Vi börjar med att analysera hur väljarna bedömer hur viktiga ett antal olika skäl till partivalet är för dem själva. Tretton olika skäl har ingått i mätningarna sedan första gången 1988. I mätningen 2006 ingick tolv skäl. Vart och ett av skälen har härletts ur olika teorier om vad som påverkar väljares partival. I tabell 9 har röstningsskälens rangordnats efter hur viktiga svarspersonerna tycker de är.

Svenska väljares dominerande självbild är att de är åsiktsröstare (Gilljam 1993:90). Något över hälften anger att de åsiktsröstar (51 procent i valet 2002; frågan ingick inte i mätningen 2006). Bra nära lika många uppfattar sig som ideologiröstare (49 procent) eller röstare på partiernas program (46 procent). Jämfört med valet 2002 har andelen ideologi/programröstare ökat från en redan tidigare hög nivå. Valets innehållsliga sida kom alltså även 2006 på första platsen när väljarna själva motiverar sitt partival.

Något lägre ned på rangordningen kommer politikens kompetens- och person-sida. På fjärde plats, men med klart högre siffror än tidigare val, kommer röstningsskålet att partierna har kompetenta personer att styra landet (42 procent). Personfaktorerna hamnar lägre – partiledarna på plats fem med 23 procent och kandidaterna på listorna på plats elva med endast 10 procent. När det gäller personfaktorerna är resultaten 2006 mycket lika vad vi har sett i tidigare val. Partiledare och kandidater spelar inte huvudrollerna för svenska väljare när de skall bestämma sina partival (Holmberg & Oscarsson 2004).

Tabell 9. Väljarnas skäl till partival. Andel som uppger att skälet är "ett av de absolut viktigaste" för partival bland samtliga väljare 1988-2006 och bland partiernas väljare 2006 (procent)

Teori	Skäl för röstning	År													
		1988 1994 2002 2006					Partival 2006								
		v	s	mp	c	fp	kd	m	sd						
Sakfrågeröstning	partiet har en bra politik i de frågor som jag tycker är viktiga	-	-	51	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ideologisk röstning	partiet har en bra politisk ideologi	41	41	45	49	60	50	70	49	54	56	38	31		
Agendaröstning	partiet har en bra politik i många av de frågor som debatterats under den senaste tiden	33	32	34	37	40	30	38	38	43	42	42	13		
Framtidsblickande röstning	partiet har ett bra program inför framtiden			34	46	34	39	57	47	45	50	57	28		
Kompetensröstning	partiet har kompetenta personer som kan sköta landets politik	30	31	31	42	23	45	30	39	36	43	51	29		
Bakåtblickande röstning	partiet har skött sig bra i politiken under senare år	-	-	25	22	11	26	31	20	19	21	22	11		
Partiledarröstning	partiet har en bra partiledare	23	20	24	23	12	19	11	29	10	23	37	10		
Vaneröstning	jag brukar alltid rösta på partiet	27	21	16	14	10	23	6	12	5	9	9	0		
Grupptresseröstning	partiets politik brukar vara till fördel för den yrkesgrupp jag tillhör	21	18	14	15	12	23	7	14	5	7	14	10		
Partiidentifikationsröstning	jag känner mig som anhängare av partiet	21	16	14	11	15	14	10	11	9	6	8	0		
Instrumentell röstning	partiet är ett stort parti och har därför bättre möjligheter än ett mindre parti att genomföra sin politik	-	-	14	17	4	24	4	9	7	4	25	0		
Kandidatröstning	partiet har bra riksdagskandidater på valsedeln i min valkrets	9	10	10	10	9	12	2	10	7	12	9	4		
Taktikröstning	partiet är ett litet parti som kan riskera att hamna under 4-procentsspärren till riksdagen	-	-	6	5	14	2	15	2	5	12	2	9		

Kommentar: Frågan lyder: "Du säger att Du röstade på [parti...] vid årets riksdagsval. Hur viktiga var följande skäl för Ditt val av parti". De svarsalternativ som användes var "ett av de absolut viktigaste skälen", "ganska viktigt skäl", "inte särskilt viktigt skäl" och "inte alls viktigt skäl". Resultaten från 1994 är hämtade från Gilljam & Holmberg (1995). Resultaten från 1988 är hämtade från (Gilljam & Holmberg 1990). Våra färdigformulerade förklaringar är hämtade från de mest framgångsrika teorierna om väljarbeteende: ideologisk röstning (bra politisk ideologi), partiidentifikation (känner mig som anhängare), åsiktsröstning (bra politik i viktiga/uppmärksammade frågor), kompetensröstning (partiet har kompetenta personer...), partiledarröstning (bra partiledare), vaneröstning (brukar alltid rösta på partiet), taktisk röstning (partiet är ett litet parti...), instrumentell röstning (partiet är ett stort parti...), klassröstning (partiets politik brukar vara till fördel för den yrkesgrupp jag tillhör), retrospektiv bakåtblickande röstning (skött sig bra i politiken under senare år), prospektiv framtidsblickande röstning (bra program inför framtiden).

Valens ökande fokus på den innehållsliga sidan framträder än tydligare när vi kan notera att väljarna i allt mindre utsträckning ser sig själva som slentrian- eller supporteröstare. Endast 14 procent uppger 2006 att de alltid brukar rösta på partiet. Motsvarande andel var hela 27 procent så sent som 1988. Röstningsskålet att man känner sig som en anhängare av partiet anges bara av 11 procent 2006 mot 21 procent 1988. Partiloyalitet och gammal vana har blivit mindre gångbara röstningsskäl i Sverige.

Detsamma gäller socioekonomiskt baserad gruppöstning. Partival motiverat av yrke- eller klasstillhörighet har blivit allt ovanligare i Sverige – ned från 21 procent 1988 till 15 procent 2006.

Tidigare iakttagbara mönster står sig alltså och har blivit tydligare genom åren. Svenska väljare är i huvudsak åsikts- och ideologiröstare om de får klassificera sig själva.

Ser vi på resultaten för de olika partiernas väljare återfinns ett antal signifikativa skillnader. Åsikts- och ideologiröstning betonas mest bland v- och mp-röstare medan kompetensröstning, liksom instrumentell röstning, oftast hänvisas till bland de stora partiernas sympatisörer, bland s- och m-röstare. Partiledarröstning var 2006 – enligt väljarnas självbekännelser – vanligast bland m-väljare följda av c-väljare, Fredrik Reinfeldts och Maud Olofssons väljare, och minst vanlig bland fp-, v- och mp-väljare. Högst andel slentrianväljare 2006 återfanns bland s-väljare. Taktikröstning är inte speciellt vanligt förekommande 2006, men dock som ofta tidigare vanligast bland mp- och v-väljare (Holmberg 1984; Gilljam & Holmberg 1995).

Partiernas profiler i väljarnas ögon

Resultaten i tabell 9 är teoretiskt mycket intressanta men de kan bli aningen anemiska. Politikens kött och blod saknas. Händelser och sakfrågor anno 2006 lyser med sin frånvaro. I det följande skall vi därför försöka att vara mer jordnära. Vi inleder med att se på hur väljarna uppfattar vad partierna satsade på inför 2006 års val. Meningsfull åsiktsröstning kan inte förekomma utan att väljarna har någon kännedom om vad partierna står för. Partierna måste profilera sig för att möjliggöra åsiktsröstning och för att vinna röster bland alltmer åsiktsröstande väljare.

I valundersökningarna har vi sedan 1982 helt öppet frågat väljarna om vad de uppfattar att partierna "...lade särskild tonvikt vid inför årets val." Resultaten i tabell 10 visar att partiernas genomsnittliga profiler har förblivit lika skarpa eller oskarpa genom alla undersökningsåren. Kring 50-60 procent av väljarna kan i genomsnitt uppge någon profilfråga för varje parti. Den exakta siffran är 55 procent för de sju riksdagspartierna i valet 2006. Tydligast profil har moderaterna; hela 78 procent av svarspersonerna kan peka ut någon fråga som partiet satsat på 2006. Skarpare profil har moderaterna aldrig tidigare uppmätt. Motsvarande andel är endast 57 procent för socialdemokraterna. Den sämsta profilsiffran partiet någonsin uppvisat sedan mätningarna inleddes 1982. Ett annat parti med ett dåligt resultat 2006 är vänsterpartiet med 36 procent, näst sämsta någonsin för v.

Tabell 10. Partiernas profiler 1982-2006. Andel väljare som uppger åtminstone en valfråga för respektive parti (procent, medeltal)

Parti	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	Medel
Vänsterpartiet	48	58	47	25	52	63	49	36	47
Socialdemokraterna	88	64	59	60	83	78	61	57	69
Centerpartiet	58	46	54	42	47	34	35	51	46
Folkpartiet	45	62	59	54	46	43	68	63	55
Moderaterna	68	70	54	67	66	72	70	78	68
Kristdemokraterna	-	29		58	49	61	54	51	50
Miljöpartiet	-	-	80	52	71	55	51	52	60
Ny demokrati	-	-	-	59	38	-	-	-	49
5 gamla partier	61	60	54	50	59	58	57	57	57
7 partier	-	-	-	51	59	58	55	55	56

Kommentar: Frågan ställs endast i valundersökningarnas eftervalsstudier. Intervjufrågan var öppen och ställdes för vart och ett av de sju riksdagspartierna: "Inför årets val tog partierna upp olika saker som de tyckte var viktiga. Kan Du säga vilka saker som [parti] lade särskild vikt vid inför årets val?".

Valets rekordvinnare moderaterna är alltså profilmässigt mer kända bland väljarna än någonsin tidigare samtidigt som valets två största förlorarpartier (s och v) slår bottenrekord när det gäller oskarpa profiler. Jämfört med 2002 uppvisar också två andra vinnarpartier - centerpartiet och miljöpartiet - något skarpare profiler samtidigt som de två förlorarpartierna folkpartiet och kristdemokraterna har något mindre skarpa profiler 2006 än 2002. Det är uppenbart att skärpan i partiernas politikframtoning är viktig för valresultatet. Det gäller för partierna att komma fram med sina starka frågor och placera dem högt på väljarnas dagordning. Moderna val är till stor del en kamp om uppmärksamhet och om agendan (Holmberg 1981:71ff; Asp 2006). Den kampen förlorade uppenbarligen socialdemokraterna 2006, och moderaterna vann.

Men det är klart – vad som uppmärksammas är också centralt. Ett parti skall helst profilera sig i frågor som väljarna tycker är viktiga och där partiet har ett positivt opinionsstöd. Resultaten i tabell 11 visar vilka sakområden som väljarna nämner som tonviktsfrågor för partierna 2006. Frågor som har nämnts av 15 procent eller fler har markerats ut särskilt. De är partiernas tydligaste profilfrågor.

Tabell 11. Partiernas profilfrågor 2006. Andel personer som anger respektive tonviktsfråga för de olika riksdagspartierna (procent)

Tonviktsfråga	Parti							Parti med skarpast profil
	v	s	mp	c	fp	kd	m	
Skatter	2	3	7	5	2	4	29	m
Ekonomi	1	3	1	14	1	1	6	c
Vänster-höger ideologi	19	1	1	1	0	0	3	v
Sjukvård/välfärd	13	22	1	2	4	6	10	s
Pensioner/äldrevård	1	8	0	1	2	4	1	s
Moral/religion	0	0	0	0	0	4	0	kd
Familjepolitik	2	3	1	1	2	32	1	kd
Utbildning	2	6	1	1	36	4	4	fp
Bostäder	0	0	0	0	0	0	0	inget
Jordbruk/decentralisering	0	0	0	8	0	0	0	c
Miljö	1	1	38	6	0	0	0	mp
Internationellt/försvar	2	0	0	0	0	0	0	v
Sysselsättning	12	24	3	22	10	8	51	m
Energi/kärnkraft	1	1	9	4	1	0	0	mp
EU/EMU	2	0	1	0	0	0	0	v
Invandring/flyktingar	1	1	1	0	18	0	0	fp
Lag och ordning	0	0	0	0	6	1	4	fp
Jämställdhet	7	2	2	3	0	0	0	v

Kommentar: Resultaten bygger på samtliga svarspersoners bedömningar och kommer från eftervalsundersökningen. Frågan lyder: "Inför årets val tog partierna upp olika saker som de tyckte var viktiga. Kan du säga vilka saker som [...]lade särskild tonvikt vid inför årets val?" De öppna svaren kategoriserades enligt ett kodschema. Tonviktsfrågor som har nämnts av 15 procent eller fler för ett parti har utmärkts särskilt. Resultaten från valet 2002 återfinns i Holmberg och Oscarsson 2004:128.

Sysselsättningsfrågans tunga roll i 2006 års valrörelse syns tydligt i resultaten. Flera partier uppvisar sina skarpaste profiler i frågan. Det gäller speciellt moderaterna. Hela 51 procent av valmanskåren pekar ut sysselsättningen som en tonviktsfråga för moderaterna - den klart högsta profilsiffran för något parti eller frågeområde i mätningen 2006. I valet 2002 var det endast 1 procent som pekade ut sysselsättningen som en moderat profilfråga. Partiets satsning på att framstå som det nya arbetarpartiet med arbetslinjen i centrum lyckades. Socialdemokraterna som alltid tidigare haft högst profilsiffror av något parti när det gäller sysselsättningen når endast ett omnämnande på 24 procent 2006; klart slagna av moderaterna och nästan slagna av centerpartiet som uppnår 22 procent.¹⁷

¹⁷ Andelen personer som sedan valet 1982 nämnt sysselsättning som en tonviktsfråga för socialdemokraterna respektive moderaterna har sett ut som följer: I valet 1982 nämnde 51 procent sysselsättningen som en tonviktsfråga för s och 8 procent för m; 1985 30 procent för s och 2 procent för m; 1988 15 procent för s och 1 procent för m; 1991 43 procent för s och 6 procent för m; 1994 70 procent för s och 24 för m; 1998 31 procent för s och 20 procent för m; 2002 11 procent för s och 1 procent för m; 2006 24 procent för s och 51 procent för m. Valet 2006 är alltså det första där moderaterna - i väljarnas ögon - slår socialdemokraterna och uppvisar en tydligare profil i sysselsättningsfrågan. Socialdemokraternas sakfrågeägarskap i sysselsättningsfrågan är inte lika självklart längre (Budge & Farlie 1983; Petrocik, Benoit & Hansen 2003; Karlisen & Aardal 2007; Martinsson 2007).

Mer generellt har partierna 2006 sina starkaste profiler i följande frågor. Vänsterpartiet i ideologiska frågor av vänster-högersnitt (inte jämförbar med 2002), socialdemokraterna i sysselsättnings- och sjukvårdsfrågorna och med en klart svagare profil i utbildnings- och äldre frågor jämfört med 2002, miljöpartiet i miljöfrågorna som alltid, centerpartiet i sysselsättningsfrågan (jordbruket toppar inte längre som 2002), folkpartiet i utbildningen (förstärkt jämfört med 2002) och i invandrarfrågor (klart försvagat sedan 2002), kristdemokraterna i familjepolitiken och med en svagare framtoning i moraliskt-religiösa frågor och moderaterna i sysselsättningsfrågan och skatterna (klart mindre skatter dock än 2002).

Väljarnas dagordning

Det hjälper inte att ha en aldrig så skarp och tilltalande profil i olika frågor om inte de aktuella frågorna också upplevs som viktiga av väljarna. Man skall vara bäst där det gäller, och när det gäller. Väljarnas dagordning – vilka frågor de tycker är viktiga – är alltså central i sammanhanget. I valundersökningarna har vi sedan 1979 systematiskt frågat väljarna om vilka frågor de tycker är viktiga när de väljer parti. Intervjufrågan är öppet formulerad utan fastställda frågeområden. Svaren klassificeras i efterhand i ett tjugotal huvudområden. Resultaten i tabell 12 visar vilka frågor som dominerat väljarnas dagordning i valen sedan 1979.

Tabell 12. Viktiga frågor för partivalet 1979-2006 (procent)

Fråga	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006
Sysselsättning	18	29	25	5	23	41	34	7	35
Välfärd/Sjukvård	4	12	19	15	22	21	28	36	32
Utbildning	6	3	3	2	4	6	20	29	24
Pensioner/Äldrevård	5	8	8	9	20	9	17	20	21
Skatter	17	8	20	19	18	9	17	14	15
Familjepolitik/Barnomsorg	8	8	17	16	18	13	15	15	14
Ekonomi	9	14	14	8	20	30	14	10	11
Miljö	6	7	22	46	25	20	12	8	11
Invandring/flyktingar	0	0	1	2	8	5	3	10	5
Energi och kärnkraft	26	2	1	3	3	2	3	1	5
Jämställdhet	1	0	0	0	0	2	2	3	4
Lag och ordning	1	1	0	1	3	1	2	4	3
Jordbruk/Decentralisering	1	1	2	1	3	1	1	2	3
Vänster-högerideologi	5	2	7	3	4	4	3	4	2
Bostäder	5	2	2	4	5	1	0	2	2
Fred/Internationellt/Försvar	1	4	6	4	3	2	2	2	2
Moral/ Religion	2	1	1	1	3	1	2	2	1
EU/EMU	0	0	0	1	10	14	6	5	0
Löntagarfonder	4	33	11	1	0	0	0	0	0
Andel väljare som nämnde minst en fråga	62	76	78	72	82	79	77	73	80
Antal svarande	2 678	2 640	2 610	2 299	2 273	2 256	1 633	1 864	1 667

Kommentar: Resultaten bygger på kategoriseringar av en öppen fråga: "Om Du tänker på valet i år. Är det någon eller några frågor som är/var viktiga för Dig när det gäller/gällde vilket parti Du tänker rösta/röstade på vid riksdagsvalet den 17 september?" I analysen ingår endast röstande. Endast kategorier som vid något riksdagsval samlat mer än 3 procent av svaren har tagits med i denna tabell.

Sett ur väljarnas perspektiv har svenska val haft förhållandevis olika fokus genom åren. Sysselsättningen är den fråga som oftast har varit nummer ett på väljarnas viktighetsrangordning (1985, 1994, 1998 och 2006). Sjukvården/välfärden har toppat ett val (2002) och miljön två (1988, 1991). Går vi längre tillbaka finner vi kärnkraftsvalet 1979 och löntagarfondsvalet 1982 (Holmberg 1981; Gilljam 1988).

Väljaragendan 2006 toppas alltså av sysselsättningsfrågan med det näst högsta omnämmandet någonsin (35 procent).¹⁸ Endast i valet 1994 var sysselsättningen än mer i fokus bland väljarna (41 procent). Andra frågor som hamnar högt 2006 är sjukvården/välfärden med 32 procent (något lägre än 2002) och utbildningen med 24 procent (också den något lägre än 2002).

Fastighetsskatten – som Göran Persson (s) utpekar som den viktaste frågan bakom socialdemokraternas valförlust – nämns explicit av endast 4 procent som en viktig partivalfråga (Gilljam 1987:458-60).

Frågeområden som placerade sig lågt 2006 inkluderar invandrare/flyktingar med 5 procent (lägre än 2002) och EU/EMU med 0 procent (också lägre än 2002). Två områden som liksom sysselsättningen blir mer betydelsefulla på väljarnas agenda 2006 är miljön och kärnkraften (Hernborn, Holmberg & Näsman 2006).

Ser vi på vilka frågor som olika partiets väljare pekar ut som viktiga får vi en indikation på vilka frågeområden som kan ha verkat rekryterande respektive repellerande för vart och ett av partierna. Frågor som viktighetsnämns oftare bland ett partis väljare än av genomsnittet i valmanskåren kan potentiellt ha varit rekryteringsfrågor medan sakområden som tvärtom nämns mindre ofta än av genomsnittet kan ha varit fränstötande frågor, eller åtminstone inte lockande frågor. Resultaten i tabell 13 visar vilka sakfrågor som de olika partiernas väljare pekar ut som viktiga i valet 2006.

Valets tre stora frågor – sysselsättningen, sjukvården/välfärden och utbildningen – tenderar att vara de mest omnämnda frågorna i alla olika partigrupper. För att hitta nyanserna får man skärskåda mer detaljerat. Till exempel vilka sakområden som toppar de olika väljargruppernas rangordningar. För vänsterpartiet, socialdemokraterna och kristdemokraterna är det sjukvård/välfärdsfrågor, för miljöpartiet miljöfrågorna, för folkpartiet utbildningspolitiken, för centerpartiet och moderaterna sysselsättningen och för sverigedemokraterna invandrar/flyktingfrågor. Dessa frågor kan potentiellt ha fungerat som speciella rekryteringsfrågor för de angivna partierna.

¹⁸ I eftervalsundersökningen 2006 ingick en serie frågor kopplade till ett internationellt projekt The Comparative Study of Electoral Systems (CSES) www.cses.org. Bland de frågorna finns två öppna frågor som gäller vilka sakfrågor som svarspersonerna tycker var viktigast respektive näst viktigast för dem personligen i årets val. "För Dig personligen, vilken fråga var den viktigaste i årets riksdagsval?" Sysselsättningen är den fråga som klart oftast nämns som viktig; 30 procent nämner den som viktigast och 11 procent som näst viktigast. På andra plats kommer välfärd/sjukvård med 12 procent omnämmanden som viktigaste fråga och 15 procent som näst viktigaste fråga.

Tabell 13. Viktiga frågor för partivalet bland de olika partiernas väljare 2006 (procent)

Fråga	Partival i riksdagsvalet 2006								Samtliga
	v	s	mp	c	fp	kd	m	sd	
Sysselsättning	27	34	29	36	32	25	38	23	35
Välfärd/sjukvård	35	38	33	29	30	34	26	26	32
Utbildning	19	23	19	25	35	24	27	23	24
Pensioner/äldrevård	16	24	5	20	20	24	20	23	21
Skatter	3	11	8	11	14	16	29	11	15
Familjepolitik/barnomsorg	9	14	14	16	16	32	11	6	14
Ekonomi	4	6	6	18	11	17	15	6	11
Miljö	14	6	65	16	9	2	6	6	11
Invandring/flyktingar	5	3	5	2	8	5	2	51	5
Energi/kärnkraft	5	4	12	6	7	7	4	0	5
Jämställdhet	14	3	5	3	2	2	3	0	4
Lag och ordning	1	1	0	3	6	5	5	9	3
Jordbruk/decentralisering	1	1	6	11	1	5	1	0	3
Vänster-högerideologi	9	1	3	2	1	2	2	0	2
Bostäder	5	2	2	0	1	2	1	3	2
Fred/internationellt/försvar	4	2	3	2	0	0	3	0	2
Moral/religion	0	0	1	1	0	5	0	0	1
EU/EMU	0	0	0	1	0	1	0	0	0

Kommentar: Resultaten bygger på en öppen intervjufråga och visar andelen väljare som nämnt respektive fråga som viktig för valet av parti. Byggt på mycket få intervjupersoner kan nämnas att 39 procent bland *fi-väljare* uppgav jämställdhet som en viktig partivalsfråga (18 personer). Bland de ännu färre *jl-väljarna* nämnde 25 procent EU/EMU som viktiga för valet av parti (8 personer).

Ett annat mått får vi om vi ser på omnämningarna inom partierna i förhållande till genomsnittet för alla svarspersoner. I så fall har vänsterpartiet jämställdhet och vänsterideologi som främsta rekryteringsfrågor, socialdemokraterna har sjukvården/välfärden, miljöpartiet miljöfrågorna, centerpartiet jordbruksfrågor och ekonomi, folkpartiet utbildningen, kristdemokraterna familjepolitiken, moderaterna skatterna (men också sysselsättningen) och sverigedemokraterna invandrapolitik och lag och ordning (Holmberg 2007).

Ett sätt att komma valutgången 2006 än närmare in på livet är att specialgranska vad olika grupper av partibytare uppfattar som viktiga frågor. Sakfrågor som partibytare mer än stabila väljare anger som viktiga kan potentiellt ha fungerat som anledningar till bytet av parti. I tabell 14 har vi urskiljt två av de mest centrala partibytargrupperna 2006. De två grupper som gjorde att vi fick ett regeringskifte 2006 – partibytare från s-blocket till alliansen och mer konkret partibytare från s till m. I analysen jämför vi vad dessa partibytargrupper anger som viktiga partivalsfrågor med vad stabila s-blocksväljare respektive stabila s-väljare uppger. Ju större skillnader desto större sannolikhet att de aktuella frågorna medverkar till partibytet. Antalet sakområden som ingår i analysen är cirka tjugo.

Tabell 14. Viktiga partivalsfrågor 2006 bland partibytare jämfört med bland väljare som valde att *inte* byta parti. Andel som nämner respektive fråga som viktig (procent)

s→m byten	Stabila s-väljare 2002 och 2006	Bytare från s 2002 till m 2006	Skillnad
1) Sysselsättning	34	51	+17
2) Skatter	11	27	+16
3) Ekonomi	6	16	+10
4) Lag och ordning	1	6	+5
5) Familjepolitik	16	19	+3
Antal svarspersoner	413	49	

Byten från s-block → alliansen	v/s/mp-väljare 2002 och 2006	Bytare från v/s/mp 2002 till c/fp/kd/m 2006	Skillnad
1) Ekonomi	6	17	+11
2) Skatter	9	19	+10
3) Utbildning	20	28	+8
4) Familjepolitik	15	22	+7
5) Sysselsättning	33	39	+6
Antal svarspersoner	605	130	

Kommentar: Totalt 19 frågeområden ingår i analysen (se tabell 14). De frågor som listas ovan var de frågor som uppvisar störst skillnader i omnämningen för respektive partibytarkategori.

Några dramatiskt stora skillnader finner vi inte. De fem sakområden vi listat upp är de områden som uppvisar störst skillnader. Föga överraskande är det tunga vänster-högerorienterade frågor som tenderar att toppa listorna – ekonomi och skatter när det gäller bytarna från s-blocket till alliansen och sysselsättningen och skatterna när det mer specifikt gäller övergångarna från s till m. Socialdemokraterna förlorar med andra ord valet 2006 i första hand på grund av tre sammanflätade sakfrågor – sysselsättningen, skatterna och ekonomin. Och det mitt i en högkonjunktur.¹⁹

Partibytarna förklarar sig

Partibytarens förklaringar till varför de bytt behöver naturligtvis inte vara av samma slag som stabila väljares. En tänkbar skillnad skulle kunna vara att mer kortsiktiga och kampanjrelaterade faktorer spelar en större roll för partibytare än för partistabila personer. En tendens åt det hållet har vi funnit i tidigare val (Holmberg 2000:112). Men i huvudsak är det samma faktorer som är centrala i båda fallen. Partibytare, liksom väljare som inte byter parti, är i första hand åsiktsröstare. En omständighet som dock tycks vara något viktigare för partibytare än för stabila partiväljare är partiledaren. När vi helt öppet frågar partibytare varför de bytt parti

¹⁹ Om vi ser på partibytarna till sverigedemokraterna från riksdagspartierna framträder invandrar/flyktingfrågan som en mycket tydlig rekryteringsfråga. Bland personer som röstar på något riksdagsparti både 2002 och 2006 är andelen som angav invandrapolitiken som en viktig partivalsfråga endast 4 procent. Motsvarande siffra för partibytare till sd var hela 55 procent; en skillnad på inte mindre än 51 procentenheter. Antalet intervjupersoner är dock mycket begränsat, enbart 11 personer.

är hänvisningar till partiledarna – positivt eller negativt – ett av de vanligare svaren; inte lika vanligt som hänvisningar till olika sakfrågor, men bland de vanligare.

I valundersökningen 2006 pekar 35 procent av de intervjuade partibytarna ut någon sakfråga som orsak till bytet av parti.²⁰ Vanligaste områden är utbildning, miljö, sysselsättning och skatter. Utbildningsfrågor nämns relativt ofta bland bytare till folkpartiet medan hänvisningar till miljön är mycket frekventa bland partibytare till milöpartiet. Andra frågor som också nämndes relativt frekvent är företagsfrågor, invandring och folkpartiets dataintrång. Elva procent av de väljare som lämnar folkpartiet 2006 anger explicit dataintrånget som en orsak. Bland partibytare från socialdemokraterna till alliansen – den stora grupp partibytare som avgör valet – är sysselsättning, utbildning och skatter i allmänhet de oftast nämnda frågorna.²¹

Jämfört med tidigare val ända tillbaka till 1982 är dock hänvisningar till olika sakfrågor något mindre vanliga 2006. Genomsnittet för omnämmande av någon sakfråga som viktig för partibytet är 41 procent för de åtta valen sedan 1982. I valet 2006 är resultatet 35 procent.

Referenser till partiledarna gjordes av 22 procent av partibytarna 2006. Det är en andel något över snittet. I medeltal vid valen 1982-2006 har partiledaren nämnts som en påverkansfaktor av 16 procent av partibytarna. I undersökningen 2006 är det främst tre partiledare som nämns. Två utpekade enbart som positiva faktorer som drar till sig röster – *pull* på engelska. De två är Fredrik Reinfeldt och Maud Olofsson, men de nämns nästan uteslutande av personer som bytt parti inom det borgerliga blocket. Blockbytare hänvisar mycket sällan till dem. Reinfeldt och Olofsson var dragplåster, men inte över blockgränsen. Exempelvis nämndes uttryckligen Fredrik Reinfeldt av hela 44 procent av partibytarna från folkpartiet till moderaterna, men endast av 3 procent av bytarna från socialdemokraterna till moderaterna.

Den tredje ofta utpekade partiledaren var Göran Persson. Han får dock enbart negativa utpekanden. Han stöter bort väljare – *push* på engelska. Och samtliga partibytare som hänvisar till Persson var blockbytare. En så hög andel som 15 procent av de intervjuade socialdemokratiska blockbytarna till något borgerligt parti pekar ut Göran Persson som en orsak. Han får omdömen som: "Göran Persson blev lite diktatorisk", "Irritation på Göran Persson", "Gillar ej Göran Persson" och "Persson maktgalen". Utifrån de intervjuade socialdemokratiska partibytarnas egna vittnesmål är det ingen tvekan om att Göran Persson är ett sänke, inte ett dragplåster, i valet 2006. Han är en bidragande orsak till socialdemokraternas stora valförlust. Men denna slutsats bygger än så länge enbart på subjektiva utsagor från ett begränsat antal intervjuade partibytare. Vi får se senare om slutsatsen håller även när vi analyserar data om partiledarnas popularitet.

En annan vanlig förklaring till partibyte utöver sakfrågor/ideologi och partiledarna är hänvisningar till kompetens/trovärdighet eller mer konkret regeringsfärdighet och behovet av förändring. Sammantaget förekommer den här typen av förklaringar bland 21 procent av de intervjuade partibytarna 2006 (samma andel som

²⁰ Antalet partibytare som besvarar vår öppna fråga om varför de bytt parti är 227 personer i eftervalsstudien 2006. De svarande kunde uppge fler än en förklaring. Svaren har klassificerats i fem kategorier och en övriggrupp. Andelen bytare som uppgivit de olika förklaringarna är som följer för valen 2002 och 2006. Sakfråga 39 procent 2002, 35 procent 2006; Ideologi 13 procent 2002, 11 procent 2006; Kompetens/trovärdighet/regeringsfrågan/behov av förändring 9 procent 2002, 21 procent 2006; Taktikröstning 7 procent 2002, 9 procent 2006; Partiledaren 17 procent 2002, 22 procent 2006; Övrigt 19 procent 2002, 12 procent 2006. Motsvarande resultat för valen 1982-1998 återfinns i Holmberg 2000:112.

²¹ Göran Perssons syndabocksfråga – fastighetsskatten – nämns inte av en enda av våra intervjuade socialdemokratiska partibytare.

genomsnittet för perioden 1982-2006). Bland intervjuade bytare från socialdemokraterna till de borgerliga är allmänna hänvisningar till behovet av förnyelse den enskilt vanligaste typen av förklaring som förekommer. Hela 35 procent av de väljare som lämnar s och går till alliansen 2006 motiverar sitt partibyte med resonemang av typen "bra med förändring", "ville ha förändring", "ville byta regeringsparti" eller "ville ha byte vid makten". Den här typen av allmänna referenser till behovet av förändring är lika vanliga bland socialdemokratiska partibytare till b-blocket som hänvisningar till olika konkreta sakfrågor eller ideologi. Det senare slaget av förklaringar nämns också av 35 procent av de socialdemokratiska partibytarna till alliansen.

Sittande regeringar, speciellt om de suttit länge, har alltid problem med att försvara sig mot argumentet att det behövs växling vid makten. Uppfattningen att maktväxling i sig är något positivt finns i debatten. Regeringsinnehav tär, bland annat därför att vissa väljare hoppas att det blir bättre bara det blir någon förändring. Därför brukar regeringar oftast förlora röster och gå tillbaka i val. Det har hänt 15 gånger av 19 sedan andra världskriget i Sverige. Mönstret ser liknande ut i övriga Europa (Petersson 2000; Narud & Valen 2007). Det långvariga regeringsinnehavet är alltså en av de negativa faktorerna för socialdemokraterna i valet 2006. Något över en tredjedel av partibytarna från det gamla regeringspartiet (s) till den nya alliansen har bara en explicit motivering för sitt ändrade partival. De vill ha förändring, något nytt. De ville ha en växling vid makten.

Lärdomar

Den viktigaste generella lärdomen vi kan dra av väljarnas vittnesmål är att de fortfarande ser sig själva som åsikts- och ideologiröstare; och det dessutom i en något ökad utsträckning. Kompetens- och personfaktorer spelar en mindre roll, även om just regeringsfrågan utpekades som viktigare 2006. Den nya alliansutmaningen hade en betydelse här. Partiledarna är inte oviktiga röstningsfaktorer i väljarnas ögon, men de matchar inte sakfrågor/ideologier och deras betydelse ökar inte. Gamla stabiliserande röstningsorsaker som inrotad vana och partiloyalitet liksom klassröstning nämns av allt färre väljare. Svensken blir alltså enligt egen utsago alltmer åsiktsröstare och allt mindre vane- eller klassröstare.

Man kan undra hur mycket som politisk korrekthet och vad som är "inne" att säga spelar en roll här. I senare analyser skall vi granska i vad mån svenska väljare lever som de säger. Vi kommer att studera utvecklingen av såväl vaneröstning som lojalitets- och klassröstning. Väljarnas subjektiva utsagor kommer att prövas. De kommer att fungera som hypoteser som skall granskas.

Andra granskningsbara men mer konkreta hypoteser kan också specificeras utifrån vad väljarna har sagt, inte minst utifrån vad partibytarna har vittnat om. Tre sådana hypoteser som vi kommer att pröva mera är, för det första, sysselsättningsfrågans klara betydelse för socialdemokraternas tillbakagång och moderaternas stora vinst. Socialdemokraternas sakfrågeägarskap i sysselsättningsfrågor tycks ha gått förlorat 2006.²²

För det andra, regeringsfrågans tyngre roll 2006. Många blockbytare bort från socialdemokraterna talar om behovet av förändring och ett maktskifte. Frågan är om socialdemokraternas gamla sakfrågeägarskap när det gäller att uppfattas som att vara det parti som är bäst på att regera också försvagas allvarligt 2006. I så fall tappar socialdemokraterna försprånget i två av sina traditionellt starkaste grenar samtidigt – sysselsättningen och regeringsfärdigheten.

För det tredje, Göran Perssons roll som ett eventuellt sänke för socialdemokraterna 2006. Partibytare brukar oftare än stabila väljare ge partiledarna skulden eller äran för att de bytt parti. I valet 2006 ger många borgerliga partibytare till moderaterna och centerpartiet äran till Fredrik Reinfeldt respektive Maud Olofsson. De tycks framgångsrikt ha fungerat som positiva dragplåster för sina partier. I Göran Perssons fall är det tvärtom. Förhållandevis många väljare som går från socialdemokraterna till alliansen 2006 ger skulden till en impopulär Persson. Om vittnesmålen är generaliserbara tyder det på att Göran Perssons personliga impopularitet bidrar till socialdemokraternas valförlust.

Men som sagt – och det förtjänar att upprepas – väljarnas subjektiva utsagor är inte allenarådande. De kommer också att granskas utifrån annat material. Någon slutgiltig dom har inte avkunnats ännu.

²² Två indikatorer på att socialdemokraterna tappar sakfrågeägarskapet i sysselsättningsfrågan 2006 är för det första att väljare oftare - på en öppen fråga om vilka partier som har en bra respektive dålig politik i olika sakfrågor - nämner moderaterna än socialdemokraterna som "ägare" av en bra politik när det gäller sysselsättning, 35 procent mot 21 procent. När det gäller dålig politik i sysselsättningsfrågan får s fler utpekanden än m, 20 procent mot 13 procent. I tidigare valundersökningar tillbaka till 1979 har det aldrig hänt att moderaterna fått fler omnämningar än socialdemokraterna när det gäller att ha en bra sysselsättningspolitik. Närmast var det 1991 då det blev oavgjort, 23 procent för båda partierna (se vidare Martinsson 2007). En annan indikator kan hämtas från resultaten från CSES-materialet. Där finns två öppna frågor om vilka problem som är viktigast respektive näst viktigast i dagens Sverige. "Vilket politiskt problem tycker Du är viktigast i dagens Sverige?" Klart oftast utpekades sysselsättningen, 33 procent anger den som det viktigaste problemet och 11 procent som näst viktigaste. På följdfrågorna vilket parti som bäst kan lösa det viktigaste respektive det näst viktigaste problemet nämner 39 respektive 40 procent av svarspersonerna moderaterna när det gäller sysselsättningen. Motsvarande andelar är klart lägre för socialdemokraterna, 18 respektive 23 procent. Hypotesen att socialdemokraterna i valet 2006 förlorar sakfrågeägarskapet i sysselsättningsfrågor har alltså ett starkt stöd i valundersökningens resultat.

Partiledarna som dragplåster eller sänken

Det mest kända exemplet vi har i modern svensk politik på en partiledare som fungerade som ett framgångsrikt dragplåster för sitt parti är Bengt Westerberg. I hans första val som partiledare – det var 1985 – drog hans personliga popularitet så mycket röster till folkpartiet att han fick en effekt uppkallad efter sig – westerbergeffekten.

Utmärkelsen var dock mest medial. I valundersökningens resultat var effekten mindre påtaglig. Enligt en analys byggd på valundersökningsdata plussade westerbergeffekten på folkpartiets valresultat 1985 med cirka tre procentenheter (Gilljam 1987). Möjligen är den uppskattningen av effekten nära ett maxestimat. Men oavsett det - med tanke på att folkpartiet fick ett totalt röststöd på 14,2 procent 1985 är extra tre procentenheter, eller något mindre, inte ett obetydligt eller oväsentligt tillskott. Bengt Westerberg är värd sin effekt.

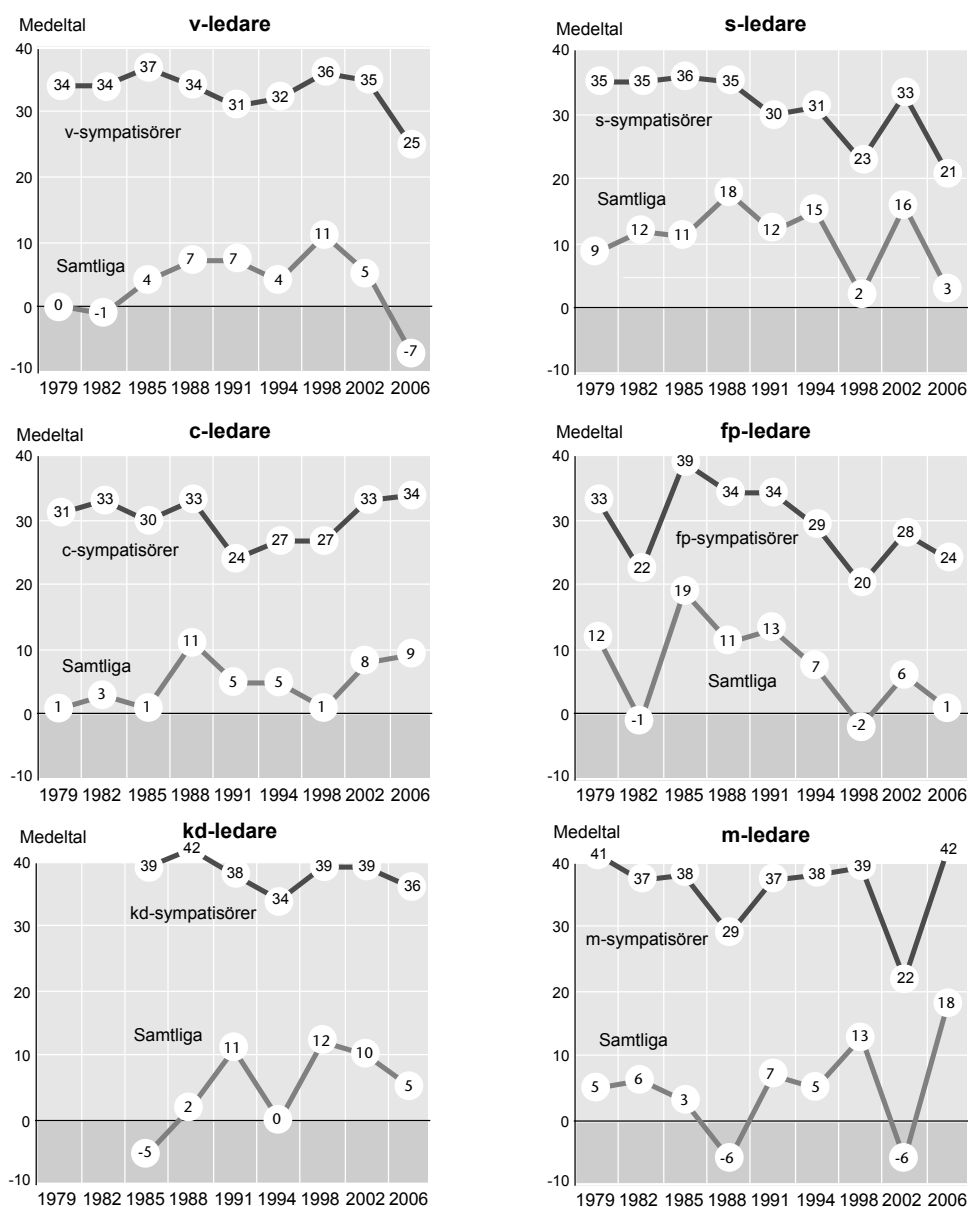
De flesta andra svenska partiledare som vi mätt popularitetsmässigt sedan 1979 har inte varit lika lyckosamma som dragplåster och några av dem har till och med snarast varit sänken för sina partier. Det vill säga att deras svaga uppskattning kan ha kostat det egna partiet röster. Göran Persson och valet 1998 skulle kunna vara ett exempel. Han var ny partiledare och statsminister med mycket låga popularitetssiffror. Socialdemokratiska partiet gjorde ett mycket dåligt val – det näst sämsta sedan Sverige blev en demokrati 1921. Valundersökningens analyser tyder på att Perssons personliga impopularitet kan ha bidragit något till partiets stora förlust (Holmberg 2000).

Men ånyo, vi talar inte om någon stor effekt. Det generella resultatet från valundersökningarnas hittillsvarande analyser av partiledareffekter på partivalet i Sverige är att de i de flesta fall är begränsade (Curtice & Holmberg 2005; Holmberg & Oscarsson 2004). Det finns några exempel på dragplåster respektive sänken, men i de allra flesta fall spelar partiledarens personliga popularitet en mycket begränsad roll för svenska väljares röstningsbeslut. Svenskar är fortfarande och i första hand åsiktsröstare, klassröstare och vaneröstare men ännu inte ledarröstare (en dansk jämförelse finns i Andersen & Borre 2007).

Fråga är om detta ändrades i 2006 års val. Vi har en nästan pseudoexperimentell situation med en klart impopulär sittande statsminister som ställs mot en ny mycket populär utmanare (Hernborn, Holmberg & Näsman 2006; Holmberg 2007). Och resultatet blir en rekordförlust för den regerande statsministern och en rekordframgång för utmanaren. Om vi skall finna effekter av partiledares personliga popularitet bör vi finna dem 2006. En analys av partiledareffekter på röstningen 2006 är alltså extra spännande. Förutsättningarna för att finna påtagliga effekter är bättre än vid något tidigare tillfälle sedan vi började mäta partiledarpopularitet i valet 1979 (Holmberg 1981).²³

²³ Många av analyserna och skrivningarna i det kommande är uppföljningar av de analyser som gjordes i Holmberg 2000: 157-190.

Figur 7. Partiledarpopularitet 1979-2006 (medeltal)

Kommentar: Partiledarnas popularitet har mätts på en elvgradig ogillar-gillarskala mellan -5 och +5. Medeltalen för samtliga svarspersoner respektive för det egna partiets sympatisörer har multiplicerats med 10 för att få en skala mellan -50 och +50. Alf Svensson ingick inte i 1979, 1982 och 1988 års undersökningar och miljöpartiets språkrör ingick inte i 1982, 1985 och 1988 års undersökningar. Siffrorna för Alf Svensson och Birger Schlaug 1988 är hämtade från 1988 års SOM-undersökning och har justerats med hänsyn till skillnaden i resultaten mellan valundersökningen och SOM-undersökningen för övriga partiledare. Resultaten för 1979 – 1994 har sammanställts av Mikael Gilljam i Gilljam och Holmberg 1995:80. Data för 1998, 2002 och 2006 har i eftervalsdelen justerats för att bli jämförbara med data från förvalsstudien och med de tidigare undersökningarna. Resultaten för Birger Schlaug 1988, 1994, 1998 och för Margareta Gisselberg 1991 bland mp-sympatisörer respektive bland samtliga är: 1988 +20/±0; 1991 +16/-2; 1994 +25/+4; 1998 +26/-3. Resultaten för Peter Eriksson och Maria Wetterstrand är 2002 och 2006 bland mp-sympatisörer respektive bland samtliga: +23/-2 och +27/-0 respektive +22/-2 och +29/+3. Resultaten för Ian Wachtmeister 1991 bland nyd-sympatisörer och bland samtliga var +33/-6. Motsvarande siffror för Bert Karlsson 1991 och för Viviann Franzén 1994 är +17/-17 respektive +17/-21.

Partiledarna har varit: för v Lars Werner 1979 – 1991, Gudrun Schyman 1994 – 2002, Lars Ohly 2006; för s Olof Palme 1979 – 1985, Ingvar Carlsson 1988 – 1994, Göran Persson 1998 – 2006; för c Thorbjörn Fälldin 1979 – 1985, Olof Johansson 1988 – 1994, Lennart Daléus 1998, Maud Olofsson 2002 – 2006; för fp Ola Ullsten 1979 – 1982, Bengt Westerberg 1985 – 1994, Lars Leijonborg 1998 – 2006; för kd Alf Svensson 1985 – 2002, Göran Hägglund 2006; för m Gösta Bohman 1979, Ulf Adelsöhn 1982 – 1985, Carl Bildt 1988 – 1998, Bo Lundgren 2002, Fredrik Reinfeldt 2006.

Partiledarpopularitet 1979-2006

Vi börjar analysen genom att se hur populära svenska partiledare har varit sedan första mätningen 1979 (se figur 7). Två mätserier redovisas – en som visar hur uppskattade partiledarna har varit bland samtliga svarspersoner och en annan som visar hur populära de varit bland det egna partiets väljare. Resultaten bygger på en intervjufråga där de svarande – på en popularitetsskala mellan -5 till +5 – får ange hur mycket de gillar eller ogillar de olika partiledarna. De redovisade siffrorna i figur 1 är medeltal som kan variera mellan -50 (max ogillar) och +50 (max gillar). Vi har multiplicerat resultaten med tio för att slippa decimaler.

Svenska partiledare är välkända och de flesta svarspersoner är villiga att uttrycka sin sympati eller antipati för dem. I genomsnitt besvarade 91 procent sympatifrågan för var och en av partiledarna. En ny partiledare som Hägglund (c) är något mindre välkänd (84 procent satte sympatipoäng) jämfört med ärrade veteraner som Persson och Leijonborg (98 respektive 95 procent svar).²⁴ Även nye partiledaren Reinfeldt var dock välkänd i sitt första val (95 procent svar).²⁵

Bengt Westerberg (fp) 1985 behåller rekordet som mest uppskattade partiledare bland samtliga svarspersoner. Hans resultat på +19 på vår skala mellan -50 till +50 är något bättre än Ingvar Carlssons (s) +18 i valet 1988, strax efter mordet på Olof Palme (s), och Fredrik Reinfeldts (m) +18 i valet 2006. Främst Westerberg men också Carlsson tappade i popularitet i senare val. Det är inte lätt att starta på rekordnivå.

Bottenrekordet i uppskattning bland samtliga svarande slår Lars Ohly (v) i valet 2006 (-7).²⁶ Tidigare bottennoteringar är Bildts (m) från hans första val 1988 (-6) och Lundgrens (m) från hans första och enda val 2002 (-6). Bildt förbättrade senare sina popularitetssiffror mycket påtagligt. Lundgren fick aldrig chansen. Han avsattes.

Göran Perssons (s) popularitetsresultat 2006 bland samtliga är +3. Det näst sämsta en s-ledare uppnått sedan mätningarna började 1979. Endast Göran Persson i valet 1998 uppvisar ett ännu svagare resultat (+2). Däremellan i valet 2002 har Persson en mycket högre popularitetssiffra (+16); en av de bästa som någon partiledare någonsin uppnått (fjärde plats efter Westerberg, Carlsson och Reinfeldt). Göran Persson startade svagt, kom igen starkt för att sedan falla tungt i spurten.

Klart mest populära bland egna väljare har tre partiledare varit – Alf Svensson (kd) 1988, Gösta Bohman (m) 1979 och Fredrik Reinfeldt (m) 2006. De har alla uppnått popularitetssiffror något över +40 bland det egna partiets väljare. I Svenssons fall sjönk populariteten senare när partiet blev större. Bohman och Reinfeldt har bara mätts en gång vardera. Två andra partiledare som har varit uppe och nästan tangenterat +40-nivån är Bengt Westerberg (fp) 1985 och Carl Bildt (m) 1998. I båda fallen nådde de +39.

²⁴ Partiledare är klart mer välkända än andra ledande politiker. I valundersökningarna frågar vi i ett kunskapstest om partiitillhörigheten hos ett antal namngivna politiker. Andel rätt svar blev följande 2006: Bosse Ringholm (s) 84 procent rätt, Jan Eliasson (s) 67 procent, Carin Jämtin (s) 54 procent, Karin Pilsäter (fp) 36 procent, Inger Davidsson (kd) 26 procent, Yvonne Ruwaida (mp) 25 procent, Gunilla Carlsson (m) 23 procent, Alice Åström (v) 12 procent och Fredrik Federley (c) 6 procent. Tidigare års resultat tillbaka till 1985 återfinns i Holmberg och Oscarsson 2004:203.

²⁵ Gudrun Schyman fick 95 procent svar, alltså fortfarande välkänd medan junilistans Nils Lundgren enbart fick 63 procent svar. För Peter Eriksson blev andelen svar 82 procent, för Maria Wetterstrand 87 procent, för Lars Ohly 91 procent och för Maud Olofsson 94 procent.

²⁶ Räkna vi också med ny demokrati innehas bottenrekordet av Bert Karlsson (nyd) 1991 med -17 och Vivianne Franzén (nyd) 1994 med -21.

Minst uppskattning bland egna väljare har följande kvartett haft – Lars Leijonborg (fp) 1998 +20, Göran Persson (s) 2006 +21, Ola Ullsten (fp) 1982 +22 och Bo Lundgren (m) +22. Andra exempel på partiledare med svag uppskattning bland de egna är Olof Johansson (c) 1991 med +24 och Lars Ohly (v) 2006 med +25.²⁷

Om vi jämför partiledarnas popularitet mellan 2002 och 2006 för att se hur opinionsvindarna har blåst visar det sig att tre ledare uppvisar en förstärkt personlig popularitet, antingen jämfört med sig själva eller jämfört med en föregångare. De tre är först och främst Fredrik Reinfeldt (m), men också Maud Olofsson (c) och Maria Wetterstrand (mp). Övriga fem partiledare har försvagade popularitetssiffror. Främst gäller det Göran Persson (s) och Lars Ohly (v). Leijonborg (fp), Hägglund (kd) och Eriksson (mp) tappade också i uppskattning, men klart mindre.²⁸

Endast ett av periodens tre partiledarbyten innebar att en mer populär partiledare efterträdde en mindre populär (Reinfeldt i stället för Lundgren i moderaterna). I övriga två fall byttes en mer populär partiledare ut mot en mindre populär (Hägglund i stället för Svensson i kristdemokraterna och Ohly i stället för Schyman i vänsterpartiet). I samtliga dessa tre fall har partiledarbytet ett klart samband med valresultatet 2006. Moderaterna som bytte till en mer populär partiledare går framåt i valet medan kristdemokraterna och vänsterpartiet som bytte till mindre populära ledare tappar röster. Ett snyggt exempel på partiledareffekter om man tror att valresultat bestäms av partiledarbyten.

Partiledarnas starka och svaga sidor

Innan vi ser närmare på de eventuella partiledareffekterna i valet 2006 måste vi dock något mer problematisera våra popularitetsmätningar. Frågan är vad det är vi mäter när vi ber människor placera ut olika partiledare på en ogillar-gillarskala. Man kan ju gilla eller ogilla någon av många olika skäl. Det opreciserade i intervjufrågan är både en styrka och en svaghet. En styrka eftersom ogillar-gillarskalan kan appliceras på många olika företeelser (t ex också på partierna) och människor har lätt för att svara. Svagheten uppstår ur styrkan. Just därför att intervjufrågan är så bred blir tolkningsmöjligheterna också många.

Ett sätt att snäva in tolkningarna är att se vad det är för andra egenskaper hos partiledarna som bland svarspersonerna kopplas till ett gillande respektive ogillande. Eller annorlunda uttryckt – vilka olika egenskaper hos ledarna är det som gör dem uppskattade respektive mindre uppskattade? Vad är det för egenskaper som gör en partiledare populär?

²⁷ Inkluderar vi också ny demokrati och mp:s språkrör hittar vi några ännu svagare resultat. Sämst resultat av alla uppvisar Margareta Gisselberg (mp) 1991 med en popularitet på endast +16 bland mp-väljare. Birger Schlaug (mp) hade som sämst +20 1988. I valet 2006 har Peter Eriksson (mp) +22. Wetterstrand (mp) har +29. Bert Karlsson (nyd) 1991 och Viviann Franzén (nyd) 1994 uppvisar båda popularitetsmedeltal på +17 bland nyd-väljare.

²⁸ En ytterligare partiledare som tappat klart i personlig popularitet är Gudrun Schyman. Hennes popularitet bland samtliga svarspersoner var +5 när hon var partiledare för vänsterpartiet 2002. I valet 2006 när hon var ledare för feministiskt initiativ sjunker hennes popularitet till -9. Ett snyggt exempel på betydelsen av partiet för en ledares uppskattning. Feministiskt initiativ var ett mycket impopulärt parti 2006 med en popularitetssiffra på -21 bland hela svenska folket. Bland de få fi-väljarna var Schyman dock mer populär med en genomsnittlig uppskattningssiffra på +33. Junilistan Nils Lundgren 2006 hade popularitetspoängen -9 bland alla svarande och +13 bland jl-väljare. Junilistan hade uppskattningsresultatet -16 bland samtliga svarspersoner, alltså även det ett mycket impopulärt parti 2006 (se vidare Holmberg 2007). Det bör observeras att både Schyman och Lundgren i valet 2006, trots låga personliga popularitetssiffror, genomsnittligt sett var klart mer populära än sina impopulära partier.

Forskningen på området brukar fokusera på begreppet *image*. Det är människors perceptioner av vad som karaktäriserar en ledare som är det centrala, inte ledarnas "objektiva" egenskaper. Fyra olika egenskapsdimensioner brukar urskiljas (Miller & Shanks 1996) – *kompetens* (t ex kunnsighet), *effektivitet* (ledarförmåga, få saker gjorda), *integritet* (pålitlig, hederlig) och *empati* (veta hur vanligt folk tänker, bry sig om).

Bland alla dessa olika egenskaper visar både svensk och amerikansk forskning att det främst är egenskaper som har att göra med effektivitet och integritet som är kopplade till ledares grad av popularitet. Uppfattad kompetens och empati uppvisar svagare samband. Peter Esaiasson har utifrån svenska data visat att egenskaper som inspirationsförmåga och pålitlighet har ett speciellt starkt samband med partiledarnas popularitet (Esaiasson 1993, 1994; Holmberg 2000). Uppfattad kompetens (kunnsighet) och empati (veta vad folk tänker) är, för att låna ett uttryck från Peter Esaiasson, egenskaper som betalar sig sämre för partiledarna. Med Esaiassons ord: väljarna uppskattar politiker "som uppfattas kunna motivera och inte bara förvalta", "som uppfattas stå för någon form av stabilitet" (Esaiasson 1993:38-39; Ohr & Oscarsson 2003).

När vi nu tar del av hur svenska väljare bedömer Göran Perssons och Fredrik Reinfeldts olika egenskaper 2006 skall vi alltså komma ihåg att det betalar sig popularitetsmässigt bäst att uppfattas som pålitlig och inspirerande. Om väljarna tycker man är kunnig eller vet vad folk tycker och tänker är inte lika centralt. I mätningen ingår sju olika egenskaper, förutom de fyra nämnda (pålitlig, inspirerande, kunnig, vet hur vanligt folk tycker och tänker) också sympatisk, talar begripligt och stark ledare.²⁹

Tabell 15. Partiledarimage – andel personer som anser att ett antal egenskaper stämmer bra in på fem olika partiledare 1988-2006 (procent)

Egenskap	Ingvar Carlson		Göran Persson			Carl Bildt			Bo Lund- gren	Fredrik Rein- feldt
	88	91	98	02	06	88	91	98	02	06
Pålitlig	70	65	51	70	61	49	62	75	57	78
Inspirerande	41	27	23	38	31	30	45	61	23	74
Kunnig	94	92	84	93	93	84	91	97	89	94
Sympatisk	-	67*	39	59	46	-	44*	52	45	77
Vet hur vanligt folk tycker och tänker	72	59	41	54	49	25	32	32	28	52
Talar begripligt	-	-	-	85	83	-	-	-	55	84
Stark ledare	-	-	-	88	86	-	-	-	37	90

Kommentar: Intervjufrågan löd: "På det här kortet finns ett antal ord och uttryck som kan användas för att beskriva olika egenskaper hos partiledare och partier. Jag skulle vilja att Du talar om hur bra Du tycker att vart och ett av dem stämmer in på..." I valundersökningarna 1988 och 1991 frågade vi enbart om partiledare, inte partier. Svartalternativen är: stämmer mycket bra, stämmer ganska bra, stämmer ganska dåligt, stämmer mycket dåligt. Resultaten anger personer som svarade stämmer mycket eller ganska bra. Svartpersoner som ej besvarat frågorna (=oftast färre än 5 procent) ingår inte i procentbasen. Ett *) indikerar att resultatet hämtats från en SOM-undersökning. Övriga resultat kommer från valundersökningarnas förvalsstudier respektive valår.

Intervjufrågan gäller om man tycker att de olika egenskaperna stämmer in mycket eller ganska bra respektive mycket eller ganska dåligt på de två namngivna parti-

²⁹ I valundersökningen 2006 frågade vi enbart om Göran Perssons och Fredrik Reinfeldts egenskaper. Övriga partiledare ingick inte i studien. Image-mätningen 2006 omfattade också två partier – socialdemokraterna och moderaterna (Holmberg och Oscarsson 2004).

ledarna. Göran Persson image var något mer utmejslad för väljarna än nye Fredrik Reinfeldts. Andelen vet inte-svar var mycket låg för båda, men dock något lägre för Persson – i hans fall mellan 2 till 5 procent för de olika egenskaperna jämfört med mellan 7 till 14 procent för Reinfeldt. Resultaten redovisas i tabell 15. För jämförelsens skull tar vi också med tidigare resultat för Göran Persson och resultat för tidigare s- och m-ledare (Ingvar Carlsson, Carl Bildt och Bo Lundgren). Procentsiffrorna visar andelen svars personer som uppger att de olika egenskaperna stämmer mycket eller ganska bra in på de olika partiledarna.

Fredrik Reinfeldts image är starkare än Göran Perssons på varje punkt. Det är fler människor som uppfattar Reinfeldt som pålitlig, inspirerande, kunnig, sympatisk, vet hur vanligt folk tänker, talar begripligt och som en stark ledare. För flera av egenskaperna är skillnaderna i hur folk uppfattar Reinfeldt och Persson dock inte särskilt stora. De uppfattas i huvudsak som lika kunniga, lika begripliga talare, lika starka ledare och lika (lite) "folkliga". Men när det gäller att vara inspirerande och sympatisk, och delvis också pålitlig, är skillnaderna större. Reinfeldts image är på dessa områden klart mer positiv än Perssons. Och det är just dessa egenskaper som är starkast kopplade till en politikers grad av popularitet.³⁰ Reinfeldt vinner mest över Persson där det betyder mest.

Göran Perssons image 2006 är svagare på varje punkt jämfört med framgångsvalet 2002. Försvagningen är mest påtaglig där det skadar mest, det vill säga när det gäller egenskaperna sympatisk, pålitlig och inspirerande. Jämfört med 1998 är dock resultaten något bättre överlag 2006. Göran Persson slutade något lite bättre än han startade.

Stark partikoppling

En mycket tydlig egenskapen alla partiledare har i väljarnas ögon är att de är ledare för respektive parti. Över 90 procent av röstberättigade personer i Sverige brukar känna till partiledarna; ibland något lägre siffror när de ställer upp i sina första val (Holmberg 2007). Partiledare är kändisar. Och deras popularitet är mycket starkt kopplad till det egna partiets. Människor som tycker om ett parti tenderar också att tycka om partiledaren medan människor som ogillar ett parti oftast också ogillar partiledaren. Genomsnittssambandet bland väljarna mellan vad man tycker om ledaren och partiet är .77 (r) i valundersökningen 2006. Så starkt har sambandet i huvudsak varit hela tiden sedan vi började popularitetsmätningarna 1979. Det nära äktenskapet mellan parti och partiledare förblir nära.³¹ De svenska resultaten är heller inte internationellt unika. I de flesta länder vi har data ifrån håller sig sambandet mellan parti- och partiledaruppskattning kring .70-.75. Ett land där kopplingen dock är svagare är USA, även om sambandet också där är klart positivt (kring .50). I västerländska demokratier förknippas uppenbarligen parti och partiledare mycket starkt med varandra.

³⁰ Korrelationerna mellan Perssons/Reinfeldts popularitet och väljarnas bedömning av vilka egenskaper de har ser följande ut 2006: Pålitlig .63/.56; inspirerande .58/.51; kunnig .44/.36; sympatisk .62/.55; vet hur folk tänker .41/.46; talar begripligt .37/.35; stark ledare .35/.30. Perssons korrelationer är oftast något högre än Reinfeldts, men i båda fallen är sambanden mellan popularitet och image starkast när det gäller egenskaperna pålitlig, sympatisk och inspirerande.

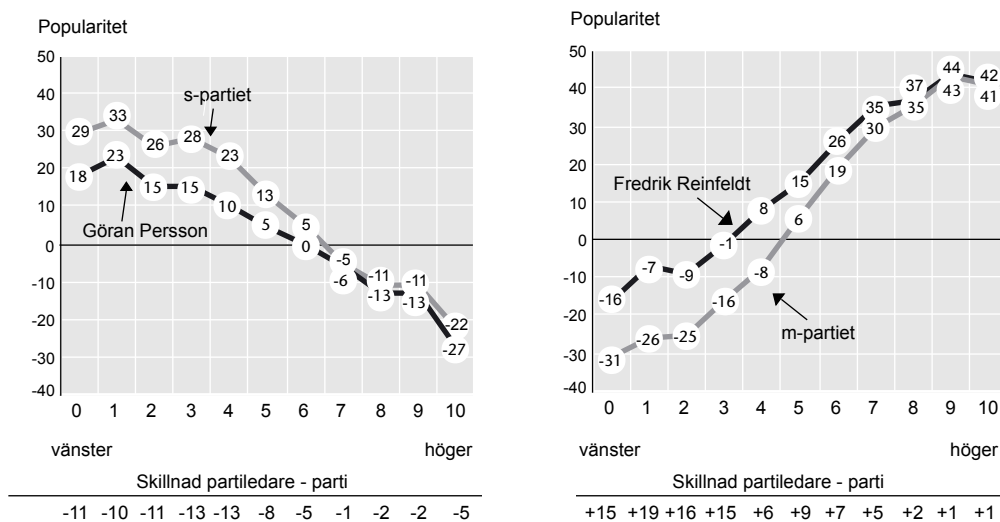
³¹ Genomsnittskorrelationen mellan parti och ledares uppskattning har för de fem gamla partierna sett ut som följer: 1979 .76; 1982 .75, 1985 .76, 1988 .75, 1991 .72, 1994 .73, 1998 .70, 2002 .74, 2006 .77. En viss försvagning i sambandet under åren 1991-1998 har återställts under de senaste två valen.

Den dominerande partnern i relationen är partiet. Ledare kommer och går medan partierna oftast består. Människors uppskattning av partierna färgar av sig på partiledarna. En avslöjande indikation på detta är att panelkorrelationen över tid när det gäller ledares popularitet påverkas mycket lite om ett parti byter ledare. Genomsnittskorrelationen i valundersökningens panel 2002-2006 för hur populär en och samma partiledare är med fyra års mellanrum är .49. Motsvarande korrelation för de tre partiledare som byttes ut under perioden är densamma (.50). Konkret uttryckt betyder det exempelvis att människor som gillar respektive ogillar Bo Lundgren 2002 har en stark tendens att också gilla respektive ogilla Fredrik Reinfeldt 2006 (korrelationen är .46). Nivån är annorlunda - det vill säga att Reinfeldt är mer populär - men mönstret detsamma.³²

Den bakomliggande faktorn som strukturerar överföringen av ledaruppskattningen är väljarnas partisympatier.³³ Människor har en stark tendens att uppskatta ledare för det egna partiet och ogilla ledare för motståndarpartier. Och denna tendens är till en stor del oberoende av vilka de aktuella partiledarna är. För att omskriva en gammal engelsk devis – *rätt eller fel, min partiledare*.

Ett bra sätt att illustrera hur nära kopplade parti och partiledare är popularitetsmässigt är att studera sambandet efter det att vi har tagit hänsyn till den i Sverige så centrala vänster-högerdimensionen. Den viktigaste faktorn bakom svenska väljares partisympatier är var man står någonstans på vänster-högerskalan. Och det visar sig att vänster-högerplaceringen också mycket påtagligt strukturerar vad väljarna tycker om partiledarna. Resultaten i figur 8 visar hur två partier och deras ledare uppskattades 2006 av väljare med olika ideologisk inriktning. Partierna är socialdemokraterna och moderaterna. Partiledarna är Göran Persson och Fredrik Reinfeldt.

Figur 8. Perssons och socialdemokratiska partiets respektive Reinfeldts och moderata partiets popularitet bland personer med olika positioner på vänster-högerskalan (medeltal)

Kommentar: Popularitetsskalan kan variera mellan -50 (ogillar) till +50 (gillar). Den subjektiva vänster-högerskalan har elva värden mellan 0 (långt till vänster) och 10 (långt till höger). Samtliga svarspersoner ingår i analysen. Resultaten kommer från 2006 års valundersökning.

³² Se Holmberg 2000:167-168 för tidigare analyser av detta slags panelsamband.

³³ Den genomsnittliga panelkorrelationen för hur uppskattad var och en av sju riksdagspartier är över perioden 2002-2006 är .62; alltså ett stabilare samband än för partiledarna (snitt .49). Och så bör det se ut om partierna är den dominerande partnern i relationen.

Överensstämmelsen är slående i båda fallen. I fallet socialdemokraterna och Persson är båda mest populära ute till vänster och uppvisar sedan en sjunkande uppskattning vartefter väljarna blir mer och mer högerorienterade (se figur 8). Motsvarande kurvor för moderaterna och Reinfeldt är likartade fast omvända. Här är uppskattningen störst till höger för att sedan avta vartefter väljarna blir alltmer vänsterinriktade. En tydlig skillnad mellan de båda fallen är dock att Persson är mindre populär än sitt parti oavsett vilken ideologisk åsikt som väljarna har medan Reinfeldt tvärtom över hela fältet är mer uppskattad än sitt parti.

Speciellt synligt är denna skillnad bland väljare till vänster om mitten. Bland dem är skillnaden mellan Perssons och socialdemokraternas popularitet respektive mellan Reinfeldts och moderaternas som störst. Bland väljare till höger gör man mindre skillnad mellan partierna och ledarna.

Det är alltså till vänster som Persson relativt partiet är svagast popularitetsmässigt. På högerkanten är skillnaden klart mindre. Där ogillar man Persson och partiet ungefär lika mycket. För Reinfeldt gäller det omvända. Han är relativt sitt parti starkast till vänster medan han till höger är ungefär lika uppskattad som moderata partiet.

Ur röstvinnarsynpunkt har både Persson och Reinfeldt bekymmer med resultaten. Den impopuläre Persson är relativt partiet svagast bland socialdemokraternas potentiella väljare till vänster. Hans svaghet där kan riskera tappade röster. Han kan bli ett sänke. Perssons ännu större impopularitet bland väljare till höger gör mindre. Där finns nästan inga potentiella s-väljare ändå.³⁴

Den populäre Reinfeldt är klart mer uppskattad än sitt parti till vänster där hans popularitet inte gör mycket nytta eftersom moderaterna har mycket få potentiella väljare till vänster om mitten. Till höger där moderaterna har den övervägande delen av sina väljare är Reinfeldt och partiet ungefär lika uppskattade. Möjligheten för Reinfeldt att kunna tjänstgöra som ett dragplåster blir begränsade.³⁵

I Perssons fall visar resultaten att han relativt sitt parti är impopulär bland fel väljare. Han riskerar att bli ett sänke. I Reinfeldts fall är han också relativt sitt parti populär bland fel väljare. Hans möjligheter att vara ett framgångsrikt dragplåster minskar.

Potentiella dragplåster och sänken

Om en partiledare skall dra röster på sin personliga popularitet bör hon eller han inte vara mindre uppskattad än sitt parti. Helst bör partiledaren naturligtvis vara mer gillad än partiet. Tack vare att vi i valundersökningarna mäter partiledarnas och partiernas uppskattning på samma elvagrådiga skala kan vi studera partiledarnas popularitet under kontroll för partiuppskattningen.

Resultaten i tabell 16 visar i vilken utsträckning som svenska partiledare varit mer populära än sina partier under perioden 1979-2006. Procentsiffrorna anger hur stor andel av partiernas egna sympatisörer som ger en högre popularitetspoäng till partiledaren än till partiet på den elvagrådiga ogillar-gillarskalan.

³⁴ Resultaten har sett liknande ut i tidigare val för Persson, se Holmberg 2000:170.

³⁵ Gudrun Schyman hade ett liknade läge som Reinfeldt, fast ideologiskt omvänt. Hon var relativt vänsterpartiet klart mer populär än partiet på högerkanten där vänsterpartiet inte har några väljare. Till vänster där vänsterpartiets väljare finns var Schyman snarare mindre populär än sitt parti. Effekten blev att hon inte i valundersökningarna kan visas ha varit något större dragplåster för vänsterpartiet (Holmberg 2000:169).

Tabell 16. Andel egna partisympatisörer som uppskattar partiledaren mer än det egna partiet 1979-2006 (procent)

Parti	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006
Vänsterpartiet	15	18	26	22	26	13	19	23	16
Socialdemokraterna	11	16	13	14	9	7	6	11	10
Centerpartiet	10	20	13	14	6	10	12	21	35
Folkpartiet	22	8	27	18	18	17	4	6	8
Moderaterna	26	14	18	7	18	28	33	4	29
Kristdemokraterna	-	-	7	-	13	18	25	32	11
Miljöpartiet	-	-	-	-	3	6	6	11	9
Ny demokrati	-	-	-	-	20	8	-	-	-
Medel fem gamla partier	17	15	19	15	15	15	15	13	20
Medel sju partier	-	-	-	-	13	14	15	16	17

Kommentar: Resultaten bygger på intervjupersonernas placering av parti respektive partiledare på en ogillar-gillarskala. Procentbasen utgörs av respektive partis sympatisörer vid varje mätillfälle. Mp:s resultat gäller för Gisselberg 1991, för Schlaug 1994 och 1998 och för ett genomsnitt för de två språkrören 2002 och 2006. Nyd:s resultat 1991 gäller för Ian Wachtmeister. För Bert Karlsson blir resultatet 4 procent. Ett "-" markerar ingen mätning det valåret.

Huvudmönstret är att det är en klar minoritet bland väljarna som tycker bättre om partiledaren än partiet – i genomsnitt 16 procent under vår mätperiod som omfattar nio val.³⁶ Lägst andel uppmättes i valet 2002 med 13 procent och högst andel i valet 2006 med 20 procent. Här har vi ett slags maximumestimat på hur stor andel av väljarna som kan ha rekryterats till partierna på grund av partiledarnas popularitet; ett maxmått på dragplåstereffekten. Det bör understrykas att det är fråga om ett maxestimat. Alla väljare som uppskattar sin partiledare mer än sitt parti behöver självfallet inte ha stött partiet på grund av partiledaren.

Det är klart vanligare att väljare tycker sämre om partiledarna än om partierna. I genomsnitt 45 procent gör det i valet 2006. Dessa väljare röstar på sina partier trots att de är mindre förtjusta i partiledaren än i partiet. Det är inte rimligt att dra slutsatsen att partiledarna varit framgångsrika dragplåster och dragit extraröster här. Väljarna i fråga gillar ju partiledarna sämre än deras partier.

De mest framgångsrika potentiella dragplåstren för sina partier har enligt vår maxmätning varit Maud Olofsson 2006 (35 procent av c-sympatisörerna tycker bättre om henne än om partiet), Carl Bildt 1998 och 1994 (33 procent respektive 28 procent), Alf Svensson 2002 (32 procent), Fredrik Reinfeldt 2006 (29 procent) och Bengt Westerberg 1985 (27 procent). Maud Olofsson 2006 toppar listan och den omtalade westerbergeffekten kommer först på sjätteplats (se tabell 16).

Några partiledare från v, s eller mp platsar inte bland de allra mest framgångsrika potentiella dragplåstren. Lars Werner och Gudrun Schyman är de som kommer närmast med siffror kring 25 procent bland v-sympatisörer som gillar dem mer än vänsterpartiet. Socialdemokratiska partiledare uppvisar väsentligt lägre siffror med Olof Palmes maxestimat på 16 procent från valet 1982 som bästa resultat.

Sämst resultat som potentiella dragplåster uppvisar Lars Leijonborg 1998 och Bo Lundgren 2002. I båda fallen var de endast mer uppskattade än sina partier bland

³⁶ Andelen partisympatisörer som uppskattar sin partiledare mindre än partiet var som följer 2006: v 55 procent, s 57 procent, mp 74 procent för Eriksson och 47 procent för Wetterstrand, snitt 61 procent, c 22 procent, fp 62 procent, kd 39 procent och m 17 procent. Genomsnittet blir 45 procent för sju partier. Dessa partisympatisörer stödjer sina partier trots att de gillar partiledaren mindre än partiet.

4 procent av de egna sympatisörerna.³⁷I Leijonborgs fall uppvisar han marginellt bättre siffror 2002 (6 procent) och 2006 (8 procent). Någon lejonkung var Leijonborg alltså aldrig enligt valundersökningarnas siffror. Det var han endast i media.

Göran Persson uppvisar liksom Leijonborg mycket svaga dragplåstertendenser, dock inte lika svaga. Persson har sämst siffror i valet 1998 då endast 6 procent av s-sympatisörerna uppskattar honom mer än partiet. Motsvarande estimat är något bättre 2002 och 2006, 11 respektive 10 procent; klart under genomsnittet för den potentiella dragplåstereffekten, men dock något bättre än bottenresultatet 1998.

Potentiellt dragplåster är dock bara uppsidan i analysen. Det finns även en nedsida. En impopulär partiledare kan fungera som ett potentiellt sänke för sitt parti. Det vill säga att hon eller han kan stöta bort gamla väljare eller avhålla nya väljare från att stödja partiet. En populär partiledare kan hoppas på att vara ett dragplåster. En impopulär partiledare kan hoppas på att slippa fungera som ett sänke.

En metod att mäta de potentiella förluster en partiledares impopularitet kan förorsaka ett parti är att undersöka hur stor andel det är av väljare som sympatiserar med andra partier som uppskattar en partiledare *mindre* än hennes eller hans parti. Personer utanför ett parti som gillar partiledaren mindre än partiet kan potentiellt ha avstått från att stödja partiet på grund av partiledaren. De kan ha stötts bort eller avskräckts av en ogillad partiledare. Vi får ett användbart maxestimat på partiledarnas potential som sänken för sina partier.

Resultaten i tabell 17 redovisar dylika maxestimat för partiledarna som potentiella sänken under perioden 1979-2006. Procentbasen är samtliga partiväljare respektive valår. Vi har kompletterat analysen genom att beräkna motsvarande maxestimat bland samtliga partiväljare när det gäller partiledarna som potentiella dragplåster grundat på resultaten i tabell 16.

Tabell 17. Potentiella partiledareffekter – maxvinster/maxförluster för de olika partierna 1979-2006 (procentenheter)

Parti	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006
v	1/9	1/9	1/7	1/9	1/11	1/18	2/13	3/16	1/21
s	5/21	8/16	6/19	7/12	4/13	4/11	2/30	5/17	3/31
c	2/34	3/29	1/34	2/18	1/31	1/29	1/29	2/20	3/20
fp	2/16	0/28	4/13	2/18	2/21	2/23	0/38	1/30	1/37
m	5/11	3/10	4/14	1/28	4/20	6/15	8/11	1/29	9/8
kd	–	–	0/20	–	1/17	1/17	2/12	3/11	1/15
mp	–	–	–	–	0/35	0/34	0/37	1/20	1/21
nyd	–	–	–	–	1/17	0/19	–	–	–
Medeltal fem gamla partier	3/18	3/18	3/17	3/17	2/19	3/19	3/24	2/22	3/23

Kommentar: Procentbasen är samtliga partiväljare. Siffran ovan bråkstrecket för respektive parti och valår visar procentandelen röster ett parti potentiellt vann på sin partiledares popularitet om samtliga sympatisörer med det egna partiet som uppskattade partiledaren mer än partiet stödde partiet på grund av uppskattningen av partiledaren (maxvinst för partiledaren). Siffran under bråkstrecket visar andelen röster ett parti potentiellt förlorar om samtliga väljare som sympatiserar med andra partier och uppskattar det aktuella partiets ledare mindre än partiet och på grund av det inte stödjer partiet (maxförlust för partiledaren). Icke-röstare och blankröstare ingår inte i analysen.

³⁷ Bert Karlsson (ny demokrati) hade ett lika dåligt resultat bland nyd-sympatisörer 1991 (enbart 4 procent gillade honom mer än partiet). Om vi inkluderar mp:s språkrör hittar vi ett än svagare resultat för Margareta Gisselberg 1991 (3 procent).

Fredrik Reinfeldt är den svenske partiledare som potentiellt dragit flest väljare till sitt parti. Beräknat med alla partiväljare som procentbas blir Reinfeldts maxeffekt som röstvärvare 9 procentenheter. Andra partiledare som uppnått nästan lika starka siffror är Carl Bildt 1998 och Olof Palme 1982. I båda fallen blir maxestimatet 8 procentenheter. Sämst utväxling som potentiellt dragplåster har enligt detta sätt att räkna följande partiledare haft - Ola Ullsten 1982, Alf Svensson 1985 och Lars Leijonborg 1998. I samtliga dessa fall är maxvinsterna noll procentenheter.³⁸ Den genomsnittliga siffran för dragplåstereffekten per parti har hållit sig kring 3 procentenheter sedan valet 1979; år 2006 är snittet också 3 procentenheter.

Göran Persson har ett maxestimat på 3 procentenheter vunna röster 2006; något bättre än resultatet 1998 som är 2 procentenheter, men sämre än 2002 då Perssons maxdrar 5 procentenheter.

Men det mest intressant med resultaten i tabell 17 är maxestimatet för den potentiella sänkeeffekten. Hur mycket kan impopulära partiledare i teorin ha kostat sina partier? Här är estimaten väsentligt större än när det gäller dragplåstereffekten. Risker att vara ett sänke är större än chansen att vara ett dragplåster. Maxuppskattningen för partiledarna som potentiella röstbortstötare varierar mellan som minst 7-8 procentenheter (Lars Werner 1985 respektive Fredrik Reinfeldt 2006) till som mest 37-38 procent (Lars Leijonborg 2006 respektive 1998 och Birger Schlaug 1998). Genomsnittet per partiledare har hållit sig strax under 20 procentenheter genom åren med en topp på 24 procentenheter 1998. I valet 2006 blev det potentiella sänkesnittet per partiledare 23 procentenheter med Leijonborg (37 procentenheter) och Persson (31 procentenheter) som sämst och med Reinfeldt (8 procentenheter) och Hägglund (15 procentenheter) som bäst.

Resultaten så långt visar alltså att Göran Persson 2006 potentiellt var mer sänke än dragplåster för socialdemokraterna medan det var tvärtom för Fredrik Reinfeldt. Han var potentiellt mer dragplåster än sänke för moderaterna. Men maxestimat är just maximala uppskattningar. I verkligheten har partiledarna inte varit så avskräckande eller mobiliserande som maxuppskattningarna anger. Men det är svårt att precisera effekterna närmare.

Partiledareffekter på partivalet

Utanför maxestimaten hypotetiska värld blir allt mer komplicerat – både teoretiskt och empiriskt. Det svåraste problemet är hur partifaktorn hanteras. Vi måste ta hänsyn till att människors sympatier för partierna färgas av sig på hur mycket de gillar eller ogillar partiledarna – men hur mycket skall denna partifaktor kontrolleras? Ett annat problem är mätmässigt. Vi har inte tillgång till tillräckligt långa och kontinuerliga panelmätningar för att kunna detaljfölja samspelet över tid mellan uppskattningen för partiledare och partier. Partiledarnas eventuella mer långsiktiga inverkan på hur mycket det egna partiet uppskattas kan vi inte följa särskilt väl. Vi har tillgång till viss paneldata men endast för ett antal tre- respektive fyraårsperioder.

Resultaten i tabell 18 illustrerar svårigheterna med att kontrollera partifaktorn mycket konkret. Här har partifaktorn konstanthållits fullt ut och vi får en möjlighet att undersöka eventuella direkta effekter av partiledarpopulariteten på partivalet

³⁸ Andra partiledare/språkrör som också maxdragit noll procentenheter är Margareta Gisselberg 1991, Birger Schlaug 1994 och 1998, Bert Karlsson 1991 och Viviann Franzén 1994.

2006. Vi utnyttjar Persson och Reinfeldt som exempel. Procentsiffrorna visar hur stor andel av väljarna som stödde socialdemokraterna respektive moderaterna sedan vi tagit hänsyn till hur mycket de uppskattade respektive parti och partiledare. En direkt partiledareffekt på partivalet syns om procentsiffrorna har en tendens att öka radvis när vi går ifrån en mer negativ uppskattning av en ledare till en mer positiv. Ju mer väljarna uppskattar en partiledare desto mer röstar de på hans eller hennes parti. Det omvända gäller också. Ju sämre väljarna gillar en partiledare desto mindre stöd får partiet. Och allt detta oavsett hur gillat eller ogillat partiet är.

På samma sätt som procentsiffrornas förändring radvis avslöjar en eventuell partiledareffekt, visar siffrornas förändring kolumnvis storleken på partieffekten. Om siffrorna stiger när vi följer kolumnerna nedåt ökar sannolikheten att rösta på det aktuella partiet vartefter sympatierna växer. Ett föga uppseendeväckande resultat naturligtvis – ju mer vi gillar ett parti desto större sannolikhet att vi också röstar på det. Men analysen är inte gjord för att belägga denna gamla sanning. Analysen är gjord för att testa det mycket mer omdiskuterade påståendet att partiledares personliga popularitet påverkar människors röstande.

Tabell 18. Sambandet mellan partiets och partiledarens popularitet och röstning i riksdagsvalet 2006 (procent)

Procent s-röster

2006		Uppskattning av Persson						
		-5/-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
Uppskattning av s-partiet	-5/-1	2	2	3	-	-	-	-
	0	10	13	16	-	-	-	-
	+1	12	26	31	12	-	-	-
	+2	33	45	56	57	40	-	-
	+3	77	62	70	58	67	42	-
	+4	-	-	-	85	76	77	-
	+5	-	-	-	-	95	96	96

Procent m-röster

2006		Uppskattning av Reinfeldt						
		-5/-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
Uppskattning av m-partiet	-5/-1	1	1	0	2	0	-	-
	0	15	3	2	4	0	-	-
	+1	-	-	9	4	17	-	-
	+2	-	-	15	14	22	23	-
	+3	-	-	-	38	58	48	41
	+4	-	-	-	-	81	69	76
	+5	-	-	-	-	-	-	90

Kommentar: Resultaten för partiernas och partiledarnas popularitet bygger på mätningar med en ogillar-gillarskala med värden mellan -5 och +5. Procentsiffrorna visar andelen väljare som röstade på vart och ett av partierna med hänsyn tagen till uppskattningen av parti och partiledare. Eventuella partiledareffekter återfinns om procenttalen ökar inom raderna i de olika tabellerna. Ett "–" betyder färre än 20 svars personer.

Men vi börjar trots allt med att se på effekten av partipopulariteten på röstningen. För när vi kan konstatera att resultaten ser ut som sig bör - det vill säga att procentsiffrorna så gott som undantagslöst stiger när vi följer resultaten nedåt i kolumnerna – ja då ökar vår tilltro till mättekniken. Ogillar-gillarskalan fungerar.

Den mäter människors sympatier på ett meningsfullt sätt. Sambanden mellan partiuppskattningen och partivalet är mycket starkt - som det bör vara i den bästa av alla mätvärldar. Sannolikheten att rösta på ett parti ökar monotont ju mer väljarna uppskattar partiet. Så bör det vara teoretiskt och så är det i vår mätning.

När det gäller effekterna av partiledarpopulariteten ser resultaten helt annorlunda ut. Om man - rad för rad - följer tendensen att rösta på socialdemokraterna eller moderaterna finner man inga entydiga och klara ökning eller minskningar varefter partiledaren blir mer eller mindre populär. Och det skulle man finna om det finns en oberoende partiledareffekt på partivalet. Några enstaka exempel på monotona förändringar av röstningssannolikheterna återfinns, men de är just bara enstaka. Det vanligaste mönstret är istället oregelbundet svängande siffror upp och ned. Det vill säga ett utfall vi kan förvänta oss om den eventuella partiledareffekten är liten och vi har att arbeta med få svars personer i varje cell och därmed en relativt stor slumpvariation i resultaten.³⁹

Analyserna i tabell 18 är pedagogiskt illustrativa. De visar mycket tydligt hur parti- och partiledarpopularitet är - eller inte är - kopplade till väljarnas partival. Regressionsanalys kan användas för samma syfte och kan ge underlag för mer generella slutsatser. Resultaten av de logistiska regressionsanalyser vi genomfört bekräftar till fullo slutsatserna från de mer pedagogiska tabellanalyserna. Parti- och partiledarpopularitet har definierats som oberoende variabler medan röstning eller icke-röstning på respektive parti definierats som beroende variabel. En regressionsanalys per parti görs sedan; inte bara för valet 2006 utan för alla val sedan 1979.

Resultaten genom åren är mycket likartade. Partieffekterna är alltid klart starkast och statistiskt signifikanta medan partiledareffekterna är klart svagare och oftast insignifikanta.⁴⁰ I genomsnitt för våra femtio partiledartester sedan 1979 hamnar partieffekten på värdet 1.03 medan partiledareffekten uppgår till 0.10. I 68 procent av fallen är dessutom inte partiledareffekten statistiskt signifikant. I valet 2006 var partiledareffekten signifikant för tre partiledare - Göran Persson, Fredrik Reinfeldt och Göran Haggglund. Det är en bra nyhet för Reinfeldt som var klart populär, men en sämre nyhet för den impopulära Persson. Regressionsresultaten förstärker med andra ord vår tidigare slutsats från analysen utifrån maxestimaten att Göran Persson snarast var ett sänke för sitt parti 2006 medan Fredrik Reinfeldt var ett dragplåster. Men att effekterna i båda fallen var små.

Och att effekterna var begränsade är knappast konstigt med tanke på var Persson respektive Reinfeldt popularitetsmässigt är som mest avvikande från sina respektive partier. I båda fallen är det främst på vänsterkanten de är mindre respektive mer uppskattade än sina partier. Det betyder att Persson som potentiellt sänke är som mest skadlig för socialdemokraterna ute till vänster. Och där ute är det få socialdemokrater som överger partiet och går till vänsterpartiet eller miljöpartiet. Men bland de få som gör det återfinns i valundersökningen en svag men signifikant effekt av Perssons impopularitet.

På högerkanten är Persson och s respektive Reinfeldt och m ungefär lika impopulära respektive lika populära, vilket innebär att utrymmet för oberoende partiledar-

³⁹ Mönstren ser lika oregelbundna ut för de övriga partiledarna 2006. Det vill säga svaga till inga direkteffekter på partivalet av partiledarpopulariteten. I tidigare valundersökningar har resultaten varit mycket likartade; se Holmberg 1981 och 2000 och Holmberg och Oscarsson 2004.

⁴⁰ Signifikansnivån är specificerad till .05. De oberoende variablerna är kodade mellan -5 till +5. Den beroende röstningsvariabeln har värdena 1 för det aktuella partiet och 0 för övriga partier. Resultaten 2006 blev: för v partieffekt .92 och ledareffekt .03; för s .87 och .08; för mp .98 och .01 för Eriksson och .97 och .06 för Wetterstedt; för c .96 och .04; för fp .87 och .08; för kd .96 och .20 och för m 1.01 och .14.

effekter är mycket begränsat. Och det är vad vi finner när vi studerar några av de stora partibytarströmmarna till höger om mitten. Bland s-bytare åt höger till alliansen finns inte någon signifikant bortstötande effekt av Perssons impopularitet. Socialdemokratiska bytare till moderaterna uppvisar heller inte någon signifikant tilldragandeeffekt av Reinfeldts popularitet. Inte heller bland fp-bytare till moderaterna kan man finna någon signifikant dragande effekt av Reinfeldts popularitet.

De studerade partibytargrupperna är små till antalet vilket gör analyserna statistiskt osäkra, men slutsatsen håller att det mesta av alla samband mellan inställning till partiledare och tendensen att byta parti försvinner när partifaktorn kontrolleras. Eventuella ledareffekter är mycket begränsade.

Begränsade effekter är ordet

Den sammanfattande slutsatsen måste bli densamma som vi dragit många gånger tidigare. Partiledareffekter på partivalet finns i Sverige, men de är klart begränsade. Göran Persson tenderar att vara ett sänke för socialdemokraterna 2006, men någon huvudfaktor bakom valnederlaget talar vi inte om. Skadan finns där, men den var begränsad. En liknande fast omvänd slutsats kan vi dra när det gäller Fredrik Reinfeldt. Han är klart populär i valet och han tenderar att vara ett dragplåster för moderaterna. Men eftersom han jämfört med partiet är mest populär ute till vänster där nästan inga röstar på moderaterna blir röstvinnareffekten högst begränsad. Begränsade effekter är ordet.

Slutsatsen blir densamma om vi direkt frågar dom som var med och därför kan ge besked. Vi visade tidigare att en begränsad minoritet bland väljarna - när de explicit frågades om röstningsskäl eller skäl bakom partibytan - angav att partiledarna varit betydelsefulla. När vi helt öppet frågar om viktiga skäl för partivalet brukar endast cirka 3 procent av svarspersonerna säga någonting med koppling till partiledarna.⁴¹Hänvisningar till partiledaren är vanligare bland partibytare. I genomsnitt brukar partiledare utpekade som en påverkansfaktor av cirka 16 procent av svenska partibytare (Holmberg 2000).⁴² Högst är andelen 1985 med 26 procent och med Bengt Westerberg som den mest utpekade; i valet 2006 är andelen 22 procent.⁴³ Reinfeldt och Persson är de partiledare som oftast omnämns av partibytare 2006. Reinfeldt får nästan enbart positiva omnämningen som en dragande faktor medan Persson enbart får negativa utpekanden som en bortstötande faktor.

Andelen som utpekar partiledarna som viktiga röstningsskäl brukar vara ännu något större när vi utgår från intervjufrågor med fasta svarsalternativ som explicit frågar om partiledarnas betydelse. I valundersökningarna 1988, 1994, 2002 och 2006 när denna typ av fråga har ställts angav 23, 20, 24 respektive 23 procent av svarspersonerna att skälet *partiet har en bra partiledare* var ett av de absolut viktigaste bakom valet av parti (Gilljam 1995). Men flera andra skäl angavs som viktiga av många fler väljare. Rangordningsmässigt har partiledarna genom åren kom-

⁴¹ Resultaten är från valundersökningarna 1988 och 1991. Intervjufrågan har inte ställts i senare studier (Gilljam 1993).

⁴² Den öppna intervjufrågan till partibytare om varför de bytt har funnits med i valundersökningarna sedan 1982. Andelen som omnämnt partiledarna som en faktor har varit 1982 10 procent, 1985 26, 1988 12, 1991 11, 1994 13, 1998 17, 2002 17 och 2006 22 procent.

⁴³ Andelen partibytare var 20 procent 1988, 30 procent 1991 och 37 procent 2006. Bland dem uppgav 12 procent 1988 att någon partiledare påverkat partibytet, 11 procent 1991 och 22 procent 2006. Omräknat med samtliga partiröstare i basen blir det 2,4 procent, 3,3 procent och 8,1 procent; en ökande andel men fortfarande en liten minoritet.

mit på 5:e till 7:e plats bland de olika skäl vi undersökt som viktiga för väljarnas partival.

Man bör dock observera att frågan är ställd så att endast dragplåstereffekter efterfrågas. Vi frågar ju svarspersonerna om de tycker att den relevanta partiledaren är så bra att det är ett skäl att stödja partiet. Vi frågar inte om eventuellt bortstötande partiledare vars partier man undvikit att rösta på. Det faktum att frågan gäller för eventuella dragplåster syns tydligt i resultaten bland de olika partiernas väljare 2006. Bland moderater nämner 37 procent att partiledaren (Reinfeldt) är ett av de absolut viktigaste skälen bakom valet av parti. Motsvarande andel är enbart 19 procent bland socialdemokratiska väljare. Och då gäller frågan partiledare Persson. Några andra partiledare uppvisar än lägre siffror än Persson för hur stor andel av deras partiers väljare som utpekar partiledaren som en central faktor bakom partivalet. För fp-väljare och Leijonborg är resultatet 10 procent, för mp-väljare och språkrören 11 procent och för v-väljare och Ohly 12 procent.⁴⁴ Perssons resultat är inte bra, men han är inte sämst i klassen. Lars Leijonborg får bära den tvivelaktiga utmärkelsen.

Mellan 3 till 24 procent av väljarna utpekar alltså partiledarna som viktiga för dem när de röstar. Det är minoritetssiffror men inga försumbara andelar. Tre procent är naturligtvis klart mindre och mer begränsat än 24 procent. I det första fallet är det mer berättigat att tala om begränsade effekter än i det senare. Men även när det handlar om vår maxsiffra 24 procent är det fråga om en tydlig minoritet. Vår slutsats står sig. Effekt säger många i media, begränsade säger valforskarna i Göteborg.

⁴⁴ En annan partiledare med låga siffror är Jimmie Åkesson med 10 procent av sd-väljarna som anger partiledaren som ett av de absolut viktigaste skälen till valet av parti.

Högervind hjälpte Alliansen

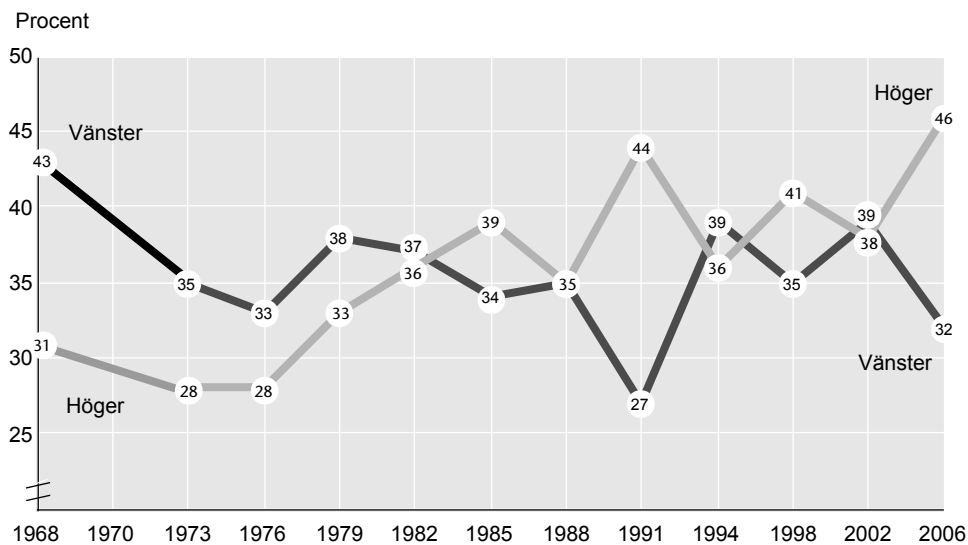
Politiska val påverkas av opinionsvindar. Det är naturligtvis inte den enda faktor som avgör val. Men det är en av de viktigaste. Speciellt om vi talar om ideologiskt kopplade vindar i vänster-högerfrågor. Högervindar gynnar borgerliga partier medan vänstervindar är positiva för partier inom s-blocket. I svenska val är tendenser av detta slag extra tydliga eftersom vänster-högerdimensionen fortfarande strukturerar väljarnas partival på ett mycket tydligt sätt. Korrelationen mellan människors placering av sig själva på vänster-högerskalan och hur de röstar har hållit sig stabil kring höga .70 (eta) genom alla val sedan första mätningen 1968. Vid valet 2006 var eta-värdet .74. Det starka sambandet mellan vänster-högerideologi och partival i Sverige gör att alla opinionsförskjutningar på dimensionen kan påverka valresultaten (Aardal 2007; Goul Andersen 2007).

I figur 9 redovisas hur vänster-högervindarna har blåst i Sverige sedan sent 1960-tal då den första mätningen gjordes. Intervjufrågan som resultaten bygger på gäller hur människor helt subjektivt placerar sig själva på en elvgradig skala från 0 (långt till vänster) till 10 (långt till höger). Kurvorna i figuren visar andelen som placerat sig till vänster (0-4) respektive till höger (6-10). Medeltalen och andelen som placerat sig i mitten på varken vänster eller höger (5) redovisas separat.

Andelen personer som placerar sig till höger har aldrig tidigare varit så hög som vid valet 2006 (46 procent).⁴⁵ Och motsatt på andra sidan är andelen som uppfattar sig till vänster bland den lägsta någonsin (32 procent). Endast valet 1991 uppvisar en än lägre andel självidentifierade vänsterpersoner (27 procent). Ser vi på hela tidsserien var vänstern som starkast i valet 1968 med en andel på 43 procent. Då hade högern endast en andel på 31 procent. Sent sextiotal var en vänstervriden period. Under 1970-talet behöll vänstern sitt ideologiska försprång med en andel kring 35 procent medan högern hade omkring 30 procent.

⁴⁵ I SOM-undersökningarna 2006 placerade sig 39 procent av svarspersonerna till höger på en femgradig vänster-högerskala (Holmberg & Weibull 2007). I Sveriges Televisions Vallokalsundersökning 2006 placerade sig 41 procent till höger på samma femgradiga vänster-högerskala som i SOM-studien (Hernborn, Holmberg & Näsman 2006). I båda fallen en rekordstor andel höger under ett valår; i SOMs fall en tangering av det tidigare rekordet från 1991. Andelen som placerade sig till vänster 2006 var 35 procent i SOM och 37 procent i Valu.

Figur 9. Svenska folket placerar sig på vänster-högerskalan 1968-2006 (procent)

Kommentar: Resultaten bygger på hur samtliga svarspersoner placerar sig på en elvagrädd vänster-högerskala, där 0 står för långt till vänster och 10 långt till höger. I figuren har värdena 0 – 4 benämnts som *vänster*, 5 *varken/eller* och 6 – 10 *höger*. Medeltalen kan variera mellan 0 (vänster) och 100 (höger). De har multiplicerats med 10 för att undvika decimaler. Personer som ej besvarat frågan (mellan 3-10 procent genom åren) ingår inte i analysen.

På 1980-talet jämnade det ut sig mellan de två ideologiska lägren. Båda hade stöd av cirka 35 procent av väljarna. Under 1990-talet och början av 2000-talet har de ideologiska vindarna kastat mer, men med en tendens till fördel för högern. Högersidan har uppvisat klara övervikter över vänstersidan vid tre val (1991, 1998 och 2006) med andelar mellan 41 till 46 procent mot endast mellan 27 till 35 procent för vänstern. Vid två val har vänstern nått och jämt haft starkare stöd än högern (1994 och 2002) med en andel på 39 procent i båda fallen mot 36 respektive 38 procent för högern.

Sett över hela den undersökta fyrtioårsperioden från sent sextiotal till tidigt tvåtusen-tal kan en tydlig ideologisk förskjutning iakttas. Andelen svenskar som identifierar sig som ideologiskt till vänster har minskat samtidigt som andelen som uppfattar sig till höger har ökat. Sextio- och sjuttio-talens vänstervridna opinion har sedan nittio-talens början ersatts med en klart mer högervriden opinion.

Och denna klara ideologiska förskjutning syns mycket tydligt i valresultaten. I början på vänstervågen vid valet 1968 fick vänsterpartiet och socialdemokraterna tillsammans 53,1 procent av rösterna. I högervindsvalet 2006 fick s och v endast 40,8 procent tillsammans. Läger vi till miljöpartiet blir den totala röstandelen för vänsterblocket något bättre (46,0 procent), men fortfarande klart svagare än vänsterblockets andel 1968.

Kampen om mitten

Ideologiska vindar spelar alltså en roll, en mycket stor roll. Kopplingen mellan ideologisk självplacering på vänster-högerskalan och val av parti är mycket stark i Sverige. Historiskt sett och fortfarande idag stödjer cirka 85-95 procent av alla människor som uppfattar sig själva som ideologiskt till vänster något parti i vän-

sterblocket (v/s/mp) medan 85-95 procent av människor som ser sig själva som ideologiskt till höger röstar på något borgerligt parti (c/fp/kd/m). Blocköverskridande röstning är mycket ovanlig bland människor med en klar ideologisk hemvist till vänster eller till höger (hittills alltid färre än 15 procent).

I mitten – bland de 25-30 procent av valmanskåren som inte identifierar sig som vänster eller höger – väger det klart jämnare mellan de båda blockens röststöd. Kampen om mittenväljarna avgör valen, speciellt när det inte blåser någon tydlig ideologisk förändringsvind. Resultaten i tabell 19 visar hur väljare med olika ideologisk hemvist – vänster, mitten eller höger – har blockröstat i valen sedan 1968.

Tabell 19. Subjektiv ideologisk vänster-högerposition och blockval 1968-2006 (procent)

Ideologisk självklassificering	Andel röster på v/s/mp											
	1968	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006
Vänster	88	85	85	92	96	96	95	94	95	95	93	90
Varken/eller	59	46	47	43	52	54	63	52	61	58	52	52
Höger	13	12	11	5	7	8	13	9	12	13	13	9

Ideologisk självklassificering	Andel röster på c/fp/kd/m											
	1968	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006
Vänster	12	15	14	7	4	4	4	3	5	4	6	5
Varken/eller	41	54	52	57	48	46	36	38	37	38	45	40
Höger	86	88	89	95	93	92	87	82	85	85	86	87

Kommentar: Inklusive nyd i det borgerliga blocket blir resultaten 1991 vänster 5; varken/eller 47; höger 90. Och 1994 vänster 5; varken/eller 38; höger 87. Vid valen 1968, 1973 och 1976 frågades först om egen vänster-högerposition och sedan om "bästa parti". Från och med 1979 frågas först om samtliga partiers positioner och därefter om egen position.

Vänsterblocket har vunnit slaget om mitten i alla val utom vid tre val under 1970-talet. I valen 1973, 1976 och 1979 röstade fler väljare i mitten på något borgerligt parti än på v eller s. I dessa tre val uppnådde också de borgerliga partierna (inklusive kd) ett majoritetsstöd bland väljarna. Att de borgerliga inte nådde regeringsmakten 1973, som de gjorde 1976 och 1979, berodde alltså inte på väljarna (Särilvik & Petersson 1976). Det berodde på valsyste­met som via 4-procentsspärren höll kristdemokraterna utanför riksdagen 1973. Röstmässigt hade de fyra borgerliga partierna en majoritet på 50,6 procent 1973.

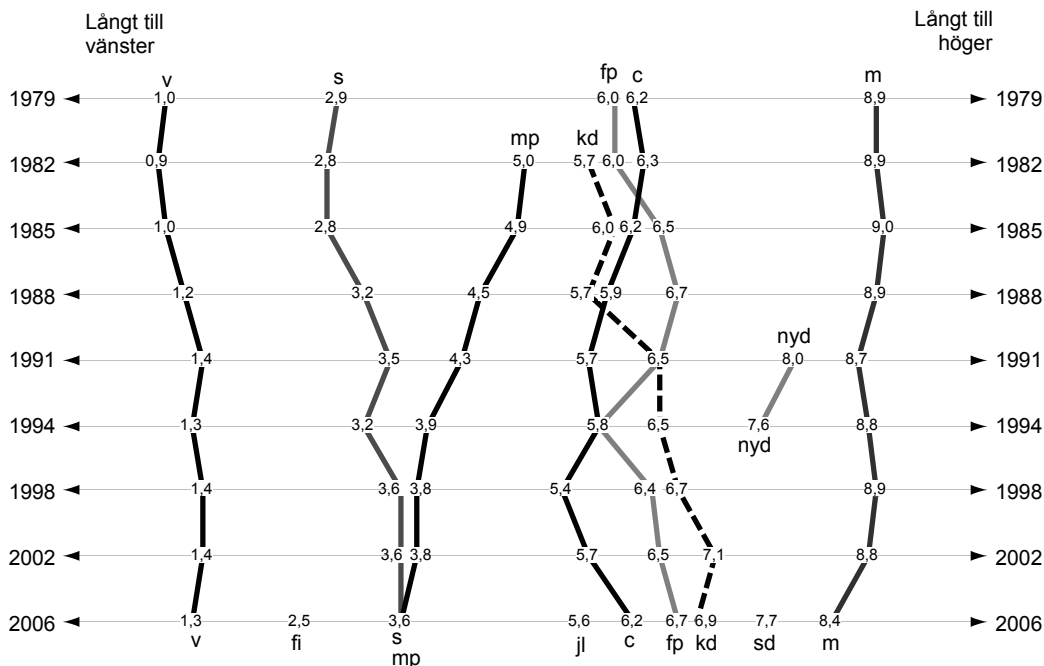
Vid övriga nio val sedan 1968 har vänsterblocket vunnit en majoritet av rösterna i mitten, alltså även vid valen 1991 och 2006 när socialdemokraterna förlorade regeringsmakten.⁴⁶ Valförlusterna 1991 och 2006 inträffade alltså inte i första hand på grund av att s-sidan tappade i mitten. En viktigare orsak till båda förlusterna är de opinionsförskjutningar åt höger som inträffade såväl 1991 som 2006. Andelen väljare som själva uppfattade sig som ideologiskt till höger har aldrig varit så hög som just vid valen 1991 och 2006. Högervinden var en av faktorerna som kostade socialdemokraterna regeringsmakten 2006, precis som 1991.

⁴⁶ I SVT/Valu 2006 och i SOM-studien 2006 vann Alliansen kampen om mitten, om än mycket nätt i båda fallen. I Valu röstade väljare i mitten på vänster-högerekalan på s-blocket till 44 procent och på något alliansparti till 47 procent. Motsvarande resultat i SOM-undersökningen är 45 respektive 47 procent. I båda fallen är det första gången som de borgerliga vinner kampen om mitten i en SOM-studie eller i en Valu.

Trängre i mitten

Det har blivit trängre i mitten på vänster-högerdimensionen. Väljarna uppfattar att flera partier har förflyttat sig in mot mitten, främst socialdemokraterna men också flankpartier som moderaterna och vänsterpartiet. Vi talar dock inte om några dramatiska förändringar. På en vänster-höggerskala mellan 0 (vänster) och 100 (höger) uppfattar svarspersonerna i genomsnitt socialdemokraternas position till 36 år 2006. I valen 1979, 1982 och 1985 var motsvarande position 29 respektive 28; en högerförskjutning på 7-8 enheter med andra ord. De nya moderaterna placeras i genomsnitt på position 84 av svarspersonerna 2006. Vid valen 1979, 1982 och 1985 var motsvarande uppskattningar 89 respektive 90; alltså en vänsterförskjutning på 5-6 enheter (se figur 10). Avståndet mellan s och m har aldrig uppfattats som så litet som det gjordes i valet 2006, 48 enheter jämfört med som mest 62 enheter i valet 1985.

Figur 10. Väljarnas placeringar av partierna längs vänster-högerdimensionen 1979-2006 (medeltal)

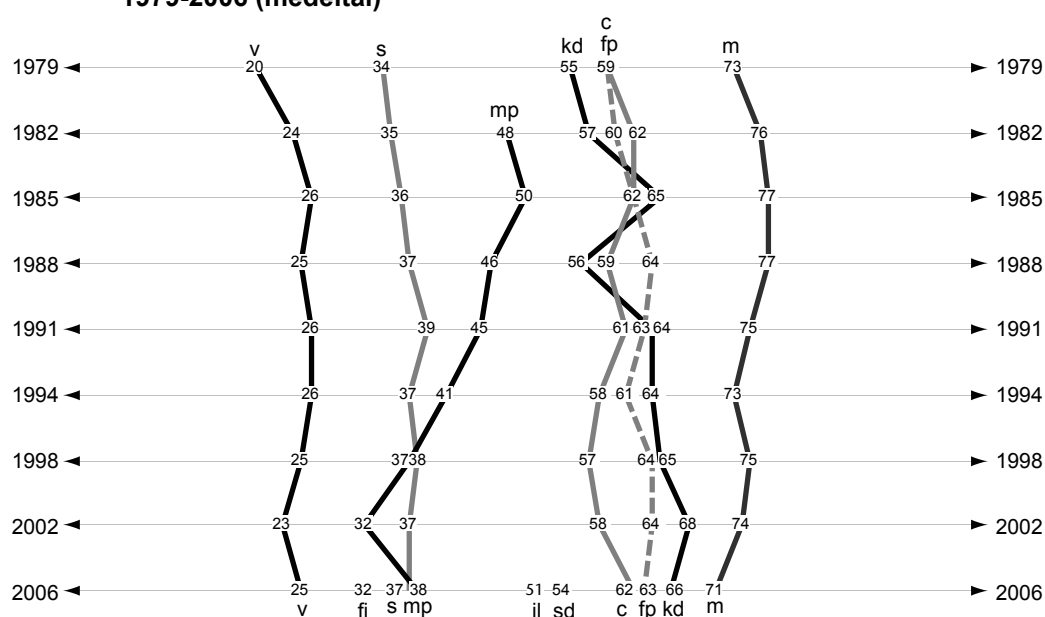
Kommentar: Uppgifterna om partiernas genomsnittspositioner längs vänster-högerdimensionen är hämtade från svenska valundersökningar 1979-2006. Intervjufrågan lyder: "Man brukar ju ibland tänka sig att partierna kan ordnas från vänster till höger efter politisk ställning. På det här kortet finns en skala. Jag skulle vilja att Du placerade de politiska partierna på skalan. Var någonstans skulle Du vilja placera [parti]". Den ursprungliga skalan går från 0 "långt till vänster" till 10 "långt till höger", med mittenalternativet 5="varken till vänster eller till höger". Medeltalen har multiplicerats med 10 i figuren.

Sveriges två stora partier uppfattas således som ideologiskt närmare varandra idag än tidigare. Samma närmande kan också iakttas när det gäller väljarnas egna ideologiska positioner. Avståndet mellan s och m har krympt även här, inte mycket men dock krympt. I valet 1979 placerade sig s-väljare i genomsnitt på värdet 34 på vänster-höggerskalan. Den positionen har förskjutits något till höger (37) i valet 2006. Moderata väljare har gjort en motsatt resa åt vänster från en medeltalsposition på 73 1979 och 76 1982 till 71 i valet 2006. Det genomsnittliga ideologiska vänster-högeravståndet mellan s- och m-väljare är kortare i valet 2006 än någon-

sin tidigare, 34 enheter mot som mest 41 enheter vid valen 1982 och 1985. Dagens svenska val utkämpas med andra ord alltmer på mittfältet där fler väljare och partier samlas. Ytterkanterna på vänster-högerdimensionen är inte helt avfolkade men klart mer glesbefolkade än under 1900-talet (se figur 11).

De nya partierna i valet 2006 bidrog inte till att upprätthålla kantbredden på vänster-högerdimensionen. De uppfattades inte som speciellt extrema på vänster-högerskalan. Feministiskt initiativ placerades i genomsnitt något till höger om v men till vänster om s (position 25). Junilistan uppfattades genomsnittligt som ett mittparti (position 56). Sverigedemokraterna placerades till höger men dock något till vänster om moderaterna. Medeltalsplacering blev 77, ungefär samma position som ny demokrati fick i valet 1991.⁴⁷

Figur 11. Genomsnittliga vänster-högerplaceringar för partiernas väljare 1979-2006 (medeltal)

Kommentar: Genomsnittet för samtliga väljare var 49 1979, 50 1982, 52 1985, 50 1988, 55 1991, 49 1994, 51 1998, 49 2002 och 52 2006. Genomsnittet för ny demokratis väljare var 63 1991 och 61 1994.

Inte heller åsiktsmässigt hamnar de nya partiernas väljare ute på någon extremkant på vänster-högerdimensionen. Åtminstone inte när väljarna får positionera sig själva. Feministiskt initiativs väljare placerar sig själva på position 32 i genomsnitt, strax till höger om v-väljare och strax till vänster om s-väljare. Junilistans väljare sprider ut sina positioneringar över hela vänster-högerskalan – ungefär en fjärdedel till vänster och något över en tredjedel i mitten respektive till höger. Medeltalet blir 51. Sverigedemokraterna tenderar att placera sig i mitten (36 procent) eller till höger (49 procent), mer sällan till vänster (15 procent). Den genomsnittliga positionen blir 54.

⁴⁷ Bakom sd:s medeltal följer sig följande fördelning – andel som uppfattar sd till vänster är 15 procent, i mitten 10 procent och till höger 75 procent. Motsvarande resultat bland sd:s egna väljare är till vänster 14 procent, i mitten 25 procent och till höger 61 procent. Majoriteten av svenska folket och av sd:s egna väljare är med andra ord överens om att sverigedemokraterna är ett parti till höger om mitten på vänster-högerskalan.

De nya partierna i valet 2006 är alltså inga ytterkantspartier sett utifrån väljarnas positioneringen på vänster-högerdimensionen. Feministiskt initiativs väljare lutar något åt vänster, sverigedemokraternas något åt höger och junilistans väljare är splittrade med en liten tyngdpunkt åt höger. De nya partierna har andra profilfrågor än klassiska vänster-högerfrågor. Bland fi:s väljare står jämställdhetsfrågor i centrum. Sverigedemokraternas väljare sätter invandrings- och flyktingfrågor främst medan junilistans väljare betonar EU-frågor som viktiga.

Men vad är vänster-höger i dag?

Om den gamla vänster-högerdimensionen är död som det ibland påstås i debatten, eller om den fått ett helt nytt innehåll är det självfallet inte någon större mening att tala om långsiktiga vänster- eller högervindar. Men död är dimensionen i vilket fall inte, åtminstone inte bland väljarna. Över 90 procent av svarspersonerna i alla valundersökningar sedan 1968 har på ett i allt väsentligt meningsfullt sätt placerat ut sig själva och de olika partierna på dimensionen. Detsamma gäller dem alla flesta ledamöter av riksdagen. De har också placerat ut sig själva och partierna på vänster-högerskalan ända sedan Riksdagsstudien 1985 och så sent som i motsvarande studie hösten 2006 (Holmberg & Esaiasson 1988; Brothén, Holmberg & Eriksson 2007). Vänster-högerskalan lever alltså fortfarande i högönskelig välmåga i människors subjektiva medvetande – såväl bland väljare som bland valda.

Frågan är då om dimensionen ändrat innehåll på något avgörande sätt? Ett sätt att besvara frågan är att se på vilka sakfrågeåsikter det är som är starkast kopplade till människors klassificeringar av sig själva som vänster eller höger, och om dessa frågor har ändrats över tid. De sakfrågor som har starkast åsiktssamband med människors subjektiva vänster-högerplaceringar utgör kärnan i vänster-högerdimensionen på väljarnivå.

När vi genomför en sådan korrelationsanalys 2006 och jämför med resultaten från motsvarande analyser på 1970- och 80-talen visar det sig att utfallet blir mycket likartat (Holmberg 1989; Gilljam & Holmberg 1993; Oscarsson 1998). De sakfrågor som uppvisar starkast samband 2006 uppvisade också starkast kopplingar tidigare. Vänster-högerdimensionens innehållsliga kärna har inte förändrats på väljarnivå. Det är fortfarande frågor som har att göra med ekonomi och statens förhållande till det privata näringslivet som utgör dimensionens innersta kärna.

De sakfrågor som 2006 uppvisar starkast korrelation med väljarnas subjektiva vänster-högerplaceringar är frågan om ett marknadsekonomiskt samhälle, frågan om ett socialistiskt samhälle, frågan om utförsäljning av statliga företag, frågan om att minska den offentliga sektorn och frågan om mer sjukvård i privat regi. Korrelationerna är i samtliga dessa fall kring .50 till .60.

Två frågor om sociala bidrag och reformer hamnar också på ungefär samma nivå 2006, vilket i båda fallen innebär ett något förstärkt samband jämfört med tidigare. Det tycks alltså som om bidrags- och jämlikhetsfrågor har blivit en aning mer vänster-högerladdade jämfört med för tjugo år sedan.

Två andra frågeområden som på en lägre korrelationsnivå också uppvisar ett förstärkt samband med vänster-högerdimensionen är kärnkraften och miljön. Tendensen att vänster går samman med kärnkraftsmotstånd och en grön miljöideologi har förstärkts liksom att höger lutar åt en gråare miljöposition och en större entusiasm för kärnkraft. Åsiktssambanden var nära noll mellan vänster-högerposi-

tion och kärnkrafts- respektive miljöåsiikt i exempelvis valet 1982 (korrelationer på .04 respektive .06). Motsvarande korrelationer är .28 respektive .23 i valet 2006.

Sakområden med en svagare koppling till vänster-högerdimensionen är kristet-moraliska frågor, frågor som handlar om lag och ordning och frågor kring flyktingar och invandring. När det gäller det förstnämnda slaget av frågor (t ex abortfrågan, förbjuda pornografi, satsa på ett samhälle med mer kristna värden) kan vi inte iaktta någon förstärkt åsiktskoppling till vänster-högerdimensionen. Korrelationerna ligger under .20 i valet 2006. När det däremot gäller frågor kring flyktingar och lag och ordning kan vi eventuellt spåra en viss liten förstärkning i vänster-högerladdningen. Några av sambanden har parkerat sig över .20-strecket 2006, till exempel frågan om ett samhälle med mer lag och ordning (.27) och frågan om att ta emot färre flyktingar i Sverige (.22).

Slutsatsen blir att vänster-högerdimensionen i huvudsak har samma innehåll som när vi började mäta fenomenet för trettiofem år sedan. Och kärnan har förblivit densamma med ekonomiska frågor och frågor kring relationen mellan offentligt och privat i centrum. Vänster-högerkonflikten är inte en allomfattande dimension som omfattar alla diskuterade sakfrågor. Men den är en imperialistisk dimension som blivit något bredare genom åren. Gröna frågor har exempelvis börjat inkorporeras. Någon alternativ ekologisk dimension är det svårare att tala om idag jämfört med för trettio år sedan (Bennulf 1994). Möjligen har också flyktning och invandringsfrågor börjat inlemmas i vänster-högerdimensionen.

Men huvudslutsatsen är att vänster-högerdimensionen lever och är sig mycket lik från gamla tider. Vi kan lugnt fortsätta att tala om vänster- och högervindar.

Opinionsvindar 2006

Vi har sett hur valet 2006 kännetecknas av en tydlig högervind när väljarna själva får karakterisera var de står ideologiskt. Andelen personer som anger att de står till höger ökar från 38 till 46 procent mellan valen 2002 och 2006 – en 8 procentenheters högerförskjutning av opinionen.⁴⁸ Frågan är naturligtvis hur reell en sådan opinionsförändring är. Kan motsvarande åsiktsförskjutningar noteras för andra mer konkreta sakfrågor eller är förändringen begränsad till det subjektiva vänster-högermåttet? Om det senare gäller kan vi misstänka att en del av förändringen har orsakats av att många väljare som bytt parti från s-blocket till alliansen i efterhand rationaliserar sitt beteende genom att hävda att de numera ideologiskt tillhör högern inte vänstern. Det vill säga att beteendeförändringen kom före attitydförändringen. I teorin skall ju orsakspilen gå åt andra hållet – åsiktsförändringar skall ge upphov till beteendeförändringar.

Ett sätt att analysera detta problem är att studera hur väljarnas åsikter i olika mer eller mindre konkreta sakfrågor förändras mellan valen 2002 och 2006. Om vi även här kan spåra en högerförskjutning i sakfrågor av central vänster-högerkaraktär stärker det tilltron till att opinionen verkligen försköts åt höger i samband med valet 2006.

⁴⁸ I SVT/Valu ökar andelen röstande som placerar sig till höger från 34 procent 2002 till 41 procent 2006 (en 7 procentenheters förändring) (Hernborn, Holmberg & Näsman 2006). I SOM-undersökningarna är motsvarande högerförskjutning också 7 procentenheter från 32 procent 2002 till 39 procent 2006. SOMs mätningar är årliga och visar förljande andelar som placerar sig till höger: 2002 32 procent, 2003 32 procent, 2004 34 procent, 2005 34 procent och 2006 39 procent; med andra ord en gradvis högerglidning med acceleration 2006 (Holmberg & Weibull 2007).

I tabell 20 har vi i rangordnad form sammanställt hur svenska folkets åsikter förändras i ett fyrtiotal olika sakfrågor mellan 2002 och 2006. I topp återfinns de frågor där opinionen har förskjutits mest.

Tabell 20. Åsiktsförändringar i olika sakfrågor mellan valen 2002 och 2006 (procent)

Förslag/satsa på ett samhälle ...	Andel bra förslag		Förändring
	2002	2006	
... förbjuda alla former av pornografi	62	47	-15
... tillåta homosexuella par att adoptera barn	27	38	+11
... som slår vakt om traditionellt svenska värden	64	53	-11
... Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften	52	43	-9
... Sverige bör införa euro som valuta	46	37	-9
... där kristna värden spelar en större roll	29	20	-9
... bedriva mer av sjukvården i privat regi	31	39	+8
... ta emot färre flyktingar i Sverige	44	36	-8
... med mer privat företagsamhet och marknadsekonomi	54	61	+7
... satsa mer på friskolor	37	30	-7
... sänka skatterna	50	56	+6
... i huvudsak för eller emot kärnkraften som energikälla (andel för)	46	51	+5
... behålla fastighetsskatten	19	24	+5
... Sverige bör söka medlemskap i Nato	24	19	-5
... stoppa privatbilismen i innerstäderna	41	36	-5
... som stärker familjens ställning	80	75	-5
... Med mer jämställdhet mellan män och kvinnor	91	87	-4
... öka det ekonomiska stödet till glesbygden	73	69	-4
... införa språktest för att kunna bli svensk medborgare	62	58	-4
... i huvudsak för eller emot det svenska medlemskapet i EU (andel för)	48	51	+3
... minska de sociala bidragen	33	30	-3
... minska u-hjälpen	18	15	-3
... införa mycket hårdare fängelsestraff för brottslingar	65	62	-3
... med mer lag och ordning	78	75	-3
... de ledande bankerna och industrin får alldeles för mycket inflytande om samhället inte har möjlighet att kontrollera det privata näringslivet (andel instämmer)	78	75	-3
... det har gått så långt med sociala reformer i det här landet att staten i fortsättningen hellre borde minska än öka bidrag och stöd till medborgarna (andel instämmer)	57	59	+2
... öka arbetskraftsinvandringen till Sverige	27	29	+2
... minska den offentliga sektorn	26	28	+2
... Sverige bör utträda ur EU	30	28	-2
... införa sex timmars arbetsdag för alla förvärvsarbetande	55	53	-2
... begränsa rätten till fri abort	14	12	-2
... personvalsinslaget bör ökas ytterligare i kommande riksdagsval	15	13	-2
... sälja statliga företag och affärsverk till privata köpare	25	26	+1
... ett socialistiskt samhälle	25	24	-1

Tabell 20. (forts.) Åsiktsförändringar i olika sakfrågor mellan valen 2002 och 2006 (procent)

Förslag/satsa på ett samhälle ...	Andel bra förslag		Förändring
	2002	2006	
... ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt	42	41	-1
... ett mångkulturellt samhälle med stor tolerans gentemot människor från andra länder med andra religioner och levnadssätt	58	57	-1
... med mer internationell inriktning och mindre av gränser mellan folk och länder	59	58	-1
... minska försvarsutgifterna	46	46	±0
... minska inkomstskillnaderna i samhället	72	72	±0
... Sverige bör arbeta för ökad frihandel i hela världen	67	67	±0
... öka det ekonomiska stödet till invandrare så att de kan bevara sin egen kultur	14	14	±0
... införa betyg i skolan tidigare än idag	62	62	±0
... positivt eller negativt att EU utvecklas till en förbundsstat (andel positivt)	26	26	±0

Kommentar: Procentbasen utgörs i samtliga fall av dem som besvarat respektive fråga med något av de explicit angivna svarsalternativen.

De allra flesta frågor uppvisar ingen entydig opinionsförändring alls. Procentförändringarna håller sig inom en felmarginal på +/- 5 procentenheter. Tre fjärdedelar av alla frågor hamnar i denna i huvudsak stabila kategori.

Bland de områden som uppvisar störst åsiktsförskjutningar återfinns flera moraliskt-kristna frågor. Och i alla dessa frågor har åsikterna förändrats i en moralliberal riktning – mindre stöd för att förbjuda porr (-15 procentenheter), mindre stöd för ett samhälle som slår vakt om traditionellt svenska värden (-11 procentenheter), mer stöd för att tillåta homosexuella par att adoptera barn (+11 procentenheter) och mindre stöd för ett samhälle där kristna värden spelar en större roll (-9 procentenheter). Det blåste alltså tydliga moralliberala vindar 2006, inte moralkonservativa.

Bland frågor med störst åsiktsförändringar 2006 finns också tre centrala vänster-högerfrågor där opinionen försköts åt höger. Stödet ökar för mer sjukvård i privat regi (+8 procentenheter), för ett samhälle med mer privat företagsamhet och marknadsekonomi (+7 procentenheter) och för sänkta skatter (+6 procentenheter).⁴⁹

I fyra andra frågor med en svagare koppling till vänster-högerdimensionen kan också klara opinionsförändringar noteras. Men här har inte opinionsvinden blåst entydigt åt "höger". Jämfört med 2002 är väljarna 2006 mer negativa till att införa euron som valuta (-9 procentenheter; en "vänsterförskjutning"). Samma förändring åt "vänster" kan iaktas när det gäller stödet för friskolor (-7 procentenheter)

⁴⁹ Centrala vänster-högerfrågor har dels definierats substantiellt som frågor som handlar om ekonomi och förhållandet mellan offentligt och privat, dels avgränsats med hjälp av dimensionsanalyser och en stark åsiktskoppling till den subjektiva vänster-högerdimensionen. Följande sakfrågor har definierats som ingående i vänster-högerdimensionens kärna – åsikter om ett marknadsekoniskt samhälle, om ett socialistiskt samhälle, om mer privat sjukvård, om att sälja ut statliga företag, om en minskad offentlig sektor och om sänkta skatter.

och stödet för att ta emot färre flyktingar (-8 procentenheter). När det däremot gäller stödet för att långsiktigt avveckla kärnkraften kan en "högerförskjutning" noteras. Andelen personer som vill avveckla kärnkraften på lång sikt minskar med -9 procentenheter mellan valen 2002 och 2006 (Holmberg 2007).

En något blandad bild med andra ord. Men bland de frågor som uppvisar störst förändringar ingår tre kärnfrågor på vänster-högerdimensionen och för dem kan vi iaktta klara åsiktsförändringar åt höger. Väljarna 2006 är jämfört med 2002 mer positiva till marknadsekonomiska lösningar och sänkta skatter. Resultaten för ytterligare tre centrala vänster-högerfrågor - som dock inte uppvisar några stora åsiktsförändringar 2006 - förstärker denna slutsats. Véljarna är mer intresserade av en minskad offentlig sektor (+2 procentenheter), av att sälja statliga företag till privata köpare (+1 procentenhet) och mindre positiva till ett socialistiskt samhälle (-1 procentenhet).

En detaljanalys av hur åsikterna förändrades bland s-blockets väljare från 2002 fram till valet 2006 förstärker vår slutsats att det verkligen blåste en ideologisk högervind 2006. Analysen bygger på paneldata, det vill säga att samma individer har intervjuats vid båda tillfällena. Resultaten avspeglar alltså riktiga individuella åsiktsförändringar. Det visar sig då att samtliga våra sex centrala vänster-högerfrågor uppvisar en högerförskjutning i åsikterna bland s-blockets väljare från valet 2002; mest påtagligt när det gäller mer sjukvård i privat regi och skattesänkningar (+10 procentenheter i båda fallen). Men även åsikterna om marknadsekonomi, socialism, offentliga sektorns storlek, och utförsäljning av statliga företag förändras åt höger med mellan 3 till 5 procentenheter.

Vänsterblockets väljare från valet 2002 glider tydligt åt höger i centrala vänster-högerfrågor fram till valet 2006. Konsekvenserna av den opinionsförändringen skall vi strax studera när vi analyserar partityttena i 2006 års val. Men först måste vi undersöka vilka sakfrågeåsikter det är som är starkast kopplade till hur svenska väljare partiröstar.

Sambandet mellan sakfrågeåsikter och partival

Opinionsförändringar i sakfrågor som inte har något starkare samband med hur människor röstar kan ha ett intresse i sig, men de är inte särskilt intressanta när man analyserar varför ett val gick som det gick. Vi vet sedan många tidigare studier att det främst är ideologiskt laddade vänster-högerfrågor som är klart starkast kopplade till hur svenska väljare röstar. Det gäller främst valet mellan vänsterblocket och de borgerliga, men också valet av parti inom blocken. Människor klart till vänster respektive höger brukar ha störst tendens att stödja vänsterpartiet respektive moderaterna (fd högerpartiet). Personer mer in mot mitten på vänster-högerekalan brukar oftast rösta på socialdemokraterna om de lutar vänster och på något borgerligt mittenparti om de lutar höger. Denna enkla modell är också giltig för en stor del av röstandet 2006.

I tabell 21 och 22 har vi sammanställt i rangordnad form hur starkt sambandet är i valet 2006 mellan människors partival och åsikter i ett fyrtiotal sakfrågor och ett tiotal mer ideologiska frågor om olika framtida samhällen. Det sambandsmått vi använder är eta som kan variera mellan .00 (inget samband) och 1.00 (maximalt samband). I tabellen redovisas också vad väljare på olika partier tycker i de olika frågorna. Det gör det möjligt att studera hur stora åsiktsskillnaderna är mellan till exempel s- och m-véljare och vad sverigedemokraternas väljare har för åsikter.

Tabell 21. Sambandet mellan sakfrågeåsiikt och partival 2006 (procent och eta)

Sakfrågeåsiikt	Andel mycket eller ganska bra förslag											Blankt	Icke-röstare	Samtliga	Samband åsiikt och partival (eta)
	Partival i riksdagsvalet 2006														
	v	s	mp	c	fp	kd	m	sd							
Sälja statliga företag och affärsverk till privata köpare	4	11	11	28	39	42	49	15	23	26	26	26	.51		
Bedriva mer av sjukvården i privat regi	10	18	25	44	60	60	68	38	50	31	39	39	.50		
Minska de sociala bidragen	3	14	11	43	39	35	57	49	25	30	30	30	.49		
Minska den offentliga sektorn	8	13	13	30	47	34	52	22	14	20	28	28	.47		
Sänka skatterna	19	38	28	65	60	68	83	80	56	65	56	56	.47		
Det har gått så långt med sociala reformer i det här landet att staten i fortsättningen hellre borde minska än öka bidrag och stöd till medborgarna (andel instämmer)	16	40	33	74	75	71	89	68	54	58	59	59	.47		
Införa skatteavdrag för hushållsnära tjänster	21	32	26	76	71	69	71	39	31	47	50	50	.46		
Behålla fastighetsskatten	41	38	30	9	14	14	9	19	24	29	24	24	.41		
I huvudsak för eller emot kärnkraften som energikälla (andel för)	28	49	14	40	59	53	75	46	30	49	51	51	.41		
De ledande bankerna och industrin får alldeles för mycket inflytande om inte samhället har möjlighet att kontrollera det privata näringslivet (% inst.)	91	88	91	68	64	71	52	93	79	81	75	75	.36		
Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften	71	42	81	51	34	46	26	52	54	43	43	43	.36		
Införa betyg i skolan tidigare än idag	30	52	34	72	78	71	79	62	57	71	62	62	.36		
Satsa mer på friskolor	11	17	27	33	37	56	44	27	19	27	30	30	.36		
Införa språktest för att kunna bli svensk medborgare	22	51	28	59	71	65	75	79	52	61	58	58	.35		
Införa sex timmar arbetsdag för alla förvärsarbetare	72	64	73	46	39	38	35	66	60	59	53	53	.33		
Minska inkomstskillnaderna i samhället	93	82	88	68	66	68	51	74	83	71	72	72	.33		
Sverige bör införa euro som valuta	15	30	20	39	51	38	56	15	23	31	37	37	.32		

Tabell 21. (forts.) Sambandet mellan sakfrågeåsiikt och partival 2006 (procent och eta)

Sakfrågeåsiikt	Andel mycket eller ganska bra förslag											Samband åsiikt och partival (eta)
	Partival i riksdagsvalet 2006											
	v	s	mp	c	fp	kd	m	sd	Blankt	Icke- röstare	Samt- liga	
Sverige bör söka medlemskap i NATO	2	13	6	18	27	24	32	28	4	18	19	.32
Ta emot färre flyktingar i Sverige	20	37	14	29	28	33	45	83	37	40	36	.32
Sverige bör utträda ur EU	54	30	35	25	15	24	14	57	32	35	28	.30
I huvudsak för svenskt medlemskap i EU (andel för)	28	47	37	56	66	51	72	17	34	38	51	.30
I huvudsak för eller emot någon form av värnadsbidrag (andel för)	29	38	44	50	51	75	54	61	37	47	47	.30
Minska u-hjälpen	12	15	4	13	10	10	20	38	29	20	15	.28
Tillåta homosexuella par att adoptera barn	59	37	65	37	38	16	39	12	50	30	38	.28
Stoppa privatbilismen i innerstäderna	40	39	71	38	35	32	22	39	46	33	36	.28
Öka det ekonomiska stödet t glesbygden	79	77	68	76	56	72	52	71	85	78	69	.26
Öka det ekonomiska stödet till invandrare så att de kan bevara sin egen kultur	33	15	26	15	10	17	6	3	18	9	14	.26
Personvalsinslaget bör ökas ytterligare i kommande riksdagsval	5	27	2	9	11	10	32	1	30	17	13	.26
Minska försvarsutgifterna	68	49	71	43	47	39	36	34	35	51	46	.24
Införa mycket hårdare fängelsestraff för brottslingar	40	67	45	53	54	52	71	85	83	72	62	.24
Positivt eller negativt att EU utvecklas till en förbundsstat (andel positivt)	9	22	15	25	36	25	39	3	12	26	26	.24
Begränsa rätten till fri abort	11	12	7	12	10	25	8	26	14	23	12	.22
Öka arbetskraftsinvandringen till Sverige	29	25	33	35	39	29	35	6	21	18	29	.17
Föräldraförsäkringen; föräldrarna skall själva få bestämma hur samtliga vård- nadsdagar skall fördelas mellan dem	60	69	59	71	78	89	84	80	67	74	74	.17
Förbjuda alla former av pornografi	50	52	46	48	42	61	38	31	59	45	47	.17
Sverige bör arbeta för ökad frihandel i världen	56	63	56	74	76	69	75	45	63	70	67	.17

Tabell 21. (forts.) Sambandet mellan sakfrågeåsikt och partival 2006 (procent och eta)

Sakfrågeåsikt	Andel/mycket eller ganska bra förslag											Samband åsikt och partival (eta)
	Partival i riksdagsvalet 2006											
	v	s	mp	c	fp	kd	m	sd	Blankt	lcke- röstare	Samt- liga	
Öka arbetskraftsinvandringen till Sverige	29	25	33	35	39	29	35	6	21	18	29	.17
Skärpa straffsatserna för sexköp	78	79	81	79	77	78	70	71	71	79	76	.10
Tillåta gratis nedladdning av all film och musik från Internet	52	46	46	44	39	27	44	65	44	54	45	.10

Tabell 22. Sambandet mellan åsikter om olika ideologiskt färgade framtidssamhällen och valet av parti 2006 (medeltal och eta)

Framtidssamhälle...	Andel mycket eller ganska bra förslag										Samband åsiikt och partival (eta)	
	Partival i riksdagsvalet 2006											
	v	s	mp	c	fp	kd	m	sd	Blankt	Icke- röstare		Samt- liga
... med mer privat företagsamhet och marknadsekonomi	35	52	50	71	73	73	79	63	57	62	62	.56
... ett socialistiskt samhälle	65	51	51	26	25	23	20	39	39	40	37	.55
... ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt	59	52	71	53	50	50	40	47	50	49	50	.30
... där kristna värden spelar större roll	24	32	32	37	37	65	32	32	20	33	35	.33
... med mer lag och ordning	57	69	54	68	73	79	73	82	76	71	70	.28
... med mer jämställdhet mellan män och kvinnor	89	82	88	83	84	75	77	76	84	83	81	.20
... som slår vakt om traditionellt svenska värden	42	62	43	57	56	64	60	81	55	67	59	.26
... som stärker familjens ställning	54	72	58	70	70	84	71	80	74	75	71	.30
... ett mångkulturellt samhälle med stor tolerans gentemot andra religioner och levnadssätt	72	59	77	60	64	63	57	23	54	57	60	.30
... med mer internationell inriktning och mindre av gränser mellan folk och länder	66	59	71	65	67	62	64	30	61	59	62	.26
... där människor arbetar mer	46	55	44	58	62	62	67	61	67	59	58	.22
... där homo-, bi- och transsexuellas rättigheter stärks	76	59	78	57	65	50	59	42	61	56	60	.28
... där makt omfördelas från gruppen män till gruppen kvinnor	61	52	60	54	53	47	45	47	54	56	52	.17

Kommentar: Svarsskalan för satsa samhälle-frågan varierar mellan 0 (dåligt förslag) och 10 (bra förslag). Åtta partier ingår i eta-analysen, riksdagspartierna plus sverigedemokraterna. Eta kan variera mellan .00 (inget samband) och 1.00 (maxsamband).

Starkast samband med partivalet uppvisar mycket entydigt de sakfrågeområden som vi tidigare benämnt centrala vänster-högerfrågor. Det gäller inställningen till marknadsekonomi och privat företagsamhet, socialism, utförsäljning av statliga företag, privat sjukvård, offentliga sektorns storlek och sänkta skatter. Eta-koefficienterna håller sig i samtliga fall mellan .47 och .56. Tre andra frågor av vänster-högerkaraktär, men med ett mer socialpolitiskt innehåll har också starka samband på samma nivå. Det handlar om två frågor om sociala bidrags storlek och frågan om skatteavdrag för hushållsnära tjänster. I alla dess nio frågor är åsiktskillnaderna mellan socialdemokratiska och moderata väljare mycket stor med s-väljare till vänster och m-väljare till höger, och med sd-väljare däremellan. I tre av frågorna ligger sd-väljare åsiktsmässigt närmast m-väljare. Det gäller för de två frågorna om de sociala bidragens storlek och för frågan om sänkta skatter. I övriga sex frågor kring marknadsekonomi, socialism, offentliga sektorns storlek, hushållsnära tjänster och olika privatiseringar befinner sig sd-väljare i genomsnitt närmare socialdemokratiska väljare än m-väljare.

Om vi istället vänder på perspektivet och ser på vilka sakfrågor - bland de fyrtiotal vi undersökt - som allmänt sett betyder minst för svenska väljares partival finner vi många moraliskt-kristna frågor och feministiska frågor. Men också piratpartiets fildelningsfråga. Exempel på moraliska frågor med ett svagt åsiktssamband med partivalet är abortfrågan, frågorna om att förbjuda all pornografi och att skärpa straffsatserna för sexköp. Den senare frågan var också en profilfråga för feministiskt initiativ i valet. Feministiska frågor med svag koppling till partivalet var dessutom frågan om att satsa på ett jämställt samhälle respektive frågan om att satsa på ett samhälle där makt omfördelas mellan gruppen män och gruppen kvinnor.

De svaga åsiktssambanden med partivalet för dessa frågor gäller när vi mer generellt studerar gruppen alla partiväljare. Vilket betyder att det naturligtvis kan finnas mindre grupper eller intensiva minoriteter för vilka även dessa sakfrågor kan ha varit mycket avgörande vid valet av parti. Fildelningsfrågan och röstning på piratpartiet kan var ett exempel, vissa av de feministiska frågorna och stöd till feministiskt initiativ kan vara ett annat. Ett tredje exempel skulle kunna vara frågan om en ökad arbetskraftsinvandring. Åsiktssambandet med partivalet är generellt lågt i den frågan. De flesta väljare som stödjer ett etablerat riksdagsparti är i huvudsak överens om en negativ hållning, men minoriteter på cirka 30 procent i alla riksdagspartier intar en positiv hållning. Det enda partis väljare som skiljer ut sig är sverigedemokraternas. Bland dem är det endast 6 procent som är positiva till en ökad arbetskraftsinvandring.

Sverigedemokraternas väljare skiljer också ut sig i övriga sakfrågor som berör flyktingar och invandring även om de generella åsiktssambanden ibland är något starkare med partivalet än för de sakfrågor vi nyss diskuterat. Sverigedemokraternas väljare är t ex det enda partis väljare som uppvisar ett majoritetsstöd (83 procent) för att Sverige skall ta emot färre flyktingar. För övriga partiers väljare varierar motsvarande resultat från 45 procent bland m-väljare till 14 procent bland mp-väljare.

Åsiktsdimensioner

Myllret av siffror i tabell 22 försvårar all överblick. Det är inte lätt att hitta fram till de relevanta mönstren. I figur 12 har vi med hjälp av dimensionsanalyser och datareduktioner försökt att underlätta överblicken. Vi har reducerat våra fyrtiotre

sakfrågor till enbart nio åsiktsdimensioner.⁵⁰ De olika dimensionerna mäter inte bara innehållsligt olika saker. De mäter också i de flesta fall olika och förhållandevis orelaterade attityder hos de många människorna. Korrelationerna mellan de olika dimensionerna är i de flesta fall mycket svaga eller modesta.

Endast sex av totalt trettiosex korrelationer mellan åsiktsdimensionerna är större än .30 och bara två överstiger .40. De åsiktsdimensioner som hänger samman starkast är en som mäter attityder till offentliga kontra privat lösningar och en som gäller inställning till sociala bidrag ("välfärdsstaten"). Korrelationen är här .47. Ett annat par av sammanhängande åsiktsdimensioner är åsikter om flyktingmottagning och inställning till globaliseringen (.59). Övriga fem åsiktsdimensioner är inte starkt kopplade till någon av dessa fyra dimensioner eller till varandra. Bland de fem finns en EU-dimension, en jämställdhetsdimension, en moraldimension, en miljödimension och en postmaterialistisk dimension.

Två av våra nio åsiktsdimensioner har en tydlig koppling till den subjektiva vänster-högerdimensionen. Det är dimensionen offentligt kontra privat och välfärdsstatsdimensionen. Korrelationerna med människors självvalda vänster-högerplaceringar är i dessa fall .62 respektive .53. Man kan säga att vi mäter två olika varianter av vänster-högerkonflikten. En med fokus på den klassiska motsättningen mellan offentliga lösningar kontra privata – staten mot kapitalet – och en som mer handlar om jämlikhet och välfärdsstatens bidragslösningar.

De övriga sex åsiktsdimensionerna uppvisar endast svagare kopplingar till den subjektiva vänster-högeruppdelningen. Bland dem har dock den gröna miljödime-nsionen den starkaste vänster-högerkopplingen med en korrelation på .32. Svagast samband med vänster-högerideologin har jämställdhetsdimensionen (.17) och globaliseringsdimensionen (.11).

I figur 12 redovisas partiväljarnas genomsnittliga positioner på de nio åsiktsdimensionerna och hur starkt det statistiska sambandet är mellan väljarnas positioner och valet av parti. Det mått vi använder är ånyo eta. Ett visuellt sätt att läsa figuren är att se hur utspridda partiernas väljare är på de olika dimensionerna. Ju mer utspridda - det vill säga ju större avstånd mellan väljargrupperna - desto högre eta och desto större sannolikhet att de aktuella åsikterna verkligen påverkat hur väljarna har valt parti. Eftersom totalt sett cirka sextio procent av alla väljare röstar på socialdemokraterna eller moderaterna kommer deras positioner att väga extra tungt i kalkylerna. Om s- respektive m-väljare har klart olika åsikter på en dimension får eta med nödvändighet ett högt värde.

⁵⁰ De olika åsiktsdimensionerna är sammansatta utifrån följande intervjufrågor: offentligt-privat (sälja statliga företag, mer privat sjukvård, samhälle med mer marknadsekonomi); generös-restriktiv flyktingmottagning (ta emot färre flyktingar, inför språktest, mer mångkulturellt samhälle); mot-för EU-medlemskap (åsiikt om EU-medlemskapet, EU som förbundsstat; utträde ur EU); positiv-negativ till jämställdhet (mer jämställt samhälle, samhälle med mer makt åt gruppen kvinnor); moralliberal-moralkonservativ (samhälle med mer kristna värden, begränsa fri abort, tillåta homosexuella par att adoptera barn); positiv-negativ till sociala bidrag (minska sociala bidrag, gått så långt med sociala reformer); positiv-negativ till globalisering (samhälle med mer internationell inriktning, samhälle som slår vakt om traditionellt svenska värden); grön- grå miljöideologi (miljövänligt samhälle, stoppa bilismen i innerstäderna, för-mot kärnkraft, på sikt avveckla kärnkraften) och postmaterialism-materialism (Ingleharts skala byggd på fyra frågor). För jämförbara norska och danska studier se (Aardal 2007; Borre 2007).

Figur 12. Partiväljarnas positioner på nio olika åsiktsdimensioner i valet 2006 (medeltal)

Åsiktsdimension	v	s	mp	sd	c	fp/kd	m	Samband åsiikt – partival (eta)	Medeltal samtliga
Offentligt (0) – privat (50)	20	25	26	30	34	36	39	.62	31
Positiv (0) – negativ till sociala bidrag (50)	v	mp	s	sd	kd	c/fp	m	.54	30
Grön (0) – grå miljöideologi (50)	mp	v	c	s	sd	fp	m	.44	31
Moraliberal (0) – moralkonservativ (50)	v/mp	m	fp	sd	kd			.37	24
Generös (0) – restriktiv flykt.mottagn. (50)	mp	v	fp/c	sd	kd	m	sd	.37	30
Mot (0) – för EU-medlemskap (50)	sd	v	mp	s	kd	c	fp	.32	30
Positiv (0) – negativ till globalisering (50)	mp	v/c	fp	m	kd	s	sd	.29	29
Positiv (0) – negativ till jämställdhet (50)	v	mp	c	fp	s	sd	m	.23	27
Postmaterialist (0) – materialist (50)	v	mp	c	fp	m	kd	sd	.22	27

Kommentar: Medeltalen på åsiktsdimensionerna kan variera mellan 0 och 50. Hur dimensionerna har sammansatts och mätts framgår av fotnot 50. Åtta partier ingår i eta-analyserna. Eta kan variera mellan .00 (inget samband) till 1.00 (maxsamband).

Men oavsett om vi ser på eta:s storlek eller på åsiktsavstånden mellan partiväljarna visar resultaten i figur 12 tydligt att det framförallt är två åsiktsdimensioner som strukturerar svenska väljares partival 2006. De dimensionerna är konflikten mellan offentliga och privata lösningar och kampen om storleken på bidragen i välfärdstaten (eta på .62 och .54). Och i båda fallen intar v- och m-väljare flankpositionerna. Vänsterpartiets väljare är mest positiva till offentliga lösningar och höga välfärdsbidrag medan m-väljare är mest positiva till privata lösningar och till mindre bidrag. På båda dimensionerna befinner sig sverigedemokraternas väljare genomsnittligt sett mot mitten men något närmare s-väljare än m-väljare.

Övriga sju åsiktsdimensioner uppvisar klart kortare åsiktsavstånd mellan partiernas väljare och alltså svagare kopplingar till partivalet. Starkast samband bland dessa uppvisar miljödimensionen med ett eta på .44, och med mp-väljare klart grönast och m-väljare klart gråast. Svagast koppling till partivalet har jämställdhetsdimensionen (.23) och postmaterialistdimensionen (.22). I det senare fallet är v-väljare mest postmaterialistiska medan sverigedemokraternas väljare är mest materialistiska. När det gäller jämställdhetsdimensionen är v-väljare mest positiva medan m-väljare är minst positiva.

För några av konfliktdimensionerna kan vi notera att enskilda partiers väljare intar klart avvikande positioner, vilket kan tolkas som att de aktuella frågorna kan ha spelat en speciell roll för hur just dessa väljare har röstat. Sverigedemokraternas väljare är exempelvis klart mer negativa i flyktingfrågan och till globaliseringen än övriga partiers väljare. Kristdemokraternas väljare är på ett motsvarande sätt påtagligt mer moralkonservativa än övriga väljare.

Åsiktsavstånden mellan de två stora partiernas väljare säger mycket om trängseln i mitten i modern svensk politik. Något avstånd att tala om mellan s- och m-väljare existerar endast i de två varianterna av vänster-högerdimensionen; 14 enheter när det gäller motsättningen mellan offentligt och privat och 13 enheter för välfärdsstatsdimensionen. För övriga sju åsiktsdimensioner hittar vi endast mellan 0 till 6 enheters åsiktsskillnad mellan socialdemokraternas och moderaternas väljare. Minst skillnader återfinns när det gäller postmaterialism; båda partiernas väljare är något mer materialistiska än genomsnittet i valmanskåren. Och när det gäller moralinställning; här befinner sig såväl s- som m-väljare i mitten.

Sverigedemokraternas väljare intar en åsiktsmässig flankposition på tre dimensioner. De är mest emot en generös flyktingmottagning, mest negativa till globalisering och mest EU-negativa. Om vi jämför med s- och m-väljares positioner visar det sig att sd-väljare är åsiktsmässigt närmast s-väljare på sex dimensioner (offentligt-privat; EU, moral, välfärdsstaten, globalisering, och miljö), närmast m-väljare på två (flyktingmottagning och jämställdhet) medan avståndet är lika långt när det gäller postmaterialism-materialism.

Åsiktsröstning på väg tillbaka?

Åsiktsröstning bland svenska väljare har blivit vanligare sett i ett längre perspektiv. Jämfört med väljare på 1950- och 60-talen åsiktsröster dagens väljare klart mer. Sambandet mellan sakfrågeåsikter och partival har blivit starkare. Mest tydligt syns detta när det gäller centrala vänster-högerfrågor. Men historiskt sett är åsiktsröstningen inte som allra starkast på 2000-talet. Den var än mer uttalad för tjugofem år sedan vid valen 1979 och 1982. Då för tjugofem år sedan fanns en ideologisk socialiseringsdebatt och kampen stod om löntagarfonderna. Dessutom

som om inte detta vore nog var kärnkraften en stor stridsfråga. Men konflikten om löntagarfonderna var det viktiga (Åsard 1985; Gilljam 1988). Ingen annan sakfråga i svensk politik har tidigare eller senare uppvisat ett så starkt åsiktssamband med partivalet som fondfrågan. Eta-sambandet mellan vad väljarna tyckte om löntagarfonderna och hur de röstade var .71 i valet 1979, .70 1982 och .72 1985 (Holmberg 2000). När fondstriden sedan ebbade ut på sent 1980-tal – tillsammans med debatten om socialism – avtog vänster-högermotsättningarna i Sverige och åsiktsröstningen blev mindre.

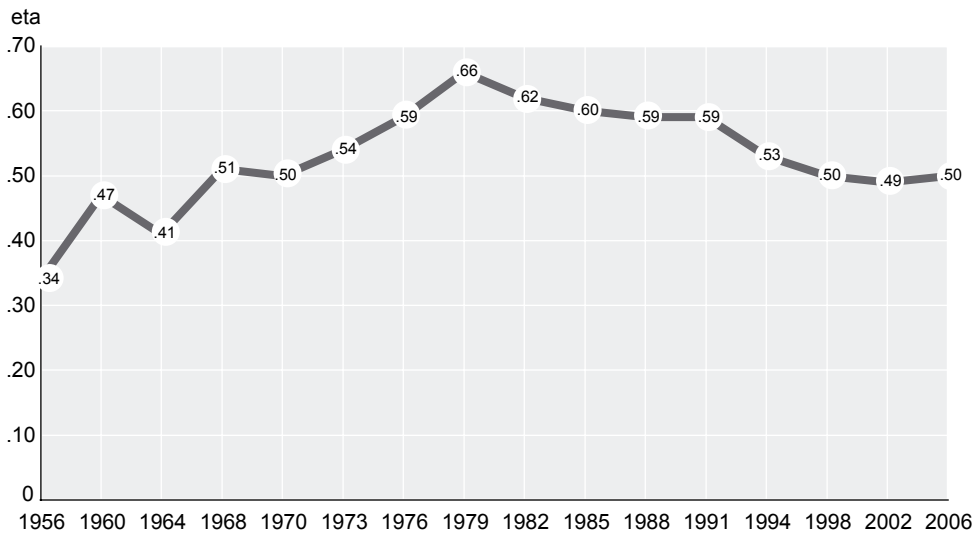
Resultaten i figur 13 illustrerar utvecklingen. Vi har beräknat ett genomsnittligt eta för de tre sakfrågor som i varje valundersökning sedan 1956 uppvisar starkast samband medpartivalet. I praktiken innebär det att vi över tid skapar ett mått på graden av koppling mellan vänster-högeråsiikt och valet av parti. Detta eftersom de frågor som alltid hittills uppvisat de starkaste sambanden med partival i Sverige är vänster-högerfrågor.

Åsiktsröstningens uppgång från 1950-talet fram till skiftet mellan 1970- och 80-talet syns mycket tydligt i resultaten med en ökning i eta-värdet från .34 i valet 1956 till hela .66 i valet 1979 och .62 1982. Därefter går åsiktsröstandet nedåt fram till valet 2002. Nivåerna blir dock aldrig lika låga som under 1950- och 60-talen. I det senaste valet har trenden måhända ånyo vänt. Åsiktsröstningen ökar igen. Men rekordnivåerna från valen 1979 och 1982 är vi inte i närheten av. Eta-värdet är .50 för valet 2006. Det är en bra bit kvar till värdet .66 som uppnåddes 1979. Vad resultatet dock visar är att motsättningarna mellan s-blockets och alliansens väljare är något ökande, inte minskande, i centrala vänster-högerfrågor.⁵¹ Valet 2006 blev ett vänster-högerval där högern vann eftersom det blåste högervind.

Tolkningen att åsiktsröstningen ånyo ökar något lite i Sverige gäller inte bara vänster-högerfrågor. Om vi med hjälp av vårt eta-mått ser på graden av åsiktsröstning i ett tjugofemtal jämförbara sakfrågor mellan 1998 och 2006 visar det sig att sambandet förstärks i 70 procent av frågorna. Det genomsnittliga eta-värdet för de tjugosju undersökta sakfrågorna är .32 i valet 1998 och .35 i valet 2006: en liten men dock uppgång på .03 eta-enheter. Mest märks den tilltagande åsiktsröstningen när det gäller flyktingdimensionen. Eta-värdena ökar mest för frågan om att ta emot färre flyktingar och frågan om ett mångkulturellt samhälle (+.14 eta-enheter i båda fallen). Det är alltså inte bara vänster-högerröstning som är på väg uppåt igen. Åsiktsröstning mer allmänt är på uppgång igen i Sverige.

⁵¹ Genomsnittsplaceringen för s-sidans väljare på den subjektiva vänster-högerekalan är 35 1998, 34 2002 och 36 2006. Motsvarande resultat för alliansväljarna är 69 1998, 67 2002 och 68 2006. Det betyder att blockskillnaden i subjektiv vänster-högerplacering är 34 enheter 1998, 33 2002 och 32 2006. Det vill säga ett litet men dock ideologiskt närmande mellan blocken. Om vi istället ser på den genomsnittliga åsiktsskillnaden mellan s-sidans och alliansens väljare i våra sex centrala vänster-högerfrågor har de förändrats från 38 enheter 1998, 39 2002 till 39 2006; om något en svag ökning av avståndet med andra ord. Sammantaget måste slutsatsen bli att alla förändringar är mycket små. De ideologiska blockskillnaderna på väljarnivå är i allt väsentligt desamma idag som de var 2002 och 1998.

Figur 13. Åsiktsröstning 1956-2006. Samband mellan vänster-högerrelaterade sakfrågeåsikter och partival (eta)

Kommentar: Resultaten är genomsnittliga eta-värden hämtade från variansanalyser där partival är oberoende variabler (5-8 partier) och de tre högst korrelerade åsiktsfrågorna är beroende variabel. I samtliga fall är det fråga om vänster-högerrelaterade frågor. De åsiktsfrågor som använts i analysen är inte desamma vid varje tidpunkt.

Partibyten från s-blocket till alliansen

Partibytena från v, s och mp till alliansen var det viktigaste väljarflödet som avgjorde 2006 års val. Andra väljarflöden var också viktiga som till exempel mobiliseringen av tidigare icke-röstare, men räknat netto i antal vunna väljare var alliansens vinster från s-blocket den viktigaste faktorn. Som vi visat tidigare vann alliansen netto 320 000 väljare på partibytena med s-blocket mellan valen 2002 och 2006. Alliansens nettovinster bland blankröstare och icke-röstare var mindre, 17 000 respektive 107 000 väljare (se tabell 5).

Om man skall få ett grepp om varför alliansen vann valet 2006 är alltså blockbytarvinsterna från s-sidan det mest centrala att studera. Det var där som valet i första hand vanns.

I det följande skall vi göra just det. Det vill säga fokusera analysen på blockbyterna från s-sidan 2002 till alliansen 2006. Den beroende variabeln kommer att vara blockbyte från s-sidan till något alliansparti 2006 eller kvarstannande i s-blocket även 2006. Variabeln är alltså tudelad – stabilt röstande på s-sidan eller byte till alliansen. Som oberoende förklaringsvariabler använder vi de nio åsiktsdimensionerna och väljarnas subjektiva vänster-högerplaceringar.

Eftersom den beroende variabeln är tudelad utnyttjar vi logistisk regression för sambandsanalyserna. Separata analyser byggda på enbart data från förvals- respektive eftervalsurvalen och från det totala materialet har genomförts. Orsaken är att vi vill kunna studera hur robusta resultaten är. Mellan förvals- och eftervalsstudierna ligger en valrörelse med opinionsbildningseffekter där människor byter såväl åsikter som parti. Resultaten från eftervalsstudien bör avspegla och inkludera mer av eventuella valrörelseeffekter än förvalsstudien. Och eftersom valrörelseef-

fecker naturligtvis bör ingå i analysen av sambanden mellan åsikter och partival är eftervalsresultaten mer valida för vår studie än förvalsresultaten.

Men i eftervalsstudien frågar vi samtidigt om beteende (partival) och attityder (sakfrågeåsikter). Det gör vi inte i förvalsstudien, som är en slags panelstudie där åsikter mäts i första panelsteget och partivalet i det andra efter valet. Eventuella effekter av rationaliseringar i intervjuvären och påverkan från partivalsbeteendet på de politiska åsikterna bör därför vara större i eftervalsstudien än i panelstudien. Samtidigheten i mätningarna i eftervalsstudien ökar kontamineringsrisken att beteendet färgas av sig på åsikterna, vilket kan leda till uppblåsta starka samband för vissa åsikter och kanske försvagningar för andra.

I vår teoretiskt förenklade åsiktröstningsmodell utgår vi ifrån att sådana effekter är små och försumbara. Vi föreställer oss med andra ord att sakfrågeåsikter i huvudsak kommer först och påverkar röstandet, inte att partivalet kommer först och sedan anpassas olika politiska åsikter därefter. I verkligheten förekommer naturligtvis båda processerna – väljare åsiktröstar men väljare anpassar sig också efter sina partier. De effekter vi återfinner i våra regressionsanalyser är alltså inga rena mått. Vi lever inte i den bästa av alla tänkbara forskarvärldar där allt kan kontrolleras experimentellt. Men ju mer robusta våra resultat är när vi jämför effekterna från för- respektive eftervalsstudierna desto mer kan vi lita på att vi funnit något generaliserbart.

I tabell 23 återfinns resultaten, och vi kan andas ut. Det mesta är robust. Generaliserbara sanningar finns, även om man som alltid när det gäller empirisk forskning kan upptäcka intressanta nyanseringar.

Den mest påtagliga sanningen är att de två åsiktsdimensioner som mäter olika varianter av vänster-högerkonflikten i Sverige är de enda två med entydiga och starka samband med blockbytena till alliansen 2006. Störst tendens att överge s-sidan och gå till alliansen 2006 har väljare som är för privata lösningar och är negativa till bidragssverige. S-blocket tappar alltså i första hand sina högerlutande anhängare. Och de är fler 2006 än 2002 eftersom det har blåst en ideologisk högervind mellan valen.

Övriga åsiktsdimensioner uppvisar alla svaga och oftast statistiskt insignifikanta effekter. Om vi för beskrivningens skull bortser från att sambanden är mycket svaga visar det sig att följande åsiktsgrupper har en förhöjd tendens att byta från s-blocket till alliansen 2006 – globaliseringsanhängare mer än globaliseringsmotståndare, moralliberaler mer än moralkonservativa, personer för en restriktiv flyktingmottagning mer än personer för en generös flyktingmottagning, miljögrå personer mer än miljögröna, jämställdhetsmotståndare mer än jämställdhetsförespråkare, postmaterialister mer än materialister och EU-anhängare mer än EU-motståndare. Men som sagt, sambanden är mycket svaga och dessutom ibland något olika beroende på om vi ser på förvals- eller eftervalsresultaten. Huvudsaken är att ingen av dessa övriga dimensioner spelar någon större roll för blockbytena från s-sidan till b-blocket 2006.

Tabell 23. Asiktseffekter på partibyten från v/s/mp/ 2002 till c/fp/kd/m 2006 (regressionskoefficienter)

	Förval		Efterval		För- och efterval	
	b-värde multi	bivariat R ²	b-värde multi	bivariat R ²	b-värde multi	bivariat R ²
Offentligt (1) – privat (5)	.85	1.05	.20	.24	1.01	1.12
Pos (1) – neg (5) sociala bidrag.	.79	.94	.18	.25	.96	1.03
Pos (1) – neg (5) till globalisering	-.50	-.22*	.01	.00	-.40	-.12*
Moraliberal (1) – moralkonservativ (5)	-.33*	-.05*	.00	.00	-.35	-.03*
Generös (1) – restriktiv (5) flykt mottagn	.30*	.33	.03	.01	.30*	.26
Grön (1) – grå (5) miljöideologi	.48	.59	.06	.01	.22*	.42
Pos (1) – neg (5) jämställdhet	-.11*	.08*	.00	.01	.06*	.15*
Postmaterialist (1) – materialist (5)	-.06*	.10*	.00	-	-	-
Mot (1) – för (5) EU	.07*	.33	.03	.03	.05	.32

Kommentar: Resultaten kommer från en serie logistiska regressionsanalyser med partibyten från v/s/mp 2002 (1) till c/fp/kd/m 2006 (5) som beroende variabel och nio åsiktsdimensioner kodade mellan 1 till 5 som oberoende variabler. Postmaterialism – materialismdimensionen mättes endast i förvalsstudien. R²-värdena för de multivariata analyserna är .37 i förvalsstudien, .43 i eftervalsstudien och .38 i den samlade studien. Koefficienter med en asterisk (*) är inte signifikanta på .05-nivån.

När det gäller jämförelsen mellan resultaten i förvals- och eftervalsstudierna slås man av tre saker. För det första att de två vänster-högerindexen är de enda med klara effekter oberoende av urval. För det andra att de flesta effekter (sex av åtta) är starkare i eftervalsstudien än i förvalsundersökningen. Och så bör det vara om valrörelsen bidrar till att strukturera väljares åsikter och partival så att de passar mer ihop. Speciellt märks denna förstärkningseffekt för de två vänster-högerindexen. Förstärkningseffekten syns också när vi analyserar sambandet mellan blockbyte och väljarnas subjektiva vänster-högerposition. Vänster-högereffekten är något starkare efter valet än före.⁵² Men så skall resultaten också se ut om väljare har en tendens att i efterhand harmonisera sina sakfrågeåsikter med partivalet. Hönan eller ägget- problemet har med andra ord inte lösts. Partival påverkar åsikter och åsikter påverkar partival.

För det tredje att resultaten för de sju icke-vänster/högerdominerade åsiktsdimensionerna ofta är föga robusta. För flera av dem varierar koefficienterna relativt kraftigt mellan för- och eftervalsstudierna; på en låg nivå naturligtvis men dock. Denna darrighet i resultaten syns tydligast för den grön-grå miljödimensionen, globaliseringsdimensionen och jämställdhetsdimensionen. När det gäller jämställdhet är effekterna starkast i eftervalsundersökningen medan effekterna tvärtom är starkast för globaliserings- och miljödimensionerna i förvalsstudien. Vad dessa mindre skillnader kan bero på avstår vi ifrån att spekulera om i detta sammanhang.

Istället vill vi ännu en gång och avslutningsvis slå fast vårt mycket klara huvudresultat. Den avgörande väljarströmmen 2006 från s-sidan till alliansen motiveras åsiktsmässigt i första hand av vänster-högerfrågor som gäller offentliga lösningar kontra privata och hur omfattande bidragssystemen bör vara i välfärdsstaten Sverige. De som byter och avgör valet tenderar att vara för mer privata lösningar och mindre bidrag. Klatschigt uttryckt kan man säga att de lutar åt höger och därför sveps med av högervågen och röstar på högeralliansen.

Ett sätt att mycket konkret illustrera vårt huvudresultat är att se på vilka enskilda sakfrågeåsikter som är starkast förknippade med partibyten bort från s-sidan och över till b-blocker 2006. En sådan analys visar att alla åsikter med störst partibytarpotential har att göra med vänster-högerkonflikten. Bland våra femtiotvå undersökta sakfrågor uppvisar v/s/mp-väljare från 2002 med följande åtta åsikter störst tendens att byta till något borgerligt parti 2006. Störst tendens att byta hade väljare som ville minska de sociala bidragen, följt av väljare som ville satsa på ett samhälle med mer marknadsekonomi, tillåta avdrag för hushållsnära tjänster, sänka skatterna, ha mer sjukvård i privat regi, sälja statliga företag, inte ville satsa på ett socialistiskt samhälle och inte ville behålla fastighetskatten.⁵³

Göran Perssons favoritförklaring till socialdemokraternas valförlust finns med på listan – men först på åttonde plats (Persson 2007). Högst upp återfinns bidragsfrågan och graden av marknadslösningar – två klassiska vänster-högerfrågor i svensk politik.

⁵² Koefficienten för den subjektiva vänster-högerdimensionen är 1.35 i förvalsstudien, 1.42 i eftervalsstudien och 1.38 totalt. R^2 max är .33, .39 respektive .36 i de tre analyserna. Skillnaderna är alltså inte speciellt stora mellan de olika resultaten. Oberoende av valrörelseeffekter eller eventuella rationaliseringar är slutsatsen densamma. Väljarnas subjektiva vänster-högerplacering är den enskilda faktor som är klarast kopplad till blockbyte eller inte i valet 2006.

⁵³ Analysen bygger på en serie bivariata regressionsanalyser bland v/s/mp-väljare från 2002. Oberoende variabler är ett femtiotal sakfrågeåsikter; beroende variabler är byte till något borgerligt parti 2006 eller en förnyad röst på v, s eller mp. Sakfrågeåsikterna i teten har rangordnats efter storleken på effekten på partibytena.

Men – och det är ett viktigt men – Göran Persson talade inte främst om individuellt väljarbeteende och vad som sannolikt fick enskilda socialdemokrater att byta block. Han talade om hela valutgången och vilken fråga som fick *många* socialdemokrater att byta block. Och då när vi inte bara ser till olika bytarsannolikheter utan också till hur många väljare som är berörda ökar fastighetsskattens betydelse. Sett till hur många väljare s-sidan potentiellt förlorade på olika sakfrågor 2006 hamnar fastighetsskatten på fjärde plats; inte medaljplats, men nästan.⁵⁴ En klar poäng till Göran Persson med andra ord.

Inget nytt under solen

Svensk politik är ovanligt dominerad av en och samma konfliktdimension; mer så än i de flesta andra länder där vi har motsvarande undersökningar (Oppenhuis 1995) (Thomassen 2005). Den dominerande dimensionen går under namnet vänster-höger. Och den är fortfarande minst lika relevant och dominant som under 1900-talet, åtminstone på väljarnivå. Innehållsmässigt är vänster-högerdimensionen något bredare idag, men kärnan är densamma som förr. Det är staten mot kapitalet och välfärdsstatens bidrag som står i centrum.

Denna gamla traditionella konfliktdimension var med och avgjorde 2006 års val i och med att opinionen försköts åt höger mellan valen 2002 och 2006 och det gynnade alliansen. De frågor som framförallt bidrog till blockbyten från s-sidan till alliansen 2006 hade att göra med mer privata lösningar, mindre bidrag och lägre skatter. Socialdemokraterna tappade med andra ord i huvudsak högerlutande väljare till den borgerliga alliansen. Och dessa högerlutande väljare var fler 2006 på grund av högervinden i opinionen.

En gammal sanning bekräftas alltså. Om det blåser en så tydlig högervind som i valet 2006, ja då gynnas de borgerliga partierna. Och det är vad som skedde 2006.

⁵⁴ Mer marknadsekonomi kommer etta, följd av skatteavdrag för hushållsnära tjänster och sänkta skatter i allmänhet.

Personröstning

Vid sidan av införandet av fyraåriga mandatperioder blev det nya personröstnings-systemet 1990-talets mest genomgripande förändring av det svenska valsyste-met. I samband med de allmänna valen 2006 hade väljarna för sjätte gången en möjlighet att också kryssa för en person på valsedeln. Med hjälp av de regelbun-det återkommande valundersökningarna – ett halvsekellångt samarbete mellan Statistiska Centralbyrån och Valforskningsprogrammet vid Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg – har vi haft goda möjligheter att följa utvecklingen av väljarnas kryssningsbeteende och att undersöka de hittillsvarande effekterna av personröstningsreformen (SOU 1996:66; Holmberg & Möller 1999; Holmberg & Oscarsson 2004).

Rekordlåg andel kryssare

I förarbetena till personröstningsreformen gjordes bedömningen att andelen personröstande väljare i riksdagsvalen såsmåningom skulle parkera i intervallet 30-50 procent (Westerståhl 1993; SOU 1996:66). Men i själva verket har andelen personröstare haft svårt att nå över minimigränsen 30 procent. I premiärvalet 1998 personröstade 29,9 procent av väljarna (se tabell 24). Därefter har andelen minskat för varje riksdagsval: 26,0 procent 2002 och 22,2 procent 2006.

När det gäller mer handfasta indikatorer för effekterna av personvals-systemet är utvecklingen också negativ i förhållande till reformmakarnas intentioner: Antalet ledamöter som lyckats bli valda tack vare personvals-systemet – och således vunnit sina mandat genom att "kryssas förbi" någon annan kandidat på partilistan – är mycket lågt: 12 personer 1998, 13 personer 2002 och endast 6 personer 2006 (Val-myndigheten).

Tabell 24. Andel personröstande väljare i allmänna val 1995-2006 (procent)

	1995	1998	1999	2002	2004	2006
Riksdagsvalen		29,9		26,0		22,0
Landstings-/regionvalen		28,9		25,4		21,9
Kommunvalen		34,5		30,8		28,2
Europaparlamentsvalen	46,5		66,2		59,0	

Kommentar: Uppgifterna är officiell valstatistik hämtade från Statistiska Centralbyrån och Valmyndigheten (www.val.se).

Den vikande trenden brukar i allmänhet förklaras av ett alltför lågt intresse från partiernas sida när det gäller att uppmuntra och stödjasina egna kandidater att genomföra personvalskampanjer. Medierna tycks ha stora problem att framgångsrikt samla, granska och sprida information om enskilda kandidaters duglighet, tidigare verksamhet, ideologiska profiler och sakfrågeåsikter. Väljarna upplever därför att informationsunderlaget är alltför knapert för att kunna fatta ett välgrundat personröstningsbeslut. Tidigare analyser av väljarnas egna skäl till varför de valde att *inte* kryssa någon kandidat visar också att bristande information om kandidaterna är den vanligast förekommande förklaringen (45 procent 2002). Andra skäl

är motstånd mot personvalet (18 procent), väljarvånda (6 procent) och ointresse (8 procent). Däremot förekommer relativt sällan argumenten att personvalet är krångligt (2 procent) eller att spärren är alltför hög för att personvalet skall kunna spela någon roll (4 procent) (Holmberg & Oscarsson 2004:183).

I Europaparlamentsvalen där hela Sverige är en enda valkrets har personvals-systemet hittills skördat sina största framgångar. I Europaparlamentsvalet 1995 valde 46,5 procent (ingen invald på personval) av väljarna att kryssa för en person. Motsvarande siffror för 1999 och 2004 års Europaparlamentsval är 66,2 (2 invalda) respektive 59,0 procent (4 invalda). De högre siffrorna bör ses mot bakgrund av ett valdeltagande i EUP-valen som understiger fyrtio procent: uttryckt som andel av hela den *röstberättigade* väljarkåren är personkryssarna inte markant fler i Europa-parlamentsvalen än i riksdagsvalen.

2006 års valundersökning bekräftar den tidigare bilden att väljarnas åsikter om personvalet har varit mycket stabil (se tabell 25). Den vanligast förekommande åsikten bland väljarna är ett uttalat stöd för det nuvarande systemet: det bör finnas ett personvalsinslag, och det är lagom som det är (54 procent 2006). Status quo-åsikten har blivit något vanligare sedan 1998 (+9 procentenheter) samtidigt som andelen utan åsikt minskat (-5 procentenheter).

Att fler har åsikter i frågan och fler sluter upp bakom det nuvarande personvalet kan tolkas som att väljarna sakta vänjer sig vid systemet. Andelen väljare som vill att personvalsinslaget ökar ytterligare i kommande riksdagsval har varit stabil kring 12-14 procent vid de tre riksdagsval då personvalssystemet använts. Valundersökningarna ger alltså inga belägg för att önskemål om utökade personvalsinslag har vuxit sig starkare bland svenska väljare.

Tabell 25. Väljarnas åsikter om personvalet 1998-2006 (procent)

	1998	2002	2006
Inget personvalsinslag bör finnas	17	17	14
Personvalsinslag bör finnas, men vara mindre än i årets val	12	13	12
Personvalsinslag bör finnas, och det var lagom som det var i årets riksdagsval	44	46	54
Personvalsinslaget bör ökas ytterligare i kommande riksdagsval	14	13	12
Ingen åsikt	13	11	8
Samtliga	100	100	100

Kommentar: Frågan lyder: "Allmänt sett, vad är din åsikt om personval i samband med svenska riksdagsval? Du kan välja ett bland följande svarsalternativ". Källa: Svenska valundersökningar 1998, 2002 och 2006. Antal svarande 2006 var 1 861 personer.

Vem personkryssar?

Personröstning har i tidigare analyser kallats för en av de mest jämlika formerna för politiskt deltagande eftersom kryssandet är så jämnt spritt mellan olika demografiska väljargrupper (Holmberg & Oscarsson 2004:181). Även i samband med riksdagsvalet 2006 var skillnaderna mellan olika befolkningsgrupper relativt små jämfört med andra typer av deltagandeformer (se tabell 26). Breda väljarkategorier som offentligtanställda och privatanställda, män och kvinnor, pensionärer, arbetslösa och förvärvsarbetande, arbetare och tjänstemän, personkryssade i lika hög utsträckning 2006 (omkring 20 procent).

Högutbildade personer med universitetsexamen personkryssar dock i större utsträckning (24 procent) än lågutbildade (15 procent). Sambandet mellan ålder och personkryssning har också blivit tydligare. Var fjärde förstagångsväljare personkryssade (25 procent), samtidigt som kryssningsbenägenheten var klart under 20 procent bland väljare äldre än 50 år.

Valundersökningen 2006 bekräftar att personkryssande är vanligare bland utrikes födda (35 procent) än bland personer födda i Sverige (19 procent). Gapet mellan utrikesfödda och svenskfödda har blivit större sedan personröstningen infördes 1998. Närmare analyser visar att det är utrikesfödda som vuxit upp i Europa som den här gången var de flitigaste personkryssarna (55 procent). Men även utomeuropeiskt födda väljare personkryssar i större utsträckning (32 procent) än svenskfödda.

Tabell 26. Andel personröstande väljare i olika befolkningsgrupper 1998-2006 (procent)

	Riksdagsvalet 1998	Riksdagsvalet 2002	Riksdagsvalet 2006	Differens 1998-2006
Samtliga väljare	28	24	20	-8
Kön				
Män	29	26	20	-9
Kvinnor	28	22	20	-8
Ålder				
18-22 år	30	25	25	-5
23-30 år	32	25	22	-10
31-40 år	26	24	23	-3
41-50 år	31	24	22	-9
51-60 år	30	25	15	-15
61-70 år	29	23	16	-13
71+ år	21	23	19	-2
Förvärvsställning				
Förvärvsarbetande	30	24	20	-10
Arbetslös	36	30	23	-13
Förtidspensionerad	28	25	26	-2
Ålderspensionär	25	23	20	-5
Studerande	30	25	21	-9
Yrkesgrupp				
Industriarbetare	25	20	19	-6
Övriga arbetare	26	25	20	-6
Lägre tjänstemän	26	22	16	-10
Mellan tjänstemän	32	25	20	-12
Högre tjänstemän	30	24	24	-6
Småföretagare	35	24	23	-12
Jordbrukare	44	37	46	+2

Tabell 26. (forts.) Andel personröstande väljare i olika befolkningsgrupper 1998-2006 (procent)

	Riksdags- valet 1998	Riksdags- valet 2002	Riksdags- valet 2006	Differens 1998-2006
Utbildningsnivå				
Låg	23	22	15	-8
Medel	30	25	20	-10
Hög	34	26	24	-10
Civilstånd				
Gifta/Sambo	29	24	20	-9
Ensamstående	30	26	24	-6
Boendeort				
Ren landsbygd	31	24	24	-7
Mindre tätort	30	27	18	-12
Större stad eller tätort	28	25	18	-10
Sthlm, Gbg, Malmö	31	21	23	-8
Sektor				
Offentlig sektor	30	26	20	-10
Privat sektor	28	23	20	-8
Kyrkogång				
Minst varje månad	44	39	36	-8
2-11 gånger om året	31	26	20	-11
En gång om året	27	22	19	-8
Aldrig	26	22	20	-6
Födelseland				
Svenskfödda	28	23	19	-9
Utrikes födda	33	38	35	+2
Uppväxtland				
Uppvuxen i Sverige	28	23	20	-8
Uppvuxen utanför Sverige	31	32	36	+5
... Norden	25	23	11	-14
... Europa	36	30	55	+19
... Utanför Europa	35	44	32	-3

Kommentar. Källa: Svenska valundersökningar 1998, 2002 och 2006.

När det gäller sambanden mellan personröstning och politiska variabler (tabell 27) är det tydligt att motiverande egenskaper såsom politiskt intresse, förtroende och engagemang påverkar sannolikheten för att en väljare kryssar för en person. Starkt övertygade partianhängare personkryssade i större utsträckning (33 procent) än väljare som helt saknade en sådan känslomässig bindning till ett visst parti (16 procent). Bland väljare med ett stort förtroende för politiker personkryssade 40 procent medan samma siffra bland väljare med litet politikerförtroende var 13 procent i samband med 2006 års val. Dessa samband är utmanande för idéerna om att personvals-systemet skulle kunna vara en effektiv alternativ påverkanskanal för väljare som har lågt politikerförtroende eller som betraktar sig vara dåligt representerade i politiken. I själva verket återfinns de flitigaste personkryssarna huvudsakligen bland väljare som redan är mest intresserade och kunniga.

Tabell 27. Andel personröstande väljare bland personer med olika partibytarbenägenhet, partiidentifikation, politiskt intresse, politisk kunskap, politiskt förtroende och partival 1998-2006 (procent)

	Riksdags- valet 1998	Riksdags- valet 2002	Riksdags- valet 2006	Differens 1998-2006
Partibytare sedan senaste val				
Partibytare	30	26	16	-14
Ej partibytare	26	22	22	-4
Partiidentifikation				
Starkt övertygad anhängare	36	32	33	-3
Svagt övertygad anhängare	27	26	21	-6
Enbart partipreferens	28	23	19	-9
Ingen partipreferens	26	17	16	-10
Politiskt intresse				
Mycket intresserad	42	37	36	-8
Ganska intresserad	30	24	25	-5
Inte särskilt intresserad	25	20	13	-12
Inte alls intresserad	25	21	18	-7
Politisk kunskap				
Hög	35	27	24	-11
Medelhög	33	23	24	-9
Medel	28	27	20	-8
Medellåg	25	26	20	-5
Låg	27	18	17	-10
Politiskt förtroende				
Mycket stort	45	37	40	-5
Ganska stort	33	25	24	-9
Ganska litet	27	22	18	-9
Mycket litet	27	24	13	-14
Partival (officiell statistik)				
vänsterpartiet	27	28	22	-5
socialdemokraterna	26	24	21	-5
centerpartiet	41	33	26	-15
folkpartiet	34	23	21	-13
moderaterna	30	27	22	-8
kristdemokraterna	38	30	24	-14
miljöpartiet	27	27	22	-5

Kommentar: Procentbasen har definierats som samtliga väljare som fått frågan om personröstning och som röstade på något parti. Personer som besvarat frågan om personröstning med vet ej ingår inte i procentbasen. Politisk kunskap bygger på en lång serie av person- och sakkunskapsfrågor som slagits samman till ett kunskapsindex och sedan delats in i fem grupper. Källa: Svenska valundersökningar 1998, 2002 och 2006.

I premiären för personval 1998 var det centerpartiets och kristdemokraternas väljare som flitigast utnyttjade möjligheten att personkryssa (41 respektive 38 procent). Det är inom dessa partier andelen personkryssare har minskat mest under perioden 1998-2006. Idag personkryssas det i ungefär lika stor utsträckning bland alla partiers väljare, men dock med en något större flit fortfarande bland c- och kd-väljare.

Kandidatkännedom

Det kan gå lång tid innan reella effekter av valsysteemförändringar gör sig gällande. Mot bakgrund av de trender vi observerat kan vi slå fast att inslaget av personval i svenska riksdagsval i praktiken visat sig bli mycket blygsamt. Personvalsinslaget har dessutom minskat över tid.

Varför? En anledning är den stora försiktighet som byggdes in i konstruktionen redan från början. En åttaprocentsspärr för personröster till riksdagsvalet verkar starkt begränsande på väljarnas möjligheter att stuva om bland partiernas kandidater. Personvalsreformen var tänkt som en "mjuk" introduktion av personvalsinslag i det svenska valsystemet. Frågan är om denna välvilligt avsedda mjukstart medfört att reformen i själva verket kommit att motverka sitt syfte. Utvecklingen har hamnat i ett slags ond spiral där allt färre utnyttjar möjligheten att kryssa därför att kryssandet visat sig ha begränsade effekter. Följden blir att effekterna av personvalet blir ännu mer begränsade.

Att behålla systemet som det är utformat idag (vilket brukar vara en normal utgångspunkt i alla diskussioner om valsysteem) framstår därför som allt orimligare. De reella konstitutionella vägvalen som utkristalliserats är snarare att antingen avveckla personvalssystemet eller att göra spelregelsförändringar som kan vända de negativa trenderna. I praktiken handlar det sistnämnda vägvalet om att sänka eller till och med slopa spärrarna.

En flitigt förekommande uppfattning bland politiker och journalister är att svensk politik håller på att *personifieras* eller *presidentialiseras* i så måtto att personfrågorna blir allt viktigare på sakpolitikens bekostnad. Farhågor för en sådan utveckling var närvarande redan i diskussionerna om det nya personvalssystemet i 1990-talets början. Motståndarna till personvalet menade att man genom att införa personval riskerade att bidra ytterligare till en sådan personifiering. Även anhängarna ville gå varsamt fram för att undvika ett allt för stort personvalsinslag i politiken som skulle te sig främmande i svensk politisk kultur.

Det finns dock mycket få handfasta belägg för att svensk politik skulle utvecklas i den riktningen (se t.ex. Strömbäck 2004). Systematiska länderjämförande studier har slagit fast att det svenska politiska systemet är ett av världens mest partiorienterade och partidominerade system (Holmberg & Oscarsson 2004). Den ideologiska röstningen och åsiktsröstningen står mycket stark. Det finns inget annat land i världen som uppvisar ett starkare samband mellan väljares ideologiska värderingar och partival. Och trots upprepade försök har väljarforskare misslyckats med att isolera annat än begränsade direkta partiledareffekter på partival. Man har inte heller kunnat belägga påståendet att effekterna av partiledarna skulle ha blivit starkare över tid (Holmberg & Oscarsson 2007).

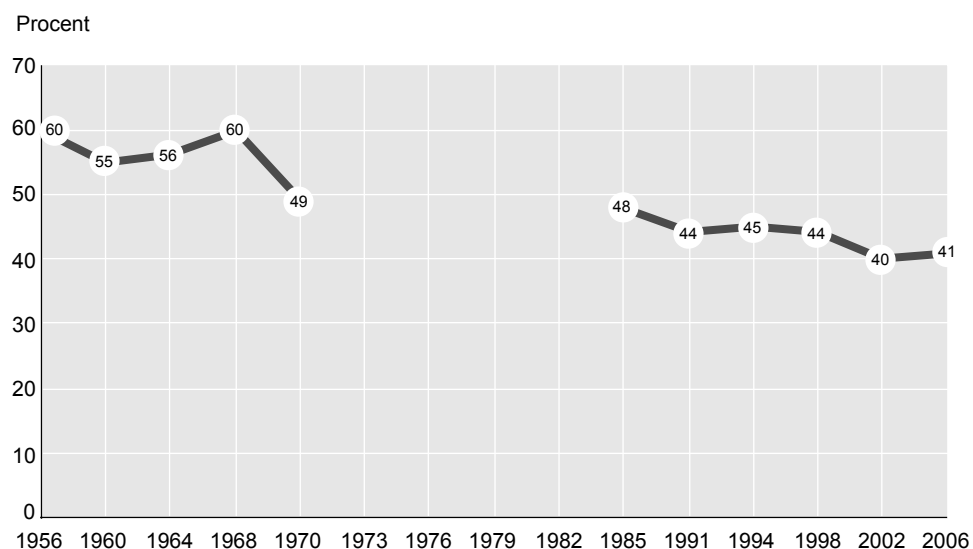
När det gäller kandidatkännedom bland svenska väljare visar Valundersökningarna att det snarare en ökad *anonymisering* som är karaktäristiskt för det svenska politiska systemet. Allt färre väljare kan uppge namnet på en riksdagskandidat från den egna valkretsen. På 1950-talet kunde 60 procent av väljarna göra detta. I samband med 2006 års riksdagsval var motsvarande andel endast 41 procent (se figur 14). Ökad kandidatanonymitet är förstås en central förklaring till att personvalsreformen inte fått avsedd effekt: väljarna vill inte kryssa för okända kandidater.

Om man undersöker hur många väljare som *korrekt* kan uppge en riksdagskandidat från den egna valkretsen blir bilden ännu dystrare. Endast 29 procent av väljarna kunde det i 2006 års riksdagsval. Det går alltså utför med kandidatkän-

nedomen. Partiernas kandidater till riksdagen är i växande utsträckning okända för de väljare som förväntas välja dem till demokratins finaste förtroendeuppdrag.

Självklart kan nedgången i kandidat-känndom lätt knytas till generella utvecklingstendenser i det moderna samhället, framför allt en ökande omsättning av riksdagens ledamöter. Men mot bakgrund av vaga men självsäkra påståenden om att personer och personliga egenskaper betyder allt mer för politiken är uppgifterna om fallande kandidat-känndom värda att fundera över.

Figur 14. Kandidatkänndom 1956-2006. Andel väljare som kan uppge namnet på en riksdagskandidat från den egna valkretsen (procent)

Kommentar: Resultaten inbegriper endast röstande. Uppgifterna om kandidat-känndom är vid varje tidpunkt inhämtade efter riksdagsvalen. Under åren 1964-1994 kontrollerades inte väljarnas kännedom om kandidaterna. Tester indikerar att resultaten från denna period är överskattade med mellan 5-8 procentenheter. Andel väljare som *korrekt* kunde namnge en riksdagskandidat från den egna valkretsen var endast 32 procent 1998, 30 procent 2002 och 29 procent 2006.

Men den dryga femtedel av väljarna (22,0 procent) som faktiskt personröstar – hur väl känner de till de kandidater de röstar på? Faktum är att valundersökningarna även på denna punkt ger dystra besked. Bland de som sagt sig kryssat för en kandidat kan endast 58 procent svara på en följdfråga om vilken kandidat de kryssat på. Fyra av tio kryssare kommer alltså inte ihåg vilken kandidat de kryssat på.

Och det blir värre. Det visar sig vid närmare kontroller att omkring en fjärdedel av de som svarat vilken kandidat de kryssat på omöjligen kan ha röstat på kandidaten eftersom han eller hon inte återfinns på valsedlarna för det parti väljaren röstat på. Omräknat på hela väljarkåren hade vi alltså 22,0 procent personkryssare vid 2006 års riksdagsval men bara knappt hälften – under tio procent – av väljarna kommer ihåg eller korrekt kan uppge vilken person de kryssade för.

Personröstningens framtid

De starkaste argumenten för att sänka eller slopa spärrarna i personvalet är att denna deltagarform tycks ha ett särskilt stark attraktionskraft på grupper som annars är kroniskt svärmobiliserade i politiken: ungdomar och utrikes födda. Ett

annat skäl är att ett utökat personvalsinslag innebär att större värden kommer att stå på spel för kandidater, partier och väljare. När personvalet blir viktigare för alla aktörer är det sannolikt att kandidat-känndomen kommer att öka och väljarna ges ökade möjligheter att bygga upp starkare band till sina förtroendevalda. Därmed ökar också möjligheterna för väljarna att i samband med valen utkräva ansvar av *enskilda representanter* – en form av ansvarsutkrävande som ligger nära den representativa demokratins grundidé.

De starkaste argumenten för att helt avskaffa personvalsinslaget är att den representativa demokratins aktörer (medier, kandidater, väljare) hittills inte varit särskilt intresserade av personvalet under den senaste tioårsperioden. Trenderna i kryssandet är negativa. När det gäller effekterna av personvalet är de numera så blygsamma att det knappast kan sägas ge några substantiella politiska konsekvenser överhuvudtaget. För de aggregerade valresultaten i riksdagsvalet och för vilka kandidater som tog plats i riksdagen skulle det knappt märkas om det nuvarande personvalssystemet försvann.

Partiernas framgångar och motgångar i olika befolkningsgrupper

Politisk-sociologiska analyser av väljarbeteende intar en central plats i valforskares förklaringsmodeller runt om i världen. Det beror främst på att det fortfarande finns intressanta och spännande samband mellan väljares position i den sociala strukturen och deras politiska beteende. Sannolikheten att en väljare deltar i val eller röstar på vissa partier kan alltså prediceras rätt framgångsrikt med hjälp av information om hennes sociala kontext. Sociala hierarkier och sociala skiljelinjer i samhället ger ständigt nytt bränsle åt politiska konflikter.

Det gamla industrisamhällets skiljelinjer eroderar långsamt till följd av moderniserings- och individualiseringsprocesser. Det är viktigt att kunna följa dessa dödsryckningar ända in i slutet. Samtidigt vill vi inte missa framväxten av det postindustriella nätverkssamhällets nya sociala skiljelinjer som kan komma att ligga till grund för partiernas kamp om väljarstöd i en nära framtid. Individualiseringsprocessen är inte linjär eller irreversibel: vi kan inte lättvindigt utesluta att nya kollektiva kring gemensamma politiska intressen kan byggas upp på ruinerna av de gamla. Utmaningar i form av välfärdsmissnöje, klimathot, immigration och globalisering skapar nya domäner för politisk kamp där partier genom sitt sätt att agera och argumentera kan stå som vinnare eller förlorare i framtida riksdagsval.

Även om det numera förekommer mycket lite av traditionell klasspolitik eller klassretorik i moderna svenska valkampanjer är partiernas kampanjstrategier starkt fokuserade på att sända riktade budskap till specifika väljargrupper. Partierna gör stora ansträngningar för att utforma sina valbudskap så att de skall falla i smak för grupper som småföretagare, arbetslösa, LO-anslutna, sjukskrivna, låginkomsttagare, invandrare, bönder och stadsbor i smaken. Och för de partier som vill vinna regeringsmakten måste man vinna stöd från stora viktiga väljargrupper: medelinkomsttagare, barnfamiljer, villaägare och pensionärer. Även i 2000-talets valkampanjer adresserar partierna sina budskap i första hand till grupper och inte till individuella väljare.

I det här avsnittet ger vi en noggrann beskrivning av hur och med vilken kraft de historiskt mest betydelsefulla sociala skiljelinjerna i svensk politik (klass, religion och region/stad-land) strukturerade väljarnas val av parti i samband med 2006 års riksdagsval. Vi undersöker också närmare utvecklingen av historiskt svagare men kanske alltmer betydelsefulla sociala skiljelinjer – såsom utbildning, etnicitet, kön, ålder och sektorstillhörighet.

Fortsatt erosion av gamla sociala skiljelinjer

Nationsbyggandets och industrialiseringens sociala skiljelinjer (Lipset & Rokkan 1967; Knutsen 1989; Oskarson 1994, 2005) fortsätter alltså att försvagas åtminstone om man ser till sambandet med partival. Men det går mycket långsamt. Det behövs ett betydligt längre perspektiv än en mandatperiod för att skapa sig en bra bild av de samhällsförändringar som långsamt skapar nya förutsättningar för politiska partiernas möjligheter att vinna stöd i olika grupper. Serien av svenska valundersökningar är en av de bästa datamaterialerna i världen att använda för den

som vill illustrera "upplösningen av industrisamhällets livsformer", för att citera Ulrich Beck en av de mest tongivande individualiseringsteoretikerna (Beck & Beck-Gernsheim 2001; se även Oscarsson 2005).

I tabell 28 har vi uppdaterat våra tidigare analyser av sambandet mellan olika sociala kategoriseringar och partival med nya resultat från valet 2006. Några dramatiska överraskningar är det inte tal om. Förändringar av den sociala strukturen går långsamt. Men man kan notera att två av de historiskt starkaste skiljelinjerna i Sverige (klass/yrke och stad-land) uppvisar de svagaste sambanden med partival någonsin (Cramers $V=.28$, $.17$ respektive $.12$).⁵⁵ Även de skiljelinjer som berör människors ställning och position på arbetsmarknaden – såsom fackföreningstillhörighet och utbildningsnivå – uppvisar allt svagare samband med partival över tid. Sambandet mellan uppväxtort (stad-land) och röstning minskar medan styrkan i de regionala skiljelinjerna inte har förändrats nästan alls under de senaste fyrtio åren.

Religion brukar också räknas till de gamla skiljelinjer som växte fram ur nationalstatsbygget efter Westfaliska freden. I motsats till många andra länder i Europa har religiösa skiljelinjer haft en begränsad betydelse för svenskt politiskt liv under 1900-talet. Men sambandet mellan graden av religiositet och partival är ändå relativt starkt ($V=.21$) – den lilla betydelsen av skiljelinjen beror främst på att Sverige är ett av världens mest sekulariserade länder och helt enkelt inte har så stor andel religiöst aktiva (Hagevi 2005). Men faktum kvarstår: De som besöker religiösa sammankomster röstar ofta annorlunda, och klart mer borgerligt, än personer som aldrig besöker religiösa möten. Det märks framför allt när det gäller röstning på kristdemokraterna. Bland personer som besöker en gudstjänst minst en gång i månaden röstade 35 procent på kristdemokraterna i 2006 års val, men bara 16 procent på socialdemokraterna (se tabell 32).

När det gäller nyare skiljelinjer såsom kön, ålder, anställningssektor och etnisk härkomst handlar det fortfarande om svaga samband. Och det saknas tydliga trender över tid. Vi kommer återkommer till dessa skiljelinjer längre fram. Låt oss först analysera närmare några av de viktigaste faktorerna i de etablerade sambanden mellan social struktur och partival.

Klass- och yrkestillhörighet

Den minskade klassröstningen är numera en etablerad och generell sanning, även om striden om minskningens storlek, betydelse och konsekvenser alltjämt pågår (läs mer i Holmberg & Oscarsson 2004). Försvagningen är synlig i så gott som alla länder i den industrialiserade världen. Fortfarande gäller att sambandet mellan klasstillhörighet och partival minskar mest i just de länder som historiskt har haft den starkaste klassröstningen, det vill säga i de skandinaviska länderna och i Storbritannien (Nieuwbeerta 1995; Oskarson 2005; Knutsen 2006).

Valundersökningen 2006 ger härvidlag inga nya överraskande besked. I figur 15 har vi uppdaterat den för sociologer och statsvetare välbekanta tidsserien över styrkan i klassröstningen – mätt med hjälp av Robert Alford's klassröstningsindex. Den tangerade sitt lägsta värde 2006. I arbetarklassen röstade 57,9 procent på socialistiska partier (socialdemokraterna och vänsterpartiet). Motsvarande resultat

⁵⁵ Kohortanalyser (se tabell LL) visar att det är bland de allra yngsta 1980-talisterna och bland de allra äldsta 1920-talisterna som sambandet mellan klass och parti har minskat mest mellan 2002 och 2006.

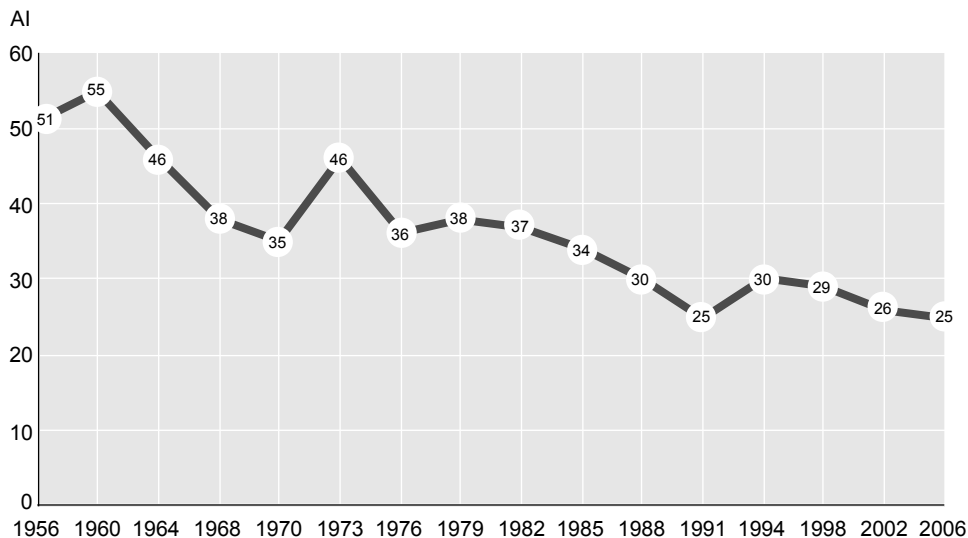
Tabell 28. Utvecklingen av bivariata samband mellan socioekonomisk struktur och partival 1956-2006 (Cramers V)

Kategorier	1956	1960	1964	1968	1970	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006
Klass (2 kat)	.53	.55	.47	.41	.39	.44	.39	.42	.39	.35	.33	.28	.32	.31	.28	.28
Bostadstyp (2-kat)	.3017	.18	.16	.15	.11	.09	.16	.14	.17	.14
Fackförening (5-kat)	.34	.	.34	.25	.26	.23	.20	.23	.27	.23	.25	.21	.22	.18	.19	.20
Yrke (7-kat)22	.23	.23	.23	.21	.19	.22	.19	.19	.17
Utbildning (3-kat)	.28	.27	.29	.23	.25	.27	.25	.25	.27	.23	.25	.24	.22	.21	.20	.21
Stad-land (4-kat)	.25	.19	.1816	.17	.19	.20	.20	.18	.15	.14	.15	.12
Inkomst (5-kat)	.	.20	.16	.12	.12	.11	.13	.16	.14	.13	.14	.12	.13	.13	.15	.14
Region (8-kat)11	.10	.09	.10	.09	.09	.10	.11	.11	.09	.10	.10	.10
Kyrkogång (4-kat)	.17	.	.22	.2327	.25	.24	.22	.17	.19	.21
Civilstånd (4-kat)	.08	.09	.08	.08	.07	.09	.07	.12	.06	.08	.08	.08	.08	.09	.11	.08
Ålder (7-kat)	.07	.09	.07	.06	.08	.09	.07	.10	.10	.08	.08	.09	.09	.10	.11	.09
Kön (2-kat)	.07	.09	.12	.08	.12	.06	.05	.09	.09	.10	.09	.12	.13	.14	.10	.10
Sektor (2-kat)05	.10	.17	.15	.11	.17	.15	.11	.15	.14
Nationell uppväxtbakgr (4-kat)07	.09	.07

Kommentar: Resultaten bygger på svenska valundersökningar 1956-2006. Det valda sambandsmättet, Cramers V, visar den statistiska samvariationen mellan olika gruppindelningar och partivalet (antalet kategorier som använts för partivalet vid respektive val framgår av Appendix A). Mättet visar hur stor relevans för partivalet olika indelningar har. Om det inte hade funnits några skillnader alls mellan olika grupperns röstning hade sambandet varit 0. Ju högre Cramers V-mått desto mer relevant är den sociala stratificeringen. Samtliga koefficienter i tabellen är statistiskt signifikant större än noll. Följande kategorier har använts: *Ålder* (18-21, 22-29, 30-39, 40-49, 50-59, 60-69, 70+) där den yngsta kategorin alltid är förstagångsväljarna, *Kön* (man, kvinna), *Utbildning* (låg, medel, hög) där kategorin hög utbildning har reserverats för högskole/universitetsexamen under hela perioden, *Civilstånd* (ensamstående, sammanboende, gift, änk/änkling), *Kyrkogång* (uppgiven kyrkogångsfrekvens), *Yrke* (industriarbetare, övriga arbetare, lägre tjänstemän, mellan tjänstemän, högre tjänstemän, företagsare, jordbrukare) bygger på Valundersökningarnas yrkesklassificering 1976-2006, *Klass* (arbetarklass, medelklass) bygger på olika yrkesklassificeringar, studenter borttagna ur analysen, *Fackförening* (ej fackansluten förärvsarbete, LO, TCO, SACO, arbetsgivarförening, övrig sammanslutning), *Inkomst* (indelat i fem percentiler 15-20-30-20-15, *Stad-land* (ren landsbygd, mindre tätort, större tätort, Sthlm+Gbg+Malmö), *Bostadstyp* (hyr bostad, äger bostad), *Sektor* (offentlig sektor, privat sektor), *Region* (Stockholm, Östra Mellansverige, Småland med öarna, Sydsverige, Västsverige, Mellerta Norrland, Övre Norrland). För mer detaljer om hur partiernas röststöd utvecklats inom olika kategorier, se appendix A. För *nationell uppväxtbakgrund* används en kategorisering som bygger på svaren på en fråga om var någonstans intervjupersonen i huvudsak har vuxit upp (Sverige, annat land i Norden, annat land i Europa och land utanför Europa).

i medelklassen var 32,5 procent ($AI=57,9-32,5=25,4$) (se figur 15). Styrkan i klassröstningen i Sverige är lika svag 2006 som den var vid det förra borgerliga maktövertagandet i samband med valet 1991.

Figur 15. Alfords klassröstningsindex (AI) 1956-2006

Kommentar: Resultaten är hämtade från Valundersökningarna 1956-2006. De är oviktade, vilket innebär att klassröstningen överskattas eftersom andelen socialdemokrater tenderar att överskattas i valundersökningarna. Sociologen Robert Alfords klassröstningsindex (1962) är det i särklass flitigast använda måttet på klassröstning i jämförelser över tid och mellan länder (se t ex Nieuwbeerta 1995). Trots hård kritik genom åren (se bl.a. Lipset & Rokkan 1967; Heath, Jowell & Curtice 1985) är styrkan i Alfords index dess enkelhet: indexet (AI) representerar procentdifferensen mellan andelen röstande på socialistiska partier i arbetarklassen och motsvarande andel i medelklassen. (Som socialistiska partier räknas vänsterpartiet och socialdemokraterna). De många teoretiska och statistiska invändningar som kan anföras emot användandet av Alfords index uppväger inte det faktum att indexet effektivt sammanfattar utvecklingen av klassröstningen över tid – och detta resultat förändras inte heller av vilka metoder som används. Klassindelningen bygger på objektiv yrkeskodning, men den har inte varit exakt densamma genom hela perioden. Industriarbetare och övriga arbetare förs till arbetarklass, medan tjänstemän, företagare och jordbrukare förs till medelklass. Studerande ingår inte i analysen.

För svensk del kan vi konstatera att det ändå var rätt länge sedan det rådde dramatik när det gäller klassröstning i Sverige. Den mest drastiska försvagningen av klasskiljelinjen ägde rum under 1960-talet, för mer än fyrtio år sedan. Under den senaste tjugofemårsperioden får styrkan i klassröstningen betraktas som stabil med indexvärden mellan 25 och 30.

Styrkan på klassröstningen i ett land har i första hand med graden av politisering av klasskiljelinjen att göra. I en del länder, som Sverige, har konkurrerande skiljelinjer (region/stad-land eller religion) inte blivit föremål för politisk organisering i samma utsträckning som i många andra länder. Konflikten mellan arbete och kapital och klassjämligheterna har utan nämnvärd konkurrens kunnat strukturera svenskt politiskt liv under 1900-talet (Särilvik 1965; Lipset & Rokkan 1967).

Resultaten från 2006 års valundersökning visar att den gamla klasskiljelinjen fortfarande sätter tydliga avtryck i väljarnas partival, om än inte i samma omfattning

som under det förra seklet (se tabell 29). Socialdemokraterna fick till exempel ett nästan dubbelt så starkt röststöd från arbetarklassväljare (52 procent) än från medelklassen (27 procent) 2006. Och omvänt, moderaterna hade ett avsevärt starkare stöd i medelklassen (31 procent) än i arbetarklassen (13 procent). Våra kategoriseringar av väljarna i arbetarklass och medelklass bygger bland annat på öppna frågor om svarspersonernas yrkestillhörighet och är så jämförbara som det bara går tillbaka till 1950-talet (för detaljer om valundersökningarnas yrkeskodning, se Gilljam m fl 1991; Oskarson 2007)

Vår mer detaljerade yrkesgruppsindelning har sju kategorier plus en kategori för studerande. Analyserna visar med stor tydlighet att 1900-talets sociala struktur fortfarande sätter spår i väljarbeteende på 2000-talet. Våra fem gamla partier har tydliga ursprung i socialt avgränsade kärngrupper, och dessa grupper är fortfarande de starkaste fästena för partierna. Centerpartiet står fortfarande än idag starkast bland jordbrukare (56 procent), och moderaterna står som vanligt starkast bland företagare (44 procent). Socialdemokraterna har fortfarande stöd av en klar majoritet av industriarbetarna (57 procent), och av nästan hälften bland övriga arbetare (48 procent). Inom tjänstemannagrupperna märks ett monotont fallande röststöd för socialdemokraterna i grupperna lägre tjänstemän (37 procent), mellan tjänstemän (30 procent) och högre tjänstemän (19 procent).

Yrkesgruppsindelningen ger matnyttig information om hur partierna förändrat sitt röststöd i olika grupper mellan 2002 och 2006. Tvivelsutan har de största förändringarna ägt rum i de olika tjänstemannagrupperna. Moderaternas succéval beror i stor utsträckning på att man gjorde stora väljarvinster bland tjänstemän. Bland högre tjänstemän gick moderaterna fram hela 18 procentenheter mellan 2002 och 2006. Folkpartiets väljarförluster bland högre tjänstemän var nästan lika stor, minus 17 procentenheter. Huvuddelen av dessa båda partiers förändrade röststöd beror på att moderaterna vunnit väljare från folkpartiet.

Enligt valundersökningen höll socialdemokraterna faktiskt ställningarna bland industriarbetare och övriga arbetare mellan 2002 och 2006 års val. Det var istället vänsterpartiet som stod för väljarförlusterna i dessa arbetargrupper (-8 respektive -4 procentenheter). Mot bakgrund av vad vi lärt om väljarströmmar från vänsterpartiet till socialdemokraterna mellan 2002 och 2006 är det ingen vågad gissning att det handlar om arbetarväljare som tidigare stött vänsterpartiet men som röstade på socialdemokraterna i 2006 års val. Denna väljarrörlighet inom arbetarrörelsen är ett intressant men förbisett fenomen. Högervinden 2006 blåste inte enbart väljare över blockgränsen; det tycks också ha blåst lokal högervind inom s-blocket.

Socialdemokraternas tillbakagång i väljarstöd mellan 2002 och 2006 beror alltså inte främst på att man misslyckades med att mobilisera sin klassiska kärngrupp: arbetarna. Förlusterna kan snarare isoleras till de olika tjänstemannagrupperna. Bland lägre tjänstemän tappade man -10 procentenheter. Motsvarande tapp bland mellan tjänstemän och högre tjänstemän var -7 respektive -6 procentenheter. Socialdemokraterna gjorde lika bra ifrån sig bland arbetare 2006 som de gjorde 2002. Men då måste man komma ihåg att det inte handlar om *samma* arbetare som stödde socialdemokraterna vid båda valtillfällena. Som kommer framgå av analyserna längre fram vann s nya arbetarväljare från vänsterpartiet och från soffan 2006 men förlorade också arbetarväljare över blockgränsen, till moderaterna.

Arbetsmarknadens intresseorganisationer återspeglar också den underliggande intressekonflikt som strukturerar väljares partival. En majoritet av Landsorganisationens medlemmar stödde socialdemokraterna 2006 (52 procent). Historiskt sett är detta inget absolut bottenrekord (se Appendix A), liknande låga siffror kan noteras för s både 1998 (53 procent) och 1991 (56 procent). Men jämfört med 2002 års val står socialdemokraterna klart försvagade bland LO-medlemmar (-6 procentenheter). Socialdemokraterna gick kräftgång även bland SACO- och TCO-an slutna.

Moderaterna gjorde en stor inbrytning i LO-leden i samband med 2006 års val. Tretton procent av LO-medlemmarna röstade på moderaterna. Inte heller det är något anmärkningsvärt i sig eftersom moderaterna nått liknande resultat i den här gruppen vid andra 1990-talsval. Moderaterna är fortfarande klart starkare bland TCO-an slutna (22 procent), SACO-an slutna (27 procent) och, inte minst, i gruppen icke fackan slutna väljare (42 procent).

I valundersökningarna låter vi respondenterna själva uppge om de vill beskriva sitt eget hushåll som ett arbetarhem, tjänstemannahem, jordbrukarhem eller företagshem. Frågeinstrumentet fungerar så till vida att endast fem procent av de svarande uppger att de inte vet eller vill svara på frågan. Väljarnas subjektiva utsagor om yrkesgruppstillhörighet och våra objektiva yrkesklassificeringar ger mycket likartade resultat (se tabell 29). I arbetarhem röstar en majoritet på socialdemokraterna (51 procent), i jordbrukarhem är centerpartiet kraftigt överrepresenterade (40 procent), och i företagshem röstar halvparten på moderaterna (50 procent) i 2006 års val. En nyhet med 2006 års riksdagsval är att moderaterna blev största parti bland väljare som betraktar sitt hem som ett tjänstemannahem (31 procent) och var det i särklass största partiet (42 procent) bland personer som betraktar sina hem som högre tjänstemanna- eller akademikerhem. Moderaternas väljarvinster i de här tjänstemannagrupperna är klart mer imponerande och mer historisk än partiets inbrytning i arbetarleden.

Den breda medelklassen kan definieras som den mycket stora grupp väljare som har medelinkomster (mellan den 35-65 percentilen). Socialdemokraterna har genom den svenska politiska historien lyckats med konststycket att alltid stå starkast i just denna grupp (se Appendix A). För ett *catch all*-parti med siktet på eget regeringsinnehav är det förstås rätt grupp att vara starkast i. Även i 2006 års val nådde s sitt starkaste resultat i detta medelinkomstskikt med 41 procent av röststödet. Men socialdemokraterna försvagades kraftigt bland medelinkomsttagarna (-5 procentenheter) jämfört med 2002 och gick tillbaka även i rikare grupper. Samtidigt gjorde moderaterna mycket stora röstvinster bland väljare med medelstora inkomster (+14 procentenheter).

Anställningssektor har ett relativt svagt samband med partival i Sverige. Sektorsröstning spåddes en gång i tiden att bli ett allt starkare inslag i svenskt väljarbeteende, i takt med den offentliga sektorns expansion och som ett resultat av en ambitiös välfärdsstat (Zetterberg 1985; Goul Andersen 1989; Kitschelt 1994). Hypotesen har ett svagt stöd och kan inte leva upp till att vara en central politisk skiljelinje. Det är dock vanligare att stödja partier i s-blocket (v-s-mp) bland väljare som själva arbetar i offentlig sektor (51 procent) än bland väljare som arbetar i privat sektor (41 procent). Moderaternas ställning bland privatanställda är klart

starkare (29 procent) än bland offentliganställda (21 procent). Moderaternas tjuugo procent bland offentliganställda 2006 är ett historiskt rekord (se Appendix A). Samtidigt noterar socialdemokraterna sitt sämsta resultat hittills bland offentliganställda (35 procent).

Analyserna av sektorstillhörighet blir ännu mer spännande om man bryter ned gruppen offentliganställda i tre olika grupper: kommunal sektor, landstingskommunal sektor och statlig sektor. En sådan analys visar att det finns betydande skillnader i röstningsbeteende mellan olika kategorier offentliganställda. Socialdemokraterna brukar till exempel stå starkare bland statligt och kommunalt anställda än bland landstingskommunalt anställda. Så var det också 2006. Och totalt sett lyckades s-blocket faktiskt hålla ställningarna mellan 2002 och 2006 (± 0) bland statligt anställda samtidigt som man tappade mark i den kommunala och landstingskommunala sektorn. Den för vår analys av regeringsskiftet mest intressanta utvecklingen har ägt rum bland landstingskommunalt anställda. Moderaterna gjorde fenomenala röstvinster i denna grupp (+24 procentenheter) medan socialdemokraterna och miljöpartiet led svåra förluster (-9 respektive -7 procentenheter).

Tabell 29. Partiernas framgångar och tillbakagångar bland väljare med olika yrkestillhörighet, klass, inkomst, fackföreningstillhörighet och sektorstillhörighet, ställning på arbetsmarknaden och sjukskrivningsfrekvens 2002-2006 (procent och procentenheters förändring)

Partival 2006																		
	v	s	c	fp	m	kd	mp	sd	Övr									
Klass																		
Arbetarklass	6	-5**	52	-3	6	±0	5	-3**	13	+7**	5	-1	4	-1	5	4	+1	
Medelklass	6	-1	27	-6**	9	+3**	9	-10**	31	+14**	8	-3**	1	6	±0	1	3	+2**
Yrkesgrupp																		
industriarbetare	4	-8**	59	+3	4	-1	3	-2	14	+9**	3	-4**	5	4	-3	5	4	+1
övriga arbetare	7	-4**	48	-6	7	+1	7	-3	13	+6**	6	+1	4	5	±0	4	3	+1
lägre tjänstemän	8	±0	37	-10**	6	+3	6	-7**	26	+16**	8	-3	2	3	-2	2	4	+1
mellan tjänstemän	7	-1	30	-7**	8	+3**	11	-6**	26	+14**	7	-5**	1	8	±0	1	2	+1
högre tjänstemän	3	-2	19	-6**	11	+5**	10	-17**	39	+18**	9	-1	0	6	+1	0	3	+2**
företagare	5	+2	19	+3	11	+2	4	-15**	44	+8	8	+2	2	4	-4	2	3	±0
jordbrukare	0	-3	7	-9	56	+7	7	+7	11	+3	15	-9	0	0	±0	0	4	+4
studenter	4	-15**	30	+1	6	+2	9	-9**	24	+16**	6	0	2	16	±0	2	3	+3**
Subjektiv beskrivning av hushållet																		
Arbetslöshet	8	-5**	51	-4**	6	+2**	5	-5**	13	+9**	4	-2**	4	5	-1	4	4	+2**
tjänstemannahem	4	-2	27	-9**	6	+2	10	-9**	31	+16**	10	-3	1	8	+2	1	3	+2**
h.tj/akademikerhem	5	-3	10	-5**	11	+8**	12	-18**	42	+17**	9	-1	0	9	+1	0	2	+1
jordbrukarhem	5	+3	15	+2	40	-13	3	1	14	+9**	14	-11	1	5	+5**	1	3	+3
egen företagarehem	2	±0	14	-3	12	1	6	-12**	50	+17**	10	-1	2	3	-4	2	1	±0
Fackföreningstillhörighet																		
Förvärvsarbetande, ej fackanslutna	4	-1	20	±0	9	+5**	7	-18**	42	+15**	6	-7**	3	6	±0	3	3	+3**
Samtliga LO-anslutna	8	-4**	52	-6**	6	+1	4	-5**	13	+8**	3	-1	6	5	±0	6	3	+1
Samtliga TCO-anslutna	8	-2	34	-7**	7	+2	10	-4**	22	+12**	8	-2	1	7	-1	1	3	+1
Samtliga SACO-anslutna	5	-4	17	-7**	14	+8**	13	-16**	27	+13**	7	-2	0	14	+5	0	3	+3**
Inkomst																		
15 % lägsta inkomsterna	4	-9**	30	±0	6	+2	6	-10**	27	+15**	7	-4**	3	12	±0	3	5	+3**
15-35 percentilen	7	-2	40	+3	11	+2	5	-8**	19	+9**	10	-1	1	4	-5**	1	3	+1
35-65 percentilen	6	-5**	41	-5**	8	+2	6	-8**	22	+14**	6	-2	3	6	+1	3	2	±0
65-85 percentilen	6	-1	38	-6**	7	+1	10	-6**	26	+13**	6	-2	1	4	-1	1	2	+1
15 % högsta inkomsterna	4	+2	-22	-7**	7	+4**	11	-12**	43	+15**	7	-3	1	4	±0	1	1	±0

Tabell 29. (forts.) Partiernas framgångar och tillbakagångar bland väljare med olika yrkestillhörighet, klass, inkomst, fackföreningstillhörighet och sektorstillhörighet, ställning på arbetsmarknaden och sjukskrivningsfrekvens 2002-2006 (procent och procentenheters förändring)

Partival 2006																	
Sektor	V	S	C	fp	m	kd	mp	sd	Övr								
Offentlig sektor	9	-3**	7	+2**	9	-6**	21	+13**	6	-3**	7	+1	2	4	+2**		
statlig	10	±0	38	-2	6	-1	9	-8**	22	+12**	6	-4	1	3	±0		
kommunal	8	-5**	37	-9**	7	+2	8	-4**	18	+11**	6	-2	3	4	+2**		
landstingskommunal	8	-3	23	-9	9	7**	10	-14**	34	+24**	8	-2	3	2	+1		
Privat sektor	4	-3**	32	-5**	9	+2**	7	-10**	29	+13**	8	-1	5	3	+2**		
Ställning på arbetsmarknaden																	
Förvärsarbetande	6	-3**	32	-7	+9	+4**	8	-10**	27	13	-6	-2	+7	±0	2	1**	
Arbetslösa	12	-2	45	3	es	4	-3	3	14	2	es	4	0	2	5	3	
Sjukskrivningsfrekvens																	
Aldrig sjukskriven senaste året	5	-4**	30	-6	+9	+4	-9	-10**	29	+15**	6	-2**	7	-1	2	3	+2**
Max en månads sjukskrivning per år	8	-5**	33	-6	+6	+1	8	-8**	23	+12**	6	-2	9	2	4	3	+2**
Mer än 1 månads sjukskrivning per år	8	±0	40	-10	+9	+3	5	-5**	20	+8**	7	+1	6	-1	2	3	+2

Kommentar: Tabellen är en bearbetning av de resultat som finns redovisade i Appendix A. Procenttalen är skattningar av partiets röststöd i den aktuella gruppen i samband med 2006 års riksdagsval och de summerar till hundra procent radvis. Förändringstalen (+/-) avser förändringar i partiets andel av rösterna mellan 2002 och 2006 års val. Förändringarna har signifikantstestsats med hjälp av ett test för skillnad mellan två procenttal. Två stjärnor (***) betyder att skattningarna för partiets röststöd i den aktuella gruppen har förändrats signifikant mellan 2002 och 2006 (95 procents signifikansnivå, tvärsidigt test).

Utbildningsnivå och -inriktning

Utbildningsrevolutionen – den kognitiva mobiliseringen av medborgare i etablerade västdemokratier – är en av de viktigaste samhällsförändringarna under det senaste halvsekle (Dalton 1984). Andelen av befolkningen som besitter en universitetsexamen (en eftergymnasial utbildning) har passerat trettio procent. Svenskarna sitter längre på skolbänken och blir mer specialiserade och mer diplomerade. I ett globaliserat och internationaliserat informations- och nätverkssamhälle är individuella utbildningsmeriter hårdvaluta.

Utbildningsrevolutionen till trots, sambandet mellan utbildningsnivå och partival har varit starkt och stabilt under det senaste halvsekle. Människors utbildning är förstas starkt knutet till vilken position på arbetsmarknaden de har. Bland högt utbildade med universitetsexamen var socialdemokraterna kraftigt underrepresenterade 2006 (20 procent), medan folkpartiet (12 procent), miljöpartiet (10 procent) och moderaterna (30 procent) var klart överrepresenterade (se tabell 30). Lågutbildade människor som endast har obligatorisk grundskola tenderar att rösta på partier till vänster: s-blocket (v-s-mp) stöddes av 57 procent bland lågutbildade mot enbart 36 procent bland högt utbildade.

Med en ännu mer detaljerad kategorisering efter utbildningsnivå blir sambanden ännu tydligare. Socialdemokraterna står starkast i den väljargrupp som endast har obligatorisk skola kortare än nio år som högst uppnådda utbildning (54 procent). Denna grupp består i huvudsak av personer äldre än 60 år. Bland personer med långa universitetsutbildningar (längre än två år) röstade bara 21 procent på socialdemokraterna i 2006 års riksdagsval. Det är inte något bra strategiskt utgångsläge i en väljarkategori som kommer att växa i storlek under kommande decennier.

Utbildningseffekter på partival handlar inte längre enbart om antalet utbildningsår. Teorier om politisk socialisation förutspår att den allt längre utbildningstiden och intensiva kontakter med specifika utbildningsinstitutioner och -miljöer skapar bättre förutsättningar att påverka och forma människors politiska preferenser. Lägg därtill en initial selektionsmekanism där vissa typer av människor från början söker sig till olika typer av utbildningar. Valundersökningarna bekräftar att det existerar intressanta samband mellan typ av utbildning och partival, framför allt bland yngre människor, även om dessa samband ännu är svagare än för utbildningsnivå. Centerpartiet utmärker sig till exempel bland lant- och skogsbruksutbildade (39 procent). Miljöpartiet står mycket starka bland personer som har en utbildning inom pedagogik (13 procent) eller humaniora (22 procent).

Några av förändringarna mellan 2002 och 2006 förtjänar att uppmärksammas. Socialdemokraternas stora tapp (-11 procentenheter) bland personer med tekniska utbildningar och centerpartiets frammarsch (+7 procentenheter) bland naturvetare och matematiker, till exempel. Notera också den signifikanta ökningen av röststöd för "övriga partier" (+ 7 procentenheter) bland humanisterna, en ökning som nästan helt beror på röstning på feministiskt initiativ.

Tabell 30. Partiernas röststöd samt framgångar och tillbakagångar bland väljare med olika utbildning och utbildningsinriktning 2002-2006 (procent och procentenheters förändring)

	Partival 2006																
	v	s	c	fp	m	kd	mp	sd	Övr								
Utbildningsnivå																	
Hög utbildning	6	-3**	20	-6**	10	+5**	12	-11**	30	+14**	8	-2	10	±0	1	3	+2**
Medel utbildning	6	-4**	37	-4**	7	+1	7	-6**	26	+14**	6	-4**	6	±0	3	2	±0
Låg utbildning	5	-1	50	-6**	8	+1	5	-5**	17	+9**	7	-1	2	±0	3	3	±0
Utbildningsnivå (SUN)																	
Förgymnasial utbildning < 9 år	5	+1	54	-2	10	-1	2	-8**	17	+10**	5	-2	1	-1	3	3	±0
Förgymnasial utbildning 9 (10) år	7	-7**	42	+4	6	+2	5	-7**	24	+9**	5	-3	5	-3	4	2	+1
Gymnasial utbildning	5	-4**	40	-4**	7	+1	6	-8**	25	+13**	7	-1	5	±0	3	2	±0
Eftergymnasial utbildning < 2 år	8	+1	30	-5	5	+1	7	-14**	30	+15**	7	-1	10	±0	0	4	+4**
Eftergymnasial utbildning => 2 år	7	-1	21	-4**	10	+5**	11	-13**	33	+16**	7	-4**	8	-1	1	2	+1
Forskarutbildning	4	+4	18	-13	13	+7	26	-24	22	+22**	0	-13**	13	+13	0	4	+4
Utbildningsinriktning (SUN)																	
Allmän utbildning	6	-5**	42	-1	7	+1	6	-6**	23	+11**	6	-2	5	-1	3	2	±0
Pedagogisk & lärarutbildning	8	-1	25	-6	8	+1	14	-8**	23	+12**	7	-5	13	+6**	1	1	±0
Humaniora & konstutbildning	7	-5	20	±0	4	-1	8	-14**	23	+9	7	±0	22	+2	2	7	+7**
Samhällsvetenskaplig, juridisk, handels, administrations utbildning	5	-2	30	+3	8	+2	9	-14**	33	+13**	6	-3	5	-2	2	2	+1
Naturvetenskaplig, matematisk och data utbildning	7	+1	33	-2	7	+7**	15	-6	22	+2	6	+2	6	-8	0	4	+4
Teknisk & tillverknings utbildning	4	-2	38	-11**	5	±0	7	-7**	32	+20**	5	-4**	4	±0	2	3	+2**
Lant- & skogsbruks samt djursjukvårds utbildning	4	-1	23	-5	39	+8	6	-7	20	+10	4	-6	4	+1	0	0	±0
Hälsa- & sjukvårds samt social omsorgs utbildning	9	-3	34	-4	7	+4**	6	-11**	22	+12**	10	±0	7	-1	2	3	+1
Tjänsteutbildning	5	±0	35	-9	10	+6**	3	-11**	31	+13**	5	-3	3	-1	5	3	±0

Kommentar: Tabellen är en bearbetning av de resultat som finns redovisade i Appendix A. Procentalen är skattningar av partiets röststöd i den aktuella gruppen i samband med 2006 års riksdagsval och de summerar till hundra procent radvis. Förändringstalen (+/-) avser förändringar i partiets andel av rösterna mellan 2002 och 2006 års val. Förändringarna har signifikantstests med hjälp av ett test för skillnad mellan två procenttal. Två stjärnor (**) betyder att skattningarna för partiets röststöd i den aktuella gruppen har förändrats signifikant mellan 2002 och 2006 (95 procent signifikansnivå, tvåsidedigt test).

Region och stad-land

Det finns två regionala skiljelinjer som formar svenskt väljarbeteende. För det första en nord-sydskiljelinje som främst tar sig uttryck i att arbetarrörelsen står betydligt starkare i norra än i södra Sverige. Skillnaderna mellan olika landsändar beror till mycket stor del på att näringsstruktur och befolkningssammansättning skiljer sig åt mellan olika landsändar. Samtidigt vet vi att socialdemokraterna under hela 1900-talet har haft ett starkare stöd i norr än vad de borde ha haft givet sammansättningen av befolkningen (Tingsten 1937; Holmberg 2000:91). För det andra, och mer centralt, en skiljelinje mellan stad och landsbygd som främst tar sig uttryck i att centerpartiet och kristdemokraterna har sina starkaste fästen på landsbygden, socialdemokraterna i bruksorterna och folkpartiet och miljöpartiet i de tre storstäderna. Som vi snart skall se kvarstod dessa generella röstningsmönster även i 2006 års riksdagsval.

Regionala skiljelinjer har en stark tendens att reproduceras i val efter val. I samband med 2006 års riksdagsval var centerpartiet starkast på Gotland, kristdemokraterna i Jönköping, Socialdemokraterna i Norrbotten, moderaterna i Stockholm och folkpartiet, återigen, starkast i Göteborgs kommun. Variationerna i partiernas röststöd i landets 29 valkretsar tenderar att vara ungefär lika stora i val efter val (se tabell 31). Med hänsyn taget till partiernas storlek visar analyserna att röststödet för centerpartiet varierade mest mellan valkretsarna även 2006 (VK=.39) och socialdemokraterna minst (VK=.17), precis som varit fallet i många tidigare riksdagsval. I absoluta tal var de regionala skillnaderna i röststöd dock störst för socialdemokraterna som fick egen majoritet i Norrbotten (51,5 procent) men bara 23,2 procent i Stockholms kommun. För moderaternas del var det tvärtom, det gick avsevärt mycket bättre i Stockholms kommun (38,4 procent) än i Norrbotten (13,4 procent).

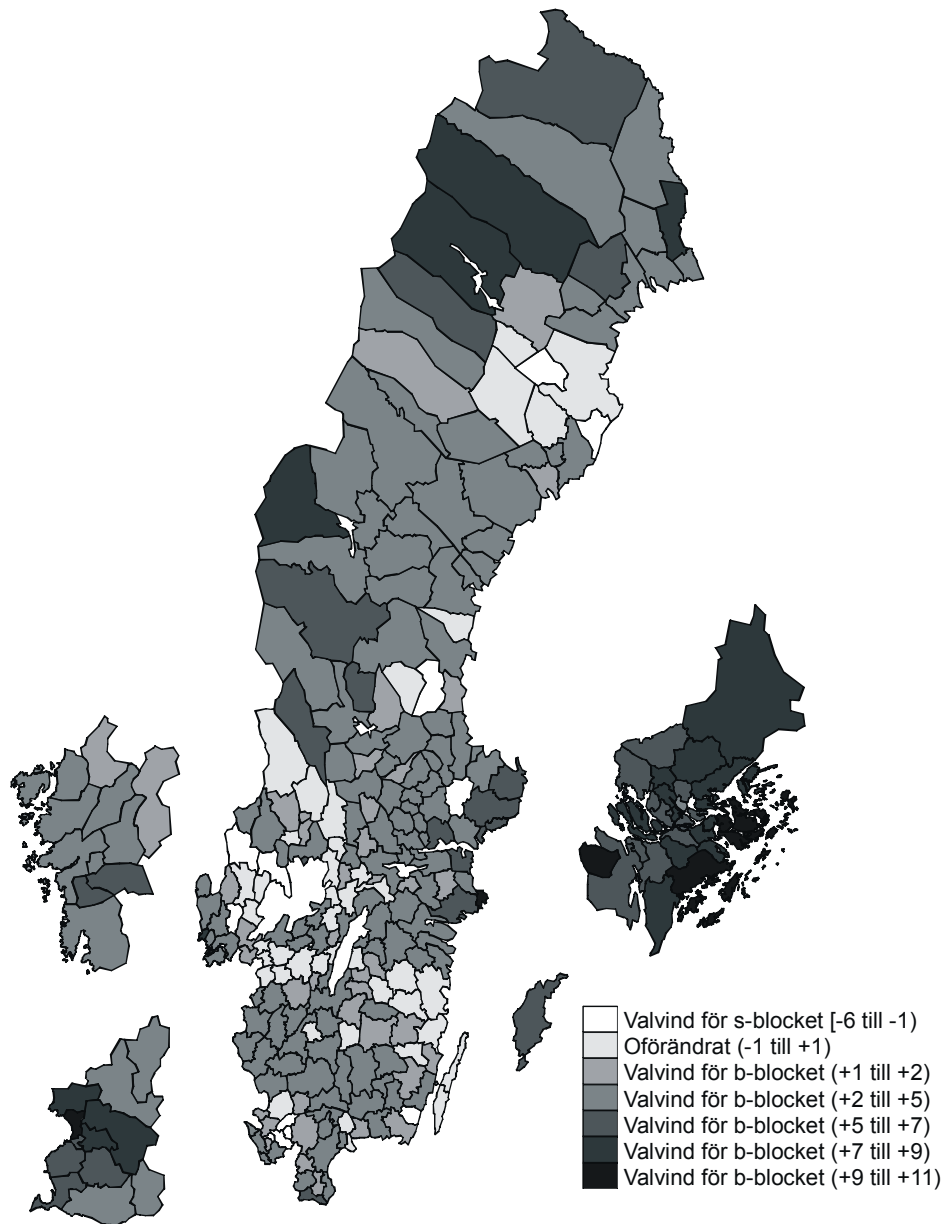
I hela riket gick b-blocket med de fyra allianspartierna tillsammans framåt +4,5 procentenheter mellan 2002 och 2006 års val (jfr tabell 1). Valvindarna blåste emellertid inte lika hårt i alla delar av landet, vilket vår valvindskarta över Sverige visar (se figur 15). De största nationella framgångarna för Alliansen ägde rum i kommuner som Lomma (+9,3 procentenheter), Haninge (+9,4), Värmdö (+9,5), Trosa (+9,6) och Nykvarn (+10,1). I sju kommuner i Sverige blåste valvinden dessutom åt ett helt annat håll än i resten av landet. I Årjäng gick b-blocket *bakåt* med -5,6 procentenheter mellan 2002 och 2006 års val. Motsvarande valvind var i Säffle -3,3, Norsjö -3,1, Örsköldsjö -2,5, Bollnäs -2,1, Robertsfors -2,1 och Färgelanda -1,3.

Tabell 31. Partiernas regionala röststöd 1991-2006 (min, max och variationskoefficient)

Parti	Variationskoefficient				2006 svagaste valkrets		2006 starkaste valkrets		Min-Max
	1991	1998	2002	2006	min	max	min	max	
Vänsterpartiet	.34	.25	.25	.29	Skåne län västra	3,3	Norrbotten	10,5	7,2
Socialdemokraterna	.16	.13	.11	.17	Stockholms kommun	23,2	Norrbotten	51,5	28,3
Centerpartiet	.41	.48	.48	.39	Malmö kommun	2,9	Gotland	19,3	16,4
Folkpartiet	.21	.28	.28	.26	Jämtlands län	4,1	Göteborgs kommun	10,2	6,1
Moderaterna	.29	.28	.28	.24	Norrbotten	13,4	Stockholms kommun	38,4	25,0
Kristdemokraterna	.34	.27	.33	.36	Malmö kommun	3,5	Jönköping	16,1	12,6
Miljöpartiet	.22	.16	.20	.29	Jönköping	3,4	Stockholms kommun	9,3	5,9

Kommentar. Variationskoefficienten korrigerar spridningen av partiernas röststöd för partistorlek (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2003). Variationskoefficienten mäts för varje parti som standardavvikelsen dividerat med medeltalet beräknat för de 29 valkretsarna. Resultaten för 1991-1998 är hämtade från (Holmberg 2000) och (Gilljam & Holmberg 1993).

Figur 16. Förändringar av Allianspartiernas röststöd i riksdagsvalen mellan 2002 och 2006 i landets kommuner (procentenheter)

Kommentar: Kartan visar förändringar av andelen röstande på Allianspartierna mellan 2002 och 2006 för Sveriges kommuner. Negativa tal visar att allianspartierna fick färre röster 2006 än vad de fick 2002. Positiva tal visar att allianspartierna tillsammans fick fler röster 2006 än 2002.

Stad-land är en mycket tydligare skiljelinje i Sverige än den regionala. Sambandet mellan bostadsort – huruvida väljare bor i stan eller på landet – och partival har varit stabilt under de senaste femtio åren. I 2006 års riksdagsval röstade 16 procent av landsbygdsborna på centerpartiet – en stark överrepresentation för c-röster på landet i förhållande till städerna men samtidigt ett historiskt dåligt resultat (se Appendix A). Moderaterna gjorde ett ovanligt bra val bland landsbygdsväljare (23 procent), medan kristdemokraterna hade svagare stöd på landet än vad de brukar ha (9 procent). Socialdemokraterna klarade sig bra i mindre och större tätorter (41 respektive 37 procent), men mindre bra på landet (33 procent) och gjorde sitt historiskt sämsta val hittills i de tre storstäderna (25 procent). Folkpartiet gick som vanligt bäst i storstäderna (11 procent), men det var också i städerna som partiet tappade flest väljare jämfört med 2002 års val. Miljöpartiets stadsprofil stärktes eftersom partiet höll ställningarna i storstäderna (10 procent) samtidigt som partiet förlorade mark bland landsbygdsbor (3 procent).

Religion

I Sverige har kyrkobesökande medborgare alltid röstat mer borgerligt än personer som inte regelbundet besöker någon kyrka (se Appendix A). Som nämnts tidigare är sambandet mellan kyrkogångsfrekvens och partival relativt starkt och stabilt, trots sekulariseringen och minskad kyrksamhet. Vi har trots allt ett kristdemokratiskt parti närvarande i partisystemet ända sedan 1964. Och det finns en stark oberoende åsiktsdimension – den kristna traditionalismdimensionen – som står sig bra i konkurrensen med de andra utmanarna till den dominerande vänsterhögerdimensionen. Som tidigare analyser i rapporten tydligt har visat kan väljares inställning till kristna värderingar, till familjepolitik och till sakfrågor om etik- och moral aldrig uteslutas från seriösa försök att förklara svenskt väljarbeteende.

De kyrksamma väljarna avviker beteendemässigt rätt mycket från väljare som inte går i kyrkan så ofta. Socialdemokraterna gjorde stora väljarförluster bland de som besöker kyrkan minst en gång i månaden (-12 procent) och noterar en ny historisk bottenivå bland aktivt kristna (16 procent). De kyrksamma tycks dessutom vara en grupp där folkpartiet *inte* minskade mellan 2002 och 2006. Även om kristdemokraterna kan ha fått en något svagare notering i 2006 års riksdagsval (35 procent) är kd alltså ohotat som det i särklass största partiet bland regelbundna kyrkobesökare (se tabell 32).

Kön och ålder

Könsskiljelinjen har alla förutsättningar att bli en stark politisk skiljelinje i Sverige. Det finns väldokumenterade materiella skillnader mellan män och kvinnor, könsroller reproduceras mycket effektivt från en generation till en annan, och det finns tydliga åsiktsskillnader mellan män i kvinnor i många viktiga politiska sakfrågor som t ex abort, pornografi, sex timmars arbetsdag, kriget mot terrorismen, kärnkraft och EU. Inför 2006 års val organiserades dessutom en stor offensiv på jämställdhetspolitikens område i samband med att ett nytt utmanarparti – feministiskt initiativ – bildades med vänsterpartiets gamla ledare Gudryn Schyman som en av taleskvinnorna.

Historiskt har skillnaderna mellan mäns och kvinnors partival dock varit mycket små (se tabell 33). Fram till omkring 1980 tenderade kvinnor att rösta mer borgerligt än män. Men sedan dess har kvinnor i allt större utsträckning börjat rösta på vänsterpartier. Utvecklingen ser likadan ut även utanför Sverige (Oskarson & Wängnerud 1995).

Sambandet mellan kön och partival var som störst i samband med 1994 och 1998 års val. Män var kraftigt överrepresenterade bland moderaternas väljare och kvinnor överrepresenterade bland miljöpartiets och vänsterpartiets väljare. Många trodde att könsgapet i väljarbeteende skulle fortsätta växa. Men i de två senaste riksdagsvalen 2002 och 2006 har män och kvinnor börjat rösta mer likt varandra igen. Avvikelseerna 2006 ligger nära det historiska snittet.

Huvudmönstren från 1990-talet känns igen även i 2006 års val men de är mycket svagare. Vänsterpartiet och miljöpartiet har fortfarande ett något starkare stöd bland kvinnor än bland män. Och moderaterna har ett lite starkare stöd bland män än bland kvinnor. Förändringarna av partiernas röststöd är mycket likartade bland män och kvinnor. Moderaterna vann lika stora segrar bland män och kvinnor (+13 procentenheter) mellan 2002 och 2006. Och folkpartiets nedgång var lika stor bland män (-8) som bland kvinnor (-9).

Den gamla sanningen att generella valvindar oftast blåser åt samma håll fast starkare i gruppen förstagångsväljare får överraskande inget stöd i valundersökningen 2006 (se tabell 34). Trots en kraftig valförlust visar våra analyser att socialdemokraterna gjorde ett bättre riksdagsval bland förstagångsväljarna 2006 (34 procent) än vad de gjorde i samband med riksdagsvalen 2002 (23 procent). Framgångarna för s (+11 procentenheter) är märklig eftersom vi inte alls kan validera den med andra undersökningar. SVTs vallokallundersökningar 2002 och 2006 visar en tillbakagång för socialdemokraterna bland förstagångsväljarna, från 30 till 26 procent (-4 procentenheter). Jämförelser med SOM-undersökningarna 2002 och 2006 visar också att s inte gått fram utan snarare backat bland förstagångsväljarna, från 26 till 25 procent (-1 procentenheter). Nivåskattningarna för socialdemokraterna bland förstagångsväljarna varierar alltså mycket (Vu 34 procent, Valu 26 procent och SOM 24 procent) och det är valundersökningen 2006 som avviker mest från det troliga resultatet.

Förändringsskattningen för det förlorande s-blocket som helhet skvallrar dock inte om något förstärkt röststöd bland förstagångsväljarna utan visar en klar tillbakagång på -8 procentenheter. Orsaken är att vänsterpartiet och miljöpartiet fick ett mycket svagare stöd bland förstagångsväljarna 2006 än vad de hade 2002 (-13 respektive -6 procentenheter). Vänsterpartiet hade en generell tillbakagång bland väljare yngre än 40 år.

Folkpartiet led också större förluster bland yngre än bland äldre väljare. Moderaterna gick framåt ungefär lika mycket i alla åldersgrupper. Centerpartiet stärkte sin position ordentligt på väljarmarknaden bland äldre ungdomar 22-30 år (+6 procentenheter).

Tabell 32. Partiernas röststöd samt framgångar och tillbakagångar bland väljare med olika bostadsort och kyrkogångsfrekvens 2002-2006 (procent och procentenheters förändring)

Partival 2006																	
	v	s	c	fp	m	kd	mp	sd	Övr								
Bostadsort																	
Ren landsbygd	6	-2	33	-2	16	0	5	-4**	23	+11**	9	-3	3	-4**	3	2	+1
Mindre tätort	5	-3**	41	-3	8	0	6	-7**	21	+11**	7	-3**	6	0	3	3	+2**
Större tätort	5	-4**	37	-4**	5	+2**	8	-10**	29	+17**	7	-2**	5	-1	2	2	0
Sthlm/Gbg/Malmö	7	-4**	25	-5	6	+4**	11	-10**	30	+13**	7	0	10	+1	2	2	-1
Kyrkogång																	
Minst en gång i månaden	3	0	16	-12**	11	+2	11	+3	15	+8**	35	-5	5	+1	1	3	+2
Några gånger om året	4	0	34	-2	13	+2	6	-12**	25	+12**	8	-2	6	-1	2	2	+1
En gång om året	4	-5**	34	-5**	8	+4**	8	-10**	30	+17**	5	-3**	6	-1	2	3	+1
Aldrig	9	-4**	36	-7**	5	+2**	9	-6**	24	+11**	3	-1	7	0	4	3	+1

Kommentar: Tabellen är en bearbetning av de resultat som finns redovisade i Appendix A. Procenttalen är skattningar av partiets röststöd i den aktuella gruppen i samband med 2006 års riksdagsval och de summerar till hundra procent radvis. Förändringstalen (+/-) avser förändringar i partiets andel av rösterna mellan 2002 och 2006 års val. Förändringarna har signifikantstests med hjälp av ett test för skillnad mellan två procenttal. Två stjärnor (**) betyder att skattningarna för partiets röststöd i den aktuella gruppen har förändrats signifikant mellan 2002 och 2006 (95 procents signifikansnivå, tvåsidigt test).

Tabell 33. Skillnader i partival mellan män och kvinnor 1948-2006 (procentenheter, summerade absoluta avvikelser)

Parti	1948	1952	1956	1960	1964	1968	1970	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006
v	+2	+2	+1	+2	+1	+2	+3	0	+1	+2	+1	-1	-1	0	-2	-5	-3	-1
s	+3	+2	+1	-2	+3	0	0	-1	+1	-1	-2	-5	-3	0	+3	+5	+3	+1
c	+1	+4	+3	+1	+4	+3	+1	0	-2	-4	0	+1	+1	-2	-3	0	+1	0
fp	-4	-8	-3	-1	-4	-2	-2	-2	0	0	-2	-3	0	-2	-2	-2	0	+1
m	-2	0	-2	0	-4	-2	0	0	+1	+4	+7	+5	+5	+5	+7	+7	+3	+3
kd	0	0	0	-1	-1	-1	-1	-2	-2	-1	-4	-2	-1	-4	-2	-2	-2	-2
mp	-1	0	0	-3	-2	-2	-2	-2	-4									
Summerade absoluta avvikelser	12	18	10	6	16	8	5	6	5	11	12	18	12	14	20	25	14	12

Kommentar: Endast riksdagspartier är representerade i tabellen. Siffrorna i tabellen är procentenheter. En positiv (+) skillnad innebär att partiet är överrepresenterat bland män. En negativ (-) skillnad betyder att partiet är överrepresenterat bland kvinnor. Differensmått är beräknade utifrån valundersökningarnas skattningar av valresultaten och bygger inte på officiell valstatistik.

Tabell 34. Partiernas röststöd samt framgångar och tillbakagångar bland väljare med olika kön och ålder mellan riksdagsvalen 2002 och 2006 (procent, procentenheters förändring)

Partival 2006																	
	v	s	c	fp	m	kd	mp	sd	Övr								
Kön																	
Kvinna	6	-4**	35	-3	8	+2**	7	-9**	25	+13**	8	-2**	8	+1	1	2	+1**
Man	5	-2**	36	-4**	8	+2**	8	-8**	28	+13**	6	-2**	4	-2**	3	2	±0
Ålder																	
18-22 år (förstagångs- väljare)	6	-13**	34	+11**	5	+2	6	-13**	28	+15**	6	-1	8	-6**	4	3	+1
22-30 år	6	-6**	28	-6	8	+6**	8	-13**	25	+12**	5	-2	12	+1	5	3	+3**
31-40 år	5	-4**	34	-4	6	±0	8	-7**	28	+13**	9	±0	7	±0	2	1	±0
41-50 år	8	-2	32	-9**	8	+3**	7	-7**	29	+17**	6	-3**	6	-1	2	2	±0
51-60 år	7	-1	40	-4	7	+3**	9	-9**	23	+10**	6	-2	5	±0	1	2	+2**
61-70 år	4	-1	38	-3	10	+1	7	-8**	27	+13**	8	-2	2	±0	2	2	-2
71-80 år	2	±0	40	±0	11	±0	6	-6**	26	+13**	12	-4	0	-3**	0	3	±0
Kön och ålder																	
Kvinna																	
18-22 år (förstagångs- väljare)	9	-15**	36	+22**	5	±0	5	-12**	23	+13**	3	-7**	13	-7	4	2	+2
22-30 år	4	-11**	28	-7	9	+7**	7	-14**	23	+14**	6	-1	17	+6	3	3	+3**
31-40 år	6	-5**	33	-2	7	-1	9	-6**	24	+11**	9	-1	8	±0	2	2	+2**
41-50 år	10	-3	31	-8**	9	+4	6	-7**	26	+15**	7	-3	7	-1	2	2	+1
51-60 år	7	-2	41	+1	5	+3**	8	-13**	22	+8**	6	-2	8	+3	0	3	+2
61-70 år	5	-1	36	-7	12	+5	9	-7**	25	+15**	8	-5	2	+1	1	2	-2
71-80 år	2	+2	38	-5	10	-1	6	-2	28	+15**	13	-5	1	-3	0	3	±0
Man																	
18-22 år (förstagångs- väljare)	2	-13**	34	+3	5	+4	6	-14**	32	+17**	7	+2	5	-3	5	4	-1
22-30 år	8	±0	27	-4	8	+5**	8	-10**	27	+7	4	-4	9	-2	6	3	+2
31-40 år	3	-4**	34	-6	5	+0	7	-8**	33	+15**	8	±0	6	±0	2	2	+1
41-50 år	5	-2	36	-8**	6	+1	8	-8**	32	+20**	4	-4**	5	-1	2	2	±0
51-60 år	7	+1	40	-7	8	+2	10	-5**	25	+13**	5	-4**	2	-3**	2	1	+1
61-70 år	4	+1	39	-1	9	-3	5	-10**	28	+10**	8	2	2	±0	3	2	-2
71-80 år	2	-3	42	+6	12	+1	7	-10**	22	+9**	10	-3	0	-2	1	4	+1

Kommentar. Tabellen är en bearbetning av de resultat som finns redovisade i Appendix A. Procenttalen är skattningar av partiets röststöd i den aktuella gruppen i samband med 2006 års riksdagsval och de summerar till hundra procent radvis. Förändringstalen (+/-) avser förändringar i partiets andel av rösterna mellan 2002 och 2006 års val. Förändringarna har signifikantstests med hjälp av ett test för skillnad mellan två procenttal. Två stjärnor (***) betyder att skattningarna för partiets röststöd i den aktuella gruppen har förändrats signifikant mellan 2002 och 2006 (95 procents signifikansnivå, tvåsidigt test).

Väljarströmmar i olika befolkningsgrupper

Analyserna hittills har handlat om att systematiskt studera hur aggregerade utfall i olika befolkningsgrupper har förändrats mellan riksdagsvalen 2002 och 2006. Problemet med en sådan gruppvis analys är att gruppernas sammansättning faktiskt inte är helt identiska mellan två val. Det är inte exakt samma väljare som ingår i de olika befolkningskategorierna vid tillfälle 1 och tillfälle 2. På fyra år hinner väljare byta gruppstillhörighet. Gruppen förstagångsväljare 2002 ingår överhuvudtaget inte alls i gruppen förstagångsväljare 2006, för att ta ett drastiskt exempel.

Partiernas förändrade ställning i olika befolkningsgrupper är en sak. Väljarströmmar är en annan. Med hjälp av valundersökningarnas paneler kan vi studera den individuella rörligheten mellan partierna i olika befolkningsgrupper, det vill säga göra en socioekonomisk nedbrytning av den bytarmatris vi studerat tidigare i rapporten (tabell 4 och 5). Uppgifter om partibytten bygger till hälften på våra mellanvalspaneler och till hälften på väljarnas hågkomst av hur de röstade 2002.

Fem intressanta väljarströmmar har valts ut för en närmare analys i det här avsnittet. Den största väljarströmmen mellan 2002 och 2006 från folkpartiet till moderaterna finns med (+273 000 väljare). De fyra övriga är väljarströmmar som vi bedömer har haft störst betydelse för regeringsskiftet: nettoströmmarna från soffan till socialdemokraterna (53 000 väljare), från soffan till moderaterna (+100 000 väljare), direktbytena från socialdemokraterna till moderaterna (+154 000 väljare) och, slutligen, väljarströmmarna från s-blocket till b-blocket (+320 000 väljare).

Eftersom det statistiska underlaget minskar dramatiskt när vi studerar bytarmatrisen i olika befolkningsgrupper har vi genomfört en lång rad variansanalyser för att kunna markera de fall där vi konstaterar statistiskt signifikanta skillnader i väljarströmmar mellan olika grupper. I de fall då kategoriseringarna givit upphov till signifikanta F-värden – det vill säga då storleken på väljarströmmarna för *någon* eller *några* av grupperna skiljer sig från de övriga – har vi ramat in resultaten. Av texten framgår vilket eller vilka gruppmedeltal som skiljer ut sig från de andra.

Den dominerande bilden är att väljarströmmarnas storlek är mycket likartade i olika väljargrupper. Medvinden respektive motvinden för partierna tenderar att vara homogena och skiljer sig inte mycket mellan olika väljargrupper. Av de 65 variansanalyserna (5×13) i tabell 35 finner vi statistiskt signifikanta gruppskillnader i endast elva fall.

En detaljerad analys av mobiliseringskampen mellan socialdemokraterna och moderaterna – det vill säga mobiliseringen av väljare från soffan – visar att man gjorde likstora väljarvinster från gruppen icke-röstare (omkring +1,6 procentenheter) alldeles oavsett gruppstillhörighet. Moderaterna vann alltså väljare från soffan i ungefär lika stor utsträckning i alla befolkningsgrupper. När det gäller socialdemokraternas mobiliseringsvinster är det intressant att notera att man faktiskt hade ett negativt värde (väljarförluster till soffan) bland industriarbetare (-0,5 procentenheter) och lägre tjänstemän (-1,6 procentenheter). Mobiliseringsvinster från övriga arbetare (+5,0), från studenter (+1,0) och övriga tjänstemannagrupper (+0,3) innebar dock att socialdemokraterna totalt sett gjorde nettovinster från soffan i 2006 års riksdagsval.

För folkpartiets del visar analysen att partiets väljarflykt var proportionellt sett större bland tjänstemän än bland arbetare, större bland TCO- och SACO-anslutna (+4,8 respektive +4,5 procentenheter) än bland LO-anslutna (+0,8), större bland högutbildade personer (+5,6) än bland lågutbildade (+2,3) och klart större i de

tre storstäderna (+6,5) än på landsbygden (+0,9). Mönstret är tydligt: Folkpartiet förlorade flest väljare i just de väljarkategorier där partiet normalt har sitt starkaste stöd.

Tabell 35. De största väljarströmmarna netto 2002-2006 bland samtliga samt i olika befolkningsgrupper (procentenheter och tusentals väljare)

	s→ m	fp→ m	soffan→ m	soffan→ s	s-blocket→ b-blocket	Antal svar- ande
Samtliga						
Andel av väljarkåren	+2,4	+4,3	+1,6	+0,8	+5,1	
Tusentals väljare	+154	+273	+100	+53	+320	
Kön						
Man	+3,0	+4,1	+1,2	+0,9	+5,7	1 356
Kvinna	+1,8	+4,6	+1,9	+0,7	+4,5	1 298
Ålder						
22-30 år	+2,9	+4,7	+2,4	0,0	+6,3	382
31-40 år	+4,4	+3,0	+1,6	+1,0	+7,4	499
41-50 år	+1,8	+4,7	+2,1	+1,3	+4,0	531
51-60 år	+2,3	+4,7	+0,8	+1,5	+6,0	531
61-70 år	+1,7	+4,3	+2,1	0,0	+4,0	421
71-80 år	+1,0	+4,8	+0,3	+0,3	+1,4	290
Yrkesgrupp						
Industriarbetare	+1,5	+1,5	+1,5	-0,5	+2,6	194
Övriga arbetare	+1,7	+0,6	+1,1	+5,0	+1,9	361
Lägre tjänstemän	+4,3	+5,1	+2,4	-1,6	+6,3	255
Medel tjänstemän	+2,8	+4,6	+1,5	+0,3	+6,1	607
Högre tjänstemän	+3,0	+7,6	+3,6	+0,3	+7,6	330
Företagare	+1,2	+5,5	+1,2	-1,8	+7,3	165
Studenter	+2,1	+5,2	0	+1,0	+8,2	97
Klass						
Arbetarklass	+1,6	+0,9	+1,3	+3,1	+2,2	555
Medelklass	+2,9	+5,4	+2,1	-0,3	+6,5	1 384
Fackföreningstillhörighet						
Förvärvsarbetande, ej fackanslutna	+2,4	+8,7	+2,5	0,0	+6,0	333
Samtliga LO-anslutna	+3,7	+0,8	+1,3	+3,8	+5,9	398
Samtliga TCO-anslutna	+2,8	+4,8	+1,7	+0,3	+8,5	393
Samtliga SACO-anslutna	+2,3	+4,5	+1,8	-1,7	+5,7	177
Inkomst						
15 % lägsta inkomsterna	+1,1	+7,4	+0,5	+2,1	+3,2	188
15-35 percentilen	+1,8	+2,6	+1,6	+0,1	+5,4	500
35-65 percentilen	+2,3	+1,8	+1,9	+0,7	+3,6	885
65-85 percentilen	+2,8	+5,5	+1,3	+0,8	+5,7	613
15 % högsta inkomsterna	+3,6	+8,2	+1,7	+0,4	+7,5	466
Kyrkogång						
Minst en gång i månaden	+0,7	+2,1	+0,7	+0,7	0,0	145
Några gånger om året	+2,1	+4,7	+2,5	0,0	+5,7	559
En gång om året	+3,3	+5,3	+1,2	+0,7	+5,1	570
Aldrig	+2,4	+3,4	+1,8	+1,1	+6,3	776
Sektor två kategorier						
Offentlig sektor	+2,8	+3,9	+1,8	+0,4	+5,7	836
Privat sektor	+2,5	+4,2	+1,7	+0,9	+5,2	1 183

Tabell 35. (forts.) De största väljarströmmarna netto 2002-2006 bland samtliga samt i olika befolkningsgrupper

	s→ m	fp→ m	soffan→ m	soffan→ s	s-blocket→ b-blocket	Antal svar- ande
Sektor fyra kategorier						
Kommunal sektor	+2,3	+5,1	+2,3	+0,9	+4,2	216
Landstingskom. sektor	+2,4	+3,2	+1,4	+0,8	+5,2	502
Statlig sektor	+5,1	+5,1	+2,5	-2,5	+11,0	118
Privat sektor	+2,5	+4,2	+1,7	+0,9	+5,2	1 183
Bostadsort						
Ren landsbygd	+2,3	+0,9	+1,6	+0,2	+4,6	432
Mindre tätort	+1,6	+2,5	+1,5	+1,3	+2,7	550
Större tätort	+2,5	+5,6	+1,9	+0,9	+5,7	1 279
Sthlm/Gbg/Malmö	+3,4	+6,5	+0,1	+0,3	+6,5	383
Utbildningsnivå						
Låg utbildning	+3,3	+2,3	+1,4	+1,8	+2,9	488
Medel utbildning	+2,3	+4,0	+1,9	+0,4	+4,0	819
Hög utbildning	+1,6	+5,6	+1,9	+0,3	+8,8	728
Utbildningsinriktning						
Allmän utbildning	+2,2	+1,8	+1,7	+0,5	+4,4	593
Pedagogisk och lärarutbildning	+1,9	+6,3	+2,9	+1,0	+6,3	208
Humaniora och konst	+1,1	+6,5	0,0	+1,1	+3,3	92
Samhällsvetenskaplig, juridisk, handels, adm.	+1,9	+6,3	+2,3	-0,2	+5,3	431
Naturvetenskaplig, matematisk och data	+2,0	+5,9	+2,0	0,0	+3,9	51
Teknik och tillverkning	+3,7	+6,2	+1,1	+2,4	+6,7	534
Lant- och skogsbruk samt djursjukvård	+1,7	+3,4	+1,7	-3,4	+3,5	58
Hälsa- och sjukvårds samt social omsorg	+2,8	+4,0	+1,2	+1,8	+4,9	326
Tjänsteutbildning	+4,1	+1,8	+2,4	+1,2	+5,3	170
Hyr/äger egen bostad						
Hyr bostaden	+1,9	+3,6	+1,7	+0,8	+5,6	589
Äger bostaden	+2,8	+4,4	+1,8	+0,6	+5,3	1 460
Civilstånd						
Gift och Sambo	+2,4	+4,3	+1,5	+0,7	+5,2	1 476
Änka/änkling	+3,5	+2,4	+2,4	0,0	+3,5	85
Ensamstående/ogift	+2,9	+3,9	+2,4	+0,8	+6,3	490

Kommentar: Procentbasen i beräkningarna för samtliga är densamma som i tabell 5 (n=2654). För varje kategorisering och partitypesgrupp har en envägs variansanalys genomförts för att undersöka om det finns signifikanta skillnader mellan olika grupper (bonferroni multipla t-test för skillnad mellan gruppmedelvärden). Jordbrukare är uteslutna ur analysen eftersom de är för få (n=27).

Det rekordstora antalet direktbyten mellan socialdemokraterna och moderaterna mellan 2002 och 2006 års val är historisk och kräver särskild uppmärksamhet, inte minst eftersom det är i denna grupp vi kan finna ledtrådar till varför Alliansen vann regeringsmakten. Men med våra variansanalyser i tabell 35 kan vi inte finna några statistiskt signifikanta skillnader mellan undersökta grupper när det gäller partityten från s till m. Det saknas inte intressanta variationer, men det statistiska underlaget är helt enkelt litet (vi har endast 76 direktbytare mellan s och m i valundersökningen). Dock går vissa mönster igen från den aggregerade analysen tidigare: Det finns en svag tendens att direktbytena mellan s och m är större bland tjänstemän än bland arbetare, större bland män än bland kvinnor, större bland

yngre än bland äldre och att tendensen att byta från s till m ökar monotont med ökade inkomster. Men ingen av dessa gruppmedeltal skiljer sig alltså tillräckligt åt för att nå statistisk signifikans.

Återstår så analysen av samtliga blockbyten. Netto vann partierna i b-blocket omkring 320 000 väljare från s-blocket eller 5,1 procent av väljarkåren. Analysen visar att blockbyten var vanligare bland medelklassväljare (+6,5 procent) än bland arbetare (+2,2 procent) och vanligare bland högutbildade (+8,8 procent) än bland lågutbildade (+2,9 procent). För övriga kategoriseringar finns ett liknande mönster att grupper med högre socio-ekonomisk status (t ex högre tjänstemän, personer i statlig tjänst och höginkomsttagare) hade en klart större blockbytartendens än grupper med lägre socio-ekonomisk status (t ex industriarbetare, låginkomsttagare), men dessa skillnader når inte statistisk signifikans i materialet.

Social struktur i förändring?

Markerar 2006 års riksdagsval någonting nytt när det gäller sambanden mellan social struktur och partival? Här går det inte undvika att återkomma till en analys av moderaternas historiskt stora valseger (+11,0 procentenheter). Moderaterna gjorde ungefär lika stora väljarvinster i alla socio-ekonomiska grupper – det finns en tydlig homogenitet i valframgången som anstår ett parti som gör anspråk på regeringsmakten. Förmodligen är det nödvändigt att det blåser medvind på det här sättet – överallt samtidigt – för att få till stånd ett regeringsskifte.

Många eftervalsanalyser kommenterade att moderaterna gick framåt eftersom de erhållit så många nya arbetarväljare som ville stödja "det nya arbetarpartiet" – i så fall en potentiell omdaning av sambandet mellan social struktur och partival väl värd särskild uppmärksamhet. Men som redan framgått av våra analyser finns det anledning att kraftigt ifrågasätta denna tolkning. Visst, sammansättningen av moderaternas väljare förändrades 2006 och partiet fick totalt sett något mer av en arbetarprägel, åtminstone jämfört med 2002. Arbetarrösterna bidrog förstas till framgången. Exempelvis är var tionde moderat väljare numera medlem i LO (se Appendix B). Men det handlar faktiskt inte om något rekord. Moderaterna gjorde liknande inbrytningar i LO-leden i 1991 års val. Moderaternas väljare bestod 2006 av 5 procent industriarbetare och 8 procent övriga arbetare, andelsmässigt ungefär samma som vid riksdagsvalet 2002 (se Appendix B). Inte heller detta är i närheten av något rekord; moderaterna har haft en större andel arbetare i sina led tidigare – liksom för övrigt många andra partier, eftersom det helt enkelt fanns fler arbetare förr i tiden.

Slaget om mitten i svensk politik handlar inte längre så mycket om vem som vinner arbetarna. Det beror på att det inte finns särskilt många arbetare kvar att slåss om. En fjärdedel av dagens valmanskår kan kategoriseras som arbetare. För trettio år sedan var samma andel närmare femtio procent (se Appendix B). Nej, det är tjänstemännen, framför allt gruppen mellantjänstemän som växer snabbast och utgör idag närmare en tredjedel av befolkningen. Det är mer riktigt att säga att det var bland dessa tjänstemannagrupper och inte bland arbetare som moderaterna gjorde sina största väljarvinster.

För det första skiljer sig framgångens storlek åt mellan olika grupper. Moderaternas framgångar i arbetarklassen var klart blygsammare än i medelklassen. På motsvarande sätt blåste den ljumma valvinden svagare bland lågutbildade än bland högutbildade. Moderaternas framgångar var också mer beskedliga bland

arbetare än bland tjänstemän, mer beskedliga bland LO-anslutna än bland TCO- och SACO-anslutna. Det var bland väljare från socio-ekonomiskt starkare tjänstemannahem, inte socio-ekonomiskt svagare arbetarhem, som moderaterna gick fram tydligast i 2006 års riksdagsval. Hur gick det bland arbetslösa och sjukskrivna, två grupper som kom att få huvudroller i valdebatten? Bland de arbetslösa hade moderaterna klart mindre framgångar (+2 procent jämfört med 2002) än bland förvärvsarbetande (+13 procent). Bland personer som varit sjukskrivna mer än en månad det senaste året blåste moderaternas valvind något svagare (+8 procent) än bland personer som aldrig varit sjukskrivna (+14 procent).

För det andra, tar man också hänsyn till de analyserade väljargruppernas relativa storlek blir det ännu tydligare att moderaternas isärklass viktigaste väljarvinster räknades hem i numerärt stora tjänstemannagrupper och inte i de mindre arbetargrupperna. Även om alla arbetare som röstade på moderaterna 2006 istället hade legat hemma på sofflocket hade Alliansen mycket väl kunnat vinna regeringsmakten ändå – om än med en betydligt mindre segermarginal. Vår preliminära slutsats härvidlag är att det i huvudsak var socio-ekonomiskt rätt välbeställda tjänstemannaväljare som röstade fram moderaterna som det "nya arbetarpartiet".

Referenser

- Aardal, Bernt, Red. (2007). *Norske velgere*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Alford, Robert B. (1962). "A Suggested Index of the Association of Social Class and Voting." *Public Opinion Quarterly* 26: 417-425.
- Andersen, Johannes & Ole Borre (2007). Partiledare gør en forskel. I Jørgen Goul Andersen, Red. (2007). *Det nye politiske landskab*. Köpenhamn, Academica.
- Asp, Kent (2006). *Rättovisa nyhetsmedier. Partiskheten under 2006 års medievalsval*. Göteborgs universitet, JMG Institutionen för Journalistik och Masskommunikation.
- Beck, Ulrich & Elisabeth Beck-Gernsheim (2001). *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London, SAGE.
- Bennulf, Martin (1994). *Miljöopinionen i Sverige*. Lund, Dialogos.
- Borre, Ole (2007). Issue Voting i Danmark 2001-2005. I Jørgen Goul Andersen, Red. (2007). *Det nye politiske landskab*. Köpenhamn, Academica.
- Brothén, Martin, Sören Holmberg & Mari Eriksson (2007). *Riksdagsenkäten 2006. Dokumentation*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Budge, Ian & Dennis Farlie (1983). *Voting and Party Competition*. London, John Wiley & Sons.
- Curtice, John & Sören Holmberg (2005). Party Leaders and Party Choice. I Jacques Thomassen, Red. (2005). *The European Voter*. Oxford, Oxford University Press.
- Dalton, Russell J. (1984). "Cognitive Mobilization and Partisan Dealignment in Advanced Industrial Democracies." *Journal of Politics* 46: 264-284.
- Esaiasson, Peter (1993). Hjältar, teknologer och goda grannar - svenska och amerikanska väljare tycker om sina politiska ledare. I Sören Holmberg & Lennart Weibull, Red. (1993). *Perspektiv på krisen*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Esaiasson, Peter (1994). Om behovet av kvinnliga politiska ledare. I Sören Holmberg & Lennart Weibull, Red. (1994). *Vägval*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson & Lena Wängnerud (2003). *Metodpraktikan. Om konsten att studera människa, politik och samhälle. 2:a upplagan*. Stockholm, Norstedts Juridik.
- Folkpartiet (2006). *Valet 2006. Rapport från folkpartiets valanalysgrupp*. Stockholm, Folkpartiet.
- Fournier, Patrick, m fl (2001). "Validation of Time-of-Voting-Decision Recall." *The Public Opinion Quarterly* 65(1): 95-107.
- Gilljam, Mikael (1987). Partiledareffekter. I Sören Holmberg & Mikael Gilljam, Red. (1987). *Väljare och val i Sverige*. Stockholm, Bonnier: 328 (328).
- Gilljam, Mikael (1988). *Svenska folket och löntagarfonderna. En studie i politisk åsiktsbildning*. Lund, Studentlitteratur.
- Gilljam, Mikael (1990). Väljarna förklarar sitt partival. I Mikael Gilljam & Sören Holmberg, Red. (1990). *Rött blått grönt. En bok om 1988 års riksdagsval*. Stockholm, Bonniers.
- Gilljam, Mikael (1993). Väljarna förklarar sig. I Mikael Gilljam & Sören Holmberg, Red. (1993). *Väljarna inför 90-talet*. Stockholm, Norstedts juridik: 254.
- Gilljam, Mikael (1995). Väljarna förklarar partival och partityte. I Mikael Gilljam & Sören Holmberg, Red. (1995). *Väljarnas val*. Stockholm, Norstedts.
- Gilljam, Mikael, m fl (1991). *Valundersökning 1988 : teknisk rapport*. Stockholm ; Göteborg, Statistiska centralbyrån : Statsvetenskapliga inst. Univ.
- Gilljam, Mikael & Sören Holmberg, Red. (1990). *Rött, blått, grönt. En bok om 1988 års riksdagsval*. Stockholm, Bonniers.
- Gilljam, Mikael & Sören Holmberg (1993). *Väljarna inför 1990-talet*. Stockholm, Norstedts Juridik.
- Gilljam, Mikael & Sören Holmberg (1995). *Väljarnas val*. Stockholm, Norstedts.

- Goul Andersen, Jørgen (1989). Social klasse og parti. I Jørgen Elklit & Ole Tonsgaard, Red. (1989). *To folketingsvalg*. Aarhus, Politica.
- Goul Andersen, Jørgen, Red. (2007). *Det nye politiske landskab*. Köpenhamn, Academica.
- Hagevi, Magnus (2005). *Religion och politik*. Malmö Liber,.
- Heath, Anthony, Roger Jowell & John Curtice (1985). *How Britain Votes*. Oxford, Pergamon Press.
- Hernborn, Hans, Sören Holmberg & Per Näsman (2006). *Valu i allmänhetens tjänst*. Stockholm, Sveriges television (SVT).
- Holmberg, Sören (1981). *Svenska väljare*. Stockholm, LiberFörlag.
- Holmberg, Sören (1984). *Väljare i förändring*. Stockholm, Liber.
- Holmberg, Sören (1989). Åttioalets högervind. I Sören Holmberg & Lennart Weibull, Red. (1989). *Åttiotal*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Holmberg, Sören (2000). *Välja parti*. Stockholm, Norstedts Juridik.
- Holmberg, Sören (2007). Göran Perssons uppgång och fall. I Sören Holmberg & Lennart Weibull, Red. (2007). *Det nya Sverige. SOM-rapport 41*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Holmberg, Sören & Peter Esaiasson (1988). *De folkovalda. En bok om riksdagsledamöterna och den representativa demokratin i Sverige*. Stockholm, Bonniers.
- Holmberg, Sören & Mikael Gilljam (1987). *Väljare och val i Sverige*. Stockholm, Bonniers.
- Holmberg, Sören & Tommy Möller, Red. (1999). *Premiär för personval. Forskningsrapporter utgivna av Rådet för utvärdering av 1998 års val. SOU 1999:92*. Stockholm, Justitiedepartementet.
- Holmberg, Sören & Henrik Oscarsson (2004). *Väljare. Svenskt väljarbete under 50 år*. Stockholm, Norstedts Juridik.
- Holmberg, Sören & Henrik Oscarsson (2007). Party Leader Effects on the Vote. I Cees Aarts, André Blais & Hermann Schmitt, Red. (2007). *Leaders and Democratic Elections*. Oxford, (manuscript, forthcoming in 2009).
- Holmberg, Sören & Lennart Weibull, Red. (2007). *Det nya Sverige. SOM-rapport 41*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Karlsen, Rune & Bernt Aardal (2007). Politisk dagsorden og sakseierskap. I Bernt Aardal, Red. (2007). *Norske velgere. En studie av stortingsvalget 2005*. Oslo, N. W. Damm & Son.
- Kitschelt, Herbert (1994). *The Transformation of European Social Democracy*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Knutsen, Oddbjørn (1989). "Cleavage Dimensions in Ten West European Countries. A Comparative Empirical Analysis." *Comparative Political Studies* 21(4): 495-534.
- Knutsen, Oddbjørn (2006). *Class voting in Western Europe : a comparative longitudinal study*. Lanham, Lexington Books.
- Lazarsfeld, Paul. F. (1935). "The Art of Asking WHY in Marketing Research." *The National Marketing Review* 1: 26-38.
- Lipset, Seymour Martin & Stein Rokkan, Red. (1967). *Party Systems and Voter Alignments*. New York, The Free Press.
- Martinsson, Johan (2007). *Avhandlingsmanuskript*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Miller, W.E. & J.M. Shanks (1996). *The new American voter*. Harvard, Harvard University Press.
- Narud, Hanne Marthe & Henry Valen (2007). *Demokrati og ansvar. Politisk representasjon i et flerparti-system*. Oslo, Damm & søn.
- Nieuwbeerta, Paul (1995). *The Democratic Class Struggle in Twenty Countries 1945-1990*. Amsterdam, Thesis Publishers.
- Norris, Pippa, m fl (1999). *On Message: Communicating the Campaign*. London, SAGE.
- Ohr, Dieter & Henrik Oscarsson (2003). Leader Traits, Leader Image and Vote Choice. I Cees Aarts, André Blais & Hermann Schmitt, Red. (2003). *Leaders and Democratic Elections*. Oxford, Oxford University Press (manuscript, forthcoming in 2009).

- Oppenhuis, Erik (1995). *Voting Behavior in Europe. A Comparative Analysis of Electoral Participation and Party Choice*. Amsterdam, Het Spinhuis.
- Oscarsson, Henrik (1998). *Den svenska partirynden. Väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956-1996*. Göteborg, Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Henrik (2000). Partiernas sympatikapital. I Sören Holmberg & Lennart Weibull, Red. (2000). *Det nya samhället. SOM-rapport 24*. Göteborgs universitet, SOM-institutet: 279-286.
- Oscarsson, Henrik (2005). Om individualisering. I Ulf Bjereld, Marie Demker, Jan Ekecrantz & Ann-Marie Ekengren, Red. (2005). *Det hyperindividualiserade samhället*. Umeå, Borea.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg, Red. (2004). *Kampen om euron*. Valundersökningar, 22. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2008). *Regeringskifte. En bok om väljarna och valet 2006*. Stockholm, Norstedts Juridik.
- Oskarson, Maria (1994). *Klassröstning i Sverige. Rationalitet, lojalitet eller bara slentrian*. Stockholm, Nerenius & Santerus.
- Oskarson, Maria (2005). Social Cleavage and Party Choice. I Jacques Thomassen, Red. (2005). *The European Voter*. Oxford, Oxford University Press.
- Oskarson, Maria (2007). *Att koda klass*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Oskarson, Maria & Lena Wängnerud (1995). *Kvinnor som väljare och valda*. Lund, Studentlitteratur.
- Persson, Göran (2007). *Min väg, mina val*, Albert Bonniers Förlag.
- Petersson, Olof (1977). *Väljarna och valet 1976*. Stockholm, Statistiska centralbyrån.
- Petersson, Olof (2000). *Demokrati utan partier?* Stockholm, SNS förl.
- Petrocik, John R., William L Benoit & Glenn J. Hansen (2003). "Issue Ownership and Presidential Campaigning 1952-2000." *Political Science Quarterly* 118(4 Winter 2003-04): 599-626.
- SOU (1996:66). *Utvärderat personval. Betänkande av nomineringsrätts- och valkretskommittén*. Stockholm, Justitiedepartementet.
- Strömbäck, Jesper (2004). *Den medialiserade demokratin. Om journalistikens ideal, verklighet och makt*. Stockholm, SNS förl.
- Särilvik, Bo (1965). "Skiljelinjer i valmanskåren." *Statsvetenskaplig Tidskrift* 68(2): 141-183.
- Särilvik, Bo & Olof Petersson (1976). *Rikspolitik och lokalpolitik i valet 1973*. Stockholm, LiberFörlag/ Allmänna förl.
- Thomassen, Jacques, Red. (2005). *The European Voter*. Oxford, Oxford University Press.
- Tingsten, Herbert (1937). *Political Behaviour. Studies in Electoral Statistics*. Stockholm, P. S. King & Son.
- Westerståhl, Jörgen, Red. (1993). *Person och parti. Studier i anslutning till personvalskommitténs betänkande Ökat personval*. SOU 1993:63. Stockholm, Justitiedepartementet.
- Zetterberg, Hans L. (1985). An Electorate in the Grips of the Welfare State. Sifo Indikator 1985:3. I. (1985). Stockholm, Swedish Institute for Opinion Polls.
- Åsard, Erik (1985). *Kampen om löntagarfonderna*. Stockholm, Norstedts.

Bilaga A

Väljarnas partier 1956–2006

Andel röstande på partierna i olika grupper

Sammanställt av Malin Forberg, Per Hedberg & Henrik Oscarsson

Detta appendix redovisar andelen röstande på partier i olika grupper under perioden 1956-2006. Data är hämtade från serien av svenska valundersökningar. Alla data är oviktade i förhållande till officiella valresultat. För fler detaljer kring kodning och kategoriseringar hänvisas till Valundersökningarnas tekniska rapporter och kodböcker. All dokumentation är tillgänglig via Sveriges Samhällsvetenskapliga Dataarkiv (SSD): www.ssd.gu.se.

Tabell A.1	Kön
Tabell A.2	Ålder
Tabell A.3	Boende
Tabell A.4	Civilstånd
Tabell A.5	Fackföreningstillhörighet
Tabell A.6	Inkomst
Tabell A.7	Kyrkogång
Tabell A.8	Sektor
Tabell A.9	Bostadsort
Tabell A.10	Utbildning, nivå
Tabell A.11	Utbildning, inriktning
Tabell A.12	Yrke
Tabell A.13	Klass

Tabell A.1 Kön

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Kvinna														
1956	1	48	8	27	16					0	100	423	0	46
1960	1	53	15	17	14					0	100	657	0	51
1964	2	50	13	18	13	2				2	100	1 169	0	48
1968	1	54	16	15	12	2				0	100	1 276	0	48
1970	3	48	24	15	8	2				0	100	586	0	48
1973	3	47	26	9	13	2				0	100	1 040	0	47
1976	4	45	24	12	13	2				0	100	1 124	0	46
1979	5	45	19	11	18	2				0	100	1 273	0	48
1982	4	48	15	7	21	3	2			0	100	1 326	1	50
1985	5	46	10	18	16	3	2			0	100	1 314	1	49
1988	6	47	11	12	14	4	6			0	100	1 176	1	49
1991	4	37	10	10	19	8	5	6		1	100	1 159	2	49
1994	8	45	10	9	17	5	6	0		0	100	1 114	2	48
1998	14	35	5	6	20	13	5			2	100	960	2	49
2002	10	38	6	16	12	10	7			1	100	1 086	2	50
2006	6	35	8	7	25	8	8		1	2	100	1 317	2	50

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Man														
1956	2	49	10	25	14					0	100	506	0	54
1960	3	51	16	16	14					0	100	619	0	49
1964	3	53	17	15	9	2				1	100	1 250	0	52
1968	2	54	19	13	10	2				0	100	1 402	0	52
1970	6	48	24	12	8	1				1	100	636	0	52
1973	5	46	26	8	13	2				0	100	1 182	0	53
1976	4	46	22	12	14	1				1	100	1 319	0	54
1979	6	44	15	11	22	1				1	100	1 366	0	52
1982	6	46	15	5	25	2	1			0	100	1 337	1	50
1985	6	41	11	15	23	2	2			0	100	1 343	1	51
1988	5	43	12	12	19	2	6			1	100	1 241	1	51
1991	4	37	8	8	24	7	2	9		1	100	1 212	2	51
1994	6	47	7	7	24	4	4	1		0	100	1 220	2	52
1998	9	40	5	4	27	9	4			2	100	1 015	3	51
2002	7	40	6	16	15	8	6			2	100	1 099	2	50
2006	5	36	8	8	28	6	4		3	2	100	1 317	2	50

Tabell A.2 Ålder

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
18-25 år														
1956 ¹	0	48	10	27	15					0	100	62	0	7
1960 ¹	0	57	10	19	14					0	100	86	0	7
1964 ¹	1	55	9	21	8	3				3	100	181	0	7
1968 ¹	3	55	14	19	9	0				0	100	311	0	12
1970 ²	11	45	29	7	8	0				0	100	103	0	8
1973 ²	13	36	35	4	11	1				0	100	128	0	6
1976 ²	7	42	28	12	10	1				0	100	165	0	7
1979 ²	11	33	20	13	20	1				2	100	133	0	5
1982 ²	6	45	13	6	23	3	3			1	100	139	0	5
1985 ²	7	43	8	16	22	1	3			0	100	154	2	6
1988 ²	5	43	8	15	22	2	4			1	100	131	3	5
1991 ²	2	26	6	10	30	6	7	13		0	100	128	4	5
1994 ²	10	40	8	8	18	4	11	0		1	100	166	2	7
1998 ³	17	23	3	8	30	5	10			4	100	116	4	6
2002 ³	19	21	4	17	15	8	14			2	100	143	5	7
2006 ³	6	34	5	6	28	6	8		4	3	100	178	3	7
22-30 år														
1956 ⁴	0	53	5	26	16					0	100	76	0	8
1960 ⁴	1	61	13	13	12					0	100	134	0	11
1964 ⁴	3	45	16	20	12	1				3	100	196	0	8
1968 ⁴	1	57	16	13	10	1				2	100	271	0	10
1970 ⁵	3	49	22	17	7	1				1	100	219	0	18
1973 ⁵	7	44	30	6	11	2				0	100	400	0	18
1976 ⁵	9	44	22	14	9	1				1	100	453	0	19
1979 ⁵	14	43	14	12	14	2				1	100	473	0	18
1982 ⁵	10	45	10	5	23	3	4			0	100	493	2	19
1985 ⁵	8	41	9	16	22	2	2			0	100	466	2	18
1988 ⁵	6	43	11	13	17	2	7			1	100	429	3	18
1991 ⁵	2	30	5	13	27	7	6	9		1	100	459	3	19
1994 ⁵	10	39	7	8	21	5	8	1		1	100	445	3	19
1998 ⁶	15	32	5	7	24	9	7			1	100	306	3	15
2002 ⁶	12	34	2	21	13	7	11			0	100	275	4	13
2006 ⁶	6	28	8	8	25	5	12		5	3	100	331	3	13

¹ Avser åldersgruppen 21-25 år. ² Avser åldersgruppen 18-21 år. ³ Avser åldersgruppen 18-22 år.

⁴ Avser åldersgruppen 26-30 år. ⁵ Avser åldersgruppen 22-30 år. ⁶ Avser åldersgruppen 23-30 år.

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a- %	Antal personer	Andel blank	% av de röststand
31-40 år														
1956	1	53	6	25	15					0	100	192	0	21
1960	2	60	15	13	10					0	100	269	0	21
1964	2	57	14	14	10	1				2	100	457	0	19
1968	1	53	20	13	12	1				0	100	437	0	16
1970	4	52	25	11	7	0				1	100	174	0	14
1973	5	44	29	7	13	2				0	100	357	0	16
1976	3	43	26	13	14	1				0	100	444	0	18
1979	5	45	14	12	23	1				0	100	538	0	20
1982	6	45	13	6	26	2	2			0	100	566	2	21
1985	8	43	9	18	17	2	3			0	100	596	2	22
1988	9	40	10	13	15	3	10			0	100	466	1	19
1991	6	37	9	10	19	6	4	8		1	100	404	1	17
1994	11	44	6	10	18	4	6	1		0	100	419	3	18
1998	11	38	4	5	24	10	6			2	100	401	3	20
2002	9	38	6	15	15	9	7			1	100	416	1	19
2006	5	34	6	8	28	9	7		2	1	100	452	3	17
41-50 år														
1956	3	50	10	23	14					0	100	216	0	23
1960	2	53	15	16	14					0	100	302	0	24
1964	3	51	18	15	10	2				1	100	492	0	20
1968	2	53	18	14	11	1				1	100	499	0	19
1970	4	46	25	14	9	2				0	100	219	0	18
1973	2	46	30	9	12	1				0	100	374	0	17
1976	2	50	21	9	17	1				0	100	364	0	15
1979	3	43	17	12	23	2				0	100	382	0	14
1982	4	45	17	7	25	1	1			0	100	425	0	16
1985	2	46	11	17	19	3	2			0	100	442	1	17
1988	5	47	12	13	15	2	6			0	100	462	0	19
1991	4	39	8	9	22	7	3	7		1	100	497	1	21
1994	5	50	9	6	22	3	4	1		0	100	448	0	19
1998	15	37	5	4	23	11	3			2	100	346	2	18
2002	10	41	5	14	12	9	7			2	100	390	3	18
2006	8	32	8	7	29	6	6		2	2	100	505	1	19
51-60 år														
1956	1	49	9	25	16					0	100	195	0	21
1960	3	45	16	19	17					0	100	252	0	20
1964	4	50	15	19	9	2				1	100	512	0	21
1968	1	55	18	14	10	1				1	100	523	0	20
1970	4	53	23	10	8	2				0	100	220	0	18
1973	4	54	18	10	11	3				0	100	413	0	19
1976	3	45	23	10	16	3				0	100	425	0	17
1979	2	49	15	9	23	2				0	100	471	0	18
1982	2	47	14	7	27	2	1			0	100	437	1	16
1985	3	42	12	16	24	3	0			0	100	379	0	14
1988	2	44	12	11	21	4	6			0	100	349	0	14
1991	3	42	9	10	18	9	3	5		1	100	347	2	15
1994	4	50	10	8	18	4	5	1		0	100	341	3	15
1998	9	42	4	5	26	9	2			3	100	344	1	17
2002	8	44	4	18	13	8	5			0	100	457	1	21
2006	7	40	7	9	23	6	5		1	2	100	491	2	19

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
61-70 år														
1956	2	43	13	31	11					0	100	134	0	14
1960	3	47	17	18	15					0	100	154	0	12
1964	4	51	15	14	13	2				1	100	373	0	15
1968	0	58	18	10	11	3				0	100	384	0	14
1970	4	45	25	15	9	2				0	100	176	0	14
1973	2	51	24	8	13	2				0	100	355	0	16
1976	4	48	22	11	13	2				0	100	394	0	16
1979	3	46	22	11	17	1				0	100	399	0	15
1982	3	49	18	8	19	3	0			0	100	382	0	14
1985	3	46	12	16	20	2	1			0	100	378	0	14
1988	4	51	13	9	17	4	2			0	100	356	1	15
1991	3	41	11	6	21	7	4	6		1	100	316	1	13
1994	1	54	8	6	21	5	2	2		1	100	290	1	12
1998	8	43	6	2	18	17	3			3	100	261	3	13
2002	5	41	9	15	14	10	2			4	100	285	1	13
2006	4	38	10	7	27	8	2		2	2	100	401	1	15
71-80 år														
1956	0	41	7	30	22					0	100	54	0	6
1960	4	32	19	24	21					0	100	79	0	6
1964	1	47	13	19	18	2				0	100	208	0	9
1968	1	50	15	16	14	4				0	100	253	0	9
1970	4	41	22	18	12	3				0	100	111	0	9
1973	3	41	23	12	19	2				0	100	194	0	9
1976	3	45	20	15	16	1				0	100	198	0	8
1979	3	49	18	9	19	2				0	100	243	0	9
1982	1	52	24	4	14	5	0			0	100	221	0	8
1985	2	48	16	14	16	4	0			0	100	242	0	9
1988	4	53	16	8	14	4	1			0	100	224	1	9
1991	3	46	13	6	18	10	0	4		0	100	220	1	9
1994	4	44	15	8	24	3	2	0		0	100	225	1	10
1998	6	39	10	5	19	15	3			3	100	201	0	10
2002	2	40	11	12	13	16	3			3	100	220	1	10
2006	2	40	11	6	26	12	0		0	3	100	276	1	11

Tabell A3. Boende

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a- %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Hyr bostaden														
1956	2	54	2	28	14					0	100	558	0	60
1976	6	53	18	10	10	2				1	100	970	0	41
1979	9	49	14	9	16	2				1	100	1 009	0	39
1982	7	53	11	5	19	3	2			0	100	1 005	1	40
1985	8	47	7	15	19	2	2			0	100	959	2	38
1988	8	47	9	11	16	3	6			0	100	842	2	36
1991	5	40	7	9	20	7	4	7		1	100	756	2	33
1994	11	46	6	8	16	4	7	1		1	100	716	2	33
1998	15	34	4	6	19	12	7			3	100	578	3	32
2002	13	40	4	14	10	7	11			1	100	566	3	29
2006	7	36	7	8	19	6	10		3	4	100	568	3	28

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Äger bostaden														
1956	1	42	18	22	17					0	100	365	0	40
1976	3	41	26	13	16	1				0	100	1 372	0	59
1979	3	42	19	12	23	1				0	100	1 557	0	61
1982	4	42	17	7	26	2	2			0	100	1 539	1	60
1985	4	41	13	18	20	2	2			0	100	1 576	1	62
1988	4	44	14	13	16	3	6			0	100	1 476	1	64
1991	3	36	10	9	23	8	3	7		1	100	1 534	2	67
1994	5	46	9	8	22	4	4	2		0	100	1 464	2	67
1998	10	38	6	5	25	11	3			2	100	1 212	2	68
2002	7	39	7	16	14	10	5			2	100	1 390	2	71
2006	5	32	9	8	28	8	5		2	3	100	1 482	2	72

Tabell A.4 Civilstånd

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Gift & Sambo														
1956	2	49	9	26	14					0	100	687	0	74
1960	2	55	14	16	13					0	100	952	0	75
1964	3	53	15	16	10	2				1	100	1 798	0	74
1968	1	55	19	13	9	2				1	100	1 890	0	71
1970	3	49	24	14	8	2				0	100	835	0	68
1973	3	48	27	8	12	2				0	100	1 520	0	68
1976	3	47	23	12	13	1				1	100	1 749	0	72
1979	4	45	16	12	21	2				0	100	1 874	0	73
1982	5	46	15	6	24	2	2			0	100	1 807	1	71
1985	4	44	11	17	20	2	2			0	100	1 748	1	69
1988	5	46	13	12	16	2	6			0	100	1 684	1	73
1991	3	39	9	9	21	8	3	7		1	100	1 653	1	72
1994	6	47	8	8	21	4	5	1		0	100	1 520	2	68
1998	11	38	5	4	24	12	4			2	100	1 218	2	68
2002	7	41	6	16	13	10	6			1	100	1 371	2	70
2006	5	34	8	9	26	7	6		2	3	100	1 415	2	69
Änka/änkling														
1956	0	47	5	25	23					0	100	56	0	6
1960	1	40	19	21	19					0	100	80	0	6
1964	0	54	12	14	17	2				1	100	170	0	7
1968	0	57	15	10	16	2				0	100	198	0	7
1970	2	52	26	6	10	4				0	100	81	0	7
1973	3	51	16	11	18	1				0	100	147	0	7
1976	4	44	21	16	14	1				0	100	164	0	7
1979	1	50	24	11	12	2				0	100	177	0	7
1982	1	50	20	6	20	3	0			0	100	149	0	6
1985	1	50	12	14	18	4	1			0	100	145	0	6
1988	4	47	15	10	14	9	1			0	100	102	1	4
1991	4	44	5	10	20	9	4	4		0	100	127	1	6
1994	4	52	6	8	20	4	4	2		0	100	120	2	5
1998	6	44	4	7	14	12	9			4	100	93	1	5
2002	2	46	8	10	13	10	6			5	100	87	2	4
2006	5	42	11	6	22	5	5		2	2	100	82	1	4

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Ensamstående/ogift														
1956	0	49	10	25	16					0	100	162	0	17
1960	2	42	23	17	16					0	100	205	0	16
1964	3	42	17	21	14	1				2	100	390	0	16
1968	1	47	17	19	14	1				1	100	485	0	18
1970	7	44	27	12	8	1				1	100	241	0	20
1973	10	39	29	5	14	3				0	100	419	0	19
1976	8	42	23	11	14	1				1	100	529	0	22
1979	11	41	16	9	20	2				1	100	521	0	20
1982	5	46	14	6	23	4	2			0	100	593	1	23
1985	8	41	10	15	21	3	2			0	100	650	1	26
1988	6	43	9	13	19	4	6			0	100	535	2	23
1991	5	31	8	11	23	7	5	9		1	100	514	2	22
1994	10	41	9	8	20	4	7	1		0	100	592	3	27
1998	15	30	6	8	25	8	6			2	100	349	4	19
2002	15	32	5	16	11	8	10			2	100	507	2	26
2006	9	31	7	7	24	7	9		2	4	100	556	3	27

Tabell A.5 Fackföreningstillhörighet

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Förvärvsarbetande, ej fackanslutna														
1956	1	31	18	30	20					0	100	249	0	41
1960	1	38	16	26	19					0	100	269	0	34
1964	3	43	15	23	12	2				2	100	411	0	28
1968	1	43	21	18	14	2				0	100	492	0	29
1970	7	36	28	14	14	1				0	100	146	0	36
1973	3	33	37	9	16	2				0	100	369	0	27
1976	5	28	30	13	23	1				0	100	401	0	25
1979	3	27	21	17	30	2				0	100	386	0	22
1982	3	22	21	6	44	1	2			1	100	388	1	22
1985	4	21	13	20	39	2	1			0	100	344	1	19
1988	3	22	13	17	34	3	8			0	100	311	1	19
1991	1	16	10	12	39	6	3	13		0	100	301	1	19
1994	3	26	11	8	38	9	4	1		0	100	251	2	18
1998	8	24	5	6	37	13	6			1	100	218	2	19
2002	5	20	4	25	27	13	6			0	100	265	2	21
2006	4	20	9	7	42	6	6		3	3	100	324	3	16

Samtliga LO-anslutna

1956	4	80	1	13	2					0	100	255	0	41
1960	5	86	2	4	3					0	100	311	0	39
1964	5	78	8	6	1	1				1	100	621	0	42
1968	2	82	8	4	2	2				0	100	709	0	39
1970	7	78	12	2	1	0				0	100	180	0	38
1973	7	71	15	4	1	2				0	100	623	0	41
1976	5	67	16	7	3	2				0	100	755	0	42
1979	7	68	10	7	7	1				0	100	783	0	41
1982	6	71	10	2	8	2	1			0	100	779	1	40
1985	6	66	7	9	9	1	2			0	100	832	1	42
1988	6	66	9	7	5	2	5			0	100	782	1	42
1991	4	56	7	5	12	6	2	7		1	100	773	3	42
1994	9	66	6	3	7	3	4	1		1	100	722	3	42
1998	17	53	3	2	11	8	3			3	100	522	4	37
2002	12	58	5	9	5	4	5			2	100	519	2	36
2006	8	52	6	4	13	3	5		6	3	100	490	3	43

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Samtliga TCO-anslutna														
1956	0	30	2	45	23					0	100	95	0	15
1960	2	37	5	29	27					0	100	125	0	16
1964	1	39	8	29	19	2				2	100	297	0	20
1968	1	47	14	21	14	1				2	100	344	0	19
1970	4	43	24	18	10	1				0	100	104	0	22
1973	4	35	32	13	14	2				0	100	339	0	22
1976	3	40	21	17	17	1				1	100	443	0	24
1979	6	38	13	15	26	2				0	100	510	0	27
1982	6	40	10	11	27	3	3			0	100	548	2	28
1985	6	38	8	23	21	2	2			0	100	555	2	28
1988	6	41	9	19	14	3	7			1	100	534	2	29
1991	4	35	7	11	22	9	5	6		1	100	478	1	26
1994	6	45	6	12	20	4	6	1		0	100	492	2	28
1998	12	37	4	5	24	12	5			1	100	397	3	28
2002	10	41	5	14	10	10	8			2	100	470	2	33
2006	8	34	7	10	22	8	7		1	3	100	466	1	39
Samtliga SACO-anslutna														
1968	4	16	16	23	41	0				0	100	51	0	3
1970	0	29	29	7	28	0				7	100	14	0	3
1973	3	21	17	13	44	2				0	100	61	0	4
1976	7	11	27	21	31	1				2	100	83	0	5
1979	11	14	8	18	47	1				1	100	100	0	5
1982	13	16	8	8	48	2	5			0	100	106	0	5
1985	10	15	5	29	31	5	4			1	100	107	2	5
1988	8	15	12	14	33	5	12			1	100	137	1	7
1991	6	26	5	18	23	8	9	5		0	100	171	0	9
1994	6	28	5	19	30	3	8	1		0	100	159	1	9
1998	6	23	6	13	36	10	6			0	100	165	0	12
2002	9	24	6	29	14	9	9			0	100	180	2	13
2006	5	17	14	13	27	7	14		0	3	100	214	1	18

Tabell A.6 Inkomst

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
15% lägsta inkomsterna														
1960	1	51	13	19	16					0	100	150	0	16
1964	3	55	9	17	12	3				1	100	243	0	13
1968	1	57	17	10	13	2				0	100	305	0	15
1970	4	47	22	15	8	3				1	100	145	0	15
1973	5	45	29	6	14	1				0	100	266	0	14
1976	9	41	26	11	10	2				1	100	199	0	8
1979	6	35	21	14	22	1				1	100	328	0	12
1982	4	41	20	6	23	3	2			1	100	403	0	15
1985	5	36	15	18	21	2	3			0	100	385	1	14
1988	4	36	17	13	18	4	8			0	100	286	1	12
1991	2	29	11	11	23	10	6	7		1	100	345	3	15
1994	9	36	12	10	20	4	8	1		0	100	335	2	15
1998	12	27	6	8	25	11	8			3	100	276	3	14
2002	13	30	4	16	12	11	12			2	100	277	3	13
2006	4	30	6	6	27	7	12		3	5	100	354	3	14

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
15-35 percentilen														
1960	2	51	22	15	10					0	100	352	0	37
1964	2	53	16	15	11	2				1	100	295	0	16
1968	1	54	21	12	9	2				1	100	405	0	19
1970	4	49	23	12	8	4				0	100	204	0	21
1973	6	45	26	8	14	1				0	100	280	0	15
1976	7	46	24	11	10	1				1	100	566	0	23
1979	5	49	23	9	12	2				0	100	710	0	27
1982	5	49	19	5	17	4	1			0	100	526	0	20
1985	5	48	14	13	15	3	2			0	100	527	1	20
1988	4	45	15	10	14	4	7			1	100	404	2	17
1991	3	45	10	5	19	7	3	8		0	100	442	2	19
1994	9	46	12	5	16	5	6	1		0	100	438	3	19
1998	16	40	6	3	16	11	6			2	100	363	3	19
2002	9	37	9	13	10	11	9			2	100	375	0	17
2006	7	40	11	5	19	10	4		1	3	100	435	3	17
35-65 percentilen														
1960	1	65	9	13	12					0	100	228	0	24
1964	3	54	17	16	7	2				1	100	587	0	32
1968	1	60	16	13	8	1				1	100	617	0	30
1970	4	58	19	13	6	0				0	100	277	0	29
1973	6	50	25	8	9	2				0	100	556	0	30
1976	3	51	24	10	10	2				0	100	899	0	37
1979	8	48	15	11	16	2				0	100	633	0	24
1982	4	52	14	7	18	3	2			0	100	789	1	30
1985	6	50	11	14	15	2	2			0	100	800	1	30
1988	6	54	12	9	11	3	5			0	100	809	1	35
1991	4	42	10	8	19	7	3	7		0	100	700	2	30
1994	6	54	7	6	16	4	4	2		1	100	702	2	31
1998	12	41	5	3	19	12	5			3	100	568	3	30
2002	11	46	6	14	8	8	5			2	100	650	2	30
2006	6	41	8	6	22	6	6		3	2	100	815	2	31
65-85 percentilen														
1960	8	51	5	24	12					0	100	145	0	15
1964	3	61	12	14	7	2				1	100	425	0	23
1968	2	63	15	10	8	1				1	100	431	0	21
1970	6	54	23	12	5	0				0	100	194	0	20
1973	4	52	24	6	11	3				0	100	476	0	25
1976	2	49	22	10	15	1				1	100	427	0	17
1979	5	52	13	11	18	1				0	100	624	0	24
1982	9	51	11	5	20	2	2			0	100	536	1	20
1985	5	50	7	16	18	2	2			0	100	543	1	20
1988	7	52	7	14	13	2	5			0	100	447	2	19
1991	4	43	8	8	19	5	4	8		1	100	496	1	21
1994	6	51	7	9	19	4	3	1		0	100	466	1	20
1998	11	44	5	5	22	9	2			2	100	404	2	21
2002	7	44	6	16	13	8	5			1	100	488	2	22
2006	6	38	7	10	26	6	4		1	2	100	575	2	22

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
15 procent högsta inkomsterna														
1960	0	21	6	25	48					0	100	81	0	8
1964	2	35	11	26	22	2				2	100	301	0	16
1968	2	36	18	22	20	1				1	100	326	0	16
1970	3	34	24	18	19	1				1	100	147	0	15
1973	1	35	25	14	24	1				0	100	306	0	16
1976	2	30	19	18	28	2				1	100	352	0	14
1979	2	27	9	15	46	1				0	100	344	0	13
1982	3	31	9	8	46	1	2			0	100	409	1	15
1985	4	25	7	24	37	1	2			0	100	402	1	15
1988	5	27	10	18	31	3	6			0	100	396	0	17
1991	4	25	4	15	33	9	2	7		1	100	377	1	16
1994	3	35	5	11	37	4	4	1		0	100	360	1	16
1998	4	32	3	8	38	12	2			1	100	309	2	16
2002	2	29	3	23	28	10	4			1	100	395	2	18
2006	4	22	7	11	43	7	4		1	1	100	453	1	17

Tabell A.7 Kyrkogång

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Minst en gång i månaden														
1956	0	30	14	37	19					0	100	166	0	18
1964	0	27	21	25	17	9				1	100	413	0	17
1968	0	25	24	25	16	9				1	100	384	0	15
1985	0	23	23	18	15	19	2			0	100	260	0	10
1988	2	26	23	12	12	21	3			1	100	221	0	10
1991	0	22	17	8	11	36	3	2		1	100	224	0	10
1994	3	27	15	7	19	24	5	0		0	100	189	0	8
1998	4	21	11	6	16	37	4			1	100	160	0	9
2002	3	28	9	8	7	40	4			1	100	155	1	8
2006	3	16	11	11	15	35	5		1	3	100	149	1	7
Några gånger om året														
1956	0	40	16	25	19					0	100	175	0	19
1964	2	48	20	16	13	0				1	100	752	0	31
1968	1	51	23	11	13	0				1	100	782	0	30
1985	2	42	14	19	21	1	1			0	100	617	0	24
1988	3	41	17	12	19	2	6			0	100	574	1	25
1991	2	33	13	9	25	7	4	7		0	100	561	1	24
1994	3	44	13	8	24	4	3	1		0	100	515	2	23
1998	10	34	6	4	25	14	5			2	100	473	1	26
2002	4	36	11	18	13	10	7			1	100	510	2	26
2006	4	34	13	6	25	8	6		2	2	100	553	1	27
En gång om året														
1956	1	56	6	24	13					0	100	405	0	44
1964	4	60	11	15	9	0				1	100	944	0	39
1968	1	63	15	12	9	0				0	100	1 086	0	42
1985	4	46	10	16	21	1	2			0	100	926	1	37
1988	4	47	12	13	17	1	6			0	100	885	1	38
1991	4	40	8	9	24	4	3	7		1	100	831	1	36
1994	6	49	7	8	21	2	6	1		0	100	838	2	38
1998	9	38	4	6	27	10	4			2	100	499	3	28
2002	9	39	4	18	13	8	7			2	100	508	2	26
2006	4	34	8	8	30	5	6		2	3	100	574	3	28

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Aldrig														
1956	6	60	3	21	10					0	100	175	0	19
1964	6	68	7	14	3	0				2	100	303	0	13
1968	5	67	8	13	6	0				1	100	361	0	14
1985	11	48	5	15	19	0	2			0	100	733	2	29
1988	10	53	4	11	14	0	7			1	100	637	2	27
1991	5	43	4	10	20	3	5	9		1	100	674	3	29
1994	11	48	5	8	18	1	7	1		1	100	689	3	31
1998	17	41	3	5	22	4	5			3	100	654	3	37
2002	13	43	3	15	13	4	7			2	100	789	3	40
2006	9	36	5	9	24	3	7		4	3	100	777	3	37

Tabell A.8 Sektor

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Offentlig sektor														
1976	5	46	21	12	14	2				0	100	785	0	34
1979	8	45	14	11	20	2				0	100	892	0	37
1982	8	48	11	7	19	4	3			0	100	922	1	38
1985	8	44	8	18	16	4	2			0	100	947	1	39
1988	7	45	10	13	13	3	8			1	100	878	2	39
1991	5	41	9	10	15	8	5	6		1	100	888	2	40
1994	9	51	6	9	15	4	5	1		0	100	785	1	38
1998	14	39	5	5	19	11	5			2	100	698	2	41
2002	12	43	5	15	8	9	6			2	100	767	2	41
2006	9	35	7	9	21	6	7		2	4	100	823	1	42
Privat sektor														
1976	4	46	24	12	13	1				0	100	1 494	0	66
1979	4	46	18	11	20	1				0	100	1 524	0	63
1982	4	46	17	5	26	1	1			0	100	1 513	1	62
1985	4	43	12	16	22	2	1			0	100	1 498	1	61
1988	4	46	13	12	18	2	5			0	100	1 354	1	61
1991	3	35	9	9	26	7	2	8		1	100	1 323	2	60
1994	5	44	9	7	24	4	5	1		1	100	1 294	2	62
1998	10	36	5	5	26	11	4			3	100	995	2	59
2002	7	37	7	17	16	9	6			1	100	1 124	2	59
2006	4	32	9	7	29	8	5		3	3	100	1 142	2	58

Tabell A.9 Bostadsort

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Ren landsbygd														
1956	1	49	18	18	14					0	100	448	0	48
1960	2	46	26	14	12					0	100	603	0	47
1964	3	44	27	14	10	2				0	100	800	0	33
1976	3	34	44	6	11	2				0	100	483	0	20
1979	2	36	39	6	16	1				0	100	450	0	18
1982	4	37	37	4	14	2	2			0	100	456	1	18
1985	2	32	32	13	16	3	2			0	100	415	1	16
1988	2	34	32	7	11	5	9			0	100	367	0	16
1991	2	24	22	6	20	10	4	11		1	100	452	2	20
1994	6	38	22	5	18	4	7	0		0	100	379	2	17
1998	10	31	13	2	19	18	6			1	100	293	2	16
2002	8	35	16	9	12	12	7			1	100	311	2	16
2006	6	33	16	5	23	9	3		3	2	100	415	2	16
Mindre tätort														
1956	1	55	0	28	16					0	100	297	0	32
1960	2	64	10	12	12					0	100	181	0	14
1964	2	56	12	15	12	3				0	100	321	0	13
1976	4	50	21	13	11	1				0	100	645	0	26
1979	5	49	16	11	18	1				0	100	694	0	28
1982	4	50	14	7	20	4	1			0	100	554	1	22
1985	4	51	10	13	18	2	2			0	100	607	0	24
1988	5	50	11	12	13	3	6			0	100	567	1	25
1991	3	42	7	8	19	8	4	8		1	100	545	2	24
1994	6	53	8	6	17	4	4	1		1	100	534	3	24
1998	11	41	3	4	21	12	4			4	100	421	3	24
2002	8	44	8	13	10	10	6			1	100	433	3	22
2006	5	41	8	6	21	7	6		3	3	100	546	2	21
Större tätort														
1960	1	58	5	20	16					0	100	254	0	20
1964	3	56	10	16	12	2				1	100	857	0	35
1976	4	50	18	12	13	2				1	100	901	0	37
1979	6	47	12	13	19	2				1	100	919	0	37
1982	5	49	10	7	25	2	2			0	100	1 133	1	45
1985	6	46	6	20	19	2	1			0	100	1 140	1	45
1988	6	48	7	15	17	3	4			0	100	1 011	1	45
1991	4	43	5	11	20	7	3	6		1	100	953	1	42
1994	7	48	5	9	21	4	5	1		0	100	1 003	2	45
1998	12	39	4	6	23	10	4			2	100	808	2	45
2002	9	41	3	18	12	9	6			2	100	937	2	48
2006	5	37	5	8	29	7	5		2	2	100	1 286	2	49
Sthlm/Gbg/Malmö														
1956	3	40	0	41	16					0	100	184	0	20
1960	4	50	3	23	20					0	100	238	0	19
1964	3	53	3	26	10	1				4	100	441	0	18
1976	7	43	14	16	20	0				0	100	407	0	17
1979	8	40	7	14	29	1				1	100	451	0	18
1982	8	43	6	5	33	3	2			0	100	350	1	14
1985	10	36	4	16	30	2	2			0	100	359	2	14
1988	9	40	3	10	26	1	10			1	100	290	3	13
1991	5	32	2	12	33	5	6	4		1	100	329	1	14
1994	9	37	4	10	27	5	6	2		0	100	313	2	14
1998	16	29	3	6	33	8	4			1	100	266	1	15
2002	11	30	2	21	17	7	9			3	100	281	1	14
2006	7	25	6	11	30	7	10		2	2	100	377	3	14

Tabell A.10 Utbildning, nivå

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Hög utbildning														
1956	0	12	0	42	46					0	100	67	0	7
1960	0	16	6	23	55					0	100	31	0	2
1964	0	13	6	36	38	3				4	100	181	0	7
1968	3	17	15	27	35	1				2	100	200	0	7
1970	9	19	20	30	19	1				2	100	175	0	14
1973	9	17	23	12	37	2				0	100	213	0	10
1976	9	20	19	21	29	1				1	100	400	0	16
1979	10	22	12	16	38	1				1	100	520	0	20
1982	8	22	11	9	42	3	5			0	100	599	1	24
1985	8	23	7	24	31	3	4			0	100	693	2	27
1988	8	25	10	18	26	3	10			0	100	711	2	31
1991	6	23	6	15	28	9	8	4		1	100	509	1	22
1994	7	29	5	16	28	5	9	1		0	100	526	1	24
1998	11	23	5	10	33	11	7			0	100	527	1	29
2002	9	26	5	23	16	10	10			1	100	648	2	33
2006	6	20	10	12	30	8	10		1	3	100	754	1	36
Medel utbildning														
1956	1	28	7	42	22					0	100	175	0	19
1960	1	29	13	25	32					0	100	261	0	20
1964	2	42	13	24	16	1				2	100	714	0	30
1968	1	48	17	19	13	1				1	100	754	0	28
1970	4	43	26	15	10	2				0	100	321	0	26
1973	3	28	30	14	23	2				0	100	450	0	20
1976	4	42	24	13	16	1				0	100	875	0	36
1979	6	44	15	12	21	2				0	100	1036	0	40
1982	5	42	13	8	28	3	1			0	100	624	1	25
1985	6	43	10	17	21	2	1			0	100	672	1	26
1988	6	43	13	13	17	2	5			1	100	585	2	25
1991	3	30	8	12	26	7	3	10		1	100	855	2	37
1994	7	43	7	8	24	5	5	1		0	100	910	3	41
1998	13	38	4	5	24	11	3			2	100	702	3	39
2002	10	41	6	13	12	10	6			2	100	936	3	48
2006	6	37	7	7	26	6	6		3	2	100	849	2	42
Låg utbildning														
1956	2	58	10	20	10					0	100	687	0	74
1960	2	59	16	15	8					0	100	983	0	77
1964	3	61	17	11	5	2				1	100	1 521	0	63
1968	1	62	18	10	7	2				0	100	1 724	0	64
1970	3	57	24	9	5	2				0	100	723	0	59
1973	4	56	26	6	6	2				0	100	1 558	0	70
1976	3	57	24	8	6	2				0	100	1 167	0	48
1979	3	58	20	7	10	2				0	100	1 012	0	39
1982	4	59	17	4	13	2	1			0	100	1 314	1	52
1985	3	55	13	13	13	2	1			0	100	1 171	0	46
1988	4	60	12	8	9	3	4			0	100	1 020	1	44
1991	3	52	10	4	14	8	2	6		1	100	923	2	40
1994	6	60	12	3	12	3	3	1		0	100	794	1	36
1998	12	48	7	1	14	11	3			4	100	560	2	31
2002	6	56	7	10	8	8	2			3	100	379	1	19
2006	5	50	8	5	17	7	2		3	3	100	435	2	22

Tabell A.11 Utbildning, inriktning

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Allmän utbildning														
2002	11	43	6	12	12	8	6			2	100	622	2	31
2006	6	42	7	6	23	6	5		3	2	100	659	2	27
Pedagogisk & lärarutbildning														
2002	9	31	7	22	11	12	7			1	100	136	1	6
2006	8	25	8	14	23	7	13		1	1	100	211	1	9
Humaniora & konstutbildning														
2002	12	20	5	22	14	7	20			0	100	74	5	4
2006	7	20	4	8	23	7	22		2	7	100	97	4	4
Samhällsvetenskaplig, juridisk, handels, administrations utbildning														
2002	7	27	6	23	20	9	7			1	100	343	1	16
2006	5	30	8	9	33	6	5		2	2	100	418	1	17
Naturvetenskaplig, matematisk & data utbildning														
2002	6	35	0	21	20	4	14			0	100	51	0	2
2006	7	33	7	15	22	6	6		0	4	100	54	0	2
Teknik & tillverknings utbildning														
2002	6	49	5	14	12	9	4			1	100	407	3	20
2006	4	38	5	7	32	5	4		2	3	100	498	3	20
Lant- & skogsbruks samt djursjukvårds utbildning														
2002	5	28	31	13	10	10	3			0	100	39	0	2
2006	4	23	39	6	20	4	4		0	0	100	51	4	2
Hälso- & sjukvårds samt social omsorgs utbildning														
2002	12	38	3	17	10	10	8			2	100	264	3	13
2006	9	34	7	6	22	10	7		2	3	100	310	2	13
Tjänsteutbildning														
2002	5	44	4	14	18	8	4			3	100	133	1	6
2006	5	35	10	3	31	5	3		5	3	100	153	2	6

Tabell A.12 Yrke

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Industriarbetare														
1976	5	68	17	5	3	2				0	100	565	0	23
1979	5	71	12	5	5	2				0	100	516	0	20
1982	5	75	10	1	7	1	1			0	100	490	2	19
1985	5	71	6	6	10	0	2			0	100	282	0	15
1988	4	72	8	5	6	2	3			0	100	341	1	15
1991	3	61	6	2	11	6	1	10		0	100	330	3	14
1994	7	73	4	4	6	2	2	1		1	100	307	3	14
1998	17	58	3	1	7	8	3			3	100	245	3	14
2002	12	56	5	5	5	7	7			3	100	185	2	9
2006	4	59	4	3	14	3	4		5	4	100	180	4	9
Övriga arbetare														
1976	5	58	22	8	5	1				1	100	604	0	25
1979	5	62	15	8	8	1				1	100	619	0	24
1982	4	62	13	4	13	3	1			0	100	582	0	23
1985	5	56	11	12	13	1	2			0	100	410	1	22
1988	6	59	12	7	7	3	6			0	100	555	2	24
1991	4	48	11	6	14	6	4	6		1	100	513	2	22
1994	9	57	9	3	11	4	5	1		1	100	484	2	22
1998	14	49	4	2	13	10	4			4	100	334	3	19
2002	11	54	6	10	7	5	5			2	100	389	2	20
2006	7	48	7	7	13	6	5		4	3	100	335	4	17
Lägre tjänstemän														
1976	3	43	24	16	13	1				0	100	197	0	8
1979	3	42	12	16	24	2				1	100	232	0	9
1982	5	43	12	8	29	1	2			0	100	264	1	10
1985	6	43	7	21	20	2	1			0	100	250	2	13
1988	6	46	9	13	16	4	5			1	100	243	1	10
1991	3	36	10	9	22	9	3	7		1	100	219	1	10
1994	8	50	6	6	19	6	3	1		1	100	160	1	7
1998	11	39	1	2	23	14	4			6	100	163	1	9
2002	8	47	3	13	10	11	5			3	100	194	2	10
2006	8	37	6	6	26	8	3		2	4	100	243	1	12
Medel tjänstemän														
1976	5	36	20	20	17	2				0	100	415	0	17
1979	8	36	15	14	25	2				0	100	488	0	19
1982	9	34	11	8	29	5	4			0	100	465	1	18
1985	7	35	8	23	20	5	2			0	100	390	2	21
1988	8	43	8	15	15	4	7			0	100	479	2	21
1991	5	36	5	11	22	10	5	5		1	100	553	1	24
1994	6	47	7	9	21	3	5	2		0	100	483	1	22
1998	11	35	5	7	23	13	6			0	100	412	1	23
2002	8	37	5	17	12	12	8			1	100	524	2	27
2006	7	30	8	11	26	7	8		1	2	100	599	1	29

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Högre tjänstemän														
1976	3	21	18	19	39	0				0	100	266	0	11
1979	3	20	11	20	45	1				0	100	300	0	12
1982	4	25	11	11	46	1	2			0	100	325	2	13
1985	4	24	7	25	36	1	3			0	100	286	2	15
1988	5	24	9	22	31	1	8			0	100	322	0	14
1991	3	19	7	15	39	4	5	8		0	100	321	0	14
1994	3	30	4	17	36	4	5	1		0	100	372	1	17
1998	6	26	4	8	39	12	4			1	100	303	2	17
2002	5	25	6	27	21	10	5			1	100	349	2	18
2006	3	19	11	10	39	9	6		0	3	100	333	1	16
Företagare														
1976	3	24	25	21	25	2				0	100	151	0	6
1979	5	20	19	14	40	2				0	100	158	0	6
1982	3	22	21	6	42	3	2			1	100	201	0	8
1985	3	15	10	19	48	1	3			1	100	131	0	7
1988	3	20	15	17	34	5	6			0	100	176	1	8
1991	3	18	8	14	37	7	1	12		0	100	147	1	6
1994	6	22	13	6	44	5	3	1		0	100	150	4	7
1998	5	21	5	5	45	11	5			3	100	110	2	6
2002	3	16	9	19	36	6	8			3	100	113	3	6
2006	5	19	11	4	44	8	4		2	3	100	142	3	7
Jordbrukare														
1976	1	9	69	5	15	1				0	100	151	0	6
1979	0	7	65	5	23	0				0	100	152	0	6
1982	0	13	70	3	11	1	2			0	100	117	0	5
1985	0	8	63	10	13	4	2			0	100	52	0	3
1988	0	11	65	5	15	2	2			0	100	82	0	4
1991	0	4	45	1	23	17	4	6		0	100	73	1	3
1994	3	6	55	3	20	6	6	0		1	100	69	4	3
1998	5	2	37	0	16	35	5			0	100	43	0	2
2002	3	16	49	0	8	24	0			0	100	37	0	2
2006	0	7	56	7	11	15	0		0	4	100	27	0	1
Studenter														
1976	8	32	22	12	19	5				2	100	84	0	3
1979	19	25	21	7	22	4				2	100	97	0	4
1982	11	38	12	9	25	2	3			0	100	98	0	4
1985	12	24	9	21	27	1	6			0	100	91	2	5
1988	7	29	8	12	32	4	8			0	100	122	1	5
1991	7	29	4	17	19	7	11	6		0	100	132	4	6
1994	10	29	7	12	18	7	16	1		0	100	175	2	8
1998	22	24	6	14	25	4	4			1	100	161	5	9
2002	19	29	4	18	8	6	16			0	100	157	2	8
2006	4	30	6	9	24	6	16		2	3	100	169	2	8

Tabell A. 12 Klass

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	S:a %	Antal personer	Andel blank	% av de röstande
Arbetarklass														
1956	3	73	2	18	4						100	466		51
1960	3	78	7	9	3						100	626		50
1964	5	73	10	8	3	1					100	1 183		49
1968	2	74	12	7	3	2					100	1 202		47
1970	5	65	19	7	2	2					100	580		50
1973	6	68	17	4	3	2				0	100	1 036		48
1976	5	63	19	6	4	2				1	100	1 169		51
1979	5	66	13	7	7	1				1	100	1 135		47
1982	5	67	12	3	10	2	1			0	100	1 072		45
1985	5	64	9	10	10	1	1			0	100	1 010		43
1988	5	64	10	6	6	2	5			0	100	896		43
1991	3	53	9	4	13	6	3	8		1	100	843		41
1994	8	64	7	3	9	3	4	1		1	100	791		41
1998	15	53	4	2	10	9	3			4	100	579		39
2002	11	55	6	8	6	6	5			3	100	590		35
2006	6	52	6	5	13	5	4		5	4	100	515	4	28
Medelklass														
1956	0	25	15	34	26						100	463		49
1960	1	26	24	24	25						100	650		50
1964	1	31	20	25	19	2				2	100	1 236		51
1968	1	37	22	20	18	1				1	100	1 356		53
1970	3	32	29	20	14	2				0	100	593		50
1973	2	29	34	12	21	2				0	100	1 111		52
1976	3	29	27	17	22	1				0	100	1 180		49
1979	5	28	19	15	31	2				0	100	1 330		53
1982	5	30	18	8	33	3	3			0	100	1 372		55
1985	5	30	12	21	27	3	2			0	100	1 413		57
1988	6	33	13	16	22	3	7			0	100	1 302		57
1991	3	28	9	12	28	8	4	7		1	100	1 313		59
1994	5	37	9	11	28	4	5	1		0	100	1 234		59
1998	9	30	5	6	30	13	5			2	100	1 031		61
2002	7	33	6	19	17	11	6			1	100	1 258		65
2006	6	27	9	9	31	8	6		1	3	100	1 344	1	72

Bilaga B

Partiernas väljare 1956–2006

Andel av partiernas väljare som tillhör olika grupper

Sammanställt av Stefan Dahlberg, Malin Forsberg & Per Hedberg

Detta appendix redovisar andelen av partiernas väljare som tillhör olika grupper. Data är hämtade från svenska valundersökningar 1956–2006. Se appendix A för detaljerad information om kategoriseringar.

Tabell B.1	Kön
Tabell B.2	Ålder
Tabell B.3	Boende
Tabell B.4	Civilstånd
Tabell B.5	Fackföreningstillhörighet
Tabell B.6	Inkomst
Tabell B.7	Kyrkogång
Tabell B.8	Sektor
Tabell B.9	Bostadsort
Tabell B.10	Utbildning, nivå
Tabell B.11	Utbildning, inriktning
Tabell B.12	Yrke
Tabell B.13	Klass

* Procenttal i kursiv stil bygger på färre än 30 personer

Tabell B.1 Kön

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Kvinna											
1956	29	45	38	48	500		46				
1960	23	53	49	54	500		51				
1964	33	47	41	53	58	44				68	48
1968	26	48	43	51	53	52				57	48
1970	30	48	55	50	46	72				33	48
1973	34	48	46	51	47	44				0	47
1976	48	45	48	47	43	57				25	46
1979	41	49	55	50	42	57				45	48
1982	42	51	50	57	45	62	65			50	50
1985	44	52	48	54	41	61	50			33	49
1988	50	51	48	48	42	63	50			11	49
1991	49	49	54	53	43	55	69	38		50	49
1994	56	46	55	55	40	55	58	28		25	48
1998	62	45	49	56	41	58	55			57	49
2002	60	48	46	50	43	55	57			42	50
2006	56	49	51	49	46	55	65		34	50	50

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Man											
1956	71	55	62	52	50					0	54
1960	77	47	51	46	50					0	49
1964	67	53	59	47	42	56				32	52
1968	74	52	57	49	47	48				43	52
1970	70	52	45	50	54	28				67	52
1973	66	52	54	49	53	56				0	53
1976	52	55	52	53	57	43				75	54
1979	59	51	45	50	58	43				55	52
1982	58	49	50	43	55	38	36			50	50
1985	56	48	52	46	59	39	50			67	51
1988	50	49	52	52	58	37	50			89	51
1991	51	51	46	47	57	45	31	62		50	51
1994	44	54	45	45	60	45	43	72		75	52
1998	38	55	51	44	59	42	45			57	51
2002	40	52	54	50	57	45	43			58	50
2006	44	51	49	51	54	45	35		66	50	50

Tabell B.2 Ålder

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Unga förstagsväljare											
1956	0	7	7	7	7					0	7
1960	0	7	5	8	7					0	7
1964	3	8	5	9	6	12				16	7
1968	23	12	9	16	9	2				14	12
1970	23	7	10	4	7	0				0	8
1973	17	4	8	3	5	4				0	6
1976	11	6	8	7	5	6				8	7
1979	10	4	6	6	5	2				27	5
1982	7	5	5	5	5	6	8			50	5
1985	7	6	5	6	7	3	9			0	6
1988	5	5	4	7	7	3	4			22	5
1991	4	4	4	6	7	5	10	10		0	5
1994	11	6	7	7	6	6	15	0		13	7
1998	9	4	3	9	8	3	13			11	6
2002	13	3	3	6	5	4	12			9	7
2006	7	7	4	5	7	5	10		13	9	7
22-30 år											
1956	0	9	5	8	9					0	8
1960	4	12	9	8	9					0	11
1964	7	7	9	10	9	5				16	8
1968	8	11	9	9	9	10				43	10
1970	15	18	16	23	14	11				50	18
1973	28	17	20	13	15	22				0	18
1976	39	18	18	22	12	14				42	19
1979	45	17	15	20	12	19				64	18
1982	38	18	13	14	18	23	38			0	19
1985	29	17	15	17	19	12	15			0	18
1988	19	17	17	20	18	14	22			33	18
1991	13	15	12	26	24	19	29	25		31	19
1994	27	16	17	20	20	22	29	24		25	19
1998	20	13	14	22	16	12	23			9	15
2002	19	11	6	17	14	10	24			3	13
2006	14	10	14	13	12	9	26		29	16	13

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
31-40 år											
1956	21	22	14	20	20					0	21
1960	19	24	22	16	15					0	21
1964	15	21	18	16	17	10				29	19
1968	13	16	19	15	18	10				7	16
1970	13	16	15	12	14	0				25	14
1973	16	15	18	14	17	13				0	16
1976	12	17	20	20	19	9				17	18
1979	20	20	18	21	24	12				0	20
1982	27	21	18	19	23	20	27			25	21
1985	35	22	18	24	20	23	41			67	22
1988	32	17	17	22	17	19	31			22	19
1991	30	17	18	18	15	13	18	20		19	17
1994	30	17	13	22	16	19	20	12		13	18
1998	20	20	18	21	21	18	29			14	20
2002	20	19	20	18	22	18	21			9	19
2006	14	16	13	18	18	21	22		16	11	17
41-50 år											
1956	43	24	26	21	22					0	23
1960	23	24	23	24	23					0	24
1964	21	20	24	18	19	20				13	20
1968	26	18	19	19	19	14				14	19
1970	15	17	18	19	20	28				0	18
1973	7	16	19	18	17	11				0	17
1976	7	16	14	11	18	14				8	15
1979	7	14	15	15	17	21				0	14
1982	11	15	18	19	17	8	10			25	16
1985	8	17	17	17	16	18	22			33	17
1988	19	20	19	21	17	10	21			0	19
1991	23	22	20	20	21	20	17	20		19	21
1994	14	21	19	16	21	14	13	24		25	19
1998	23	17	16	15	17	18	10			14	18
2002	20	19	16	16	15	18	19			18	18
2006	26	18	18	18	21	15	21		16	19	19
51-60 år											
1956	21	21	21	20	23					0	21
1960	27	17	21	22	24					0	20
1964	28	21	21	25	18	22				13	21
1968	21	20	20	20	17	19				21	20
1970	15	20	17	14	18	22				25	18
1973	18	22	13	23	16	24				0	19
1976	11	17	17	15	21	31				17	17
1979	6	19	16	15	21	17				9	18
1982	7	17	16	19	19	12	11			0	16
1985	8	14	16	14	17	16	4			0	14
1988	6	14	14	13	18	21	15			11	14
1991	12	16	16	16	12	18	10	10		13	15
1994	10	16	16	16	13	15	14	16		0	15
1998	13	20	13	18	19	15	8			23	17
2002	19	24	15	23	20	19	16			6	21
2006	23	21	17	23	16	15	15		9	17	19

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
61-70 år											
1956	14	13	22	17	11					0	14
1960	15	11	13	13	13					0	12
1964	22	15	16	13	17	20				13	15
1968	5	15	15	10	15	24				0	14
1970	11	13	15	17	18	22				0	14
1973	9	17	14	16	17	16				0	16
1976	14	17	15	15	16	17				8	16
1979	7	15	20	15	13	14				0	15
1982	8	15	17	19	12	15	4			0	14
1985	9	15	16	14	14	13	9			0	14
1988	12	16	16	11	15	19	6			11	15
1991	12	15	16	9	13	13	14	11		13	13
1994	2	15	12	9	13	17	5	20		25	12
1998	10	15	16	5	10	20	10			16	13
2002	7	14	21	12	14	13	4			33	13
2006	12	16	20	14	15	18	5		16	14	15
71-80 år											
1956	0	5	5	7	9					0	6
1960	12	4	8	9	9					0	6
1964	3	8	7	10	14	12				0	9
1968	5	9	8	11	13	21				0	9
1970	8	8	8	12	9	17				0	9
1973	5	8	8	13	13	9				0	9
1976	6	8	7	10	9	9				0	8
1979	4	10	10	8	9	14				0	9
1982	2	9	13	5	5	17	2			0	8
1985	3	10	14	8	7	15	0			0	9
1988	6	11	13	6	8	14	1			0	9
1991	7	11	14	6	8	12	1	5		6	9
1994	6	9	16	9	12	7	3	4		0	10
1998	5	11	21	9	9	14	7			14	10
2002	3	10	19	8	10	17	4			21	10
2006	4	12	15	9	10	17	1		2	14	11

Tabell B.3 Boende

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Hyr bostaden											
1956	64	67	15	67	55					0	60
1976	62	47	32	37	32	52				67	41
1979	66	43	32	34	31	45				80	39
1982	54	45	30	32	32	45	41			100	40
1985	58	41	24	34	36	40	39			100	38
1988	51	38	27	34	37	30	36			44	36
1991	48	35	27	34	30	29	37	31		31	33
1994	54	33	25	31	26	34	45	24		63	33
1998	42	30	22	40	27	34	50			45	32
2002	42	30	17	26	23	23	47			18	29
2006	32	30	25	27	21	22	42		42	39	28

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Äger bostaden											
1956	36	33	85	33	45					0	40
1976	38	53	68	63	68	48				33	59
1979	34	57	68	66	69	55				0	61
1982	46	55	70	68	68	55	59			0	60
1985	42	59	76	66	64	60	61			0	62
1988	49	62	73	66	63	70	64			56	64
1991	52	65	73	66	70	71	63	69		69	67
1994	46	67	75	69	74	66	55	76		38	67
1998	58	70	78	60	73	66	50			55	68
2002	58	70	83	74	77	77	53			82	71
2006	68	70	75	73	79	78	58		58	61	72

Tabell B.4 Civilstånd

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Gift & Sambo											
1956	93	74	76	73	71					0	74
1960	69	78	66	74	71					0	75
1964	81	77	75	71	65	78				71	74
1968	72	72	75	66	61	79				64	71
1970	55	71	68	75	69	67				50	68
1973	49	73	72	73	67	67				50	68
1976	54	73	72	71	71	74				67	72
1979	57	74	71	76	76	65				55	73
1982	76	71	70	71	72	60	70			25	71
1985	58	70	70	72	68	59	64			67	69
1988	69	73	77	72	69	58	77			78	73
1991	63	75	77	68	71	73	62	68		81	72
1994	58	70	67	70	69	69	60	68		62	68
1998	62	70	69	58	70	74	61			53	68
2002	55	74	75	70	72	73	57			50	70
2006	56	70	70	75	71	72	59		66	63	69
Änka/änkling											
1956	0	6	4	6	9					0	6
1960	4	5	8	8	8					0	6
1964	0	7	6	6	11	10				6	7
1968	0	8	6	5	11	9				0	7
1970	4	7	7	3	8	17				0	7
1973	6	4	3	5	4	4				0	7
1976	6	7	6	9	7	6				0	7
1979	1	8	10	7	4	10				0	7
1982	1	6	8	6	5	6	2			0	6
1985	2	7	7	5	5	8	2			0	6
1988	3	5	6	4	4	13	1			0	4
1991	6	6	3	6	5	6	6	3		0	6
1994	3	6	4	5	5	6	4	8		0	5
1998	3	6	4	6	3	5	10			10	5
2002	1	5	6	3	4	5	4			13	4
2006	3	5	5	3	3	3	3		4	3	4

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Ensamstående/ogift											
1956	7	20	20	20	20					0	17
1960	27	17	26	18	21					0	16
1964	19	16	19	23	24	12				23	16
1968	28	20	19	28	28	12				36	18
1970	41	22	25	22	23	16				50	20
1973	45	23	25	22	30	29				50	19
1976	40	20	22	20	22	20				33	22
1979	42	18	19	17	20	25				45	20
1982	23	23	22	23	23	34	28			75	23
1985	40	24	23	23	27	32	34			33	26
1988	28	22	17	24	27	29	22			22	23
1991	31	19	20	26	24	20	32	29		19	22
1994	39	24	29	25	26	25	36	24		38	27
1998	35	24	27	36	27	21	29			37	19
2002	44	21	19	27	24	22	39			37	26
2006	40	25	24	22	25	25	38		30	34	27

Tabell B.5 Fackföreningstillhörighet

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Förvärsarbetande, ej fackanslutna											
1956	20	26	86	47	62					0	41
1960	14	24	41	51	44					0	34
1964	26	22	29	39	37	35				37	28
1968	24	23	35	39	40	40				17	29
1970	45	26	44	50	49	50				0	36
1973	22	19	34	30	38	33				33	27
1976	28	16	32	27	40	12				22	25
1979	12	14	29	33	30	36				0	22
1982	13	11	33	22	36	14	17			67	22
1985	16	9	25	22	36	21	8			0	19
1988	11	9	21	24	40	23	19			0	19
1991	6	8	22	24	32	16	14	29		8	19
1994	9	10	25	17	32	38	18	13		0	18
1998	15	12	20	24	28	25	21			18	19
2002	11	11	15	30	43	34	19			10	21
2006	14	15	24	21	38	27	20		28	28	16

Samtliga LO-anslutna

1956	64	45	4	14	4					0	41
1960	76	63	7	9	7					0	39
1964	62	61	22	15	7	31				21	42
1968	41	41	12	9	5	24				14	39
1970	39	44	14	4	4	0				0	38
1973	44	46	17	13	3	23				0	41
1976	36	46	22	17	7	34				33	42
1979	37	46	19	19	10	26				36	41
1982	36	47	19	11	11	20	17			25	40
1985	36	50	21	18	14	14	39			0	42
1988	36	50	25	19	10	24	30			44	42
1991	38	50	27	18	18	25	23	33		53	42
1994	46	47	22	12	12	23	23	36		50	42
1998	42	42	16	13	13	19	23			40	37
2002	36	40	20	15	11	11	20			34	36
2006	34	38	16	13	12	10	19		56	27	43

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Samtliga TCO-anslutna											
1956	0	6	2	18	16					0	15
1960	9	11	6	26	30					0	16
1964	9	15	11	34	40	23				37	20
1968	8	11	11	21	17	5				50	19
1970	12	14	17	24	18	25				0	22
1973	13	12	20	25	19	16				0	22
1976	15	16	16	26	23	11				17	24
1979	22	17	16	27	26	18				9	27
1982	27	18	14	38	25	26	37			25	28
1985	24	19	16	30	23	22	32			33	28
1988	28	21	18	36	20	21	29			33	29
1991	23	19	16	26	21	25	27	18		33	26
1994	20	22	15	33	22	22	25	16		13	28
1998	22	22	16	21	23	23	27			15	28
2002	26	25	20	22	20	26	27			23	33
2006	31	23	19	28	20	26	25		11	20	39

Samtliga SACO-anslutna

1968	5	1	2	3	7	0				0	3
1970	0	1	3	1	7	0				50	3
1973	2	1	2	5	10	2				0	4
1976	6	1	4	6	8	3				17	5
1979	8	1	2	6	9	3				9	5
1982	11	1	2	6	9	3	11			0	5
1985	8	1	2	7	7	10	9			33	5
1988	9	2	6	7	12	10	12			11	7
1991	14	5	4	15	8	8	19	5		0	9
1994	6	4	4	18	10	5	10	8		0	9
1998	5	6	11	24	14	8	13			0	12
2002	10	6	8	17	10	9	13			0	13
2006	10	5	18	17	11	10	23		0	10	18

Kommentar: Procentbasen bland personer anslutna till LO-, TCO- och SACO beräknande bland samtliga intervjupersoner, d v s även bland ej förvärvsarbetande, bland personer utan fackanslutning och bland dem som är anslutna till förbund som inte ingår i LO, TCO och SACO.

Tabell B.6 Inkomst

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
15 procent lägsta inkomster											
1960	8	16	15	17	16					0	16
1964	13	14	8	13	15	21				13	13
1968	11	15	15	11	17	23				0	15
1970	14	14	15	17	14	33				33	15
1973	15	14	16	10	15	12				25	14
1976	17	7	9	8	6	12				17	8
1979	15	10	16	15	14	9				36	12
1982	13	14	20	14	15	17	21			75	15
1985	13	12	21	16	16	15	22			0	14
1988	9	10	17	13	14	18	16			11	12
1991	9	11	19	18	15	20	25	14		19	15
1994	19	11	20	18	14	15	24	12		13	15
1998	15	10	17	24	16	14	25			19	14
2002	20	10	9	12	12	16	24			15	13
2006	10	11	10	12	13	14	28		18	25	14

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
15-35 percentilen											
1960	29	36	59	32	26					0	37
1964	13	16	19	14	17	15				13	16
1968	14	19	24	17	17	29				17	19
1970	22	21	22	19	20	47				0	21
1973	19	15	15	15	15	6				0	15
1976	40	23	24	22	18	17				17	23
1979	25	29	37	21	16	29				37	27
1982	19	21	26	16	14	30	12			0	20
1985	18	22	25	16	15	28	17			33	20
1988	13	17	22	15	15	24	20			22	17
1991	18	22	21	11	16	18	13	21		13	19
1994	27	19	27	12	14	23	23	16		12	19
1998	27	20	23	11	13	18	26			19	19
2002	18	16	28	14	12	19	24			30	17
2006	22	19	24	12	12	23	11		7	20	17
35-65 percentilen											
1960	13	30	16	18	18					0	24
1964	36	33	40	30	20	27				29	32
1968	25	32	28	30	22	26				25	30
1970	27	33	25	26	21	7				0	29
1973	39	31	29	27	21	38				75	30
1976	29	41	39	32	27	40				8	37
1979	34	26	22	23	19	31				18	24
1982	25	33	28	34	23	35	33			0	30
1985	36	34	31	26	22	29	26			0	30
1988	37	41	36	25	24	30	32			34	35
1991	35	33	33	26	26	29	27	27		19	30
1994	29	36	27	23	24	30	26	44		75	31
1998	32	32	30	18	24	33	30			40	30
2002	38	35	30	26	19	27	24			31	30
2006	34	36	31	22	26	27	33		48	25	31
65-85 percentilen											
1960	50	15	6	21	13					0	15
1964	26	27	20	19	15	18				25	23
1968	32	24	18	16	15	13				42	21
1970	27	21	21	17	11	7				33	20
1973	22	28	24	20	20	38				0	25
1976	8	19	16	16	19	14				33	17
1979	21	27	18	23	21	24				9	24
1982	34	22	16	16	18	14	19			25	20
1985	21	23	13	20	18	20	20			67	20
1988	24	22	12	22	15	10	16			22	19
1991	23	24	19	19	18	14	25	22		37	21
1994	18	22	16	24	19	18	14	20		0	20
1998	20	25	21	21	20	17	12			17	21
2002	19	26	23	22	21	19	17			15	22
2006	23	23	19	28	21	18	17		16	22	22

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
15 procent högsta inkomsterna											
1960	0	3	4	12	27					0	8
1964	11	11	13	25	33	18				21	16
1968	18	10	16	26	29	10				16	16
1970	10	11	17	21	34	6				34	15
1973	5	12	16	28	29	6				0	16
1976	6	10	12	22	30	17				25	14
1979	5	8	7	18	30	7				0	13
1982	9	10	10	20	30	4	15			0	15
1985	12	9	10	22	29	8	15			0	15
1988	17	10	13	25	32	18	16			11	17
1991	15	10	8	26	25	19	10	16		12	16
1994	7	12	10	23	29	14	13	8		0	16
1998	6	13	9	26	27	18	7			5	16
2002	5	13	10	26	36	19	11			9	18
2006	11	11	16	26	28	18	11		11	8	17

Kommentar: Uppgifter om egen taxerad inkomst saknas 1976 – 1985. För de åren rdovisas i tabell B8 istället uppgifter om taxerad hushållsinkomst.

Tabell B.7 Kyrkogång

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Minst en gång i månaden											
1956	7	11	28	26	23					0	18
1964	2	9	24	25	26	90				13	17
1968	0	7	20	26	22	88				14	15
1985	1	5	23	11	8	83	11			0	10
1988	3	5	18	10	7	68	5			11	10
1991	0	6	19	9	5	46	7	3		13	10
1994	4	5	15	7	8	50	8	0		0	8
1998	3	5	20	10	6	30	9			3	9
2002	3	5	12	4	4	34	5			6	8
2006	3	4	9	10	4	35	6		2	8	7
Några gånger om året											
1956	0	16	35	18	25					0	19
1964	18	29	41	29	38	8				32	31
1968	15	28	39	25	37	2				36	30
1985	8	24	32	28	26	9	9			0	24
1988	14	23	35	24	29	15	25			0	25
1991	13	21	36	24	28	24	29	23		0	24
1994	12	22	36	22	27	22	13	32		0	23
1998	22	25	34	22	28	34	26			25	26
2002	13	24	47	30	28	27	26			17	26
2006	20	27	41	22	27	29	23		19	22	27
En gång om året											
1956	21	50	31	41	39					0	44
1964	52	45	29	35	33	2				36	39
1968	36	48	34	36	34	10				21	42
1985	30	39	33	35	38	8	41			33	37
1988	32	40	38	40	41	13	35			33	38
1991	44	39	32	34	40	17	28	37		50	36
1994	32	40	32	39	39	19	40	32		25	38
1998	22	29	26	32	32	24	23			25	28
2002	26	26	19	29	27	22	27			27	26
2006	19	28	26	28	33	21	27		19	32	28

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Aldrig											
1956	72	23	6	15	13					0	19
1964	28	17	6	11	3	0				19	13
1968	49	17	7	13	7	0				29	14
1985	61	32	12	26	28	0	39			67	29
1988	51	32	9	26	23	4	35			56	27
1991	43	34	13	33	27	13	36	37		37	29
1994	52	33	17	32	26	9	39	36		75	31
1998	53	41	20	36	34	12	42			47	37
2002	58	45	22	37	41	17	42			50	40
2006	57	41	24	40	36	14	44		60	37	38

Tabell B.8 Sektor

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Offentlig sektor											
1976	40	34	31	35	37	45				33	34
1979	54	37	32	36	36	56				38	37
1982	58	39	29	47	31	62	55			25	38
1985	57	39	30	42	32	62	52			67	39
1988	51	39	34	41	33	46	51			67	39
1991	56	44	38	43	28	45	59	31		60	40
1994	51	41	30	42	27	41	38	36		13	38
1998	50	43	40	40	33	41	48			31	41
2002	54	44	36	38	26	39	39			48	41
2006	60	44	36	46	35	36	49		40	49	42
Privat sektor											
1976	60	66	69	65	63	55				67	66
1979	46	63	68	64	64	44				63	63
1982	42	61	71	53	69	38	45			75	62
1985	43	61	70	58	68	38	48			33	61
1988	49	61	66	59	67	54	49			33	61
1991	44	56	62	57	72	55	41	69		40	60
1994	49	59	70	58	73	59	62	64		88	62
1998	50	57	60	60	67	59	52			69	59
2002	46	56	64	62	74	61	61			52	59
2006	40	56	64	54	65	64	51		60	51	58

Tabell B.9 Bostadsort

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Ren landsbygd											
1956	43	48	98	34	45					0	48
1960	38	42	81	41	39					0	47
1964	39	29	60	27	30	29				0	33
1976	13	15	38	10	16	31				8	20
1979	7	14	40	10	14	13				9	18
1982	15	15	45	12	11	13	18			25	18
1985	8	12	49	13	13	20	18			0	16
1988	6	12	45	10	12	28	23			11	16
1991	14	13	50	12	18	27	21	30		31	20
1994	15	14	45	11	15	16	22	8		0	17
1998	13	14	43	8	13	25	23			10	16
2002	14	14	42	9	15	21	17			7	16
2006	17	15	33	11	14	20	8		24	16	16

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Mindre tätort											
1956	14	36	2	34	34					0	32
1960	15	18	9	10	12					0	14
1964	12	14	11	12	14	22				0	13
1976	23	29	24	29	22	23				25	26
1979	26	31	26	26	24	28				9	28
1982	16	24	21	26	19	36	16			25	22
1985	19	28	22	19	21	21	27			0	24
1988	23	28	24	24	20	29	23			22	25
1991	22	27	20	21	21	25	22	26		19	24
1994	20	28	22	18	21	24	17	24		50	24
1998	22	26	15	19	21	25	24			40	24
2002	19	25	28	18	18	24	18			14	22
2006	19	24	21	17	16	20	22		25	28	21
Stad/större tätort											
1960	12	22	6	24	23					0	20
1964	33	38	25	33	39	37				39	35
1976	37	40	28	39	37	40				50	37
1979	40	39	26	42	36	46				55	37
1982	47	48	29	50	50	36	53			50	45
1985	48	48	24	54	44	45	39			100	45
1988	50	48	28	55	47	40	33			33	45
1991	43	48	26	49	39	38	32	35		38	42
1994	46	47	27	53	46	41	44	48		38	45
1998	45	48	33	56	45	39	39			42	45
2002	49	50	26	54	47	44	46			55	48
2006	46	51	35	51	53	46	46		40	44	49
Sthlm/Gbg/Malmö											
1956	43	16	0	32	21					0	20
1960	35	18	4	25	27					0	19
1964	16	19	4	28	17	12				61	18
1976	27	16	10	22	25	6				17	17
1979	27	16	8	22	26	13				27	18
1982	22	13	5	12	20	15	13			0	14
1985	26	12	5	14	22	14	16			0	14
1988	21	12	3	11	21	3	21			34	13
1991	21	12	4	18	22	10	25	9		12	14
1994	19	11	6	18	18	19	17	20		12	14
1998	20	12	9	17	21	11	14			8	15
2002	18	11	4	19	20	11	19			24	14
2006	19	10	11	21	17	14	23		11	13	14

Tabell B.10 Utbildning, nivå

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Hög utbildning											
1956	0	2	0	12	23					0	7
1960	0	1	1	3	9					0	2
1964	2	2	3	16	26	12				26	7
1968	13	2	6	15	25	2				28	7
1970	30	6	12	33	32	5				75	14
1973	19	4	8	14	28	11				50	10
1976	33	7	14	30	35	12				42	16
1979	36	10	15	29	38	20				55	20
1982	39	12	18	33	43	26	59			25	24
1985	42	15	19	39	42	38	55			67	27
1988	42	17	26	45	50	33	50			22	31
1991	39	14	15	36	29	27	46	12		19	22
1994	26	15	15	47	32	30	39	20		12	24
1998	28	18	28	55	41	29	49			7	29
2002	34	22	27	49	41	34	50			13	33
2006	42	22	45	54	43	41	58		11	43	36
Medel utbildning											
1956	7	11	16	30	28					0	19
1960	12	11	18	30	47					0	20
1964	22	24	26	41	44	22				48	30
1968	26	25	27	39	35	19				29	28
1970	23	23	29	29	33	28				25	26
1973	13	12	23	34	37	22				25	20
1976	30	33	36	39	44	34				8	36
1979	45	39	37	45	42	40				36	40
1982	25	22	22	33	29	29	17			25	25
1985	29	26	26	26	28	22	18			33	26
1988	26	24	28	28	27	19	20			56	25
1991	30	30	36	47	45	32	35	51		37	37
1994	45	38	35	38	47	44	40	48		50	41
1998	42	41	29	36	40	40	29			43	39
2002	54	50	51	39	47	50	44			47	48
2006	41	47	34	33	43	37	36		60	33	42
Låg utbildning											
1956	93	87	84	58	49					0	74
1960	88	88	81	67	44					0	77
1964	76	74	71	43	30	66				26	63
1968	61	73	67	46	40	79				43	64
1970	47	71	59	38	35	67				0	59
1973	68	84	69	52	35	67				25	70
1976	37	60	50	31	21	54				50	48
1979	19	51	48	26	20	40				9	39
1982	36	66	60	34	28	45	24			50	52
1985	29	59	55	35	30	40	27			0	46
1988	32	59	46	27	23	48	30			22	44
1991	31	56	49	17	26	41	19	37		44	40
1994	29	47	50	15	21	26	21	32		38	36
1998	30	41	43	9	19	31	22			50	31
2002	12	28	22	12	12	16	6			40	19
2006	18	32	21	13	14	22	6		30	24	22

Tabell B.11 Utbildning, inriktning

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Allmän utbildning											
2002	36	33	34	23	26	27	29			44	31
2006	26	33	24	20	23	26	23		34	25	27
Pedagogik och lärarutbildningen											
2002	7	5	9	9	5	9	7			3	6
2006	12	6	10	16	8	9	18		4	3	9
Humaniora och konst											
2002	2	2	0	3	4	1	5			0	2
2006	3	2	2	4	2	2	2		0	3	2
Samhällsvetenskap, juridik, handel, administration											
2002	13	12	17	23	25	18	17			10	16
2006	14	15	18	22	21	15	14		11	14	17
Naturvetenskap, matematik och data											
2002	2	2	0	3	4	1	5			0	2
2006	3	2	2	4	2	2	2		0	3	2
Teknik och tillverkning											
2002	14	25	15	16	17	20	11			17	20
2006	15	22	14	18	24	17	12		21	22	20
Lant- och skogsbruk samt djurskyddsvård											
2002	1	2	10	1	1	2	1			0	2
2006	1	1	11	2	2	1	1		0	0	2
Hälso- och sjukvård samt social omsorg											
2002	18	12	8	14	10	15	15			13	13
2006	18	13	11	11	10	21	14		14	14	13
Tjänster											
2002	4	7	4	6	8	5	4			13	6
2006	6	6	8	3	7	5	2		12	7	6

Tabell B.12 Yrke

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Industriarbetare											
1976	29	35	16	10	5	23				17	23
1979	19	32	14	10	5	20				18	20
1982	19	31	13	3	6	10	9			25	19
1985	18	29	11	8	7	12	11			0	15
1988	12	24	10	6	5	9	7			11	15
1991	11	23	10	3	7	11	5	20		12	14
1994	15	22	7	7	4	7	6	12		25	14
1998	19	22	8	4	4	10	9			17	14
2002	13	14	9	3	3	8	8			23	9
2006	6	16	4	3	5	3	5		21	14	9
Övriga arbetare											
1976	27	32	24	16	10	26				33	25
1979	22	33	22	18	10	18				37	24
1982	19	30	20	17	13	25	11			25	23
1985	22	29	22	15	13	14	20			0	22
1988	25	31	24	14	10	22	24			22	24
1991	23	29	28	14	15	19	21	20		19	22
1994	30	28	25	8	12	22	20	16		37	22
1998	22	25	17	8	10	17	17			35	19
2002	24	27	20	12	10	11	15			26	20
2006	21	24	14	14	8	14	12		29	17	17
Lägre tjänstemän											
1976	6	8	8	11	8	3				8	8
1979	6	9	6	13	11	13				18	9
1982	10	10	8	15	13	5	11			0	10
1985	12	11	7	13	11	10	5			0	13
1988	12	11	8	12	10	15	9			34	10
1991	7	9	11	9	10	12	7	10		19	10
1994	9	8	5	5	7	10	4	8		13	7
1998	9	10	2	4	9	11	8			22	9
2002	9	12	4	9	8	12	7			16	10
2006	17	13	9	8	12	13	5		13	15	12
Mellan tjänstemän											
1976	19	14	15	29	21	23				17	17
1979	28	15	16	25	24	25				9	19
1982	30	14	14	24	23	40	39			25	18
1985	23	16	14	26	19	39	21			33	21
1988	29	20	14	25	20	27	25			22	21
1991	32	24	15	29	24	31	30	16		44	24
1994	20	23	17	25	22	18	22	36		0	22
1998	21	22	22	30	24	27	31			5	23
2002	24	26	20	29	25	36	29			19	27
2006	35	27	28	40	30	30	36		21	20	29

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Högre tjänstemän											
1976	7	5	8	17	32	0				8	11
1979	6	5	7	22	27	7				0	12
1982	10	7	9	24	25	7	11			0	13
1985	10	8	9	21	26	12	16			33	15
1988	12	7	11	25	26	5	19			11	14
1991	11	7	11	23	25	8	16	16		6	14
1994	7	11	8	37	30	17	15	12		0	17
1998	8	12	15	24	29	19	16			8	17
2002	11	11	17	31	30	19	15			6	18
2006	9	9	22	21	25	21	16		2	17	16
Småföretagare											
1976	4	3	7	11	12	8				0	6
1979	6	3	7	8	12	7				0	6
1982	4	4	11	8	14	8	9			25	8
1985	4	3	8	9	16	3	11			34	7
1988	4	3	10	11	16	12	7			0	8
1991	5	3	6	10	11	7	1	11		0	6
1994	6	3	10	5	15	9	4	8		0	7
1998	3	3	7	6	12	6	8			8	6
2002	2	3	9	7	18	4	7			10	6
2006	6	4	9	4	12	8	4		6	7	7
Jordbrukare											
1976	1	1	19	2	7	6				0	6
1979	0	1	23	2	7	0				0	6
1982	0	1	22	3	2	2	4			0	5
1985	0	1	26	2	3	8	2			0	3
1988	0	1	19	2	3	3	2			0	4
1991	0	0	16	1	3	7	4	2		0	3
1994	1	0	21	1	3	4	4	0		13	3
1998	1	0	18	0	2	7	3			0	2
2002	0	1	16	0	1	5	0			0	2
2006	0	0	9	1	1	3	0		0	2	1
Studerande											
1976	7	2	3	4	5	11				17	3
1979	13	2	5	2	4	10				18	4
1982	8	3	3	6	4	3	6			0	4
1985	11	3	3	6	5	2	14			0	5
1988	6	3	4	5	10	7	7			0	5
1991	11	5	3	11	5	5	16	5		0	6
1994	12	5	7	12	7	13	25	8		12	8
1998	17	6	11	24	10	3	8			5	9
2002	17	6	5	9	5	5	19			0	8
2006	6	7	6	9	8	8	21		8	8	8

Tabell B.13 Klass

Grupp	v	s	c	fp	m	kd	mp	nyd	sd	Övr	Alla
Arbetarklass											
1976	60	68	41	27	16	55				60	60
1979	48	67	37	28	16	42				67	67
1982	41	64	34	21	19	36	21			50	50
1985	45	60	34	25	20	28	37			0	0
1988	40	57	35	22	17	34	33			33	33
1991	38	55	39	20	23	32	31	42		31	31
1994	51	52	34	17	17	33	35	30		71	71
1998	50	49	28	16	16	27	29			55	55
2002	45	44	30	17	14	20	28			48	48
2006	28	43	19	19	14	19	22		55	33	28
Medelklass											
1976	40	32	59	73	84	45				40	40
1979	53	33	63	72	84	58				33	33
1982	59	36	66	79	81	64	79			50	50
1985	55	40	66	75	80	72	63			100	100
1988	60	43	65	78	83	66	67			67	67
1991	62	45	61	80	77	68	69	58		69	69
1994	49	48	66	83	83	67	65	70		29	29
1998	50	51	72	84	84	73	71			45	45
2002	55	56	70	83	86	80	72			52	52
2006	72	57	81	81	86	81	78		45	67	72

Kommentar: Indelningen i arbetarklass och medelklass bygger på yrkesindelningen i tabell B12 till arbetarklassen räknas industriarbetare och övriga arbetare, till medelklass räknas tjänstemän, småföretagare och jordbrukare. Studerande är ej medtagna i analysen.

Bilaga C

Valresultat 1921-2006

Tabell C.1 Valresultat i svenska andrakammarval och riksdagsval 1921-2006 (procent).

År	Valdelta- gande	v	s	mp	c	fp	kd	m	nyd	Övr
1921	54,2	4,6	39,4		11,1	19,1	0,0	25,8		0,0
1924	53,0	5,1	41,1		10,8	16,9	0,0	26,1		0,0
1928	67,4	6,4	37,0		11,2	15,9	0,0	29,4		0,1
1932	67,6	8,3	41,7		14,1	11,7	0,0	23,5		0,7
1936	74,5	7,7	45,9		14,3	12,9	0,0	17,6		1,6
1940	70,3	3,5	53,8		12,0	12,0	0,0	18,0		0,7
1944	71,9	10,3	46,6		13,6	12,9	0,0	15,9		0,7
1948	82,7	6,3	46,1		12,4	22,8	0,0	12,3		0,1
1952	79,1	4,3	46,1		10,7	24,4	0,0	14,4		0,1
1956	79,8	5,0	44,6		9,4	23,8	0,0	17,1		0,1
1958	77,4	3,4	46,2		12,7	18,2	0,0	19,5		0,0
1960	85,9	4,5	47,8		13,6	17,5	0,0	16,5		0,1
1964	83,9	5,2	47,3		13,4	17,1	1,8	13,7		1,5
1968	89,3	3,0	50,1		15,7	14,3	1,5	12,9		2,5
1970	88,3	4,8	45,3		19,9	16,2	1,8	11,5		0,5
1973	90,8	5,3	43,6		25,1	9,4	1,8	14,3		0,5
1976	91,8	4,7	42,7		24,1	11,1	1,4	15,6		0,4
1979	90,7	5,6	43,2		18,1	10,6	1,4	20,3		0,8
1982	91,4	5,6	45,6	1,7	15,5	5,9	1,9	23,6		0,2
1985	89,9	5,4	44,7	1,6	10,2	14,2	2,3	21,3		0,3
1988	86,0	5,9	43,2	5,5	11,3	12,2	2,9	18,3		0,7
1991	86,7	4,5	37,7	3,4	8,5	9,1	7,2	21,9	6,7	1,0
1994	86,8	6,2	45,3	5,0	7,7	7,2	4,1	22,4	1,2	0,9
1998	81,4	12,0	36,4	4,5	5,1	4,7	11,8	22,9		2,6
2002	80,1	8,4	39,9	4,6	6,2	13,4	9,1	15,3		3,1
2006	82,0	5,9	35,0	5,2	7,9	7,5	6,6	26,2		5,7

Kommentar: Resultaten från 1921-1968 är hämtade från Hadenius, Molin & Wieslander (1992). Resultaten för 1968-1991 är hämtade från Gilljam & Holmberg (1993:54). De bygger i sin tur på uppgifter från allmänna valen för respektive år (SOS), Statistiska centralbyrån, Stockholm. I fem fall har avrundningar gjorts för att få procentsumman för samtliga partier att bli 100,0 procent. I 1976 års val har vänsterpartiets resultat 4,753 avrundats till 4,7, i 1982 års val har miljöpartiets resultat 1,652 avrundats till 1,6, i 1988 års val har vänsterpartiets resultat 5,844 avrundats till 5,9, och i 1991 års val har kristdemokraternas resultat 7,135 avrundats till 7,2. I 1985 års val gick centerpartiet och kristdemokraterna till val under den gemensamma beteckningen centern. I valet erhöll centern 12,4 procent av rösterna fördelade på centerpartiet 8,8 procent, kd 2,3 procent och listor utan kandidater samt den "saxade" listan i Kalmar 1,3 procent. I tabellen har de 1,3 procenten slagits samman med centerpartiets 8,8 procent. I 2006 års riksdagsval erhöll Sverigedemokraterna 2,9 procent av rösterna. Läs mer om historiska svenska valresultat på www.val.se eller www.scb.se.

ISSN 1654-7675 (online)
ISSN 1404-2525 (print)
ISBN 978-91-618-1411-4 (print)

Publikationstjänsten:

E-post: publ@scb.se, tfn: 019-17 68 00, fax: 019-17 64 44. Postadress: 701 89 Örebro.

Information och bibliotek: E-post: information@scb.se, tfn: 08-506 948 01, fax: 08-506 948 9
Försäljning över disk, besöksadress: Biblioteket, Karlavägen 100, Stockholm.

Publication services:

E-mail: publ@scb.se, phone: +46 19 17 68 00, fax: +46 19 17 64 44. Address: SE-701 89 Örebro.

Information and library: E-mail: information@scb.se, phone: +46 8 506 948 01, fax: +46 8 506
Over-the-counter sales: Statistics Sweden, Library, Karlavägen 100, Stockholm, Sweden.